

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

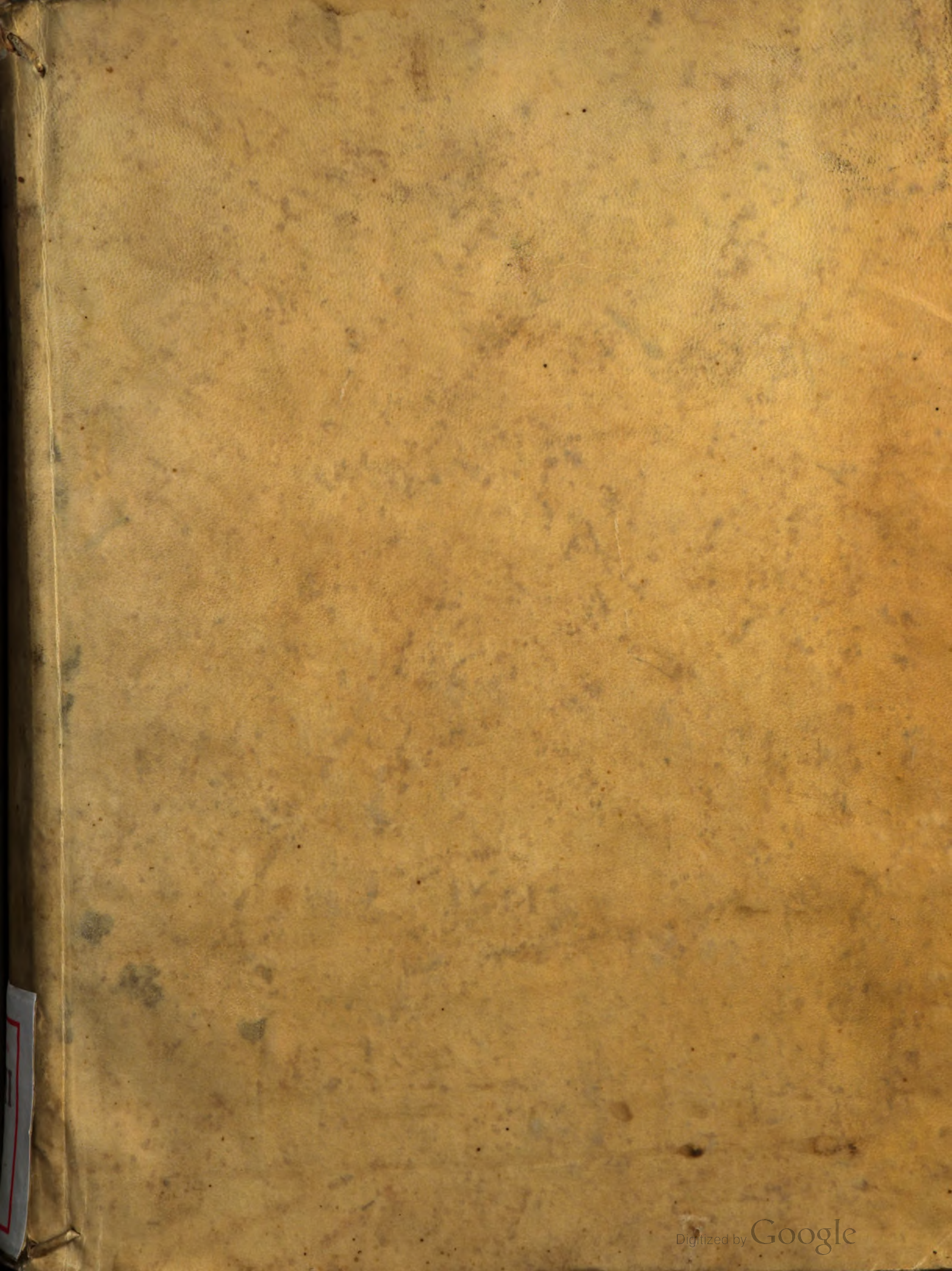
Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

BIBL. NAZ.
VITT. EMANUELE III

XVIII

H

33

NAPOLI

XVIII-A-33.

XVIII
H
3A

DE
JURIS DIVINI
ET NATURALIS ORIGINE.

Scen. Sestini del.

Inc. Tassin sculp.

2

DE
JURIS DIVINI

ET NATURALIS ORIGINE

CAROLI POLINI

S. MARTINI ABBATIS

LIBRI TRES.

BRIXIÆ. MDCCL

Excudebat JACOBUS TURLINUS.

SUPERIORUM PERMISSU.

SERENISSIMO PRINCIPI
PETRO GRIMANO
AUGUSTOQUE VENETORUM
SENATUI

Obsequentissimus Servus ac Subditus
CAROLUS POLINUS S. MARTINI ABBAS
F.

TSI quidquid industriae ac laboris in hac Historica dissertatione a me positum est, PRINCEPS SERENISSIME, PATRES CONSCRIPTI, longe multoque ab ea dignitate abesse intelligo, quae *Auspliciorum VESTRORUM*

* 3

MA.

MAJESTATEM *sustinere possit*, cum tamen in re gravissima versetur, ac PATROCINIORUM VESTRORUM apprime digna, integrum mihi audere arbitratus sum, eaque deprecando observantiae declarandae voluntatem expromere diu pectore inclusam, & egre moras passam haecenus atque silentium. Originem nempe Divini omnis & humani Juris per-vestigare aggressus sum per ea, quae Gentium ferme omnium sunt monumentis tradita, nihil a me utilius fieri posse ratus hoc tempore, quam si praeteritorum studiorum fructus diligentiamque omnem ad summa utriusque Juris capita illustranda conferrem ac vindicanda. Quamquam enim negotium hoc eruditionis ac doctrinae copia jamdudum exornarint Viri clarissimi, ad declarandam veritatem & confirmandam, cum tamen invaluisse nihilofecius opinandi licentiam sentirem, virium ipse quoque mearum alia methodo ac via periculum facere decrevi, & quod in me erat prospicere, ne progressa altius rationis ac Religionis obsequio abducat hominum mentes, ac fœda Jurium omnium per-

perturbatio & confusio consequatur. In quo duo mihi cum essent agenda, alterum ut Divini Juris ac naturalis principia bono in lumine collocarentur, alterum ut captiosis Philosophorum argumentis, atque commentis occurrerem, qui aut novandi prurigine incitati, aut ingenii pravitate abrepti dum fastidiunt omnia ac nauseant, quæ novitatis fucis atque illecebris commendata minime sunt, Religionis ac Societatis humanæ Jura in contemtionem ac discrimen adducunt, utrumque una opera exsequutus sum; ac primo profecto, in quo plus ponderis ac momenti inesse existimaui, alterum pro re nata sum persequutus, iis posthabitis, quæ aut recocta & refutata jampridem obsoleverunt, aut execratione potius quam refutatione digna haberi debent ab iis, qui de hominum cogitatis non tam ex verborum leporibus & orationis concinnitate, quam ex veritatis candore decernere solent. Actum ne egerim, an vero adjumenti quidquam ad veritatem cognoscendam tuendamque adtulerim aliorum erit judicium, Vestri in primis PRINCEPS SERENISSIME,

PA.

PATRES AUGUSTI, apud quos sapientie studia, Religionis sanctitas, legum auctoritas nec impiorum unquam patuere conatibus, nec humanarum rerum vicissitudines aliquando experta sunt. In quo sane efferunt sese mirifice artes illae, quibus MAJORES VESTRI admirabilem istam Aristocratiae Molem erexerunt, perduxeruntque ad amplitudinem plane invidendam. Perviderunt quippe VIRI illi sanctissimi in aevae Religionis studiis, legumque custodia, quibus societas hominum continetur, reposita esse praesidia firmissima & publicae & privatae felicitatis. Itaque inter gravissima negotia ac bellorum discrimina, quibus diutissime cum saevissimis hostibus conflictati sunt, nihil antiquius habuerunt quam ut eundem semper Religio vultum, eandemque leges retinerent auctoritatem. Quod sane magnum adeo ac praclarum est, nihil ut eo ad summae prudentiae laudem, animique declarandam excellentiam cogitari possit magnificentius. Hoc enim non servata semel, vel aucta Respublica, quod plerumque fit bellorum periculis, sed bene constituta & confirmata,

mata, omninoque formata ad constantem gloriam
minimeque interituram. Quamobrem tametsi bel-
licam rem minus tractassent strenue, quam ii tra-
ctare debuerunt, qui rebus fortiter Terra Maxi-
que gestis florentissimi IMPERII jura imposue-
re efferis Gentibus, ac longissime diffitis regioni-
bus intulere, nihil eis defuisset tamen ad celebri-
tatem nominis ac decus perfectæ virtutis. Neque
enim tantam ac tam eximiam hæreditatem ad
VOS una cum Imperio transmittere potuissent,
nisi magnas virtutis opes complexi essent animo,
neque VOBIS illius splendorem integrum tueri
licuisset incorruptumque, nisi imitatione factorum
perfecissetis, ut cum ejusdem generis dignitate
eamdem & virtutis pulchritudinem, & consilio-
rum gravitatem in VOBIS mortales cuncti ad-
mirarentur. Sed enim vero hæc in VOBIS non sine
ingenti animi exsultatione colunt, qui POTE-
STATI VESTRÆ subiecti sunt. Non eis me-
tuenda acerbissima illa de Religione dissidia, quæ
opulentissimis Regnis clades teterrimas adtulerunt;
neque advigilandum, ne perditorum quorundam
homi-

hominum fraudibus obnoxii sint , qui opiniones falsas & impias vel Religionis obtentu imperitis obtrudunt . Nulla ipsis ex eorum scelere calamitas admodum pertimescenda , qui Divina omnia & humana sollicitare & commovere haudquaquam verentur , ut ambitioni , aliisque pravis cupiditatibus subsidia & irritamenta suppeditent . Non vota iisdem facienda , ut probis AUCTORITAS VESTRA praesidio sit , improbos vero paenarum severitate coerceat : Omnia namque ipsis ut secura & tranquilla essent curis consiliisque VESTRIS perfectum est , quibus & natus Religioni nitor , & suum perstat legibus pondus , & jura cuique sua ita descripta & constituta sunt , ut nemini migrare propria & aliena invadere impune liceat , omninoque REIPUBLICÆ ac privatorum bono ita prospectum est , ut illius administratio sit cum istorum commodis utilitatibusque conjuncta . Quare ita vitam transigunt , ut dum in VESTRA POTESTATE REGNI MAJESTATEM verentur , PATERNAM etiam beneficentiam colant , in qua tuti lætisque conquiescunt . Equidem
cum

cum hæc mecum ipse reputo virtutis speciem menti obversantem intueor, cujus amplitudinem & magnificentiam suspicere cuique in proclivi est, assequi vero & corde complecti nequicquam nititur, qui magno excelsoque animo haudquaquam sit, atque ad optima quæque & ardua capeSSenda virtutis ipsius disciplina subactò. Non ejus institutam hic partes recensere singulas, neque committam, ut quis existimet me ejusdem magnitudinem angustis Epistolæ finibus concludere voluisse; sed in CLEMENTIÆ incredibilis VESTRÆ cogitatione defixus, obsecro VOS obtestorque, ut ausus hosce meos æqui bonique consulatis. Quod enim oculis VESTRIS a me sistitur opus, non modo ob argumenti gravitatem, sed ob felicitatem etiam temporum, quibus susceptum & absolutum est, favoris & gratiæ VESTRÆ flagitat AUCTORITATEM; otii enim illius fetus est, quod proximis superioribus annis, dum Europa atroci ac diuturno bello conflagraret, exercituumque pondere oppressa Italia fere universa eorundem redundaret sanguine, nobis curæ
&

I N D E X.

LIBER SECUNDUS.

C A P U T I.

Homines a Deo primum , deinde ab Angelis sanctis edoctos fuisse ostenditur ; idque apud Gentes continuata traditione pervulgatum. Pag. 121.

C A P U T II.

De præstantissima Dei Natura , & maxime de ejus omnipotenti voluntate , quæ in mundi creatione , & gubernatione potissimum ostenditur. 146.

C A P U T III.

De Homine primo , primaque mundi ætate , ac Juris Divini , & Naturalis Origine. 161.

C A P U T IV.

De animorum humanorum immortalitate , de extremo Judicio , præmiis pœnisve in vita futura. 192.

C A P U T V.

De portentosa totius Orbis inundatione , deque Noacho , unde nova humani generis procreatio. 213.

C A P U T VI.

De Mundi ætate. 224.

C A P U T VII.

Capita summa , & quidquid ad religionis substantiam spectat , non ab Hebræis in Gentes pervenisse ostenditur. 235.

C A P U T VIII.

Quomodo in Hominibus conservatæ sint notiones , de quibus supra dictum est , studiose inquiritur. 247.

I N-

I N D E X.

LIBER TERTIUS.

C A P U T I.

DE vera Religione, ejusque continuata successione. Pag. 263.

C A P U T II.

De antiquissima Gentium Religione. 294.

C A P U T III.

De origine, & progressu Idololatriæ. 304.

C A P U T IV.

De cultu Heroibus vita functis, interdum etiam viventibus a Gentibus præstito, in quo tetrior Idololatriæ facies exhibetur, attamen in hisce quoque densioribus Idololatriæ tenebris capita summa aperte elucent. 325.

C A P U T V.

Deteguntur Dæmonis artes, quibus ad corrumpendam Religionem, depravandosque Hominum mores usus est. 349.

C A P U T VI.

Executiuntur quorundam Philosophorum rationes, Divinam Providentiam negantium, aut calumniantium. 368.

C A P U T VII.

Ad examen revocantur, ac refelluntur aliquorum rationes, quibus Religionem Reipublicæ causa a Sapientibus inventam fuisse, pertinaciter contendunt. 392.

NOI

NOI RIFORMATORI

DELLO STUDIO DI PADOVA.

A Vendo veduto per la fede di revisione, ed approvazione del P. F. Lorenzo Filippi Inquisitor del S. Ufficio di Padova nel Libro intitolato *De Juris Divini & Naturalis Origine Caroli Polini S. Martini Abbatis Libri Tres*, non v'esser cos' alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per attestato del Segretario Nostro niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo licenza a Jacopo Turlini Stampatore in Brescia, che possa essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 15. Febbrajo 1748.

(GIO: EMO PROC. RIF.

(BARBON MOROSINI CAV. PROC. RIF.

(

Registrato in Libro a Carte 42. al num. 359.

Michiel Angelo Marino Segret.

DE

DE JURIS DIVINI,
ET NATURALIS ORIGINE
LIBRI PRIMI.
CAPUT I.

*De causis, quibus hujus Operis Auctor adductus
est, ut in hoc Opere versaretur.*

U M autumnalis rusticationis tempo-
re Calvisanum, Brixiani agri Castel-
lum, me contulisset, V. Cl. An-
faldum tunc inibi degentem inveni;
& cum sæpe una essemus, variaque
pro re nata haberentur colloquia, in
eum aliquando sermonem incidimus,
quo graviter questi sumus, unde con-
tingat, homines bene multos, nec rudes, nec imperitos.

A

fed

sed ad multiplicem eruditionem exultos, de societatis humanæ vi ac jure ancipites esse: nutare sæpe in agnoscendis officiorum principiis, præceptisque: prima summa legum capita, non ab æterna Dei O. M. voluntate, sed a callido vafroque quorundam prudentum ingenio repetere. Propterea commemoratæ a nobis sunt præstantiorum Philosophorum invicem pugnantium sententiæ, quorum alii reprobantes alios, nihil certi de legum fontibus atque origine docent. Porro ex eorum altercationibus factum est, ut hujus etiam ævi plurimi ansam sibi sumserint dicendi: de his rebus liquere nihil, cuncta opinionibus constare, nullumque locum veritati patere. Ad indaganda itaque celsissima principia, unde secundaria ex illis orta sunt, a quibus pendet universa vitæ degendæ rerumque gerendarum doctrina, convertimus sermonem. Animadvertimus primum Philosophos Ethnicorum deficere multis in hac disquisitione; idque propterea esse, quod, si de veteribus loquamur, careant illa constructione doctrinæ, quam systema vocant. Non esse satis, præclare dixisse de moribus quibusdam, causas quoque aliquas illorum probabiles attulisse: manare latius vitæ moralis disciplinam: hanc partibus quidem stare suis, sed complexione tota corrui, nisi fundamenta jacias, quibus æque nitatur, undecumque illam spectes. Statuerunt quippe Ethnicorum Philosophorum plurimi dogmata multa honesta, & laudanda tradiderunt, at mira varietate distractos de juris origine, ac de finibus pugnantia dixisse, quorum comprehensione illorum mens nequit partes omnes devincire; neque dissoluta & divulgata membra apte conglutinare, ut quælibet objecta in punctum veluti unum desinant, a quo ad ambitum æquales lineæ ducantur. Quotus autem quisque antiquorum Philosophorum est, qui hæc universa præstiterit, momenta cujusque

iusque veritatis ponderibus suis examinet, adversaria evertat, confectaria quælibet eliciat, verbo dicam, ostendat, nihil assentari sibi vel in præteritis relinquere? Præterea tantum abest, ut principia firmitatis nacta sit recens quoque Philosophia, ut in deliciis habeant eruditi complures sæculi hujus Philosophiæ viribus extenuare quæcumque scita & iussa de legum origine hæcenus prodierunt.

Philosophorum itaque placitis sublatis, aliorum mentio facta est, qui dum de celsissimis principiis, jurisque origine ad Sacras Scripturas se recipiunt, satis consultum esse putant, deque impiorum causa conclamatum. Quum autem impii Scripturis sanctis fidem negent, hoc pacto non dirimitur quæstio. Etenim tametsi ii, qui divinis Scripturis plenam fidem habent, nec fallere alios, neque falli possint; si de altissimis principiis congrediamur cum infideli homine, offendunt in eo, quod hostibus Divinitatis nihil incommodi ferant; propterea mente retinemus Divinam, qua pollent sacre litteræ, auctoritatem, ab adversariis interea eam extorquere superfedemus, donec irrefragabilibus omnium nationum monumentis celsissima principia, unde secundaria sponte fluunt, & a quibus vitæ gerendæ doctrina pendet, totius orbis consensione sacrata, non a solo sacrarum litterarum testimonio, verum etiam a primigenia Traditione, apud omnes gentes pervulgata, pendere. Hujusce Traditionis indolem altius excutienti liquido patebit, in ea mire concinere partes omnes, quas hucusque ad stabilienda Divini Naturalisque Juris principia quæsimus; præterea manifestum est, Traditionem hanc vires addere Philosophorum argumentis, ut ex probabilibus evadant certa; neque fulciantur principiis precariis imbecillium disputationum nostrarum, sed luminis Divini, veluti sydere, illustrentur, Traditione videlicet primigenia, quæ

altum perpetuo teneat, sæculorumque omnium suffragio ; quasi aquarum mole feratur. Utpote quæ habenda sit inter subsidia humanæ naturæ , ab optimo Conditore tradita homini primo , a quo filiis & nepotibus accurato magisterio oralis Traditionis commendata , posterius omnes , non disquisitione , sed narratione majorum illam traduxerunt ; delendam numquam , neque mutandam. Inani quidem sapientiæ jaçtantia , vanisque hominum commentis , meditationes meditationibus cumulando , primigenia Traditio deformata fuit ; Et quo magis Philosophi a simplici Traditione recesserunt , eo magis in absona & devia abierunt , ut merito Vellejus apud Tullium , lib. primo de Nat. Deor. , eorum effata vocaverit „ miracula & portenta Philosophorum , non differentium , sed somniantium. Admissis autem principiis consensione totius orbis sacratis , desinet Philosophus fluctuare de hominum officiis , de animorum nostrorum vita sempiterna , deque futuro extremo judicio ; etenim si perspexerit , Traditionis oraculo , capita summa , & celsissima principia ab ipsius mundi incunabulis ad hæc usque tempora apud omnes Gentes descendisse , quod est peremptorium argumentum , non erit cur difficilem arguat earum rerum intelligentiam , quæ ab illis principiis sponte hauriuntur ; immo in hac primigenia Traditione compertum habebit , momenta esse maxima ad pie justeque vivendum ; sed & per istam , extra naturæ cancellos minime egressus , videbit rationem connexionis , quæ inter humana & divina intercedit : & filo veluti ductus Traditionis exitum reperiet intricatissimi labyrinthi illius , quem tot mortalium de jure primo dicundo sententiæ innumeris ambagibus intercluserunt. Propugnator quoque religionis nullo negotio conficiet , unius Dei cultum , animorum immortalitatem , præmia , aut supplicia in vita futura ;

tura; quum compertum erit, hæc omnia ab omnium Gentium firmissima persuasione pendere; ut autem hoc systema firmari possit, evolvenda sunt sæcula fere singula, quæ Mosen præcesserunt, & consecuta sunt.

Atque hi fere sermones fuerunt, quos invicem confervimus, & disputavimus una, ut Ansaldus ipse in exordio sui operis fatetur. Quum autem familiares curæ me in Urbem revocassent; ille labori minime pepercit, atque in id incubuit, ut conficeret opus, hoc ævo maximæ necessarium, ad evertendam pravorum hominum impietatem; utque a Scepticis, quorum numerus late propagatur, stirpitus evellantur fibræ omnes dubitationis, quas in animis imbecillium speciosa atque exquisite disposita impiorum argumenta defixerunt. Suum opus scriptis mandavit Ansaldus, publiciquæ juris factum, eruditorum judicia subiit. Utrum nec ne feliciter susceptum munus impleverit, aliorum judicium esto. Porro qui Italas, Transalpinaeque Ephemerides componunt, vim quidem systematis hujus ultro fassi sunt, ad averruncandam impietatem aptissimi; atamen animadvertunt, Ansaldi opus deficere in multis, maximeque necessariis, ut veritas & duratio assertæ Traditionis solide firmetur. Illorum itaque sententias, qui ejusdem operis medullam critico examine scrutati sunt, strictim referam. Doctissimus Auctor Ephemeridum Florentinarum de hoc opere sic (a) loquitur: Pulchrum monitum, laudæque dignum; at in eo difficultas omnis sita est, quemadmodum possit hujus Traditionis veritas probari, adversantibus Atheis, Spinosa, ejusque sectatoribus. Numquid Traditionem hanc tamquam veram recipient hi? An eo probationum genere opus erit, quibus ad tam æquum, tamque rationi consonum principium admittendum compellantur?

A 3

lantur?

(a) Anno 1742. Men. Augusti. Et Anno 1742. Men. Janu.

lantur? Numquid facile erit refractaria eorum ingenia levibus quibusdam adductis vestigiis primæ Traditionis, vel inter idololatriæ tenebras apparentibus, in sententiam pertrahere? Quis Moyſi de Adamiticis & Antediluvianis temporibus loquenti credat, quum fides eorum, quæ narrantur, tantummodo sit penes Auctorem? Quis denique Hebræis assentiatur, asserentibus se certa hujusce Traditionis monumenta tenere; quando natio illa cæterarum Gentium fabula & ludibrium fuit? Non itaque prompta adeo expeditaque res est, ut de hac Traditione affirmari quicquam possit, quamquam studio dignum & eruditorum negotium istud videatur. Atque his plane consona sunt, quæ Batavi, eruditissimi Ephemeridum Auctores, exacte perpensis iis, quæ ab Anſaldo edita erant, protulerunt. Fufius tamen rem (a) tractant. De humani quippe intellectus acie, ac vi differentes, illam deprimunt, floccique faciunt. Propositæ autem Traditionis veritatem, & durationem probationibus carere putant. Ad illam stabilendam opus esse, ajunt, per omnes nationes discurrere, illarum Traditiones, historias, mores, doctrinamque sedulo rimari, ac diligentissime investigare, an de hac re vestigia haud obscura appareant, ut ab objectis vindicata hujusce Traditionis veritas satis pateat: denique subdunt, negotium istud inter audacia facinora reponendum, quum nullus mortalium illud attentare ausus sit. In actis vero Eruditorum Lipsiæ de hoc opere inter cætera sic (b) legitur: Cl. Auctor, Traditionem juris Naturæ principium constituendo, hypothefibus Ecclesiæ suæ aliquid dedisse videtur, quæ, quod abunde constat, in doctrina religionis revelatæ multum huic concedit. Sed per Traditionem quid intel-

(a) *Tom. 13. art. 10. anno 1742.*

(b) *Acta Erud. anno 1745. Mens. Octob.*

intellectum velit , non definite exponit , modo illam de doctrina morali , in sacris litteris contenta , modo de sententiis moralibus , inde a primis mortalibus , per reliquas orbis *Gentes* propagine quadam sparsis , & jugiter conservatis accipiens .

Perpensis a Claro Anfaldo oppositis momentis , quæ ab eruditis Ephemeridum auctoribus edita fuerunt , in commentario adversus Clericum (a) suum systema confirmare studuit , & scripsit his verbis : Non arbitror hic profecto Viros Clarissimos a me postulare voluisse , ut Græcorum Latinorumque in medium producerem testimonia , quibus illa de re certiores evaderemus ; qui nempe Philosophum non effingere ; sed cum eo me disputare , secundum spectatas & cognitatas Eruditorum lucubrationes professus eram ; neque enim ætate nostra Grotii , Vossii , Seldeni , Spencersi , Bocharti , Marchatui , Huetii , Blanchini , sexcentumque labores Germanorum , quorum est innumerabilia ac infinita congerere , congestisque iterum iterumque adjicere , non admodum etiam doctis ignotos arbitrari sinit aliquis sæculi felicitas . Eorum quidem systematibus hærendum penitus non duxi ; neque in eorum sententia unquam fui , qui Gentiles omnia ab Hebræis mutuatos esse voluerunt ; ex iisdem tamen , exque vulgatissimis , qui reliqui adhuc sunt Ethnicorum libri , sat constare certo credidi , eos nobiscum in existentia principiorum illorum adferenda convenisse nempe in populorum Historiis fabulisque ipsis , quæ vel antiquitate diversitateque sua nobis prima fronte minus videntur interesse , nexus adest rerum tamen maximarum ; scilicet idonea consensus de originibus nationum , deque everfis per eluvionem terris , de humano genere varias in regiones distracto , de institutione societatum ; qua-

re

(a) *Pag. 80. usque 120.*

re aures voci Moysis claudentes, Populorum omnium clamori eas referare coacti esse videantur. Unus Pfanterus in systemate Theologiæ Gentilis purioris, qua quam proprie ad veram religionem Gentiles accesserint, per cuncta fere ejus capita ex ipsis præcipue illorum scriptis ostenditur, tot ac tanta contexuit, tantamque congeffit messem, ut nullam spicam visus sit cæteris reliquisse colligendam. Baldassar Beckerus, qui de Græcorum veterum atque Latinorum relate ad Dæmonas doctrina fuse scripsit, relatis perpensisque mortalium omnium, quotquot recenseri potuerunt, de religione opinionibus, in eo convenisse convenireque adhuc Populos omnino omnes apertissime evincit. Numen ut crediderint credantque adhuc providentia donatum; spiritus, ut ita loquar, sive Genios quoque existere, bonos quidem alios, alios vero malos; haud mori animas cum corporibus; supplicia impiis, præmium altera in vita superesse; hisque in principiis Barbaras politioribus cum Gentibus, cum integris corruptas, antiquissimis cum populis inferioris ævi homines præsentisque convenire (Vid. Biblioth. Univerf. Tom. XXI. pag. 126). Argumentum hoc exhaustit tamen, aut certe fallimur, Edoardus Herbertus de Cherburii in libro de religione Gentilium, ubi, cap. xv. de causis agens primordiisque cultus vetustissimi, eos veritatem eximiam verisimilibus, possibilibus, & falsis quidem temerasse fatetur opinionibus, atque fere depressisse; perindeque fecisse ac qui Ædificium in se ipso solidum, ex recti pondere prope modum obruerunt; nihilo tamen minus summa apud eosdem stetisse capita: Esse Deum summum: coli debere: virtutem esse præcipuam cultus divini partem: resipiscendum esse a peccatis: dari denique præmium ac pœnam, tum in hac vita, tum post hanc vitam; quorum, inquit, fides stetit in æternumque stabit. Quantumvis enim supra eorum

basim

basim sexcenti errores accumulentur: ex quinque tamen hisce columnis inter se nexis, ita fulcitur cultus divini ratio, ut moles quæcumque (uti in fornicato opere videre est) hisce superposita, haud labefactari, vel loco moveri possit *Ædificium*. Hæc igitur providentiæ divinæ universalis castæque religionis sunt fundamenta illa, quæ nullo defuere, vel deesse possunt saculo, vel regioni, unde etiam ea omnia, quæ sub verborum involucris, fabularum mysteriis, revelationum figmentis, somniorum interpretationibus, rituumque ambagibus promulgabant olim sacerdotes, & in faciles declivi Populi animos inducebant. Hactenus coæcervata ex Ansfaldi diligentia quæ quidem laudabilia sunt, & vera. Quum autem, ad evertendam impietatem, non sit satis vera loqui, sed sit necesse vestigiis omnium Gentium haud obscuris hæc veritates demonstrare, quæ factum postulant; propterea servata veræ amicitiae, & probitatis lege, qua, non obtrahendi consilio, sed studio indagandæ veritatis, licet omnibus uti; ad examen revocanda sunt ea, quæ in suo commentario congeffit Ansfaldus; & exacte disquirendum est, an nodos omnes impiorum hac via idem Auctor resciderit.

Porro præcipua impiorum dogmata sunt: Deum negare, aut ejus Naturæ attributa minuere: Divinam providentiam negare: Animas humanas mortales dicere, aut saltem in dubium vocare: Spirituum, seu Angelorum bonorum & malorum existentiam impugnare: Vaticinia itemque miracula proscribere: Scripturæ sacræ auctoritatem ludibrio habere: Religionem callidorum hominum versutia in orbe fuisse inventam; eamque immediata aut mediata cum Hebræis consuetudine Gentes reliquas didicisse; neque defunt impii homines, qui Mosén ipsum imposturæ per turpissimam calumniam redarguentes, ab ipso Mose ob

B

politicæ

politicas rationes religionem fuisse institutam ; hinc nullas esse a Deo , sive a natura regulas morum constitutas ; propterea nihil sanctum , nihil natura sua esse justum . Profecto si de his congregiamur cum impiis , intra naturæ fines cohiberi debet disputatio nostra , quæ hauriri opus est ex Historia ratiocinata , ne adhærescat tantummodo scopulis imbecillium disputationum , quæ vitio non uno premuntur ; potissimum ubi ea involvantur , quæ a sensibus nostris longissime distant . Servata igitur , ut dicebam , amicitia & societatis lege , qua non obtrectandi consilio , sed studio indagandæ veritatis , omnibus uti licet , propius accedendo , ad trutinam revocabimus Ansaldi responsa ad ea , quæ Ephemeridum Auctores postulaverunt , ut propositum Traditionis systema solide firmari possit . In Commentario (a) itaque adversus Clericum , jam memorato , inquit Ansaldus : „ Non arbitror hic profecto Viros Clarissimos a me postulare voluisse , ut Græcorum Latinorumque in medium producerem testimonia . Porro non est hoc solum , quod Batavi postulant loco citato ; verum , ad illud firmandum opus esse , ajunt , per omnes nationes discurrere , Traditiones earum , Historias , mores , ac doctrinam sedulo rimari , ut videri possit , in quibus revera omnes nationes consentiant . Demum subdunt negotium istud inter audacia facinora reponendum , quum nullus mortalium illud attentare ausus fuerit . Plurimi quidem Christiani nominis Viri , quod de facili præstari potuit , Græcorum Latinorumque Historias , mores , doctrinamque investigaverunt ; quæ etiam in unum congesta scriptis mandarunt ; propterea nonnulli eorum crediderunt , & scripserunt , omnes Gentes in iisdem principiis convenire ; quæ quidem consecutio recta ratione hauriri nequaquam potuit ; Historia enim Universalis , in qua exhiberi possit totius humani

(a) Pag. 94.

humani generis prospectus, componi debet ex singularibus omnium Gentium monumentis ; illudque est quod rite postulant Eruditi Batavorum , esse faciendum : quodque nemo hæcenus , quod ego sciam , præstitit . Neque Pfan-nerus , celebris Auctor , hoc egit de quo scribit Anfal-dus „ tantam congestisse messem , ut nullam spicam vi-„ sus sit cæteris reliquisse . Ille enim , de quo in hoc meo opere pluribus in locis erit sermo , extra terminos nostri Hemispherii vix egressus , puriorem Ethnicorum Philo-sophiam spectandam exhibuit ; neque ea mente , qua pu-tat Anfaldus , id præstitit , scilicet re de qua agitur : propte-rea spicas uberrime colligendas reliquit . Pace autem An-faldi admonere licet , non satis esse referre , ad suum syste-ma firmandum , Christiani nominis Clarissimorum Viro-rum tumultuario quodam modo sententias ; dum enim agitur de novo systemate condendo , necesse est in eodem contextu addere expresse monumenta , quæ factum postu-lant , sed & scriptores , & loca , a quibus excerpta sunt , unde comprobari possit a quolibet assertionis veritas , quæ fere omnia in ea parte Commentarii desiderantur . Usus iste in omnibus Eruditorum operibus servatur ; immo Anfaldus ipse in aliis suis lucubrationibus hac lege usus est . Verum etiam præterire non possum , quod certe idem Au-ctor in suo Commentario facere debebat , veritatem scili-cet , & durationem propositæ traditionis Ethnicorum , sal-tem Græcorum & Latinorum monumentis ostendere , ut corrigeret ea , quæ ex adverso , haud sibi constans , in libro de traditione scripserat , ubi sic (a) legitur : „ Ast ut „ exiguo invisoque in populo (hoc est Hebræorum) se „ vetus hæc demum recepit traditio , Græcorum sapientes , „ qui de illa ne fando quidem audierunt , magnum illud

B 2

„ perten-

(a) *Lib. 1. n. 7. de tradit.*

„ pertentare auri æquor, essentiamque supremi Numinis
 „ infinitam imbecilli humanæ mentis virtute rimari posse
 „ arbitrati. Idem alibi in suo opere inculcat, ex quo pro-
 „ positæ traditionis systema evertitur, quod consensione om-
 „ nium Gentium firmandum est; quum præcipua hujusce
 „ systematis vis ex hac ipsa consensione hauriatur. Præterea
 „ dum vetus asserta traditio in solo populo Hebræo se de-
 „ mum recepisset, hujusce veritatis testimonium a folis
 „ Hebræis penderet; quæ gens Ethnicis & impiis invisa
 „ semper fuit; hinc fidem quoque negant sacris Hebræorum
 „ scripturis. Alia quæstio ab Eruditis, nostri quoque ævi,
 „ acerrime agitur, asserentibus aliis capita summa ab He-
 „ bræis Gentes didicisse, negantibus aliis, hinc inde variis
 „ rationibus ac monumentis in medium productis. Porro si
 „ affirmativa sententia vera esset, assertæ primigeniæ tradi-
 „ tionis veritas Gentium testimonio probari nequaquam pos-
 „ set; ex quo sponte fluit consecutio, quod scilicet omnium
 „ Gentium consensus nullam omnino vim haberet, ad solide
 „ firmandum propositæ Traditionis systema; propterea labo-
 „ randum erat in eruenda veritate, solvendo opposita adver-
 „ sariorum argumenta; hinc nemo non videt haud fuisse satis
 „ dicere, ut (a) Anfaldus inquit: „ Neque in eorum sen-
 „ tentia unquam fui, qui Gentiles omnia ab Hebræis mu-
 „ tuatos esse voluerunt; nullam penitus addendo ratio-
 „ nem, qua sua sententia fulciri possit. Sed vindicanda quo-
 „ que erat impiorum calumnia, dicentium, ob causas poli-
 „ ticas callidorum hominum versutia, inter quos Moſen ip-
 „ sum recensent, religionem in Orbem fuisse invectam. Hoc
 „ est maximum impiorum momentum, quod ni radicitus
 „ evellatur ab animis impiorum, falsumque omnino ostenda-
 „ tur, religionis causa caderet; agit enim hæc vetus calum-
 „ nia

(a) *In Comment. pag. 95.*

nia, ab impiis succedentibus temporibus renovata, radices in mentibus impiorum, alteque inhæret magis, quam quod a natura anticipatum erat & informatum. Anfaldus autem ad hoc oppositum momentum, quod est præcipuum in systemate impietatis, nihil fere respondit. „ Eam, inquit (a), posteriorum temporum religionem artis ac politicae potius effectum fuisse, quam pietatis, eo scilicet ut consilio vulgares homines in officio detinerentur, adnotum cuique est; at tamen probe ac diligenter perspicienti satis illud idem ostendit vidisse compertissime homines, absque umbra saltem religionis humanam non posse consistere societatem. At impii non calumniantur tantummodo posteriorum temporum religionem, sed omnem de medio tollere conantur; pertinaciterque contendunt, & asserunt: omnem religionem ob politicas causas callidorum hominum versutia in Orbem fuisse invec tam. Hoc autem fatendum est, quod si ab Anfaldo, Viro doctissimo, amplissimum Traditionis systema primis curis solide firmari haud potuit, Clarissimo Auctori non potest tribui defectus; tunc enim exiguo in Castello degens, nimium tenui librorum suppellectili laborabat; propterea ex hoc ipso, quod præclarum in eodem Traditionis opere videtur, eximia suæ mentis acies evidentius ostenditur. Neque in memorato Commentario de futuro sæculo adversus Clericum mens fuit Anfaldi, addere quæ deessent operi Traditionis, ut undequaque fultum munitumque a nemine quiret convelli, sed aliud agendo, nonnulla scripsit in Commentario de Traditionis systemate, ut mentem suam candide exhiberet; & magis definite traderet, quid intellectum per hanc Traditionem velit. Neque mirum videbitur, Anfaldum ad maturitatem inceptum opus non perduxisse;

(a) *Lib. 3. n. 15. de Tradit.*

duxisse ; quum in Cænobio suo Professor in docendo sui Ordinis discipulos toto pectore incumbat , aliisque libris componendis , exquisita eruditione refertis , indefinenter vacet ; propterea studia ab eo instituta aliud agere non patiantur .

Porro , in repetito hujusce rei examine , dilucide comperi , addenda esse ea omnia , quæ ab acutissimis Viris Ephemeridum Auctoribus postulantur ; verum & alia plura , ne ulla ex parte primigeniæ Traditionis systema nutare videatur . Operæ itaque præmium me facturum putavi si nova prorsus methodo ac via , de monumentis mea præcipua cura industriaque congestis ; inter quæ nonnulla , quæ potiora mihi visâ sunt , ex lucubrationibus variis Anfaldis excerpta videbuntur , volumen conficerem , ab eo quod de Traditione Anfaldis composuerat , sejunctum , in quo assertæ Traditionis tum necessitas , tum veritas , tum duratio comprobetur . Atque hæ causæ fuere , quæ me ad scribendum impulerunt . Quod autem ad necessitatem hujusce primigeniæ Traditionis attinet , paucis me expediam , quum fere nemo Eruditorum nostri ævi eam inficietur ; irrefragabili enim experientia magistra sapientiores agnoverunt , quam acies humani intellectus imbecillis sit , in disquisitione altissimarum rerum , quæ omnino supra sensus sunt ; & maxime dum agitur de ineffabilibus Divinæ Naturæ attributis . Propterea de ortu , & conservatione primigeniæ Traditionis fusius agam , unde Divinum & Naturale jus ortum duxit . Ut autem propositum systema solide firmetur , de re , de qua agitur , in medium proferam firmam constantemque cunctarum nationum persuasionem , quam omnes Gentes de altissimis summisque capitibus tenent ; unde jus Divinum , & Naturale sponte fluxit . De Ethnicorum autem Theologia ea mente loquar , ut ea pu-
rior

rior dignoscatur, quæ a primæva Traditione hausta fuit, quæque ab illa non recessit. Maxima igitur hujus systematis difficultas in eo videtur (quod certe spissum ac salebrosum est) ut ostendatur non obscuris monumentis omnium nationum, in omnibus indefinenter firmam fuisse persuasionem, unum summum esse Deum, mundi opificem, nutu suo cuncta regentem, omnium bonorum liberalem datorem, æque ac justum ultorem adversus scelestos & impios, præcipue in vita futura; hinc apud omnes populos esse firmam persuasionem de animorum humanorum immortalitate, de extremo judicio, de præmiis pænisque in futuro sæculo; ex quibus omnibus Divini cultus ratio evincitur; & hominum officia constituta cernuntur, ad pie justeque vivendum. Propterea tot elapsa sæcula percurrenda sunt, totusque terrarum Orbis discurrendus, scrutandumque quicquid ad rem conferat, ut quod commune, apud omnes nationes, in unum coacervatum proferatur. Ex singularibus quippe Gentium historiis, traditionibus, aliisque certis monumentis Universalis Historia, quæ verum totius humani generis prospectum exhibet, rite confarcinatur; quod optimum (a) Polybio, quamquam impietate polluto, visum est. Basis igitur hujus structuræ erit sacra, ac profana Gentium Historia. Moses antiquissimus scriptor, Historiam in suis annalibus generis humani ab Orbe condito tradit; antiquorum Patriarcharum Deum colendi ritum, morumque disciplinam; quæ omnia a Deo tradita fuerant homini primo, posteris omnibus propaganda Traditione majorum, ne quærendæ & expectandæ essent semper novæ & peculiæres Traditiones, ad rerum initia dignoscenda, & ad hominum officia constituenda; idcirco in Mosis annalibus graphice antiquissimorum Patriarcharum
Tra-

(a) *Lib. 2.*

Traditiones descriptæ sunt : scilicet de Deo , Universi conditore , ac moderatore ; de norma vitæ priorum hominum in actionibus regendis , ex quibus præstantissima humanæ societatis forma cum sacræ tum civilis elucet ; quæque fuerit antiquarum ætatum facies . Vitia quoque & lapsus summorum Virorum describuntur ; item magnorum Virorum constans pietas ac justitia innotescit ; sed & quam admiranda Dei providentia justæ vitæ moralis disciplina conservata sit , quæ durat adhuc , durabitque ad finem usque sæculorum . Profanorum autem Historicorum defectus quam plures enumerantur , quorum alii maxime utilia præterierunt ; alii negligentius referunt ea , quæ prolixius enarrare debuissent , eaque potissimum , quæ ad totius humani generis utilitatem referuntur . Excerptis igitur a nobis selectisque ab Ethnicorum Historicis & Philosophis iis omnibus , quæ ad rem nostram conferunt , ut facta collatione cum Mosis annalibus , horum veritas Ethnicorum testimonio comprobetur , & Mosis historia præstantissima & ab omni corruptela immunis videatur . Animadvertendum autem est , nationis populique nomine me nihil aliud intelligere , quam potissimam , majoremque incolarum alicujus regionis , aut civitatis partem ; non enim nationis , aut populi vocabulo appellantur , qui alicubi degentes patrias leges , probatosque illius regionis mores spernunt , atque a reliqua multitudine dissentiunt . Ubique enim phanatici , aliique effrænata libidine vitam agentes inveniuntur : cujusmodi vero homines ad Reipublicæ partem revera haud pertinere notum est , quum eorum mores , sive opiniones nullis patriis legibus , sive institutis , sive probatis usibus , communive sententia approbentur . Præterquamquod , de impiis loquendo , sive illorum ratio habeatur , qui olim inter Græcos , Romanosque vixerunt : sive eorum

eorum , qui in Sinarum & Japponensium Regnis , veteri memoria fuerunt & nunc quoque sunt : sive denique eorum , qui Spinosa scripta adamantes , impia dogmata profitentur ; hi omnes alique impietate polluti nunquam certe populum aliquem nationemque composuerunt ; immo patriam religionem aut subdole simularunt , aut si palam impietatem aliqui potentiorum professi sunt , ita ut a populi multitudine & patria religione discrepare viderentur , abominio & execrationi apud cives fuerunt ; quamquam admodum paucos impietatem prætulisse litteris proditum sit . Reliqui autem , teste (a) Tullio „ Epicuri calliditatem imitantes , qui non magnopere de Diis immortalibus pugnabat , tantummodo eos negare non audebat , „ ne quid invidiæ , aut criminis subiret . Porro per Atheismum in propria & genuina significatione accipimus vocem hanc , qua homo sibi persuadere nititur , non dari Deum . Solet autem subinde ambitus hujus vocis ad eos extendi , qui falsos & erroneos de Natura Dei conceptus fovent , ex quibus consequitur , ut homo in practicum Atheismum , sive in impietatem abeat . Si enim cuncta in essentiam divinam reducantur , sive res omnes creatas in Deum mutes , in laxiori Atheismi significatione accipitur . Inter Atheos hujusce generis quoque numerantur ii , qui omnes contemnunt rejiciuntque religiones . Idem est & de Scepticismo dicendum ; hic enim si universalis sit , Numinis etiam existentiam in dubium vocat . Perinde vero tandem est , sive Deum esse quis neget , sive an existat dubitet . De Scepticismo autem particulari , ex quo impietas haud deduci potest , etsi is vitio non careat , aliter existimandum . Atheismus igitur vel scepticus est , vel dogmaticus . Scepticus illorum est , qui nullius rei certam

C

se

(a) *Lib. 3. de N. D.*

se habere posse notitiam putant : dogmaticus illorum est , qui Atheistica Philosophia nixi , opinantur , ex nihilo nihil posse fieri ; propterea negant , Universum hoc spectabile a Deo fuisse creatum .

Porro rudis vector super navem imponor , qui necdum scalmum in lacu rexi , tetri maris credor fragoribus . In immenso enim pelago hujusce systematis , evanescente sacrarum Scripturarum litore , undique Pontus est . Verum ad susceptum munus præstandum , si minus ingenio potero , in subsidium mihi , Deo adjuvante , diligentiam vocabo . Quod si aliqua deerunt , quibus res omnino conficiatur , hoc saltem consecutus ero , præmonstratam aliis a me viam illuc perveniendi , quo maximi momenti negotium vocat , ut de hominum mentibus impietate funditus eradicata , & a Scepticis sublatis fibris omnibus dubitationis , veræ religionis & primigeniæ Traditionis ope semina puræ moralis disciplinæ inserantur . Hactenus non modo consilii mei summam exposui , verum etiam totius operis argumentum ; quamquam autem vitio non uno hoc idem opus premeretur , voluntatem meam certe nemo flagitare poterit . Profecto quodcumque vitiosum erit , mihi imputa , non hujusce systematis firmitati . Veniam quoque mihi dabit Lector benevolus eadem aliquando in progressu operis repetenti ; quum alium in finem afferantur quæ repetita videbuntur .

Verum antequam ultra procedam animadvertere placet , Philosophos bene multos humanæ mentis aciem , supra quam a natura concessum est , extollere , nihil ut tam impervium , nihilque tam abstrusum sit , ad quod percipiendum suis ipsa viribus nequeat pervenire : alios ex adverso de illius calamitate nimium conqueri ; quod mentis acies erroribus obnoxia modo huc , modo illuc feratur ; sæpe

pe improbens quod ante probaverat, sæpe probans, quod prius improbaverat; hinc factum est, ut ab iis humana mens rationis ludibrium fuerit nuncupata. Alii autem meliores ratiocinatores medium tenentes fatentur (a) cum Plinio, quod quidem assequi omnia humanus animus nequeat, ad multa tamen cognoscenda humanæ mentis aciem non esse obtusam. Quorum sententiam amplector; sive quod attinet ad ea, quæ sensibus percipi possunt; sive quod spectat ad ea, quæ rationis adminiculo eliciuntur ex illis, quæ per sensus exteriores ingressa sunt in sensum interiorum. Propterea hoc tam æquo principio innixus ad propositum systema stabiliendum aptissimo, Historiam universalem, cujus cognitionem sensibus haurimus, cum ratiocinatione conjunctam, sponte fluentem, tradere institui; quum multo certior tutiorque modus iste differendi videatur, nihil aliud humana mente præstante de suo, nisi consecutaria quædam, quæ cum factis ab universali historia memoratis evidentem necessitudinem habent. Historia autem illa a nobis proposita, si testimonio totius orbis terraquei firmetur, quamquam aliis de causis alia orbis pars ab alia discedat, aut alia aliam orbis partem ignoret; attamen id, in quod omnes conveniunt, ab omni calumnia vacabit; immo ex hoc ipso irrefragabilis historiæ veritas ostendetur. Neque vero quisquam dictum illorum mihi objiciat asserentium, consensum majoris hominum partis probare nihil; propterea, inquiunt, si hoc ita esset, veræ religionis causa caderet, quum idololatria longe lateque per orbem diffusa majorem viventium numerum suis ritibus obstrinxerit. Id enim nullius roboris est ad propositum systema infringendum, quod annitur non majoris numeri testimonio, sed nationum omnium, quæ ex populo Dei, & ethnico componuntur.

C 2

Illos

(a) *In Proem. lib. 7.*

Illos etiam, qui hoc opus nostrum aliquando legent, monendos cenſeo, ut librum hunc, quantumvis plura complectentem, quorum alia ab aliis penitus ſejuncta & diſcreta videbuntur, totum tamen percurrere non dedignentur; cuncta enim in eum congeſta, tanquam plures lineæ ad unum punctum tendentes, eo diriguntur, ut primigeniæ Traditionis ſyſtema omni ex parte ſolide confirmetur. Inſuper benevolos Lectores rogo obteſtorque, ut dare velint tanquam primum & verum id, cujus origo non invenitur, niſi in ipsis mundi incunabulis, illudque etiam quod cunctis nationibus commune videbitur. Quod enim univerſis videtur, ut ex Ariſtotele (a) verum eſt. Unde (b) Seneca inquit: apud nos veritatis argumentum eſt, aliquid omnibus videri. Item (c) Cicero: Omnium conſenſus naturæ vox eſt. Similiter (d) Flavius: Veritatis judicium eſt, ſi de rebus iisdem omnes eadem dicant, & ſcribant. Opinionum autem commenta delet dies. Quod ſi quis mihi tam æqua juſtaque poſtulanti renuat, nullus proſecto erit cum eo diſſerendi modus. Quod proſecto non faciat quicumque ratione vivit.

De

(a) *Lib. 10. Etibi.*
 (b) *Epist. 117.*

(c) *Lib. 1. Tuſcul.*
 (d) *Lib. 1. contra Apion.*

De Homine in statu mere naturali.

CAPUT II.

DE primævæ Traditionis veritate atque constantia dicere instituenti haud absurdum mihi visum humanam tantisper in antecessum spectare naturam, & quantum roboris atque nervorum habeat ipsa per se cum ad veri cognitionem, tum ad ejus finis assecutionem, ad quem referuntur virtutis studia, declarare. Non inquiram hic in ea diligenter, quæ in ipsius humanæ naturæ recessibus posita Philosophorum aut fefellerunt industriam, aut delassaverunt; sed ea dumtaxat persequar, quæ facile cuique occurrunt non oscitanter hominem consideranti. „ Neque enim enuntiationibus novis, quod scite (a) Epicurus admonet, aut legum decretis philosophandum est, sed eo modo, quo ea quæ videntur postulant. Est autem homo ex duplici substantia temperatum animal, omnisque ejus vis in animo & corpore sita „ quorum alterum nobis „ cum Diis, ut (b) Sallustius loquitur, alterum cum belluis commune est. Constat ex utriusque complexu vis sensus, quæ certis conclusa organis, & pro eorum varietate distincta, certis etiam rebus perinde atque pomæriis quibusdam definita est, quæ ultra sese porrigere ne utquam potest. Contra vero in animo vis tota residet mentis, quæ intelligentia ac libertate explicatur, atque ad universa pertingit, sive quæ sensus sollicitant, sive quæ ab horum consuetudine & affinitate aliena sunt. Hoc tamen præstans tamque excellens animal tam multis malorum generibus obnoxium est, ut iisdem dinumeratis Plinius

(a) *Epist. ad Pytoch.*(b) *Proem. B. C.*

nus (a) „ difficile æstimatu dixerit , parens ne homini natura „ an noverca fuerit . Exstitero proinde multi , qui non nasci optimum censerent . V. Cl. Forestus de homine sic (b) inquit : Homo a fletu vitam orditur : in doloribus ærumnisque degit : perque varia ac multiplicium curarum genera ætatem traducit , quarum series adeo perpetua est , ut aliæ ex aliis nascantur , veteribusque nova succrescant : neque his solum torquetur infelix homo , neque tantum in circuitu ejus hostes ejus , sed intus etiam inclusos habet ; qui nobiscum nati ingeneratique in nobis ipsis , nobiscum adolere , quibuscum pugnet , & dies noctesque conflictetur . Atque hi sunt distorti depravatique animi impetus , quorum violentia adeo præcipites agimur , nullo ut tempore quiescere datum sit . Hactenus elegantissime Forestus . Erudite quoque V. Cl. Anfaldus (c) ait : Ut enim agebat ille , qui e Persona Tullii se super morte filiaë consolabatur : fac nasci hominem & in lucem edi : continuo senties non rerum humanarum Dominum & gubernatorem exortum , sed verius miseriarum servum atque incommodorum , nam infantiam & pueritiam vagitus , lacrymæ , imbecillitas , nullus nec rationis , nec corporis usus , dolores molestiaque quamplurimæ amplectuntur . Adolescentiam ardor quidam excipit ætatis , nec prudentiaë nec judicium compos : rerum utilium ac laudabilium contentio : veri boni ignoratio : in pares ferocia , in superiores superbia , in infimos arrogantia . Quare si quis ætatis potius vitia , quam naturæ misérias velit appellare , quamquam nominis quæstionem inducat , non tamen ipsas ab homine misérias atque incommoda removebit . Nec vero audiendus erit , qui hæc ab humanæ naturæ miseriis separanda putet , quod
non

(a) *Lib. 7. cap. 1.*(b) *Moral. inst. lib. 4. cap. 1.*(c) *Lib. 2. n. 1. de Trad.*

non in natura sint , sed unius , vel aliquorum hominum errores videantur . Vere enim humanæ miseriæ sunt ; quod etsi non omnes in uno , certe omnes in omnibus , & aliquæ in multis , & multæ sæpe in uno agnoscuntur . Ætas numquam sibi ipsi non infesta , numquam pacata ; semper laboriosa , semper anxia & sollicita . Enim vero tametsi ad bene sapienterque operandum , non rationem modo , sed præclara etiam nobis atque apta adminicula visa sit præstitisse natura , quum scilicet per lenes quosdam & compositos animi motus erga objecta , tum virtutem innatam animæ , tum etiam sensus demulcentia rapimur , quæ honesta suapte natura sunt atque virtuti conjuncta ; rebelles tamen haud semel alii motus , accensi nimium iracundique animi impetus , a machinali instinctu ac spirituum commotione profecti , animum agunt adeo atque detorquent , ut eorum collisione perpetua atque conflictu non angimur modo ac discruciamur , sed ad inhonesta & virtuti adversa rapi miseri mortales , impetusque ipsi nulla videantur posse ratione superari . Quum enim in nobis fervet animi calor , qui per alterius oculos ad intima delatus præcordia vires paulatim carpit , ac circa jecur sæviens ulcerosum medullas urit , in quibus acerrimum tandem movet incendium ; ille , inquam , calor animos adeo furiare solet , ut fortis esto natura sua , iners tamen evadit illa , quæ reliqua fuit in homine virtus : hæcenus Anselmus . Etenim modo ira æstiuamus , modo tumemus superbia , modo invidia tabescimus , modo pavore concutimur , sæpe mœrore contristamur , amore sæpe accendimur , fervemus libidine , & quotquot sunt malæ affectiones , tot motibus agitamur . Vario- rum quoque generum gaudiis , ac voluptatibus perfunditur quælibet humanæ naturæ ætas , quæ singillatim referre supervacaneum censeo , quum quilibet experiundo testis sit .

De

De humanæ autem mentis imbecillitate S. Gregorius Papa verba faciens (a) ait : „ Cœcum esse genus humanum , quod in Parente primo a Paradisi gaudiis expulsum claritatem supernæ lucis ignorans damnationis suæ tenebras patitur. Hinc eruditi complures sæculi hujus in deliciis habent humanæ rationis vires extenuare , & quæcumque scita & iussa de hominum officiis hæcenus prodierunt , recte , secusne sancita fuerint ambigere : contra res morum testatissimas exquisita eruditione proferre , ut scepticam dubitationem de omnibus notionibus , consensu quoque totius orbis sacratis , invehî & late propagari doleamus. Ex hominum enim studiis discrepantibus arguunt , humanas rationes esse plane commentitias , animumque humanum semper in phantasmatibus ludere ; propterea nullam esse rem , quæ nos delectet diu , nihilque esse , quod rationabilis natura unice doceat , in quo omnes permanere , seseque oblectare oporteat ; demum concludunt , nihil quidquam esse natura sua justum , nihilque humanitati commune debitum. Verum indagatores hi humanæ naturæ aperte videntur indiligentius explorasse , quid homo recto rationis usu possit. Etenim etiam post vitium in mente a primis Parentibus contractum , adhuc superstitem mansisse aliquam humanæ mentis vim , adeo manifestæ veritatis est , ut eam probare velle , inutilis diligentia putidusque labor futurus sit. Profecto in qualibet regione rationis usu percolitur homo , ut sit sibi ipsi aptus civilique societati accomodatus ; & a rationabili natura id omnes accepimus , ut aliquatenus justî simus ; sed & naturam nostram experimur anxiam urgendi id , ex quo demum oritur justâ virtus , exquisite elaborata honestarum actionum frequentia.

Ari-

(a) *Homil. 2. in Evang.*

Aristoteles quidem (a) docet „ virtutes morales „ non esse a natura inditas, sed assidue acquiri. Illud quidem verum est, neminem sapientem prudentemque naturam in lucem edere. Plerique tamen tradidere, virtutum initia indidisse naturam: factum quippe hominem ad usum rationis, præparasse eum etiam, ut recte ratione utatur; propterea ex hac anticipatione naturæ homines cognoscere, recipiendam esse honestatem, repudiandam turpitudinem: naturali quoque rationis instinctu docemur, appetenda esse consentanea, dissentanea declinanda; & inter res appetendas unam aliquam præsentire esse, in quam voluntas, ut in bonum perfectum finemque ultimum, natura ipsa rationabili incitante, feratur. Hanc proclivitatem bonitatemque congenitam, hos igniculos & scintillulas appellari naturæ lumina, præmonstrantia quid sequendum, quidve fugiendum in vita sit, hancque proclivitatem a natura ipsa accipimus cum primum nascimur; illamque cupiditatem nobis iniecit natura, nos veri amatores faciendo; propterea dedisse ingenium avidum, semperque paratum nova & admiranda sitire; proinde ad scientias, disciplinas, & artes exsuscitasse ipsam nos, & ad indagandum perquirendumque nos exacuisse inexplebili voluptate discendi, maximeque ad rimanda & deprehendenda boni Viri officia: idcirco in bonitate intelligenda oscitantem & dormientem impellere, & in se monentem convertere ultro, ac dimittere in ipsum.

Semper vero difficile fuit in magna caligine circumfusa jura rationabilis naturæ ibi recondita prævidere; sed interea nemini, dum se pertentat & excutit, difficile est, boni Viri officia invenire, quæ inquirendi natura ipsa est auctor suasionem vehementi, in quibus oportet hominem

D

esse

(a) *Libro magn. moral. 1. cap. 7.*

esse maxime intelligentem : ea omnino subjecit mentis oculis, quæ ducuntur ex bonitate, & ad bonitatem referuntur. Arduum quidem esse probum, semitam tenuem, vestigium lubricum, labendi modos innumerabiles : verumtamen moralia rationabilis naturæ principia non aboleri, non permutari, non surgere alia : esse hominum naturam secundum illa, volentes nolentesque eadem reminisci & recognoscere ; propterea non expungi, nec obliterari moralia principia, quamquam in libertate sit naturæ juribus resistendi ; adversari tamen impune non licet. Insidere enim homini hæreque in omnium pectore custodem appositum (scilicet synderesim) & vindicem juris infixi, & quasi insculpti in animo, jubentis ac vetantis judicio scitoque inviolabili, nos inclinantis ad consentiendum naturæ legibus, nec aberrandum inde unquam : idcirco, si quodcumque natura improbat, in eo contristat obtinentem ; declarare autem voluntatem probantis jucunditatem illam, quæ obsecundantem præceptis internis consequitur ; propterea arcano teste ac iudice sic laudare in omnibus factis, dictis, consiliisque nostris, ut locus querelæ ne clam quidem obstrepenti relinquatur : hæc esse illa interna gaudia, hanc solidam germanamque lætitiā, quam nulla vis debilitat, adversitas nulla contaminat ; quantumque possit in homine synderesis aptiori loco Ethnicorum quoque testimonio luculenter demonstrabitur.

Principia vero illa, quibus hominum officia nituntur, non ipsa re quidem postulante, sed hominum aliquorum sive socordia, sive perversitate in dubium vocata sunt, qui quum persuaderi sibi facile sinant, avidèque amplectantur ea, quæ libidini cujusque favent ; in iis autem, quæ cum ratione conveniunt, & injiciunt fræna cupiditati, adeo difficiles & morosi sunt, ut his evidentia ipsa non
fatis-

satisfaciat , quorum affectibus & malis moribus obtusa conscientia depravataque ratio est, quamquam ab ipsa hominis natura petatur, quæ in recte factis magnam vim habet, & sese maxime prodit in iis, quæ ratione obtinente ubique admessa sunt, & a convenientia rerum immutabili unice humano generi congruunt, & apud omnes nationes propagata cernuntur; quæque regula & radices sunt virtutum omnium, & societates quotquot fuerunt, & sunt nectuntur, earum quoque nationum, quarum est sensus magis, quam animus exercitatus; hinc iustitia, & actionum honestas naturæ voces sunt; sed & Ethnicorum Philosophi Ethicæ principia a naturæ voce acciverunt, quorum effata non longe a populari sensu disjuncta cernuntur.

Quoniam vero firmamenta horum principiorum extra omnem dubitationem statui debent, & intus quæsitata a Philosophis in homine ipso non eadem in omnibus videantur, eo quia raro homo sincerus integerque videatur, & in multis ratio ipsa depravata sit, idcirco alia generali prænotione opus esse, ex qua irrefragabilis principiorum horum firmitas deducatur. Etenim si sermo habeatur de universo systemate, ex quo pia & iusta hominum officia constituuntur, humanique mores omnes reguntur, fatemur aliis auxiliis opus esse, ut firmiter constitui possint; de quibus in contextu hujus operis erit sermo. Hoc loco referre sufficiat, aliqua per se citra omnem impositionem esse turpia aut honesta, natura ipsa rationabili eadem præmonstrante & docente, qualia sunt filiorum educatio, quod Parentum debitum belluis quoque natura indidit; ex quo instinctu cunctorum animalium species servatur; sed & filiorum erga proprios Parentes obsequium; naturæ rationabilis vox est; hanc enim legem ediscimus cum primum nascimur. Quum autem homo ad societa-

tem factus sit, natura ipsa docet, nullum esse unquam sui causa lædendum, nullo unquam tempore sibi plus æquo indulgendum; hinc turpe esse innoxium occidere, aut aliena rapere; propterea naturale jus est, se suaque tueri, & vim vi repellere licitum. Profecto naturæ lex, ut (a) scriptum est, in uno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut teipsum; quæ quidem lex scripta est in hominum cordibus, & nobiscum una existat, quæque cuique animadvertenti se facile prodit: non autem urget hominem cæca vi, qua cieri solent rationis expertia, sed intus animum collustrat, ac suaviter movet; quum humana mens veritate trahatur. Hæc omnia, quæ ab ipso nostræ naturæ fonte profluunt, agnovit Confucius quamquam impietate pollutus; congruentia enim (b) naturæ esse vult, unumquemque proximum suum diligere, cupiditatibus resistere, neminem factis dictisque lædere, Parentibus obtemperare, eisdemque addictissimam observantiam exhibere. Quibus simillima sunt, quæ Sciutus aliique antiquissimi Japponensium Doctores scripserunt: docent enim, quod quum ratione præditi simus, virtutem sponte honestatemque sequi debemus. Hanc veritatem agnoverunt etiam Ethnicorum Philosophi nostri Hemispherii; sed & Epicurus ipse; propterea in omnibus fere Senecæ Epistolis laudatus. Hinc evertitur impium Hobbesii systema, (c) dicentis: „Naturam dedisse unicuique omnia; hinc in statu mere naturali, sive antequam pactis sese obstrinxissent homines, licebat unicuique possidere, & frui omnibus, quæ volebat & poterat: nam justitia erga homines supponit leges humanas, quæ in statu

„ tu

(a) *Ad Galat. cap. 5.*

(b) *Picardus tom. 2. de Sines. & Jappo. doctrina.*

(c) *In Element. Philosoph. de Civ. cap. 1.*

„ tu mere naturali nullæ sunt. Ad societatem ergo homo
 „ non natura factus est: hinc, inquit, nullas esse a natura
 „ institutas regulas virtutum, nihil honestum, nihil fan-
 „ ctum, nihil impium. Jactis hisce principiis honesta-
 stem, ac turpitudinem omnem, quæ inter homines esse
 videtur, ortam putat a timore & necessitate, quam invi-
 cem habent homines, ne si forte alii alios læserint, ab
 aliis majorem vim patiantur, aut legum severitate punian-
 tur. Unde autem absurda hæc opinio processerit commo-
 diori loco enucleate explicabitur; nihil enim aliud hoc
 capite proponendum mihi sumsi; nisi naturæ statum habi-
 tumque breviter indicare. Attamen ex hæcenus dictis
 satis aperte constare puto falsum esse, quod Hobbesius
 ait: nihil omnino imperare Naturam.

Animadvertendum vero est, quod quamquam ea-
 dem sit omnium hominum natura; attamen quæ sunt va-
 ria sunt ac sui dissimilia; propterea non ex uno dumtaxat
 agendi principio fluunt; quamquam unum a ratione sit
 omnibus præscriptum. Manifestum quippe est, quemque
 non tantummodo cæterorum, sed sui etiam ipsius posse
 esse dissimilem; libertas enim ipsa disparesque inter se vi-
 res ac affectiones hominibus a natura impertitæ in causa
 sunt, ut vita nobis agenda dissimilis ac difficilis obrigerit.
 Sed & variæ educationes, & varii hominum status in
 causa sunt, ut non idem in moribus hominum prospectus
 exhibeatur; propterea varietatem illam, quæ ab illis fon-
 tibus profluit, indicio non esse, nihil omnino a natura
 esse præscriptum, sed quid impedire plane nolit. Interior
 autem lex se facile prodit animadvertenti: at quum id
 multi perraro faciant alio avocati consuetudine vitæ, ex
 eo accidere, ut legem internam haud consulant, quæ re-
 cte facienda præscribit, & recte facta interno gaudio mu-
 nerat,

nerat ; ex quo dilucide apparet , legem quamdam nobiscum una exstare , quæ universa componit , & singula colligat in unum finem , qui est omnium societatum coagululum ; & optime constitutæ sunt societates illæ , quæ in hunc incorruptum naturæ finem diligentius intenderunt.

Longe tamen hæc innata virtus a parta distat , ut ab absolute ingentis operis leviter tantum adumbrata initia distant. Non enim satis est , præclare dicere de moribus quibusdam : manare latius disciplinam vitæ moralis ; hanc quidem partibus stare suis , sed complexione tota currere , nisi fundamenta jacias , quibus æque nitatur , undecumque illam spectes. Hac de causa plurimi Ethnicorum Philosophi , de quibus in capite sequenti erit sermo , in tot absona & devia abjerunt ; eo quia homo appetitionum plurimarum sit capax ; propterea in multiplici genere dissimilitudinis varios quoque esse gradus ; & sæpe in contrarias partes distrahimur , & interdum ad pejora devolvimur. Etenim quum homo ex naturis plane diversis sit conflatus , sensuque & ratione polleat , ex variis affectionibus innumerabiles oriuntur dissimilitudines opinionum atque studiorum , ita ut plerique se huc & illuc ab iis temere concursantibus impelli sinant , propter earum partium dissidium , quibus constamus : idcirco quamquam eadem sint notionum initia , progressus iidem in omnibus non sunt ; variis quippe motibus ac animi cupiditatibus perturbati homines aut distrahuntur , aut crebro pervertuntur. Plato in Phædone animadvertens ad naturas diversas , ex quibus factus est homo , inquit : „ Humana num animum , quandiu corpori immixtus est , nunquam „ ad rerum sublimium cognitionem pervenire , sed cœcutire , labi , nec unquam posse veritatis , quam desiderat , „ api-

„ apicem attingere. Nam, inquit (a) Seneca, inter cætera mala illud pessimum est, quod vitia ipsa mutamus. Sic ne hoc quidem nobis contingit, permanere in malo jam familiari. Aliud ex alio placet, vexatque nos. Hoc quoque, quod judicia nostra non tantum prava, sed etiam levia sunt. Fluctuamus, aliudque ex alio comprehendimus: petita relinquimus, relicta repetimus: alternæ inter cupiditatem, & pœnitentiam vices sunt. Pendemus enim toti ex alienis judiciis: & id optimum nobis videtur, quod petitores laudatoresque multos habet, non id quod laudandum petendumque est. Nec viam bonam ac malam per se æstimamus, sed turba vestigiorum, in quibus nulla sunt redeuntium. Hactenus Seneca. In sacris quoque Scripturis sic (b) legitur: „ Corpus enim, quod corrumpitur, „ aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum. De imbecillitate autem animi humani S. Gregorius Papa verba faciens, (c) ait: „ humanus animus arundini comparatur, qui mox, ut favore vel detractioe tangitur, statim in partem quamlibet inclinatur.

Agnoverunt tamen Ethnicorum Philosophi hominum causa Universum hoc spectabile fabricatum fuisse; hinc loco supra citato, inquit Plinius, „ quod principium „ jure tribuetur homini, cujus causa videtur cuncta alia „ genuisse natura. Hanc sententiam secutus Cicero, sic (d) disserit: Sin quæret quispiam, cujusnam causa tantarum rerum molitio facta sit, arborum ne & herbarum, quæ quanquam sine sensu sunt, tamen a natura sustentantur? At id quidem absurdum est, an Bestiarum? Nihilo probabilius, Deos mutorum, & nihil intelligentium causa tantum laborasse. Quorum igitur causa quis dixerit effectum

(a) *De otio sapientis cap. 27.*(b) *Lib. sapient. cap. 9.*(c) *Homil. 6. in Evang.*(d) *Lib. 2. de N. D.*

fectum esse Mundum? Eorum scilicet animantium, quæ ratione utuntur. Hi sunt homines, quibus profecto nihil est melius; ratio est enim, quæ præest omnibus. Vescimur bestiis & terrenis & aquatilibus & volatilibus, partim capiendo, partim alendo. Efficimus etiam dominio nostro quadrupedum vectores, quorum celeritas atque vis nobis ipsis affert vim, & celeritatem. Nos onera quibusdam bestiis, nos juga imponimus: nos Elephantorum acutissimis sensibus, nos sagacitate canum ad utilitatem nostram abutimur; nos e terræ cavernis ferrum elicimus, rem ad colendum agros necessariam: nos æris, argenti, auri venas abditas invenimus, & ad usum aptas, & ad ornatum decoras. Arborum autem consecutione, omnique materia & culta & silvestri, partim ad calefaciendum igni adhibita, & ad mitigandum cibum utimur, partim ad ædificandum. Magnos vero usus affert ad navigia facienda, quorum cursibus suppeditantur omnes undique copiæ: quasque res violentissimas natura genuit, earum moderationem nos soli habemus, maris atque ventorum, propter nauticarum rerum scientiam. Terrenorum item commodorum omnis est in homine dominatus. Nos campis, nos montibus fruimur: nostri sunt amnes, nostri lacus. Jam vero circuitus Solis & Lunæ reliquorumque siderum, quanquam etiam ad Mundi cohærentiam pertinent, tamen & spectaculum hominibus præbent. Quid enim oves aliud efferunt, nisi ut earum villis consecutis atque contextis homines vestiantur? Nec vero tantum supra terram, sed etiam in intimis ejus tenebris plurimarum rerum latet utilitas, quæ ad usum hominum orta, ab hominibus solis invenitur. Hactenus Cicero, irrefragabili experientia teste, graphice demonstrat, illa omnia, quæ in hoc universo conspiciuntur, hominum gratia parata fuisse; rationem

tionem vero humanam alia ad propriam utilitatem, aliaque ad proprium commodum, & ad delicias perducere. Proinde quisquis es justus humanæ naturæ æstimator cogita, quanta nobis tribuerit humana ratio. Diligentius autem in hoc libro explorabitur, quid humanæ mentis acies in moralibus etiam possit, quibusque auxiliis veri intelligentia in homines descendat; in sequentibus vero, unde vera pietas, perfectaque justitia, ex quibus constituuntur hominum officia, ortum habuerint.

De ea Philosophiæ parte, quæ humanos mores respicit.

CAPUT III.

DEfinite exposuimus, quid homo sit, quidque in statu mere naturali possit; disquirendum nunc est, unde justitia omnibus numeris perfecta originem traxerit; propterea ordo postulat, ut disseramus, an morum disciplina a Philosophia deducta sit. Plurimi Philosophorum in eam sententiam abierunt, ut officiorum præscribendi ratio, quam Latini Moralem, Ethicem Græci dicunt, ab hac facultate originem duxerit. Pertinaciter enim profitentur, philosophiam esse humanarum actionum moderatricem; probitatis opificem, societatis effectricem, ac felicitatis ducem. Præsentis igitur disquisitionis erit ad trutinam revocare veterum recentiorumque Philosophorum placita; ex quibus de facili dignosci poterit, quantum a veritate aberraverint. Mentis quidem munus est, quælibet objecta, quæ a sensibus exterioribus repræsentantur, & in mirabilibus cerebri tabulis exacte pinguntur, attente contemplari, ac de iis probe perpensis judicium fer-

E

re;

re ; quoniam vero ad societatem homo factus est , sermo-
cinandi facultate præditus est ; ut quæ cogitaverit , solerti-
que indagine cognoverit , cum aliis etiam communicaret :
quid enim ad societatem scientia prodesset , si tanquam
thesaurus in occulto latens nullam aliis utilitatem afferret ?
Illud autem summopere animadvertendum est , ne natu-
ralis quædam judicandi prurigo hominum animos ita vel-
licet , ut de omnibus adeo facile opinentur , ut quicquid
sibi probabile videtur , pro certo exploratoque proferatur.
Siquidem innumerabilia sunt , quæ sub sensus non cadunt ;
propterea mens facillime ad falsa dilabitur. „ Error, teste
„ (a) Seneca , ex falsa opinione ortus , ubi desinat , finem
„ non habet , nullusque terminus falso est. Ut autem huic
„ malo obviam eatur , exquisita diligentia utendum est ,
ut a probabilibus certa sejungantur ; quod quidem Logicæ
facultatis ope , exactæque criticæ ponderibus præstari po-
test ; dummodo sermo , ac examen ab iis principiis duca-
tur communi consensione probatis , quæ iter tutissimum
ad agnoscendam muniunt veritatem. Quamquam vero ita
res se habeat , ut nullus , cui sanum caput est , inficias ire
queat : exstiteret tamen plurimi ex veterum , ac recentio-
rum Philosophorum familia , qui , sprete communi princi-
piorum notione , sibi nimium placentes , soli Philosophiæ
consuetudini in explicandis hominum officiis omnem po-
testatem tribuerunt ; hinc in absona & devia abierunt.

Ut ab antiquis exordiar , notum est , prodiisse quos-
dam morum magistros obsoleto laceroque pallio indutos ,
ore inculto atque horrido , barbatos , ac superciliosos , qui
tanquam Cælo demissi , ad coercendam hominum licen-
tiam ampullose jactantes , ausi sunt dogmata quædam fun-
dere , quæ cum eorum fædo vultu , atque habitu plene

con-

(a) *Epist.* 16.

convenirent : cujusmodi sunt , peccata omnia esse æqualia , de re nulla dolendum , lætandum de nulla : nullum amicitia locum , gratia nullum , misericordia nullum tribui debere ; quoniam , inquiebant , hujusmodi affectiones fortitudinem , animique constantiam infringunt . Contra vero alii , concupiscentiis laxantes habenas , ventri , lascivia , aliisque pravis cupiditatibus inservientes , omnem beatitudinem in voluptatibus carnis constituerunt . Multa id genus ab iis tradita sunt , quæ si communiter recepta fuissent , jam societas nulla probe constituta , nullum caritatis officium in hoc terrarum Orbe haberetur , indeque virtus omnis exfularet . Procul igitur Diogenis , suorumque Cynicorum sordida asperitas : procul Aristippi mollis vita : procul Zenonis Stoicorumque duritia , ac superbia ; hi enim omnes non modo non utilia pro regula morum præscripserunt , sed moralem omnem disciplinam fæde perturbarunt . Quid porro de Stoicorum opinione sentiendum , qui omnia fato fieri , & inexorabili necessitatis lege contingere putabant ; sublata quippe mortalibus agendi libertate , sublatum quoque est omne virtutum vitiorumque discrimen . Epicurei vero , ex principiis certe Epicuri , quamquam haud ex morum disciplina ejusdem præceptoris , nimium concupiscentiæ indulgentes existimabant , licere homini actiones suas ex suo arbitrio determinare , nisi quatenus lege civili prohibeantur . „ Cum enim , inquit (a) Wolfius , non admittant intrinsicam actionum honestatem , „ ac turpitudinem in se spectatas , omnes actiones pro indifferentibus habent , earumque demum moralitatem „ consequi ex lege , quatenus eæ vel præcipiantur , vel „ prohibeantur . Itaque suprema Epicureorum lex est : „ quod lubet , licet , nisi quatenus coacti , aut formidine

E 2

„ præ-

(a) *Part. 2. cap. 4. § 5717. & sequent.*

„ pœnæ agunt. Ab hac fœdissima sententia excerpta sunt Hobbessii dogmata, quibus ille damnati nominis auctor, nihil inter honesta & turpia interesse opinatur; propterea justum & injustum a pactis, aut humanis legibus pendere, quæ omnia ex reciproco timore ab initio constituta sint, & societates coagulatae. Intrinsicum actionum discrimen apud omnes nationes in confesso est, ne plurimis quidem Græcorum, Romanorum, Sinensium, & Japponensium Atheis repugnantibus; hinc nonnulli eruditissimi Viri consutatione indignum nefarium hoc deliramentum putarunt. Alii vero, inter quos emicat Cumberlandus celeberrimo opere, convincentibus rationibus Hobbessianum systema evertunt. Quoniam autem omnem impietatem universali historia ratiocinata penitus eradicandam esse proposui, quod est peremptorium argumentum; idcirco adductas de hac re doctissimorum Virorum rationes referre, supervacaneum censeo.

Multi quidem morum disciplinam ducentes ex ea hominis parte, in qua inest concupiscentia, omnem vivendi rationem fœde perturbarunt; ex quo tot absurdæ ortæ sunt opiniones. Hinc scripsit (a) Cæsar de Gallis, qui „ ut aut ipsi injurias inferrent, aut illatas propulsarent, „ omnes in bello versantur. Ex diversis profecto principiis, & cogitandi modis, id fieri certum est. Exemplum præclarum exhibet Livius: „ quodnam, ait (b) id jus esset „ agrum a possessoribus petere, aut minari arma, Romanis quærentibus, & quid in Hetruria rei Gallis esset? „ Cum illi se in armis jus ferre, & omnia fortium Virorum esse ferociter dicerent, accensis utrinque animis ad „ arma discurritur. Ex adverso ea, quæ justa, honesta, aut per se citra omnem impositionem turpia sunt, faciunt ob-
jectum

(a) *Lib. 6.*(b) *Lib. 5. Decad. 1.*

jectum juris naturalis ac perpetui. Justitia autem dividitur in naturalem, & civilem. Hæc ab humanis institutionibus pendet: illa a natura rationabili originem ducit; verum etiam leges civiles ad naturales referuntur. Hinc Aristoteles de justitia sic (a) loquitur: „ Quod agitur in al-
 „ terum justum æquale, & huic proportionale. Et sane
 „ justum duplex, unum quidem ex lege, justa siquidem
 „ perhibent, quæ lex jubet: alia justa sunt, quatenus sese
 „ a justo sunt. Jus quippe civile nihil aliud est, nisi naturalis ratio ad talem, aut aliam datam societatem relata. Quoniam vero confusa quædam aliquando, nec satis distincta legis naturalis notio e Philosophorum profertur scholis; hinc alii legem naturalem sola humana ratione a radice sua efferunt, rectumque animi judicium, inconsultis naturæ affectionibus, adeo anteponunt, ut sensus honestati contrarios vitium existiment naturæ universæ quodammodo ægrotantis, atque ab institutione sua turpiter deflectentis. Contra vero alii absurdum autumant, partem anteferre toti, legemque communem rerum creaturarum contrahere ad certæ, ac peculiaris naturæ sensum, & ad rationem humanam res ita expendere universas, ut quod homunculis conveniat, aut repugnet, id infinitatis totius perfectio, aut vitium habeatur. Unde nullam ponunt boni malive naturam, eique inhærentes, jus naturale omnino convellunt, ne honestatis lege per naturam constituta, suis ipsamet legibus natura damnetur: quod eveniret, si virtus una & vitium eadem natura consisterent: nam lex virtutis a natura veniens damnaret vitium ab eadem natura profectum: quæ ratio non homines modo, sed & bruta etiam amplectitur; discrimen vero inter homines & bruta manifestum est; homo enim ratione, quæ vitanda,
 &

(a) *Lib. magn. moral. cap. 1.*

& expetenda sunt, boni & mali definitione discernit; bruta autem fuga, & appetitione naturali nulla distincta lege moventur.

Quærens Cicero, unde contingat, quod in tam absurdis, & inter sese oppositis sententiis versetur doctrina morum, sic (a) differit: Da scilicet mihi hominem, qui ex vitæ genere ostendat se virtutis causa, nisi eam voluptatem, aut quæstum acciret, ne manum quidem versurum, non mirabor, huic sensum tacere leges omnes, & ratum non ægre fore, eas esse hominum pura puta commenta; tum quod venerit in consuetudinem id cogitandi atque expetendi, tum vero maxime, quod animus undique illecebris delinitus, morem aliquando sensibus gerat. Alibi (b) Tullius inquit: Philosophos segregatos ab omni societate Reipublicæ, cujus partem neque noscebant ullam, neque noscere umquam valuerunt, cæterosque omnes Philosophos de vita regenda ac officiis hominum disputantes, adeo inter se contendere solitos, ut advocatos eos dicere audeant Demiphoni, aut malum Genium ad eos adloquutum. Propterea Cato redargutus fuit (c) ab eodem Tullio, quod interdum noceret Reipublicæ, eo quia vellet Philosophicam Platonis Rempublicam Romanis tradere, quum in concionibus solitus esset Platonis sententias in medium proferre. A nonnullis enim Philosophis convulsâ pene universâ vitæ degendæ ratione, rerumque gerendarum doctrina, in id videri eos præcipue conniti, ut igniculos ipsos idoneæ naturæ, qui veritati in nobis semper prælucent, non modo malis moribus, ut idem Tullius (d) animadvertit, verum ingeniosis etiam artibus pertinaci meditatione restinguant.

Præ-

(a) *Lib. de legibus.*

(b) *Lib. 1. de N. D.*

(c) *De finibus 93.*

(d) *3. Tuscul.*

Præclare quidem scripserunt nonnulli Ethnicorum Philosophi de moribus quibusdam, docendo multa laudabilia, humanisque moribus accomodata, atque ad justitiam, temperantiam, honestatemque composita; inter quos numerantur aliqui impietate polluti, ut videre est de Democrito, atque Epicuro in Epistolis Senecæ: de Plinio ubi (a) inter cætera sic legitur: nosse se quemque, & nihil nimium cupere; comitemque æris alieni esse miseriam. Impii etiam Sinensium, & Japponensium Doctores congruentia naturæ agnoverunt, & tradiderunt; id est, unumquemque proximum suum diligere, cupiditatibus resistere, neminem dictis factisque lædere, Parentibus obtemperare; quumque ratione præditi simus, virtutem sequi debemus, ut a brutis distinguamur, teste (b) Picardo. Non est autem satis præclare dixisse de moribus quibusdam, illorumque congruentes causas attulisse; certum enim est manare latius disciplinam vitæ moralis: hanc quidem partibus stare suis, sed complexione tota corrui, nisi fundamenta jacias, quibus æque nitatur, undecumque illam spectes; & quælibet objecta in punctum veluti unum desinant, a quo ad ambitum æquales lineæ ducantur; ita ut partes omnes non careant illa constructione doctrinæ, quam recentiores systema vocant. Systematis vero punctum est finis, ad quem omnes virtutes morales diriguntur; quum enim ad ipsas non referantur sed propter aliquem finem expetantur, consequens est, justas actiones esse eas, quæ ad verum finem diriguntur: quapropter, ut optime (c) animadvertit Augustinus, „ non officiis & „ actionibus, sed finibus virtutes a vitiis discernuntur. Quotus vero Ethnicorum Philosophorum est, qui hæc uni-

(a) *Lib. 7. cap. 32.*(b) *Tom. 2. de Confucii, & Jappon. doctrina.*(c) *Lib. 21. cap. 25. de C. D.*

universa præstiterit & omnes morales virtutes ad verum finem perduxerit, & ex his omnibus datum sit corpus perfectum architectari? Ab illa igitur summa sapientia, quæ & Universi Opifex fuit, perfectum & stabile moralis disciplinæ systema perfici potuit, undecumque illud spectes, ita ut nulla ex parte nutare videatur; quæ omnia aperte elucent in primigeniæ Traditionis systemate, ut in contextu hujus operis uberrime demonstrabitur. Quæ cum ita sint, non video, cur tantis laudibus moralis Philosophia sit ornanda, de qua Seneca ad Lucillum scribens (a) totis eloquentiæ viribus illam commendat, ut quæ animum format, vitam disponit, actiones regit, agenda vel omitenda demonstrat, sedet ad gubernaculum, & per ancipitia fluctuantium dirigit cursum: sine qua nemo securus, nemo beate, ne tolerabiliter quidem vivere possit. Idem Seneca, Philosophus & ipse, haud sibi constans, imbecillitatem, & contradictiones Philosophorum ostendit, quorum verba sunt plurima, multamque in disputando vanitatem habentia; horum sententias strictim referens, (b) ait: Quidam mihi non profuturam scientiam tradunt: alii spem omnem scientiæ eripiunt: alii non præferunt lumen, per quod acies dirigatur ad verum. Si Protagoræ credo, nihil in rerum natura est, nisi dubium. Si Parrænidæ, nihil est præter unum. Si Zenoni, ne unum quidem: non facile dixerim, utrum magis irascar illis, qui nos nihil scire voluerunt: an illis, qui ne hoc quidem nobis reliquerunt, nihil scire. Hactenus Seneca, magnus Stoicæ sectæ sive Patronus, sive Assecla; quorum Philosophorum dogma erat; omnia fato fieri, & inexorabili necessitatis lege contingere; hinc nullum virtutum vitiorumque discrimen esse poterat; quod morum disciplinæ, & philosophicæ facultati,

(a) *Epist.* 16.(b) *Epist.* 88

ti, quam tot laudibus ornavit, e diametro opponitur. Veteres etiam fere omnes Philosophi de finibus actionum fœde erraverunt; sed & de officiis hominum mira varietate distractos, non tam pugnancia, quam absurda dixisse. Illud enim manifestum est, non omnibus eadem fuisse honesta aut turpia; quum in una regione tamquam honesta recepta fuerint ea, quæ in alia turpia visa sunt. Incestuosa quippe exercere commercia, & solemnique matrimonio misceri filiabus, olim Persis permissum, quod apud cæteras nationes nefas maximum fuit. Puerorum etiam amores, & propudiosa virorum cum adolescentibus commercia a nonnullis Ethnicis probata fuerunt. De Peruvix regione Levinus Appollonius sic (a) inquit: „ Peruviani fœdæ marium libidini proclives sunt; exiguu in „ precio mulieres habent, quas vilissime sibi ancillari co „ gunt. Profecto ii, qui libidini laxant fræna, adeo in „ flammantur, ut crassa quædam mentis hebetudo oriatur, ex „ qua quælibet corporum conjunctio licita videatur. „ Non „ est enim, inquit (b) Chrysofomus, corporum, & pe „ cuniæ par cupiditas; sed acrior multo atque vehemen „ tior est illa corporum. Pleraque alia quoque hominum officia haud sunt apud omnes honesta aut turpia. Etenim barbaræ adhuc Gentes sunt, quæ in magno precio habent ferocitatem, aut immanitatem, & in alienas terras violentas irruptiones; hinc aliena rapere, servos, & eunuchos facere, mulieres, puellasque prostituere, non modo licitum, sed gloriosum prædicant. Populi hisce efferatis moribus dediti, ferociter fortiterque se gerendo, naturæ leges probe consuluisse putant; experientia enim magistra ediscimus, nullum esse detestabile facinus, quod aliqua ratione, aut antiquata consuetudine ab improbis non excu-

F

setur,

(a) *Lib. 1.*(b) *Homil. 79. in Matth.*

setur, honestasque ipsa ad opposita non detorqueatur. Verum multis honestum ac laudabile videtur illud, quod laudatores plurimos habet, quamquam cum vera virtute & iustitia jungi haud possit, quod non raro in rebus bellicis evenire solet; vulgus enim persæpe rumorem sequitur, optimaque arbitratur ea, quæ magno sensu recepta sunt, multosque petitores habent. Sed & Heroibus sæculi hujus, & Ethnicorum Philosophis gloriosum visum est, se ipsos occidere, aut Reipublicæ causâ, aut ne ingruentibus malis superessent; iique potissimum sunt, qui illustres & gloriosi apud Gentes habitus sunt. Hujusce dissimilitudinis sentiendi modus non raro oritur ex diversa consuetudine vitæ; ii enim, qui malis moribus obtusam & depravatam mentem habent, veræ iustitiæ, honestatisque facies obvertitur; & mala consuetudine vitæ obcæcati, honestati, quæ ex bonitate ducitur, & ad bonitatem refertur, adversantur.

Invidia etiam, maximorum malorum parens fecunda, proditur primum in Dæmone, qui nulla injuria offensus Protoplastas ad peccandum induxit, ea spe, ut innocentia amissa, bonis, quibus a Deo tam liberaliter ditati fuerant, spoliarentur. Hoc assequuto haud Dæmonis invidia quievit: inexplicabili enim invidiæ livore tabescens, nunquam a maligno proposito recessit trahendi universum genus humanum in perditionem; propterea ut gradatim ad totum perveniret, veram religionem scædare, humanosque mores corrumpere versuta calliditate constituit. Profecto hujus maligni grassatoris artes, divinitus detectæ, apud omnes Gentes pervulgatæ in progressu hujus operis referabuntur. Dæmonis invidia ad scelestos homines transit, quorum animi ab hac maligna rabie adeo inflammantur, ut ad turpia quæque perpetranda non erubescant; hinc

hinc invidorum cogitata, effata, & opera, maledictione, detractioe, amaritudine plena sunt. Invidiæ radix superbia est, quæ intus latet, & vires carpit paulatim, & in infimam quoque plebem mittit radices; propterea invidi acunt linguas suas sicut serpentis, & venenum aspidum sub labiis eorum. Invidorum autem alii, vilem abiectumque animum habentes, quos coram laudant, secreto iisdem detrahunt: alii vero, qui se pollere viribus sentiunt, maligna invidiæ opera palam præferunt, Cainum imitantes, qui invidiæ livore æstuans innocentem fratrem interfecit. Quot quippe rixas, seditiones, & bella ab invidia excitata sint, omnium temporum experientia ostendit; quantumque inter cives invidia possit S. Ambrosius (a) declarat, inquiens: „ Non mediocris invidia proditur, quæ civi-
 „ vicæ charitatis oblita in acerba odia causas amoris inflat.
 „ Etit. Simul hoc exemplo (invidorum Judæorum) &
 „ oraculo declaratur, quod frustra opem Cœlestis expectes,
 „ si alienæ fructibus virtutis invidias; aspernator enim
 „ Dominus invidorum est; quoniam ut scriptum est, qui
 „ malignantur exterminabuntur.

Porro non turbæ pravorum hominum, non lites dissidentium audiendæ sunt, avertentes alio; sed veræ justitiæ dogmata per quævis tempora ad hæc usque nostra trajecta, quæ insident hærentque in pectore justorum, transcripta ex lege æterna, jubentia ac vetantia iudicio inviolabili, superne illapsa ex ratione illa summa, certissima & immutabili imperandi prohibendique sapientia, nos inclinante ad consentiendum Dei rationabilisque naturæ præceptis; quæ pandunt, dilucidaque faciunt ea, quæ, quodam concupiscentiæ velo obducta, delitescerent, nisi divina lex diceret: non concupisces; propterea Aposto-

F 2

lus

(a) *Lib. 4. in caput 4. Lucæ.*

lus (a) inquit : „ concupiscentiam nesciebam , nisi lex diceret : non concupisces. Porro concupiscentia , quæ militat adversus animum , ab initio in primo Parente fuit iusta peccati pœna , quæ in posteris , similitudine Parentum , natura est. Mala autem concupiscentia adeo insidiosè intus se gerit in perniciem nostram , ut ejus nequitia adhuc humanum genus lateret , nisi divino lumine prælucente fuisset detecta ; sed non modo caro illecebris æstuat , verum etiam animus , qui est forma sui corporis , de facili furari solet ab iisdem appetitionibus carnalibus , a quibus quodammodo infirmatur ; tantaque concupiscentiæ vis est , ut nunquam suis illecebris animum titillare desinat , quæ nisi probe cognoscatur , & cohibeatur , rationem ipsam in subsidium trahat , & demum in deteriora animus ipse ruat. Illud autem maximum discrimen est inter justos & peccatores ; justis enim sub potestate habent omnes malas appetitiones : concupiscentia vero mala dominatur peccatoribus ; & hæc est iusta retributio , ut dixit (b). Dominus ad Cainum : si bene egeris recipies. Ab Abel autem iusto usque ad ultimum electum concupiscentiæ dominium aperte elucet ; quotquot enim justis fuerunt apud omnes nationes , hujusce veritatis sunt testes ; & multorum venerabilis memoria permanet , quamquam plurimorum virtus efferatur cum funere , illorum etiam , qui in sublimi honorum atque dignitatum fastigio vixerunt , ut omnium temporum experientia docet ; manifestum quippe est , præclarissimos Viros tractu temporis ab hominum memoria dilabi , & monumenta ipsa litterarum diem obliterare ; veræ autem justitiæ disciplinam indefinenter perseverare ; quod enim a Deo est æternum est , neque temporis voracitati subjacet.

Pro-

(a) *Ad Romanos cap. 7.* (b) *Genes. cap. 4.*

Profecto quæ hucusque de Ethnicorum Philosophorum placitis dicta sunt, non adeo mirum videtur, si in multiplici errorum caligine a recta etiam morum disciplina aberraverint. Illud quidem valde miramur, plures ex Hebræis, & ex nostris Theologis, quamquam eis scripta Divinorum & naturalium præceptorum lex apertissime præluceret, in legis interpretatione adeo deflexisse a recto tramite, ut variæ inter Hebræos numerentur sectæ, inter quas emicat falsa Pharisaica justitia: adsunt etiam plures nostrorum Theologorum de morum disciplina sententiæ, quæ a summis Pontificibus anathemate feriri meruerunt. Cogitanti mihi, unde contingat, ut eruditi Viri aliquando in absona & devia dilabantur, quamquam unum sit, quod unice fieri deceat, aliam causam excogitare haud potui, nisi quod mala concupiscentia haud satis, uti par est, exploretur, & detegatur. Sæpe enim subrepunt pro virtutibus vitia proximitate fallentia. Inordinatus enim sui amor aut alterius, caritatis interdum locum occupat: frugalitatis, sive temperantiæ avaritia: Zeli superbia: correctionis odium, sive vindicta: humilitatis animi dejectio; & his similia, quæ aliquam cum vera virtute speciem præferunt.

Quæ cum ita sint, jam a nobis perspicuum factum est, moralis disciplinæ firmitatem a Philosophia, dubitationibus & contradictionibus ubique conspersa, non esse profectam; sed a Deo omnis veritatis fonte, ut libro sequenti omnium Nationum consensione uberrime demonstrabitur: & hoc loco referre sufficiat, quod nomine Gentilium scribit Cælius Secundus Curio, Præfatione ad Livium: Justitia, inquit, fides, pietas ex veterum monumentis sunt humani generis vinculum; sed in tanta re promovenda, Divino favore opus est primum, deinde homi-

hominum. A Deo assiduis omnium votis & precibus & vitæ sanctimonia bona imploranda, & exoranda sunt, sine quo nihil boni inveniri potest. Quod si fecerint, in hujus felicitatis parte & gloria numerabuntur: si minus, Diis erunt & hominibus invisî; præclare enim Hesiodus:

Felix qui rerum potuit cognoscere causas,
 Et dubiis optata tulit solatia rebus.
 Fortunatus & ille est, qui recta monentem
 Audit, & inventis ponit vestigia lætus:
 Qui rebus non consulit ipse cadentibus ultro,
 Inducitque animum voces contemnere veras,
 Ille quidem invisus Divis, & inutilis Orbi est.

C A P U T I V.

*De humanæ animæ natura, & proprietatibus,
 an ejus notitia ab humani intellectus
 acie haberi possit.*

EX omnibus rebus, de quibus disputatio institui solet, nulla gravior, majorisque apud nos momenti esse debet, quam de humani animi natura & proprietatibus disquisitio. Licet enim homines animatos se esse sentiant; quid tandem illud sit, per quod vivant, per quod moveantur, sentiant, intelligant, ac eligant, haud facile percipiunt. Ex antiquis, recentioribusque Philosophis non defuere, qui auxilio solius humanæ rationis ostendere conati sunt, humanam animam esse substantiam quandam ab omni materia sejunctam, simplicem, ac propterea incorruptibilem, immortalemque, cogitandi, intelligendi, ratiocinandi, volendique facultatibus præditam.

Quo-

Quoniam vero in præfenti libro de Philosophis institutus est sermo, exordiar a rationibus, quas in medium protulerunt, apud nos aptiffimas, ad firmandam humanorum animorum immortalitatem. Præcipuæ rationes, a recentioribus adductæ, defumtæ sunt ex Platonis libro, qui est de animo, quasque strictim referam: si singulas enim recensere velim, in immensum fere protraheretur oratio. Præterea, ut alibi etiam monuimus, ratio suscepti muneris postulat, ostendendum esse, Gentium persuasionem de humanorum animorum immortalitate a Philosophia non esse profectam; quod in præfenti libro demonstrandum est ex oppositis inter sese de hac re sententiis, Philosophorumque æternis dissidiis. Unde autem hæc firma omnium nationum persuasio processerit, in libro sequenti omnium Gentium testimonio luculenter referabitur. Præcipuæ igitur rationes, de hac re a Philosophis in medium productæ, sunt: Quod semper movetur, æternum est, & quod se ipsum movet, nunquam deseritur a se; quum habeat in se fontem, ac originem motus: æternum igitur est, quod se ipsum movet. Præterea animi substantia simplex, secretaque ab omni materia videtur; animus enim humanus in intellectuali actione nihil commune habet cum idea materiæ, quæ iners per se est; animus vero simplicitate summa agit, maximaque agilitate utitur; quæ omnia omnino aliena sunt a communi idea materiæ. Quum autem momenta hæc ab aliis Philosophis improbentur, horum argumenta proponenda sunt; ut demum immortalium animorum veritas, ab adversariorum momentis vindicata, historica ratiocinatione firmata, nulla ex parte nutare videatur, & inconcussa permaneat.

Variæ quidem hac de re Ethnicorum Philosophorum sententiæ fuerunt, ideoque plurimæ falsæ, ita tamen, ut

ut & vera apud Ethnicos Philosophos locum invenerit. Eas omnes brevi compendio complexus est Cicero : „ sunt , „ inquit (*a*), qui discessum animi ex corpore putent esse „ mortem , sunt qui nullum fieri discessum , sed una ani- „ mum & corpus occidere , animamque cum corpore ex- „ tingui. Qui discedere animam censent , alii dissipari , „ alii diu permanere , alii semper. Plutarchus recenset eos Philosophos , qui semper permanere animos tradiderunt ; Aristoteles , inquit (*b*), in definitione animorum dixit ; esse actum primum corporis naturalis , & instrumenti apti , vivendi facultatem habentis. Animus solus est separatus , quicquid est ; & hoc solum est immortale & sempiternum. Plato substantiam mente præditam , a se ipsa mobilem , & quæ moveatur secundum numerum harmonicum. Pythagoras , & Plato dixerunt : ratione præditam partem non interire : esse quippe animam non Deum , sed Opificium æterni Dei : Brutam autem esse obnoxiam interitui. Thales primus dixit : animam esse naturam , quæ semper , aut a se ipsa moveatur. Pythagoras : numerum , qui se ipsum moveat ; numerum autem sumit pro mente. Hactenus excerpta ex Plutarcho . „ Alii „ autem Ethnicorum Philosophi , inquit (*c*) Pfannerus , „ inter quos Pythagorei , animæ humanæ excellentiam „ agnoscentes , ex universa mente divina nos delibatos „ habere animos dixerunt .

Antequam ultra progrediamur , scrutandum est , unde de animæ natura Philosophorum errores processerint. Primus Atheisticæ sectæ fuit , negare Dei virtutem creandi ex nihilo , ex quo ortum habuit nonnullorum Philo-
pho

(*a*) *Apud Pfannerum cap. 17. 69. & 10.*

(*b*) *De Placitis Philosoph. lib. 4. cap. 2. usque ad 8.*

(*c*) *Cap. 5. de Creatione.*

phorum sententia, nos e mente divina delibatos animos habere; & hoc pacto immortales animos dicebant, quod scilicet post discessum a corpore universali principio unirentur. Altera erroris origo fuit, quod animus humanus, dum corpori mortali immixtus est, nunquam claram apertamque substantiæ spiritualis notionem habere possit. Quoniam enim fieri nequit, ut anima sine sensuum adminiculo quidpiam intelligat; inde sequitur, ut spirituales substantiæ, analogico quodam modo, veluti umbra quædam, aut fumus, sive tenuissimus vapor, aut alia subtilior materia sensui interno represententur: unde fit, ut mens humana nequeat adeo se supra sensus attollere, ut substantiæ omni materia carentes intime percipiantur.

Propius igitur accedendo ad rem, de qua agitur; Laertius sic (a) ait: Stoici autem, non quidem immortales animas, longævas tamen, neque corpori illico commori, arbitrati sunt: animam etiam corpus, sive corpoream esse, ac durare post mortem, esse tamen obnoxiam interitui. Plutarchus vero, loco supra citato, sic loquitur: Stoici exeuntem e corpore animam simul cum concreto interire statuerunt, eam scilicet, quæ sit imbecillis: quales sunt ineruditorum animæ. Validiores, quæ sunt sapientum, durare usque ad conflagrationem. Hæc, quæ Laertius scripsit, diserte explicat Seneca, qui, Martiæ Patrem defunctum loquentem introducens, postquam monuisset Mundum aliquando conflagraturum, subdit (b): „Nos quoque felices animæ, & æterna sortitæ, cum Deo visum erit, iterum ista moliri, labentibus cunctis & ipsi parva ruinæ ingentis accessio in antiqua elementa vertemur. Ethnicorum Philosophi fere omnes animæ naturam scrutantes, supra materiæ substantiam se attollere

G

haud

(a) *In vita Zenonis.* (b) *Epist. ad Martiam.*

haud potuerunt ; quorum varias sententias , a Plutarcho , libro supra citato , traditas , strictim referam : Dicæarchus dixit , substantiam mente præditam , harmoniam quatuor elementorum : Asclepiades Medicus coexercitationem sensuum : Anaxagorei corpus esse censuerunt , idque aeræ naturæ : Stoici spiritum calidum : Democritus igneam compagem partium , mente sola perceptarum , quæ formis sint globosis , ignea vi , denique corpus : Epicurus : temperatum quidpiam ex quatuor qualitatibus , ignea , aerea , aquea , & alia cui nomen non sit positum , quod ei erat , vis sentiendi : Heraclitus animam esse exhalationem humidarum Mundi partium . Haëtenus ex Plutarcho excepta . Tullius vero de animæ natura sic (a) disserit : „ Anima sit animus „ ignisve nescio , nec me pudet fateri nescire , quod nesciam . Illud si ulla alia de re obscura affirmare possem , „ siue anima , siue ignis sit animus , eum jurarem esse divinum . Et quidem si Deus aut anima , aut ignis est , „ idem est animus hominis . Nam ut illa cælestis natura , „ & terra vacat & humore ; sic utriusque harum rerum „ humanus animus est expers . Sin autem quinta quædam „ natura ab Aristotele inducta , primum hæc & Deorum „ est , & animorum . Atque hæc sunt præcipuæ veterum Philosophorum sententiæ , quæ de animorum humanorum natura in hoc , quem incolimus , Orbe vulgatæ fuerunt .

Agendum etiam est de Philosophorum opinionibus , quæ , in altero Hemispherio prolata , ad nos pervenerunt . Picardus Sinensium & Japonensium doctrinæ diligentissimus scutator (b) refert : Quendam nomine Loachum , qui sexcentos circiter annos ante Christi tempora natus , auditores suos primum docuisse , animos cum corporibus

inte-

(a) *Lib. 1. Tuscul. quest.*

(b) *Tom. 2. part. 1. de Sinens. & Japon. relig.*

interire, voluptatesque, quæ corpore percipiuntur, summum esse hominis bonum. De Confucio autem, quadraginta annos a morte Loachuni nato, tradit: Hunc Philosophum docuisse, hominum animas a subtilioris crassiorisque materiæ concursu ita componi ac coagmentari, ut ex utraque constituentur; hinc sponte consequitur, animas cum corporibus interire. Confucii doctrina a quodam Sciuto Japonensibus delata; auditores suos docuit de duplici materia, ex qua coagmentatæ essent animæ humanæ; verum addidit, Mundi animam, idest Spiritum Universalem e subtiliori materia constantem, in quaslibet Mundi partes diffundi, easque intime pervadere, atque ab hoc Spiritu corpora animari, a quibus quum recesserit, cum anima universali iterum conjungi; quemadmodum aquæ ad mare profluentes, unde fluxere, mirabili circumvectione revertuntur. Hæc fere fuit nonnullorum Philosophorum nostri Hemispherii sententia, qui ex repetita conjunctione cum anima universali animorum immortalitatem intelligebant. Eo respiciens Virgilius sic (a) canit:

Esse apibus partem divinæ mentis, & haustus
 Æthereos dixere: Deum namque ire per omnes
 Terrasque tractusque Maris Cælumque profundum,
 Hinc pecudes, armenta, Viros, genus omne ferarum
 Quemque sibi tenues nascentem arcessere vitas.

Ex falso quidem principio, quod in rerum natura non detur alia substantia, nisi materialis, in tot absone & devia Ethnicorum plurimi iverunt; & consequens erat, ut soluta hac partium compage, interire animas existimarent. Alii vero Ethnicorum Philosophi, qui animum hominis particulam Divinitatis esse dixerunt, & ex mente

G 2

di-

(a) *Lib. 4. Georg.*

divina nos delibatos animos habere, quum comprehendere haud possent, Deum ex nihilo posse alias substantias creare, inanem immortalitatem induxerunt. Idcirco Augustinus ad Varronem sic (a) loquitur: „ Anima tamen „ tua tam docta & ingeniosa (ubi te multum dolemus) „ per hæc mysteria doctrinæ ad Deum suum, idest a „ quo facta est, non cum quo facta est, nec cujus portio „ est, sed cujus conditio est; nec qui est omnium anima; „ sed qui fecit omnem animam. Hunc errorem Ethnicorum diserte Clemens Alexandrinus (b) refellit: Nisi quis, inquit, ipsam ejus partem esse, & esse nos ejusdem cum Deo essentia ausit dicere. Nescio autem quomodo quis, qui Deum novit, æquo hoc audire animo possit, respiciens ad nostram vitam, in quot versamur malis. Sic enim fuerit, quod nefas est dicere, Deus peccans in singulis partibus, siquidem partes sunt totius partes, & totum complent, sin autem non complent, ne partes quidem fuerint. Apud Ciceronem eundem fere in modum Vellejus: Pythagoras, inquit, qui censuit (Deum) animum esse per naturam rerum intentum, & commean-tem, ex quo nostri animi caperentur, non vidit distractione humanorum animorum discerpi, & dilacerari Deum; & cum miseri animi essent, quod plerisque contingit, tum Dei partem esse miseram, quod fieri non potest. Verum partem divinæ naturæ non in hominibus modo, sed & omnibus animalibus, immo quibuscumque vegetabilibus posuisse, quod sine summa profanatione perfectissimæ naturæ divinæ quisquam admiserit. Bonum igitur pulchrumque animæ in eo consistit, non quia portio Dei, sed quia Deo sit similis. Hactenus egregie Clemens.

Epi-

(a) *Lib. 7. cap. 5. de C. D.*(b) *Strom. lib. 2.*

Epicurus totus in eo fuit, ut rationes a Platone adductas pro firmanda animorum immortalitate refelleret; deinde suam sententiam exhibens, dixit: animum esse temperatum quidpiam ex quatuor elementis; propterea hac partium compage soluta animum interire. Hinc ad Monovecum scribens hæc habet: Illud assuesce, ut existimes, nihil ad nos mortem pertinere, quoniam omne bonum in sensu versatur: est autem mors privatio sensus. Itaque recta ea cogitatio, qua mortem nihil ad nos pertinere intelligimus, vitæ mortalitatem jucundam reddit, non infinitum illa quidem tempus adjiciens, sed immortalitatis desiderium adimens. Nihil enim grave in vita est, qui nihil esse, in non vivendo, grave vere perceperit. Ergo vanus est, qui se non ideo timere mortem dicit, quod allatura dolorem sit præsens, sed quod futura dolorem afferat, quod enim præsentem non afflictamur, id expectatum inaniter angit. Mortem ergo malorum omnium maxime horribile, nihil ad nos pertinere, quoniam dum nos fuerimus, mors non est: Cum mors adfuerit, nos non sumus. Cui Epicuri opinioni assentiri videtur (a) Seneca, qua in re dixit: Hoc erit post me, quod ante me fuit. Lucretius autem Epicuri discipulus & assecla, Præceptoris sui sententiam integro libro confirmare conatus est. Opinionem hanc Epicureorum intereuntis animi cum corpore amplexati sunt ex Hebræorum gente Sadducæi, qui, teste (b) Flavio, animos simul cum corporibus extinguere putarunt: nec post hanc vitam præmium, aut pœnam expectant; quorum tamen, inquit, opinionem pauci admodum adoptarunt. Porro hæc opinio, ut Vossius (c) refert, cœpit post Magni Alexandri tempora, cui

(a) *Epist.* 54.(c) *Lib.* 1. *cap.* 10.(b) *Antiq. Judaic. lib.* 18. *cap.* 2.

cui occasionem dedit Antigonus Sochæus, cujus discipuli fuerunt Sadoc, & Baithos. De Sadducæorum vero secta plura S. Philastrius (a) tradit; nos præcipua describemus: Secundum carnem æque solum prædicant vivendum, circumcidendum, baptizandum. De lege autem Domini non aliud expectant, Epicureorum dementiam potius, quam divinæ legis jura sectantes. Hanc Sadducæorum opinionem ad Samaritanos etiam idem S. Doctor transisse testatur.

Quum autem, ut supra diximus, præcipuum Philosophorum argumentum, ad firmandam sententiam immaterialitatis & immortalitatis animi humani, illud sit, quod vivat, se ipsum moveat, intelligat, ratiocinetur; quæ omnia simplicissimæ substantiæ, a conceptu materiæ diversum ostendunt. Profecto rationi ita conclusæ illud adversari videtur, quod quum bruta non vivere modo, & se movere, ac aliquo modo intelligere, & ratiocinari videantur; ex illo principio quod plus & minus substantiam non mutet, concludunt, dicendum esse, ipsa quoque bruta immortaliter constare animo; at ubi hoc repudietur, dicendum foret, animum quoque hominis corporeis constare partibus, & esse mortalem. Recentiores Philosophi ut huic objecto occurrerent, & ab hoc intricatissimo nodo se extricarent, variis modis ingenia sua contraxerunt, & in omnes animorum species versarunt, ut funditus & intime cognoscerent; unde vita & brutorum sensus originem ducat. At ecce trica, ecce saltus e quibus tantum abest, ut sola Philosophia duce emergere possint, ut magis magisque implicentur, quamquam nullum non moveant lapidem, ut substantiæ discrimen inter hominum bestiarumque animos inveniant. Illud autem
hic

(a) *De heres. num. 4.*

hic adnotare placet, non anxie laborandum esse, in quaerendo hoc discrimine inter humanas brutasque animas; licet enim quadam affectionum communione ac similitudine utraque vivant; maximum tamen discrimen illud videtur, animas humanas ad finem altissimum fuisse creatas, capacesque altæ contemplationis effectas; omnia autem cætera animata & inanimata hominum gratia creata videantur; propterea divinæ providentiæ consentaneum erat, ut hominum animi, sicuti spe, ita & immortalitatis privilegio gauderent. Quum autem reliqua animalia, penitus religione carentia, quidquid sit, quod illa animat, ad subeunda viliora sæculi hujus officia a divino Opifice condita, neque Dei cognitione, neque pietate erga Deum, neque immortalitatis spe gaudeant, nihil interest, si illorum animæ cum corporibus extinguantur.

Aliorum opinio fuit, teste (a) Philastrio, hominum animas ita nunc appellari, quæ ante Spiritus vocabantur, & erant in Cælo; postea autem, quia terrena desideraverunt, discessisse de Cælo, & ex eo animas nuncupatas arbitrantur. Horum Philosophorum sententiam amplexatus est Origenes contra Celsum, ubi inquit: Ante intellectus vocabatur Spiritus. Intelligentes, sive Intelligentias in Cælo vitam duxisse primum, deinde prolapsas in peccatum, ut pœnas darent, detrusas in corpora; hæc & Platoniorum fuit opinio. Hinc V. Cl. Galeardus, ibi in notis Origenis, Augustini aliorumque clarorum scriptorum monitum sequens, animadvertit, Philosophorum libros caute esse legendos. Superest, ut recens Spinosæ inventum exponamus. Hujus Philosophi systema est: multiplicem substantiam dari posse negat; putat materiam solam, unam rerum omnium esse substantiam, nullo pacto

veræ

(a) *De heres. num. 99.*

veræ divisioni obnoxiam ; propterea quidquid in infinita hac rerum varietate divisum apparet , revera tale non esse , sed deceptionem & ludificamentum esse oculorum. Cogitationes quoque hominum puras illusiones esse autumat ; neque in hominibus inesse vult agendi libertatem , quam similiter ab illa universali substantia aufert. Quanta errorum seges ex hoc systemate oriatur nemo non videt , de quo paulo infra erit sermo. Hæc sunt miracula & portentosa impiorum Philosophorum , non differentium , sed somniantium.

Alii vero Philosophi hisce variis opinionibus implicati, de immortalitate animorum dubitare cœperunt. „ Atticus quidem , inquit (a) Tullius , delectari se fatetur „ in ea (idest sententia) quæ spem affert , docetque posse „ animos , quum a corporibus excesserint , in Cœlum , „ quasi in domicilium suum pervenire : quod etiam si ita „ futurum non sit , sibi tamen persuaderi vellet ; quam ob „ rem evoluisse , ait , diligenter , & quidem sæpius , Platonis librum , qui est de animo : sed nescio , subdit , „ quomodo dum lego , assentior : cum deposui librum , „ & mecum ipse de immortalitate animorum cœpi cogitare , assensio omnis illa elabitur. Aliam ambigendi rationem exhibet Plinius. „ Omnibus , inquit (b) , a summa „ prema die eadem , quæ ante primam : nec magis a morte sensus ullus aut corpori aut animæ , quam ante natalem. Ubi cogitatio illi ? Quomodo visus ? auditus ? aut quid agit ? Qui usus ejus ? aut quod sine his bonum ? Quæ deinde sedes ? Quantave multitudo tot sæculis animarum velut umbrarum ? Nostro quoque ævo prodire quidam , qui Pyrrhonis sectæ nomina dantes , nihil de re tanta adstruentes , aliorum tantummodo argumta

(a) *Quæst. 1. Tuscul. lib. 1* (b) *Lib. 7. cap. 55.*

ta eludentes, improvidorum mentes dubitationibus impleverunt; librisque evulgatis exquisita eruditione referatis, impii scepticismi semina in Italiam quoque nostram, malo fato, importarunt; qui quum in mentes non satis edoctas, nimiumque curiositati addictas ceciderint, corruptissimam frugem gignunt.

Ex hæctenus dictis manifestum est, Gentium de immortalitate animorum persuasionem a Philosophia non esse profectam; sed ex adverso Philosophantium alii in impietatem, alii in scepticismum abierunt: immo mirum videtur, populos, contradicentibus iis qui Sapientes vocabantur, in primigeniæ Traditionis doctrina permansisse; tanta enim divinitus soliditate omni ævo munita fuit, ut eam impia unquam corrumpere pravitas, nec Ethnica Philosophia potuerit labefactare, ut in contextu hujus operis uberrime demonstrabitur. Verum doctrina a primæva Numinis Traditione profecta, ea est, quæ omnino sedat Philosophantium lites; ea enim admissa definit Philosophus fluctuare super animorum nostrorum immortalitate, utpote quæ est inter subsidia naturæ; hoc filo ductus, videt rationem connexi inter divina & humana; hinc ab animo stirpitus evellit fibras omnes dubitationis, quas in improvidorum mentibus speciosa Philosophantium argumenta defixerant. Neque miramur, si plurimi Ethnicorum Philosophi, re de qua agitur, in tot devia abierunt; animadvertit enim (a) Augustinus „humanis argumentationibus hæc invenire conantes, vix pauci magno præditi ingenio, abundantes otio, doctrinisque subtilissimis „eruditi, ad indagandam solius animæ immortalitatem „pervenire potuerunt.

H

De

(a) *De Trinit. lib. 13. cap. 4.*

*De Physica facultate : quam dubia & fallax sit ,
in explicandis rerum causis naturalibus .*

QUUM de omnibus Philosophiæ partibus sermo instituendus sit , ordo postulat , ut de ea quoque parte differamus , quam Physicam recentiores dicunt . Ab instituta disputatione alienum quibusdam fortasse videbitur , habere sermonem de causis , quæ in abdito naturæ delitescent . Qua de re consilii mei aperiã rationem . Antiquissimi Philosophorum ad naturales & necessarias causas nunquam accesserunt ; eorum enim mens erat , causam causarum investigare . Nonnulli autem in hac disquisitione defecerunt , in materiæ regno , sive in hoc Orbe spectabili primam causam quærentes ; propterea in phantasmatibus ludentes , fœde erraverunt . His posteriores sunt , quibus Physicorum nomen fuit inditum ; diverso a prioribus instituto ; quoniam hi non primam causam in hoc Universo quærent , sed occultas naturæ causas , quæ in hoc Orbe delitescent , ac mutationum , & ordinis effectrices sunt , ut scite animadvertit (a) Pfannerus . Mens itaque mea est , præoccupatione quadam legentes monere , ne tam facile Philosophantibus fidem habeant , ut qui animis , nulla unquam arte conciliandis , tum de Physica , quam rationalem vocant , tum de illa , quæ ab experimentis pendet , inter se perpetuo digladiantur : multoque minus fidem habeant Philosophis , quum sola humana ratione , de divina natura ejusque attributis agunt ; non ullis unquam percepta sensibus , quæque sunt a reliquarum specie dissimillima .

Æter-

(a) Cap. 5. § 3.

Æterna Physicorum dissidia erudite V. Cl. Ansal-
 dus (a) collegit, quæ strictim referam, quum nemo eru-
 ditorum hujus ævi ignoret oppositas inter sese Physicorum
 sententias. Existere quidem magni naturæ interpretes,
 Galilæus, Cartesius, Gassendus, Newtonus, Borellus,
 Leibnitius, aliique plurimi: quid autem profecerint in
 detegendis naturæ arcanis, eorum judicium esto, qui con-
 tra sensere. Hoc sane certissimum est, eorum inventa ali-
 quandiu obtinuisse, & placuisse, cum nova proferuntur:
 at illis recentiora succedentia, de medio priora sustulisse:
 neque meliore fato, quæ successere duratura. Volumina
 voluminibus opponant, factiones factionibus: omnia solli-
 citent, turbent, misceant, non solum ex eorum dictis ni-
 hil certi, constitutique erui potest; sed ex eorum insita
 pugnandi libidine, cuncta nutant, & ubique fucum fa-
 ciunt veritati. Quis enim de principio ac progressionem
 motus: quis de ventorum causis, de fontium origine, de
 maris modo crescentibus, modo decrecentibus aquis recte
 adeo, vereque disseruit, ut non ab alio rejectus fuerit?
 Atque his adde, quæ de Cælorum, cælestiumque corpo-
 rum magnitudine, de Solis, ac Terræ situ, de horribili
 ejusdem Terræ concussione: de tonitruis, fulminibusque,
 de mirabili vi magnetis, deque sexcentis aliis tradita fue-
 re; quæ quidem ita abdita, humanisque mentibus adeo
 impervia, ut nemo unus veritatem ab aliis Philosophis
 probatam attigerit. Propterea recentiores plurimi, agno-
 scentes certitudinem aliquam a Physica rationali haberi
 non posse, toti in experimentis fuere, unde chemicæ illæ
 vulgatæ substantiæ: tametsi neque illa methodus rebus
 omnibus naturalibus cognoscendis apta certaue dicenda
 sit: ut enim Chawino animadversum in Lexico, inveni-

H 2

ri

(a) *Lib. 1. num. 21. de Tradit.*

ri vix aliqua experimenta pro hypothefi, quin pro altera statim haud fuppetant contraria ab aliis auctoribus relata. Haftenus Anfaldus.

Profecto variaë opiniones, in quas abeunt communiter Philofophi circa materias Phyficas, quanta in iis ftabiliendis difficultas occurrat, fatis fuperque evincunt, conjecturis potius ut plurimum agendum eſſe, quam demonſtrationibus teſtantur. Quare mirum non eſt, quod antiquæ Sectæ repullulent identidem, & ex cineribus antiquatæ jamdiu opiniones in novæ Philoſophiæ placita coaleſcant. Quæcumque ex his ruderibus eruta nomen aliquod ſibi facere his temporibus conata ſunt, contraria licet inter ſe, in hoc tamen placito conveniunt, quod motum localem, tamquam præcipuum mutationum principium agnoſcant: mirum tamen quam altum de motus localis natura & proprietatibus ſilentium, ita ut vix tradita adumbrata ejus notione, nullam continuationis motus rationem aſſignent. In hunc præcipue lapidem impegiffe videtur Cartheſiana hypothefis, quæ cum materiam uniformem, ut ubique ejuſdem rationis, atque adeo ad motum & quietem indifferentem ſtatuat, eique in cubos diviſæ motum circularem a Deo imprimi velit, cum ea ſtabili lege, ut eadem motus quantitas in Mundo perfeveret, nec in uno corpore motus deſinat, quin alteri communicetur, non aſſignans hujus continuationis principium, omnia denſiſſimis tenebris obvolvatur. Illud autem fatendum eſt, Phyſicam ſive rationalem, ſive experimentalem, plurimas abditas naturales cauſas reſeraſſe. Hujus facultatis utilitas in Medicina rationali ſystematica potiſſimum elucet. Verum & Mathetiſ ſcientia cum Phyſica facultate, præcipue experimentali, conjuncta, nonnulla naturæ arcana aperuit: Alia autem tamquam incerta tradun-

duntur, quamquam cum Mathesi conjuncta videantur. Inter cæteros eruditissimus Mazinus, publicus in Patavino Gymnasio Medicinæ Professor celeberrimo opere (a), in quo potiores sensibiles affectiones, passiones, vires, motus, ac corporum sensibilibum morbi mechanice demonstrantur: idem doctissimus Auctor transit ad conjecturas Physico - Medico - Hydrostaticas, tanquam dubias, & nondum satis cognitæ, ubi (b) sic ait: In obscuris ac difficillimis naturæ Mysteriis Philosophorum mentes, quantumvis præstantissimæ, sæpe ac sæpius tam alta caligine obvelantur, ut horum judicia incerta sint atque dubia. In hujuscemodi rerum genere deficiunt data, vacillant theses, solummodo hypotheses ægre sustinent occulta naturæ opera, quæ anxie postulatur. Hinc variæ hominum sententiæ, aliquando ancipites ortæ sunt. Interim opera naturæ multiplici ratiocinio agitata & succussa, nunquam cognita, nec justo acquisita, adhuc remanent incerta, in posterum acquirenda, veritate desiderata.

Profecto mentis acies in quærendo inutilia, fere omnino obtusa videtur; dum autem se excutit in rerum utilium disquisitione, altissimæ contemplationis veritatisque capax videtur, quod in vera, non autem mixta Mathesi potissimum elucet. Attamen non defuerunt eruditi Viri, qui hujus facultatis initia inficiari conati sunt. Idcirco Huetius (c) inquit: Principia geometrica Academi repudiant; repudiant & Sceptici, multaque iis confutandis subtiliter & erudite disserunt. Democritus adversus demonstrationes acriter decertavit, iisque Canones suos opposuit. Plurima adversus easdem collegit Sextus Empiricus. Ratiocinandi artem aspernatus est Seneca,

&

(a) *Tom. 2. part. 1.*(b) *In Exord. tom. 3.*(c) *In Præfat. demonstr. Evang.*

& ante eum Epicurus, qui & Geometriam, & reliquas artes mathematicas, utpote ab initiis non veris profectas, veras esse non posse docebat: id persuasit Polyæno Lampfaceno familiari suo, magno mathematico; idemque ex mente Epicuri pronuntiat L. Torquatus apud Ciceronem; pronuntiat & Aristotelis interpres Simplicius. Alia via adversus Geometriam grassabatur Zeno Epicureus, imperfecta ejus esse docens initia, unde nihil effici posse, nisi alia quædam adjicerentur, quæ in iis prætermissa sunt: quam ejus sententiam toto libro confutare conatus est Possidonius. Quamquam & alii prodierunt subinde, a quibus querela eadem instaurata est. Quin etiam a mathematicis nonnullis in controversiam vocata sunt Geometriæ principia, ut ostendam deinde, eaque oppugnavit acriter Hobbius Anglus. Ita erudite Huetius. Nuperrime autem Milliet de Chales, eruditissimus in Mathesi Vir, ad trutinam revocavit ea, quæ ad labefactanda Mathesis principia, hæcenus Philosophi jactaverunt. In primis omnium, (a) inquit, Princeps geometra Euclides, firmissima hujus scientiæ fundamenta ponens, sic ait: Punctum est, cujus pars nulla: Linea est, quæ percipitur generari ex fluxu puncti: Superficies est, quædam quantitas longitudinem & latitudinem habens sine profunditate. A definitionibus autem ad postulata transiens, asserit: a quovis puncto ad quodvis punctum duci posse lineam rectam. Inter axiomata vero hæc ponit: Quæ uni tertio sunt æqualia, & inter se æqualia dicuntur; & quod æqualium majus est, aut minus, majus etiam est, aut minus altero æqualium. Indivisibile autem, seu punctum mathematicum illud est, cujus pars nulla: nempe quod ita sine partium distinctione concipitur, ut men-

(a) *Geomet. lib. 8.*

mente una ab alia non distinguantur, siue partes revera habeat, siue non, parum interest. Hanc puto puncti mathematici genuinam esse definitionem, quod a Zenonico bene distinguit Mathesis, ne se difficultatibus & opinionibus philosophicis inutiliter implicet. Non ergo puncta Zenonica admittit hæc methodus, quæ apertam secundum multos contradictionem involvunt, aut ex eorum suppositione aliquid demonstrat, sed tantum ex mathematicorum punctorum suppositione, quæ nullus, si modo terminos penetret, negare potest, figurarum æqualitatem, aut inæqualitatem concludit. Punctum ergo mathematicum est quæcumque quantitas, ita concepta, ut partem ejus aliam ab alia non distinguamus. Unde liberum est cuique, quamcumque quantitatem ut punctum mathematicum assumere, beneque procedent mathematicæ demonstrationes, si facta ea suppositione nulla committatur aberratio, quæ illud punctum assumptum adæquet. Linea finita numerum certum punctorum continet in qualibet suppositione; quia tamen fieri possunt aliæ atque aliæ suppositiones, in quibus partes minores & minores assumuntur, ideo possunt plura & plura puncta cogitari. Hæc explicatio praxi communi conformis est; cum enim ad praxim descendimus, volumusque ex. gr. superficiem metiri, longitudinem per latitudinem multiplicamus, easque in hexapedas dividimus, & tunc hexapeda quadrata nobis est punctum mathematicum, & sufficit nobis, ut non aberremus una hexapeda. In eo igitur sensu vocem indivisibilis intelligo, nec inquirō, an sit vox propria, nec ne; plures enim invenio, qui hujusmodi methodi titulum reprehendunt, sed modo de re inter nos conveniat, facile omnis de verbo controversia dirimetur. In eodem sensu accipiendæ sunt istæ voces, linea, & superficies; quæcumque

que enim longitudo, cujus latitudo non consideratur, aut non distinguitur in suas partes, dicitur linea mathematica, & fluxus puncti mathematici, majorem aut minorem realiter obtinens latitudinem, prout punctum primo assumptum majus aut minus fuerit; quod pendet ex operantis arbitrio, majorem aut minorem in suis operationibus accurationem exigentis. Similem sensum admittit hæc vox, superficies, quæ licet sine ulla crassitie intelligatur; nulla tamen existit, quæ profunditatem non habeat. Quare quodcumque propositum corpus solidum intelligere possum in superficies divisum, uni certæ parallelas, crassitiem quidem aliquam habentes, sed indivisibiliter sumtam. Ita præclare de Chales. Celeberrimus etiam D. Guidus Grandi Mathesis Professor, Epistola ad amplissimum Cardinalem Quirinum, inter cætera inquit:

„ Geometrarum Principi suam laudem relinquendam esse,
 „ qua per tot sæcula constantissime fruitur; quod scilicet
 „ absque omni penitus erroris, aut paralogismi nota, ele-
 „ menta sua conscripserit; in quibus etsi majorem nonnulli
 „ claritatem, brevitatemque desideraverint, vitium tamen
 „ nullum, quod veritati aut soliditati ejus demonstrationum
 „ officeret, est deprehensum. Quæ cum ita sint, Mathesis,
 quæ revocatur ad praxim, in dubium vocanda non est; propterea inconcussa principiorum soliditate gaudere. Illud enim manifestum est, universam Mathesim habere ad vitæ cultum usum maximum. Profecto a Geometria divisio telluris pendet: a Geographia Orbis terrarum cognitio, omniumque regionum descriptio, quæ ita cum astronomicis principiis connexa est, ut ab iis divelli & separari haud possit, quod maxime liquet ex usu Sphæræ armillaris. Usus quoque aliarum Mathesis partium adeo communis est, ut hunc probare velle inutilis labor futurus sit.

Pro-

Profecto ut tandem ab instituta disquisitione emergamus, animadvertendum est: Recentiorum Philosophorum plurimos Physicam facultatem cum Mathesi neçtere totis viribus conatos esse, instituendo quæstiones, Physico-Mathematicas nuncupatas. Alii autem laudabiliter decertarunt, ut Medicinæ artem Mathesis ope illustrarent: alii vero, curiosius inquirendo, obscura & inutili diligentia, abditas in natura causas Mathematica methodo investigaverunt. Mechanicæ quidem & Hydrostaticæ Mathesis partes haud parum Medicinam illustrarunt, plurimorumque morborum initia, Mathesi duce, detecta sunt. Alii vero inutilia investigantes, quanto plus laboraverunt, tanto minus invenire potuerunt; decipit enim vana sciendi cupiditas, mentemque in errorum caliginem conjicit. Verum quamquam homines ad exactam omnium Physicarum causarum cognitionem pervenirent, quid, quæso, hujusmodi scientia prodesset; qua tamquam calamistro ornati dicerentur, nullo tamen modo meliores, aut Orbi utiles redderentur? Illud igitur potissimum omnium munus esse debet, ut vere utilia investigemus, & solliciti simus tum de præsenti, tum maxime de vita futura; propterea nihil interest, circa causas Physicas errare, aut scire, aut omnino nescire; harum quippe scientia, sive errore, sive ignorance, nulla utilitate, aut detrimento afficimur. Quamobrem, ut probe mentis acies exerceatur, utilisque reddatur contemplatio nostra, ex illa rerum utilium congerie ea capita seligenda sunt, quæ non modo præstantiora videntur, sed & menti nostræ aptari exacte possunt, quibus meditandis operam studiumque maxime impendamus, ne aut vana cogitatione vis animi dissipetur, aut in materia inutili versati, post aliquot annorum lucubrationes, vitamque exhaustam, nos multum in nugis profecisse comperiamus.

CAPUT VI.

*De ea Philosophiæ parte , quæ naturalem
Theologiam complectitur.*

QUæ hæcenus a nobis de Philosophis dicta sunt, non in eum finem protulimus, ut inanis gloriæ vento inflati, nomen Eruditi hominis captaremus, sed ut legentium mentes anticipatione quadam ad capeſſendam primigeniæ Traditionis neceſſitatem diſponerentur; quum enim Philoſophia inepta viſa ſit in inveſtigandis iis, quæ ipſius humanæ naturæ videntur propria, aliisque rebus, quæ ſub ſenſu cadunt, quanto magis fatendum erit, ineptam eſſe ad comprehendendam, ſola humanæ mentis acie, inefabilem Dei naturam, infinitaque ejus attributa, ut in Deo vere ſunt, percipienda. Quotus enim quiſque eſt, qui immenſum capiat, infinitumque circumſcribat? Propterea quod immenſum eſt, ſoli ſibi notum eſt, id quod eſt; hinc nunquam cogitationis hominis Divinum eſt ſimile; quoniam natura Dei ab omni viſibili ſpecie eſt diſſimillima.

Veritatem hanc nonnulli Ethnicorum prudentiores probe agnoverunt, de quibus aptiori loco erit ſermo; & nunc referre ſufficiat, quod ſcribit Cicero de Simonide (a): „ Ille enim ab Rege Hierone interrogatus, „ quis aut qualis eſſet Deus? Deliberandi cauſſa, ſibi diem „ poſtulavit: quum idem poſtridie quæreret Hiero, biduum „ petivit: quumque ſæpius numerum dierum duplicaret „ Simonides, admiratus Rex, quæſivit, cur ita faceret? „ tum ſerio Simonides: quia, inquit, quanto diutius cogito, tanto magis res obſcurior videtur. De Deo enim duo conſideranda ſunt; ſcilicet, quod Deus exiſtat, & quid

(a) *Lib. i. de N. D.*

quid sit Deus. Quod ad primum attinet, neminem fere de existentia Dei (utar voce Philosophorum) dubitasse video, quum impii ipsi, de quibus erit sermo, unum aliquod principium, cujus nulla sit origo, & a quo omnia, & in quo sint omnia, admittant. In disquisitione autem naturæ & attributorum Dei fere omnes Ethnicorum Philosophi enormiter erraverunt. Profecto manifestum est, illos haud dubitare de existentia Dei, qui de illius natura attributisque inquirunt. Variis quidem nominibus apud Gentes Deus appellatus est. „ Stoici, teste (a) Laertio, Deum, & Mentem, & Fatum, & Jovem, unum „ atque idem esse ajebant: quem aliis quoque nominibus „ Ethnici appellare consueverunt. Quamquam enim apud Gentes unus esset Deus summus, ad cujusque tamen arbitrium plura ei nomina, ex diversis Dei attributis, imponi posse, scripsit (b) Seneca: „ Quoties voles, inquit, „ tibi licet aliter hunc auctorem rerum nostrarum compellere: tot appellationes ejus possunt esse, quot munera.

Videndum itaque est, quid de Natura Dei scripserint Ethnicorum Philosophi. G. Vossius, diligentissimus plurimarum Gentium scrutator, sic (c) ait: Antiquissimi Philosophorum agnoverunt Mentem infinitam, Mundi Opificem. Longeque clarius comprehenderunt Gentiles, Deum esse omnibus numeris absolutum; sic ut nihil in eo ad perfectionem desideretur. Nec enim erat operosum videre, quidquid in Mundo, ac homine in primis boni esset ac præclari, id longe illustrius inesse Deo; propterea quod quæ virtus in instrumentali causa est, ea in principali modo nobiliori insit oportet. Verum enim vero cum gentes etiam efferæ, nec multum sollicitæ de rerum natura,

I 2.

ra,

(a) *Laert. in Vita Zenonis.*
(c) *Lib. I. cap. 1. 2. & 3.*

(b) *De Benef. lib. 4. cap. 7.*

ra, Traditione sola, vel pene sola hæc cognoscerent: aliud his accessit nationibus, quæ humanitatem minus exuerant; Mundi enim consideratione ita sunt firmatæ, ut liquido viderent, certissima ratione esse subnixa, quæ Traditione accepissent. Nimirum cernebant singula & sensu prædita, & ejus expertia, animata pariter & inanima certum ob finem agere, aliaque ad alia referri. Nec enim terram propter se vel Sol calefacit, vel nubes irrigant, nec ipsa met terra, vel tepesacta a Sole, vel madefacta pluvia, sui gratia herbas ac fructus gignit, sed propter muta animantia, ac hominem in primis, qui mentis altæ capax cæteris dominatur; quod gentilis etiam Poeta agnovit initio operis, ut ipse appellat, de formis in nova corpora mutatis. Hæc sine consilio esse non possunt; quod si aliter esset singula raro, non semper suum adipiscerentur finem. Alius igitur est, qui hanc rerum universitatem moderatur. Neque hæc solum ostendunt, esse quempiam, qui mundum hunc nutu suo temperet; sed liquido etiam testantur, eundem esse Architectum Universi; siquidem omnia & singula sunt propter finem, ut quæ naturam habeant tum singularis boni appetentem, tum universali sic naturæ innexam; ut particulare bonum referant ad bonum Universi. Hæc tam clare relucebant, ut quin vera esset illa omnium gentium traditio, de Deo Universi conditore & moderatore minime potuerit dubitari. Hinc Socrates dixit: meus liber est, o Philosophæ, natura rerum a Deo conditarum. Anaxagoras universitati, non fortunam, neque fatum, ordinatæ descriptionis principium, sed mentem puram, ac sinceram præfecit, ab iis omnibus admixtis similes particulas secernentem. Aristoteles ait: Mentem motum produxisse, ac partes secernisse: Nec primus e Philosophis Anaxagoras Deum mundi agnovit Opificem; nam & Jonicæ Phi-

Philosophiæ conditor Thales Milesius, a quo disciplinam suam hausit Anaximander, qui fuit Anaxagoræ præceptor eadem in sententia fuit. Cæteri Philosophi, ac maxime Stoici, acerrime contenderunt, nec fieri mundum sine divina ratione potuisse, nec constare, nisi summa ratione regeretur. Tullius de Deo sic loquitur: Esse præstantem aliquam æternamque naturam, & eam suscipiendam, adorandamque hominum generi pulchritudo mundi, ordoque rerum cœlestium cogit confiteri. Pythagoras vetustissimus Philosophorum, in eadem sententia fuit. Hinc Lactantius inquit: Pythagoras unum Deum confitetur, dicens, incorporalem esse mentem, ideo Deum vocabat unitatem. Nec me fugit, sequitur Vossius, Pythagoram plures Deos coluisse, attamen unum agnoscebat, ut ex Onato Pythagorico, Patrem Deumque hominumque. Macrobius in somnium Scipionis inquit: Monas initium finisque omnium, neque ipsa principii aut finis sciens, ad summum refertur Deum. Idem Onatus Pythagoricus in Stobæi Eclogis ait: reliqui Dii erga summum, primumque mente cognoscendum, sic se habent, ut Chorus ad Choriphæum, & milites ad Ducem. Similiter Plato, Epistola ad Hermeam, & Coriscum apud Strabonem, dixit, Opificem principem omnium Deorum, & qui sunt, & qui futuri. Plures Deos coluisse certum est, attamen agnoscebat Patrem Deumque hominumque. Cæteros pro minoribus Diis habuerunt, & coluerunt pagani. Hactenus eruditissimus Vossius. Clemens Alexandrinus sic (a) inquit: Auctor operis (Aristoteles) de secretiore parte divinæ sapientiæ secundum Ægyptios, ex Verbo divino, quod procreans ipse cognominat, omnia orta & quæcumque cogitatione complectimur, ab intellectu Principe, etiam ab ipso Verbo procreata.

(a) *Stromat. lib. 5.*

ta afferit. Unde & Verbum, quod vocat expressum, causam causarum etiam ex Babyloniorum opinione haberi observat. Proxime veritatem attingere, qui Verbo mundum confectum dixerunt, sive illud de Verbo substantiali, sive sermone, quo omnia fieri iussit simul, effecitque Deus, intelligas; seu potius is vocandus sit, cum ita dixerit Deus, non ut per vocis organa quidam sonus exiret, nec ut linguæ motus cæleste formaret alloquium, atque aerem istum quidam verborum strepitus verberaret, sed ut voluntatis suæ cognitionem proderet operationis effectu. Hinc & in summa Pythagoras, & Socrates, & Plato dicentes se audire vocem Dei, considerantes universorum constructionem, quæ a Deo accurate facta est, & ab eo perpetuo continetur. Hæc ab eruditissimo Alexandrino congesta sunt.

A Plutarcho etiam nonnullorum veterum Philosophorum sententiæ de natura Dei referuntur, ubi sic (a) legitur: Pythagoras de principiis dixit, unitatem Deum, ac bonum, quæ natura sit unius, ipsa mens: Socrates, & Plato unum singulare, & per se subsistentis naturæ, ac solitarium, revera bonum; omnia autem hæc ad mentem referuntur: Mens ergo est Deus, species separata, sincera ab omni speciei admixtione. Rursus Socrates, & Plato dixerunt mentem separatam, sinceram ab omni admixtione materiæ, & per se subsistentis naturæ. Aristoteles dixit Deum esse speciem separatam, quæ insinat globo Universi. Pythagoras, & Plato mundum a Deo factum arbitrati sunt; nam & mundus omnium operum est pulcherrimum, & Deus omnium causâ præstantissima. Ad hæc, quæ a Plutarcho tradita sunt, apte addenda esse censeo ea, quæ de Philosophis testatur Diogenes Laertius, qui

(a) *De placit. Philosoph. lib. 1. cap. 7: & lib. 2. cap. 4.*

qui (a) inquit, doctissime Anaxagoram sic de rerum initiis: Omnia simul erant, inde Mens accedens ea in ordinem adduxit, ex quo Anaxagoras Mens est appellatus. Idem Laertius in vita Zenonis: Mundum tripliciter appellat Zeno, tum ipsum Deum, omni ex natura proprie qualem: qui & immortalis est, & nullo ortu generatus; qui stato quodam temporum ambitu, totius mundi ædificator exstiterit: qui omnium naturam in se ipsum consumens, ex se ipso eandem generavit: tum astrorum distributione mundum esse: tertio, quod ex utrisque compositum est. Est autem mundus ex omnium rerum natura proprie qualis: vel, ut ait Possidonius in elementis earum rerum, quæ in sublimi regione generantur; id quod ex cælo, terraque, & naturis his, quæ in eis sunt, constat: vel quod ex Diis, hominibus, rebusque illis componitur, quæ sunt illorum causa generata: Cælum vero est ultimus Orbis, in quo omne divinum collocatur. Tandem Laertius confirmat, Stoicis Deum esse initium rerum omnium: mentem Platoni primam causam. Aristoteles autem mundi originem describens (b) ait: Deus universum Cælum exornavit, una per omnia penetrans potentia, ex incommixtis alienis aere & terra, igne & aqua universum mundum fabricans, & una comprehendens Spheræ superficie, contrariissimas in ipso naturas inter se invicem cogens convenire, & ex his machinata universi salute. Discussionem autem Peripateticam Patricius (c) addit: Quod ab Aristotele dicitur etiam mundus ordo, & universorum digestio, quæ a Deo & per Deum aservatur. Epicurus ipse ad Monivecum scribens, de Deo sic inquit: Omnia vero quæ illius immortalitati con-

jun-

(a) *In vita Anaxagoræ, & Zenonis.*

(b) *Lib. de Mundo cap. 5.* (c) *Tom. 2. lib. 3.*

junctam beatitudinem servare possunt , in eo opinare .

Bene hæctenus Ethnicorum Philosophi , primigeniæ Traditioni enisi , ut aptiori loco uberrime demonstrabitur , tam sublimem Theologiam assecuti deprehenduntur ; sed ut aliqui ex recensitis , sive alii sola humana ratione nixi , ultro procedere non dubitarunt , in turpissimos & perniciosissimos errores prolapsi sunt . Philosophi enim multi opinantur , nihil tam impervium , nihil tam abstrusum esse , ad quod percipiendum suis ipsa viribus humanæ mentis acies nequeat pervenire ; hinc impia & falsa dogmata prodierunt . De hac Philosophantium persuasione audiamus doctissimum Wolffium , qui sic (a) loquitur : Theologia naturalis est scientia eorum , quæ per Deum possibile sunt , hoc est , eorum , quæ ipsi insunt , aut fieri posse intelliguntur . Res enim divinæ illæ sunt , quæ ideo possibile concipiuntur , quod detur Deus , ipsique talia insint attributa . Et quamvis non addatur , scientiam istam ope principiorum rationis , aut ut alii loqui amant , solo naturæ lumine esse acquirendam , recto nimirum usu facultatum animæ , quæ per naturam ipsi insunt ; id tamen per se intelligitur . Theologiam enim naturalem tractamus tanquam partem Philosophiæ . Omni autem Philosophiæ hoc proprium est , quod solo naturæ lumine , hoc est , recto usu facultatum animæ , quæ ipsi per naturam insunt , acquirantur , ad eam spectans possibilem cognitionem . Hæctenus Wolffius .

Videamus modo de iis Philosophis , qui neglectis majorum Traditionibus , sola humanæ mentis acie rerum initia , & divinæ naturæ attributa inquisierunt . Horum primus in nostro Hemispherio se offert Democritus , qui spretis patriis majorum Traditionibus , uni suo ingenio

fer-

(a) *Part. I. Proleg. § 1.*

servire decrevit. Profecto hoc pacto semitam primus impietati aperuit. Democritus, teste (a) Laertio, Xerxis tempore vixisse fertur. Hic, qui risu casus omnes humanos excipere solebat, librum composuit, in cujus exordio quum ita scripsisset: De Diis quidem neque ut sint, neque an non sint, habeo dicere, multa enim impediunt, quo minus hoc sciri possit, tum obscuritas, tum etiam humanæ brevitatis vitæ. Eam ob causam ab Atheniensibus ejectus est, qui ejus in Foro libros combusserunt. Placet autem ei, sequitur Laertius, omnium rerum esse atomos, inaneque initia; reliqua omnia ejusmodi, ut de illis opinari liceat, infinitosque esse mundos, eorumque & ortus & interitus esse. Nihil ex nihilo oriri, neque in nihilum occidere. Atomos quoque & magnitudine, & numero esse infinitas, easque in universo ferri Orbe, Orbem conficientes, atque ex his omnia, quæ concreta sunt gigni, ignem, aquam, aerem, terram; nam & hæc ipsa quibusdam ex atomis constare, quæ ob soliditatem omnis sunt mortalitatis commutationisque expertia. Solem, & Lunam ex hujusmodi corpusculis levibus, ac rotundis, similiterque animam constare, quam & mentem unum atque idem esse. Spectris incidentibus nos videre, omniaque necessitate fieri, cum omnium rerum conversio causa sit, quam necessitatem appellat. Hæc omnia ex Laertio. Democritus vero haud sibi constans, Dei naturam inquirens, statuit Dei naturam in igne globoso, teste (b) Plutarcho. Quum autem Democritus aperte scripsisset, ignem ortum habuisse ex atomorum concursione, jure ac merito Democriti asseclis dixit (c) Tullius: „

K

„ Deum

(a) *Laert. in vita Democriti.*(b) *De placit. Philosoph. lib. 1, cap. 7.*(c) *Lib. 1. de N. D.*

Deum immortalem efficitis. Profecto Democritus in suo systemate immortalitatem atomis tribuit; non quidem iis, quæ ex atomis concreta sunt; propterea arbitratus est: infinitos esse mundos, eorumque & ortus & interitus esse. Igitur Democriti Deus interitui esset obnoxius; quod per se repugnat naturæ primi principii, cuius nulla potest esse origo, ut natura sua immortale sit. Inter Democriti asseclas numeratur Epicurus, de quo Laertius sic (a) loquitur: Mortuo Alexandro Macedone Atheniensium rebus a Perdica afflictis, ad Patrem se contulisse Epicurum, & Democriti de atomis, & Aristippi libros de voluptate suos esse dixisse. Hoc confirmatur a Tullio: mihi quidem, (b) inquit, Democritus, Vir magnus in primis, cuius fontibus Epicurus hortulos suos irrigavit, nutare videtur in natura Deorum. Epicurus ipse Epistola ad Monivecum exhibet, quid hac de re sentiat. Etenim, ait, Dii quidem sunt; est enim illorum cognitio perspicua. Quales autem multi existimant, non sunt; non enim tales tuentur, quales existimant. Nec vero ille impius est, qui multitudinis Deos tollit, sed qui multitudinis opiniones Diis accommodat. Nec enim anticipationibus, sed suspicionibus falsis multorum de Diis enuntiationes continentur. Hinc maximorum detrimentorum atque utilitatum causæ ab improbis in Deos conferuntur; propriis enim semper accomodati virtutibus, similes sibi Deos recipiunt, omnia aliena existimantes. Ac primum quidem Deum animal immortale, beatumque existimato, quemadmodum communi Dei notione definitum est, nihilque ei, quod ab immortalitate alienum, aut ad beatitudinem parum accomodatum sit, adjungito. Hactenus Epicurus. Diis autem omnibus, ut loco supra citato refert Plutarchus, humanam

(a) *Laert. in Vita Epicuri.* (b) *Lib. I. de N. D.*

manam formam Epicurus tribuit, solaque eos cerni ratione ob tenuitatem partium naturæ simulacrorum. Insuper addit Plutarchus, Epicurum divinam Providentiam negare, Deique beatitudinem in corporalibus voluptatibus constituere. Hinc Cicero sic (a) disserit: Porro Epicurus ex animis hominum extraxit radicibus religionem, cum Diis immortalibus opem, & gratiam sustulisse fertur: etenim quum optimam & præstantissimam naturam Dei dicat esse; neget autem in Deo gratiam, tollit id, quod maxime proprium est optimæ præstantissimæque naturæ: quum nihil sit melius bonitate & beneficentia: qua si Deus careat, quis vota, quis præces ad eum funderet? Videamus nunc de beato. Sine virtute certe nullo modo. Virtus autem actuosa, & Deus vester nihil agens; expers virtutis igitur; ita ne beatus quidem. Quæ ergo vita? Non arbitror te Vellei similem esse Epicureorum reliquorum, quos non pudeat earum Epicuri vocum, quibus ille testatur, se ne intelligere quidem ullum bonum, quod sit sejunctum a delicatis & obscænis voluptatibus, quas quidem non erubescens persequitur omnes nominatim. Quem cibum igitur, aut quas potiones, aut quas vocum & florum varietates, aut quos tactus, quos odores adhibebis ad Deos, ut eos perfundas voluptatibus? Tu autem Epicure quid facies? Neque enim, unde habeat ista Deus tuus, video, nec quo modo utatur. Locupletior igitur hominum natura ad beate vivendum est, quam Deorum, quod pluribus generibus fruatur voluptatum. Neque tunc reprehendo, quod ad voluptatem omnia referantur: alia est quæstio; sed doceo, Deos vestros esse voluptatibus expertes: ita vestro iudicio ne beatos quidem. Cogitant, inquis, assidue beatos esse se; habent enim nihil aliud, quod agitent in mente. **Comprehende**
K 2
igitur

(a) *Lib. 1. N. D.*

igitur animo , & propone ante oculos Deum , nihil aliud in omni æternitate , nisi , mihi pulchre est , & ego beatus sum , cogitantem. Quid est enim , cur Deos ab hominibus colendos dicas , cum Dii non modo homines non colant , sed omnino nihil curent , nihil agitent ? At est eorum quædam præstantissima natura , ut ea debeat ipsa per se ad se colendum elicere sapientem. An quicquam eximium potest esse in ea natura , quæ sua voluptate lætans , nihil nec actura sit unquam , neque agat , neque egerit ? Quæ porro ei pietas debetur , a quo nihil acceperis ? Aut quid omnino , cuius nullum meritum sit , ei deberi potest ? Est enim pietas iustitia adversus Deos : cum quibus quid potest nobis esse juris , cum homini cum Deo nulla sit communitas ? Hactenus Cicero.

Stoici vero , ut tradit (*a*) Laertius , arbitrabantur , Deum , sive mentem , sive fatum ab initio per se ipsum omnem naturam in aquam convertisse , in qua ut in origine semen contineatur , quod ad reliqua aptiorem reddat materiam ; propterea semen in humore subsedisse ; inde Deum cetera elementa procreasse ; de quibus ipsis & Zenone in libro de universitate , & Archedemus in quodam libro de elementis disseruerunt. Ad hæc addit Plutarchus , loco supra citato , quod Stoici opinabantur , Deum esse ignem artificiosum , via ingredientem ad mundi procreationem , materiam pervadentem. Ac spiritum quidem totum penetrare mundum ; nomina autem a materiæ , quam pervadit , sumere mutationibus. Ad hæc addit idem Plutarchus , in Stoicorum sententia Deum esse mundum ; sed & stellas , & terram esse Deos. Supremum autem Deorum esse mentem , quæ est in æthere. Hinc (*b*). Varro de
nata-

(*a*) *Laert. in vita Zenonis.*

(*b*) *Apud August. lib. 7. cap. 6. de C. D.*

naturali Theologia prælouens, dixit, se arbitrari Deum esse animam mundi; quæ sententia multis Ethnicorum Philosophis placuit. Plinius vero (a) mundum hunc, quem conspiciamus, Numen quoddam esse putat, æternum, immensum, neque genitum, neque interiturum unquam: cuius exera indagare, subdit, nec hominum intersit, nec capiat humanæ mentis conjectura. Cicero etiam fatetur, admodum esse arduum divinam naturam investigare; in quo, (b) inquit, nihil est difficilius, quam a consuetudine oculorum mentis aciem abducere: ea difficultas induxit & vulgo imperitos, & similes Philosophos imperitorum, ut nisi figuris hominum constitutis, nihil possent de Diis immortalibus cogitare. Hisce præmissis, idem Cicero suam de natura Dei exhibet sententiam, quæ suis adversariis deridiculo fuit. Sed cum talem, ait, esse Deum certa notione animi præsentiamus, primum ut sit animans, deinde ut in omni natura nihil eo sit præstantius: ad hanc autem præensionem notionemque nostram nihil video, quod potius accomodem, quam ut primum hunc ipsum mundum, quo nihil fieri excellentius potest, animantem esse, & Deum iudicem. Hic quam volet Epicurus jocetur, homo non aptissimus ad jocandum, & dicat se non posse intelligere, qualis sit volubilis & rotundus Deus; tamen ex hoc, quod etiam ipse probat, numquam movebit. Placet enim illi esse Deos, quia necesse sit præstantem aliquam esse naturam, qua nihil sit melius. Nec dubium, quin, quod animans sit, habeatque sensum, & rationem, & mentem, id sit melius, quam id, quod his careat. Ita efficitur, animantem, sensus, mentis, rationis mundum esse compotem. Qua ratione Deum esse mundum concluditur. Sed hæc facilius cognoscentur ex iis rebus

(a) *Lib. 2. cap. 1.* (b) *Lib. 2. de N. D.*

bus ipsis, quas mundus efficit. Interea Vellei noli quæso præferre nos plane expertes esse doctrina. Conum tibi ais, & cylindrum, & pyramidem pulchriorem, quam sphæram videri. Novum etiam oculorum iudicium habetis. Alia plura apud Ciceronem de Divina Natura fuse disputata leguntur: nec vacat ea omnia exscribere; valde enim molestum esset ea singillatim referre; propterea tantummodo ea tradere constitui, quæ meo systemati consentanea videntur.

De quibusdam aliis Philosophis differit Augustinus: contendunt, (a) inquit, etiam isti, terrestria corpora sempiterna esse non posse, cum ipsam universam terram Dei sui, non quidem summi, sed tamen magni, idest, totius mundi membrum in medio positum & sempiternum esse non dubitent. Cum ergo Deus ille summus fecerit eis alterum, quem putant Deum, idest istum mundum, ceteris Diis, qui infra eum sunt, præferendum, eundemque esse existimant animantem, anima scilicet, sicut asserunt, rationali vel intellectuali in tam magna mole corporis ejus inclusa, ipsiusque corporis, tamquam membra locis suis posita, atque digesta, quatuor constituerit elementa. Hinc Augustinus (b) concludit: Philosophi turpitudinem, nem miserimi erroris velut altioris doctrinæ specie colorare conantur. Deistæ autem nostri ævi mundum dicunt Deo coeternum: Ens necessarium, & a se; idcirco quum hæc opinio fere omnino conveniat cum nonnullis antiquorum supra recensitis, de his verba facere supervacaneum censeo.

Ex his, quæ hæctenus de Natura Divina a nostri Orbis Philosophis dicta sunt, palam colligitur, quam varie alii & quam impie aliqui de supremi Numinis natura opinati sint. Nunc de iis verba faciemus, qui remotissimas hujus

(a) *Lib. 13. cap. 17.*

(b) *Lib. 7. cap. 5. de C. D.*

hujus nostri Hemispherii plagas primigeniam Traditionem mortifero Philosophicarum quæstionum veneno infecerunt. Omnium primus, qui inter Sinenses impietatis semina sparsit, fuit quidam nomine Loakun, qui, ut supra diximus, sexcentos circiter annos ante Christi tempora natus est. Hic, ut ab auditoribus suis superstitionem tolleret, ea omnia rejicienda esse censuit, quæ ab hominibus instituta, aut fabulosa judicabat; hinc arbitratus est, solo naturalis rationis lumine inquirenda esse rerum initia, primique naturam Principii, ut absque fœditate naturalis religio revocaretur. Sed sua spe frustratus viam impietati aperuit; quemadmodum (a) a Picardo colligitur. Docuit enim, Deum corpore constare, eumque summæ rationis vocabulo designabat. Hanc rationem Cælum, terramque creavisse; immobilem quidem dixit hanc summam rationem, cuncta tamen moventem: ab hac reliquas Divinitates regi: æternam illam summam rationem unum quoddam produxisse: ab hoc uno fluxere duo: a duobus tria: a tribus denique profecta omnia, quæ in Universo sunt. Quid autem ex repetita horum numerorum productione intelligat, nec ipse explicat, neque facile conjici potest: nullam autem substantiam solo constantem spiritu reperiri ajebat; sed cuncta, quæ existant, materia componi. Loakuno, non longo intervallo, Confucius successit, qui famæ celebritate longe adeo antecessorem suum superavit, ut illarum gentium Primores celestem doctorem, magnum, sanctumque præceptorem appellent. Ab regio sanguine traxisse ortum ferunt: utque admiratione dignior reputetur, mirabilia quædam prodigia nativitatem suam comitata esse dicuntur. Morum integritate, innocentia vitæ, ingenii acumine, excellentia

(a) *Tom. 2. de Sinens. doctrina.*

lencia doctrinæ tantis laudibus a Sinensibus effertur , tantisque religiosis honoribus colitur , ut summo æternoque Numini nihil supra tribui possit . Quod ad Confucii religionem spectat , antiquam Sinensium in speciem observasse , ac servasse videtur , quam illius regionis Sacerdotes , ac Dynastæ originariam vocant ; quamque nunc quoque populi illi profitentur . Profecto Confucius patrios ritus servavit , revera autem ab auditoribus suis radicitus extraxit omnem religionem , & impietatem induxit . Mentem illi etiam fuisse fertur , superstitione quavis sublata , naturæ leges , primique cultus simplicitatem reparare . Quod ut perficeret , depellendas esse censuit ab auditorum animis omnes notiones supersticiosas , quas humana commenta invexerant , a quibus superstitionis ritus ortum habuerant ; idcirco sola sui intellectus acie de natura Dei , rerumque initiis novum systema composuit . Spiritum quidem supremum , æternum , præpotentemque in Universo agnoscit ; in cujus tamen declaratione ita se implicat , ut nihil aliud in Universo putet esse , quam ipsam naturam , quæ sit motus quietisque origo , in qua consistat rerum omnium principium , quod materia constet . Confucii assellæ bifariam dirimunt materiam , scilicet in subtilem , & crassam ; ita ut subtilis , quam appellant rationem , levissima sit , semperque se moveat ; propterea hanc perfectam dicunt : altera autem crassa , impura , & motibus expers sit ; utraque vero æterna , & infinite extensa : ab utriusque tamen materiæ confusione quinque elementa componi , unde corpora varia construuntur . Hinc tot rerum discrimen , astrorum motus , telluris quies , fecunditas , sterilitasque agrorum ; generatio , & corruptio omnis . Mundum hunc initium habuisse fatentur , sed & finem habiturum dicunt : alium tamen successurum , qui & ipse finietur ;

pro-

propterea mundorum infinitorum, sibi invicem statis temporibus succedentium seriem constituunt. Demum statuunt, mundum non esse Deum, neque Deum esse mundum, sed Deum esse rationem per excellentiam, quam in subtili materia constituunt.

Strictim tradidimus varias Philosophorum sententias de Natura Dei, rerumque initiis; exhibenda modo sunt opposita adversariorum momenta adversus ea, quæ in Traditionis systemate continentur. Epicurus, teste (a) Tullio, quærere solebat, quibus manibus, quibus machinis, quibus vectibus, qua molitione hoc tantum opus fecerit Deus? Vos enim ipsi (sic ait ad Epicureos Tullius) dicere soletis, nihil esse, quod Deus efficere non possit, & quidem sine labore ullo; ut enim hominum membra nulla contentione, mente ipsa, ac voluntate moventur, sic Numine Deorum omnia fingi, moveri, mutarique posse. Neque id dicitis superstitiose atque aniliter, sed physice constantique ratione; materiam enim rerum, ex qua, & in qua omnia sint, totam esse flexibilem & commutabilem, ut nihil sit, quod non ex ea, quamvis subito, fingi, convertique possit: universæ autem ejus fictricem & moderatricem divinam esse providentiam. Hanc igitur, quocumque se moveat, efficere posse quidquid velit. Lucillus etiam apud Ciceronem differens, (b) inquit: Quod si omnes mundi partes ita constitutæ sunt, ut neque ad usum meliores potuerint esse, neque ad speciem pulchriores: videamus, utrum ea fortuita sint, an eo statu, quo cohærere nullo modo potuerint, nisi sensu moderante, divinaque providentia. Si ergo meliora sunt ea, quæ natura, quam illa, quæ arte perfectæ sunt, nec ars efficit quidquam sine ratione: nec natura quidem rationis experta est

L

est

(a) *Lib. 1. de N. D.* (b) *Lib. 2. de N. D.*

est habenda. Qui igitur convenit signum, aut tabulam pictam cum adspexeris, scire adhibitam esse artem: cumque procul cursum navigii videris, non dubitare, quin id ratione atque arte moveatur: aut cum solarium vel descriptum, aut ex aqua contemplare, intelligere declarari horas arte, non casu: mundum autem, qui & has ipsas artes, & earum artifices, & cuncta complectitur, consilii & rationis esse expertem putaret. Quod si in Scythiam, aut in Britanniam Sphæram aliquis tulerit hanc, qualem nuper familiaris noster effecit Possidonius, cujus singulæ conversiones idem efficiunt in Sole, & in Luna, & in quinque Stellis errantibus, quod efficitur in Cælo singulis diebus & noctibus: quis in illa barbarie dubitet, quin ea Sphæra sit perfecta ratione? Hi autem dubitant de mundo, ex quo oriuntur, & fiunt omnia, casu ne ipse sit effectus, aut necessitate aliqua, an ratione, & mente divina, & Archimedem arbitrantur plus valuisse in imitandis Sphære conversionibus, quam naturam in efficiendis, præsertim cum multis partibus sint illa perfecta, quam hæc simulata. Hactenus egregie Cicero. Hinc Seneca (a) ait: Quisquis formator Universi fuit, sive ille
 „ Deus est potens omnium, sive incorporalis ratio ingen-
 „ tium operum artifex, sive divinus spiritus per omnia
 „ maxima, minima æquali intentione diffusus. Mundi opificium ad summum Deum, idest ad Numen Deorum Ethnici referebant; propterea Plutarchus (b) ait: Mundum hunc, neque Deorum quisquam, neque hominum fecit.

Siquidem autem summo Deo, omnium fere Ethnicorum Philosophorum consensione, mundi opificium tributum est; illud mirum, atque iisdem Philosophis indi-
 gnum

(a) *Consolat. ad Helviam cap. 8.* (b) *De anim. Procreat.*

gnum videtur, quod plurimi, Deum quidem conditorem Orbis professi, materiam tamen illi, ex qua mundum fabricarit, addiderint, contra ipsissimam Ethnicæ rationis regulam, qua cuncta ad unum primum principium revocanda esse agnoscere, unde certe materiam excipere nulla ratio suadet, admittitve; qui enim sic arbitrantur, manifestum est, se Deo imbecillitatem jungere; neque esset perfectissima ea natura, qua alia præstantior excogitari posset, quæ procul dubio illa esset, quæ creandi ex nihilo prædita esset virtute. Neque verum esset, quod communi Ethnicorum notione definitum est, Deum posse omnia; quippiam enim non posset, nisi illi prius subjecta sit materia, eadem ratione, qua & fabro materiam suppeditari oportet, ut fabricari possit. Erit igitur Deus, in illorum sententia, non rerum conditor, sed Artifex. Attamen plures ex præstantissimis Ethnicorum Philosophis in contrariam sententiam abierunt, statuendo duo rerum principia, Deum scilicet, & materiam: hæc patiens, ille faciens. Laertius in vita Platonis sic ait: Duo omnino esse rerum principia, Deum, atque materiam, docuit Plato. Illum & mentem & causam appellat, esse autem materiam informem & infinitam, ex ea concretiones fieri. Paria de Stoicis in vita Zeronis Laertius refert. Horum autem sententiam fusius Plutarchus sic (a) explicat: Substantiam vero & materiam, ex qua factus est mundus, non natam, sed semper subjectam opifici, disponendam se, & ordinandam, adque ipsius similitudinem, quantum ejus fieri potest, effingendam præbuisse. Non enim ex eo, quod nihil esset, exstitit mundus, sed ex eo, quod non pulchre, non recte, aut perfecte esset, quomodo fiunt domus, vestes, statuæ. Fuit nimirum, ante-

L. 2 .

quam

(a) *De anim. Procreat.*

quam mundus nasceretur, materies, non corporis eo, non motus, non animæ expers, sed corpore informi atque incomposito, temerario & bruto motu præditum. Hæc ex Plutarcho.

Profecto Ethnicorum Philosophi errore hoc laborare, eo quia comprehendere animo haud possent, creandi ex nihilo, in Deo dari posse virtutem. Excedit quidem virtus hæc humanum sensum, ut quasi per caliginem mentibus nostris tenebras obducatur. Revera tamen id omnibus minime accidere animadvertimus, sed iis duntaxat, qui divinam naturam nudis, ut ita dicam, oculis introspiciunt, atque adjunctis in rem hanc comparatis uti negant: non secus atque, ut in eodem simili verser, ii tantum redundantia fulgentis solis obcæcantur, qui patentem visum in adversos ejus radios infigunt; cum cæteri, qui subsidia oculorum conspiciunt ex arte muniunt, minutissima illius astri quæque commode dispiciunt. Propterea, de ineffabili Dei natura loquendo, nisi divina opituletur traditio, cœcutire, errare, labique necesse est. Hac admissa vim maximam acquirit ipsa humana ratio. Quum enim Deus perfectus esse debeat, nec sapientia potest habere terminum, nec fortitudo mensuram: Opera Dei videntur oculis; quomodo autem omnia ex nihilo creare potuerit, nec mente videtur; verum hoc scimus, quia mortale immortali, temporale perpetuo, corruptibile incorrupto, finitum infinito propinquare non potest; præterea animus humanus corpore quasi custodia septus tenetur, quo minus soluto ac libero sensu altissima cernat. Epicurus autem ipse, quod & recta ratio præscribit, fassus est, perfectissimam esse Dei naturam, quod profecto dici non posset, supposito quod Deus ope indigeret aliena. Indiget quidem, si nihil moliri potest, nisi illi materia ministraretur.

Quod

Quod si ita esset, imperfectæ utique virtutis esset; perfecta enim virtus nullam fortitudinis habere potest mensuram. Igitur ut Deus perfectus absolute dici queat, virtute creandi ex nihilo præditus esse debet. Hinc agnoverunt homines consentaneum esse rationi, quod Traditione perceperunt.

Ut autem Traditionis primigeniæ necessitas evidentius pateat, fingamus hominem aliquem in telluris centro natum, qui, patefactis improvise terræ faucibus, ex obscuris illis sedibus in hunc, quem incolimus Orbem, evaserit: tum cernere Solis, & Orbis pulchritudinem, arborum & arborum fecunditatem, amœnitatem, & ordinatam rerum omnium varietatem, innumera in aere volatilium, in aquis piscium, in terra bestiarum genera, & reliqua omnia, quæ orbis spectabilis complectitur, & sub sensus cadunt. Deinde post Solis occasum, fulgentem suspicere Lunam, innumera sidera Cælum ornantia, eorumque rapidissimos motus, totumque Cælum diffusa luce splendere, ac in tam mirabili motuum varietate constantem ratumque ordinem, finisque unitatem contemplari. Quale iudicium, nemine docente, & tradente rerum initia, de rebus hisce omnibus hominem hunc facturum putamus? Numquid sola humanæ mentis acie percipere poterit, hæc omnia in tempore cœpisse, & esse unum sempiternum Numen, quod hæc omnia omnipotenti sua voluntate ex nihilo creaverit, & moderetur? Cogitanti mihi, quonam modo homo ille, sola humana ratione duce, posset ea omnia investigare, constantique animi persuasione altissimas notiones comprehendere, manifeste comperi, quod ille in tot absona & devia abiret, in quot identidem abierunt Ethnicorum Philosophi, qui spreta primigenia Traditione, & uni suo ingenio servire volentes, impia deli-
ria

ria amplexati sunt, de quibus supra factus est sermo; & in pejora etiam abiit Spinoza, de quo in capite sequenti instituendus est sermo.

CAPUT VII.

Exploditur Spinozæ Systema.

EXtinctam jampridem in nostro Hemispherio impietatem, ac pene sepultam renovavit superiore sæculo Benedictus de Spinoza, produxitque in hominum lucem novo fūco oblitam, quo licentius ad veritatis ac religionis perniciem grassaretur. Usus ille quidem persæpe est Dei, Entis perfecti, infiniti, immensi nominibus; sed notionem spuriam ac plane monstruosam iisdem subiecit, Deumque agnovit nullum præter naturam Universi. Antequam tamen impia ipsius dogmata proferamus, commemorare libet nonnulla, quæ in Spinoziano syntagmate memoriæ prodidit Vir doctissimus Luchius in Patavino gymnasio publicus sacrarum Scripturarum interpres. Benedictus de Spinoza, inquit n. iv. anno millesimo sexcentesimo trigesimo tertio Amstelodami inter Judæos infima fortuna natus, non mediocris mentis vi præditus fuit; sed ingenio malo pravoque supra quam cuique credibile est. Hunc ab adolescentia vehemens cupido invasit, famam sibi litteris, gloriamque parandi, neque id deinceps, quibus modis assequeretur, quicquam pensi habuit: nam in magna litterarum ac litteratorum hominum luce, qua superius sæculum clarum fuit, sibi in angulo agendum esse metuens, nisi nova, inaudita, & singularia proferret, Divina omnia, & humana perturbare statuit, studioque se totum addixit rerum novandarum. Ita immoderata cupiditas huic exitio fuit:

fuit : nam incredibile memoratu est, in quos errorum gurgites præcipitem egerit, in quantamque immanitatem compulerit amentia, & impietatis. Judaicis primum litteris, deinde latinis imbutus, in Theologiae studiis adolescentiam exegit : sed Synagogæ doctrinas & commenta pertæsus, totum se ad Philosophiam transtulit, & Cartesii inventa summopere coluit. Animus, hominum, Deique contemtor, qui excusso omnis religionis jugo, uni suo ingenio servire decreverat, nec Synagogæ auctoritatem ferre potuit, nec simulatione obsequii, ejusdem invidiam, & offensionem declinare. Nonnulla proinde Judaismi dogmata aperte improbare non est veritus : eoque licentiæ furore exarsit, ut nullo officiorum genere ab ausu, inceptoque removeri potuerit. Hactenus elegantissime V. Cl. Luchius.

Geometrica methodo cogitata sua digessit Spinoza, ut imperitos rerum facilius in fraudem erroremque illiceret. Id vero ille non artis vitio, sed pravitate sua, eorumque socordia consecutus est, qui ipsius scripta adamarunt. Nam quantum præsidii ad veri cognitionem in mathematica methodo sit norunt, qui non opinionum commenta, sed veritatem sectantur. Neque id tantummodo in physicis rebus, ex quibus exempla cuique in promptu sunt, sed in moralibus quoque compertum est. Juvat hic describere, quæ hanc in rem disserit (a) celeberrimus Huetius. Quod si, inquit, æque explorata est moralium quorundam principiorum veritas, ac geometricorum; demonstrationes itidem morales, quæ ab his capitibus fluunt, haud minus veræ erunt, ac demonstrationes geometricæ. Siquidem demonstrari possunt moralia ex iis principiis moralibus, quibus fidem experientia magistra conciliat, quæque

(a) *Prefat. Demonstrat. Evang.*

que adhuc nemine contradicente, & tritissimo ac pervulgatissimo omnium usu & consensu recepta sunt. Ex. gr. Liber genuinus est is, qui ab eo auctore scriptus est, a quo scriptus esse dicitur, & eo circiter tempore, quo scriptus esse fertur. Liber coetaneus is est, qui eo circiter tempore scriptus est, quo res in eo scriptæ contigerunt. De postulatis autem exemplum sit: Tam certo ea credi, quæ hic probabuntur, quam creduntur reliqua, quæ paris roboris rationibus nituntur. Tandem ex axiomatibus Huetius istud proponit: omnis liber est genuinus, qui genuinus est ab omnibus proxime & continuata serie sequentibus ætatibus creditus. Satis itaque constat, ut in moralibus locum habeat geometrica methodus, principia quoque moralia ab usu, & communi consensu probata, & certa esse debere, unde morales demonstrationes deducantur.

Verum sive in physicis rebus, sive in moralibus utraque mathematicis progressionibus, cavendum in primis est, ne a methodi legibus deflectas. Si enim aut falsa assumas, aut incerta pro certis obtrudas, aut obscura subnectas obscuris, non demonstrandi uteris methodo, sed fallendi. Hoc vero egisse Spinozam facile intelliget, qui ea consulerit quæ Clarissimus Luchius (a) delibavit. Duo quippe, inquit, in Spinoziano systemate præcipua sunt. Primum, unam dumtaxat, Spinozæ sententia, esse in rerum natura substantiam, quam Deum appellat, cujus proprietates primariæ, seu attributa sunt cogitatio, & extensio, ad quas res particulares, veluti modi sequuntur, quæ proinde in Deo sunt, ut in causa immanente. Alterum est, Deum ex solis suæ naturæ legibus, hoc est ex absoluta suæ naturæ agere necessitate. Porro autem primo illi quatuor propositionibus fundamenta instruxit, nimirum in
rerum

(a) Spinoz. syntag. num. V. & sequ.

rerum natura non possunt dari duæ aut plures substantiæ ejusdem naturæ, sive attributi: una substantia non potest produci ab alia substantia: ad naturam substantiæ pertinet existere: omnis substantia est necessario infinita. Ex his principiis sponte consequitur, unam tantum esse in rerum natura substantiam. Spinoza postea in Ethica apertissime professus est, substantiam hanc esse materiam. Si enim mundus necessarius est divinæ naturæ effectus, & quidquid esse remur, in Deo est, & nihil sine Deo esse aut cogitari potest, quis adeo hebes est, ut profluentem inde consecutionem non videat: scilicet mundum esse Deum, & e converso Divinitatem mundi substantia, quæ materia est, contineri? Quod de natura naturante, & natura naturata tradit Spinoza, ita utramque distinguit, ut natura naturans, quam Deum appellat, id sit, quod in se est, & per se concipitur, sive talia substantiæ attributa, quæ æternam & infinitam essentiam exprimant: natura vero naturata, id omne, quod ex necessitate divinæ naturæ, sive uniuscujusque divini attributi consequitur; omnes scilicet Dei attributorum modi, quatenus considerantur ut res, quæ quidquid sunt in Deo sunt, sine quo, nec esse, nec mente comprehendi queunt; res vero in quibus varia & multiplex est naturæ facies, nihil aliud esse, quam modos attributorum Dei latius demonstrare perrexit Spinoza. Porro id, quod in se est, & per se concipitur, nulla scilicet opitulante idea, mente præsens fit Spinozæ juxta sententiam, substantia est corporea, unica, infinita, indivisibilis, cogitandi potens, unde materia natura sit naturans, sive Deus ipse. Verum & secundum hæc ipsa Universum est natura naturata. Non quod materia, conflatæque ex ea mundus, duæ naturæ, proindeque duæ sint substantiæ, sed una, eademque multimodis tantum affecta, & modificata;

M

dificata;

dificata ; materia enim juxta naturæ suæ leges, ac profluentes indidem modificationes fundit perpetuo se se , ac pandit, diversasque in figuras se porrigit , atque natura naturans est, seu omnium causâ, quæ sunt ; ut vero has figuras suscipit , & in eisdem multiplex apparet, atque divisâ, est natura naturata. Hinc Spinoza distinctionem ac divisionem materiæ fetum esse censet imaginationis , materiamque semper & ubique eandem esse, nec ullam suscipere distinctionem ; sed absque suæ summæ unitatis dispendio varias diversasque suscipere formas, in quibus apparet multiplex ; in has autem incidentem imaginationem , quæ in rerum superficie hæret , facere ut in materia divisas atque disjunctas opinemur partes, quæ reapse in illa nullæ sint. Itaque in systemate Spinoziano divisio partium figmentum imaginationis est, circa ea versantis, in quibus se materia multiformem exhibet. At ubi intelligentia consulitur, quæ rerum corticem prætergressa in materia rationem attendit substantiæ, nullæ in eadem deprehenduntur partes, divisio nulla, ac ne distinctio quidem, nisi modalis, quam materia suscipit, quatenus modis imaginationi obnoxiiis affecta est. Igitur natura naturata in systemate Spinoziano, hoc scilicet Univerſum, in varias prorsus abit rerum imagines, & ludificamenta oculorum. Nulla quippe vera rerum series est, generatio nulla, nulla corruptio. Nihil enim quidquam rerum est, præter unum indivisibile, æternum, undique uniforme, idemque interminatum, & infinitum, quod fluit in aquis, obdurescit in lapidibus, germinat adolescitque in plantis, ad propagationem & partum projectum in brutis est, & in hominibus ratiocinatur, desipit, furit, omnia est, omnia agit, patitur omnia. Corpora, in quibus cogitatio non vigeat, aliqua non agnovit Spinoza, qui monet intelligentiam, ac deliberandi facultatem

tatem

tatem ad naturam naturantem minime pertinere, sed ad naturam naturatam; nihil quippe aliud esse autumat, quam cogitandi modos, indeque ad illud immane ingensque individuum spectare, quod natura naturata est. Verum hoc indivisibile, extensum cogitans, Spinozæ nimirum Deus, etsi intellectu, & voluntate careat, libere tamen facere, quidquid facit, propterea quod a nullo coactus, sed ex solis suæ naturæ legibus, & a nemine coactum agere. Quænam vero hæc divinæ naturæ leges sint, nusquam Spinoza explicavit, sed quum ex necessitate divinæ naturæ infinita sequi infinitis modis statuatur, asseratque eadem ex necessitate res omnes esse ad certo modo existendum, operandumque determinatas, unde res inferat nullo alio modo, aliove ordine a Deo produci potuisse ab eo, quo productæ sunt. Hinc, Spinozæ juxta sententiam, quam pluribus aliquando commendat, necessitas est agendi, patiendique, quæ tanta est, quanta divinæ naturæ perfectio, summa nimirum, infinita, quæ nec moras patitur, nec ullum habet modum; tantum enim urget, inquit Spinoza, quantum infinita naturæ impellit perfectio, in quo tota Spinoziani fati vis posita est. Hæc ferme eorum est sententia, quæ eruditissimus Luchius de Spinozæ systemate disseruit.

Non opus multis esse arbitror, ut Spinoziani systematis absurditatem quisque cognoscat. Nititur quippe totum principiiis precariis plerumque ac falsis. Et primo quidem falsissimum est, quod propositione septima assumit Spinoza, ad naturam scilicet substantiæ pertinere existentiam. Est enim omnium consensione recepta notio substantiæ, ut sit ens per se. Non abhorruit ab hac notione Spinoza; substantiam enim definit, id quod in se est, & per se concipitur: hoc est, ut ipse loquitur, id cujus conceptus non indiget conceptu alterius, a quo formari debeat.

M 2

Porro

Porro autem modum, seu accidens (indiscriminatim namque utrumque nomen Spinoza usurpavit, ut videre licet in ejus epistola quarta ad Oldenburgium) id appellat, quod in alio est, per quod etiam concipitur. Igitur esse in se idem Spinozæ significat, atque esse per se. Opponit enim ens in se, enti in alio: hoc autem adhæret alteri, sine quo ne percipi quidem potest; itaque ens in se, seu substantia id sit necesse est, quod per se existit. Jam vero esse per se & esse a se modi sunt existendi, qui infinito discrimine dirimuntur. Quod enim a se existit, causam sui agnoscit nullam, sibi que sufficit. Sed quod per se est, altero non eget quidem ut subjecto, cui adhærescat; causam tamen sui extra se habere potest. Igitur ex notione substantiæ inferri minime potest, ad ipsius naturam pertinere existentiam. Nec vero id inferre Spinozæ licuit ex propositione sexta, qua statuit „ unam substantiam non „ posse produci ab alia substantia. Quid enim vetat, quominus substantia infinitis perfectionibus prædita, aliam producere substantiam possit? Num quia, ut Spinoza contendit propositione quinta „ in rerum natura non „ sunt dari duæ, aut plures substantiæ ejusdem naturæ; „ sive attributi? Atqui hoc ipsum est, quod in questione versatur. Quis autem tam vecors sit, tamque ab omni ratione alienus, ut inficias eat, lapides, metalla, plantas, animalia, cum suis generibus discreta sint, quidquam habere commune in quo consentiant? At enim, inquit Spinoza propositione quarta „ duæ aut plures res distinctæ, „ distinguuntur inter se, vel ex diversitate attributorum „ substantiarum, vel ex diversitate earundem affectionum. Si tantum ex diversitate attributorum „ concedatur ergo, non dari nisi unam ejusdem attributi. At si „ ex diversitate affectionum, cum substantia sit prior suis „ affe-

„ affectionibus , his depositis , & in se considerata non
 „ poterit concipi ab alia distingui. Sed enim vero quarta
 propositio , quæ demonstrationis hujusce basis est , non ma-
 jori præ reliquis veritate gaudet. Falsum quippe est distin-
 ctionem omnem aut a diversitate attributorum , aut a di-
 versitate affectionum esse repetendam. Præter namque
 eam distinctionem , quæ ex diversitate oritur attributorum
 & affectionum , alia est etiam distinctio , qua res attribu-
 torum & affectionum cognatione conjunctæ invicem secer-
 nuntur. Nonne ovum ab ovo , lac a lacte , aqua ab aqua ,
 etsi alterum cum altero attributorum & affectionum com-
 munionem conjunctum sit , rationibus distinguitur propriis ,
 quibus efficitur ut ejusdem generis plura sint individua ?
 Igitur etsi substantia eo non differat a substantia , quo sub-
 stantia est , ea ratione secernetur tamen , qua fit , ut plura
 ejusdem naturæ individua numerentur. Novisse Spinozam
 decuit , qui abstractis notionibus omnia ut transigeret la-
 boravit , easdemque misere concepit , aliud esse attributum ,
 ut ajunt de schola Philosophi , specificum , aliud indivi-
 duale , & hoc spectari posse perinde atque modum sive
 affectionem substantiæ , prout hæc universim concipitur ;
 indeque substantias duas distingui posse ex diversitate at-
 tributorum individualium. Ita distinguuntur mentes So-
 cratis & Platonis , & unumquodque corpus ab altero ,
 quod ad eundem modum elaboratum est. Sic etiam Car-
 tesius observavit (a) „ cogitationem , ut ipse loquitur , &
 „ extensionem posse concipi , ut constituentes naturas sub-
 „ stantiæ intelligentis & corporeæ , tumque non aliter con-
 „ cipi debere , quam ipsam substantiam cogitantem & ex-
 „ tensam. Et cogitationem & extensionem sumi etiam
 „ posse pro modis substantiæ , quatenus scilicet una &
 „ eadem

(a) *Princip. I. §. 563 & 564.*

„ eadem mens plures diversas cogitationes habere potest ;
 „ atque unum & idem corpus , retinendo suam eandem
 „ quantitatem pluribus diversis modis potest extendi .
 Quapropter , ut in re nostra loquamur , si dantur substan-
 tiæ plures diversitate attributorum individualium distin-
 ctæ , etsi communi attributo specifico conjunctæ sint ,
 sequetur quidem , unam tantummodo substantiam dari
 ejusdem attributi individualis , sed hoc non vetat , quomi-
 nus plures sint substantiæ individuæ , attributis individua-
 libus distinctæ , & in attributo specifico continentis .

Quæ cum ita sint , tuto nobis asserere licet , Spinozam
 „ numquam demonstrasse , quod propositione sexta assum-
 „ sit , nimirum unam substantiam non posse produci ab
 „ alia substantia . Provocat ille quidem ad propositionem
 „ secundam , qua statuit , duas substantias diversa attribu-
 „ ta habentes , nihil inter se habere commune ; itemque
 „ ad tertiam propositionem , qua decernit , res quæ nihil
 „ commune inter se habent , earum unam alterius causam
 „ esse non posse . Sed profecto nihil proficit . Et primo
 quidem tanta est secundæ propositionis obscuritas , ut Oedi-
 po vel Tiresia opus sit , qui ejusdem sententiam assequa-
 tur . Aut enim substantiæ nomen universim in ea sumitur ,
 aut ad particulares respicit substantias . Si primum , nihil
 plane notat præter rem , quæ existantiam habet a subiecto
 solutam ; & cum id proprium sit substantiæ cujusque , duæ
 substantiæ hoc ipso quod substantiæ sunt , commune ali-
 quid inter se habent . Si vero ad particulares substantias
 refertur , ut referri debet , quia numero afficitur , qui in
 particulares substantias tantummodo cadit , puta ad substan-
 tiam cogitantem , & extensam , ponamus hæc nullum
 reale attributum habere commune , nonne attributa notio-
 nalia plura communia habent ? Id negabit nemo qui in
 meta-

metaphysicis rebus plane non sit peregrinus & hospes. Utraque enim, ut dicamus iterum, ens erit per se, quod scilicet immotum persistens variantes modos capit.

Hinc intelligere licet, perperam Spinozam propositione tertia supponere, dari in rerum natura substantias, quæ nihil commune inter se habeant. Verum agamus liberaliter, demusque substantias extare huiusmodi, quibus nihil commune sit, inferre ne inde licebit, unam alterius causam esse non posse? nil minus. Non agam pluribus, & ea ipsa, qua Spinoza in rem suam utitur, demonstratione hoc negotium confectum dabo. Eam ad syllogismi leges revocabimus, ut cujusmodi sit dilucide appareat. „ Quæ
 „ se invicem respiciunt (sunt verba Spinozæ) ut causa &
 „ effectus, eorum alterius tanquam effectus cognitio, a
 „ cognitione alterius tanquam causa dependet, eamque
 „ involvit. Nititur hæc propositio axiomate sexto Spinozæ, quod est huiusmodi: „ effectus cognitio a cognitione
 „ causæ dependet, eamque involvit. Atqui duarum rerum nihil commune inter se habentium, cognitio alterius tanquam effectus, a cognitione alterius tanquam causæ non dependet, nec eam involvit; ergo duarum rerum nihil commune inter se invicem habentium, altera alterius causa esse non potest. Hæc ipsissima Spinozæ ad propositionem tertiam demonstratio est. Quis autem hic callidi veteratoris artes non rideat? Res enim quæ ita natura comparatæ sunt, ut una alterius sit causa vel effectus, bifariam spectari posse nemo unus ignorat, nimirum & quatenus utraque natura constat sua, & quatenus utraque ad aliud refertur. Aliud quippe res ipsa est, aliud relatio; illa namque constat ex se, ista vero comparatione unius ad aliud. Causa & effectus ex eorum sunt genere, quæ referuntur ad aliquid; ac proinde causa ut causa percipi non

non potest quin percipiatur effectus , & e converso. Sed quælibet res , quæ aut causâ , aut effectus dicitur , cognosci potest nulla comparatione facta ipsius ad aliud. Exempla ad id in duobus hominibus , quorum alter pater sit , alter filius , & in duabus extensionibus , & in unoquoque rerum genere obvia cuique sunt. Itaque major Spinozianæ demonstrationis propositio claudicat. Nihil enim vetat res duas , quarum altera causâ est , altera effectus , cognosci , quin causæ & effectus relationes considerentur , indeque cognitio unius a cognitione alterius minime dependeat. Assumptio itidem aperte falsa est. Supponit namque primo substantias esse , quæ nihil commune habeant , quod jam explosum est. Deinde assumit quod primum & capitale in hac controversia est , nimirum res , quæ realis attributi cognatione non devinciuntur , ita natura comparatas esse , ut una nequeat esse alterius causâ ; hoc enim fit , ut cognitio unius non involvat cognitionem alterius. Id vero ut concedatur demonstrandum est , causæ & effectus rationes in ea dumtaxat convenire posse , quæ realium attributorum cognatione & affinitate invicem devinciuntur ; quod nec demonstravit Spinoza , nec asseret quisquam , qui rationem omnem non prius abjecerit. Etenim verum id quidem est , causæ efficientiam ad ea minime pertinere posse , quæ in causâ non continentur ratione aliqua ; sed hoc aliud quoque certum est exploratumque , opus haudquaquam esse , ut forma sua & natura in causâ resideat , quod in eadem contineri dicitur. In id Spinoza ipse consentire debet. Ejus quippe sententia , Deus causâ est immanens eorum quæ sunt ; quæ autem sunt omnia modi sunt divinæ naturæ , quorum forma & ratio non prius Deo inest , quam in oras prodeant luminis. Si enim prius inessent , prius essent in alio quam sint ; & quandoquidem ea
quæ

quæ Deo per propriam infunt formam, de ipso vere dicuntur, Deus esset formaliter quilibet modus, antequam in modos evolvi, & explicari intelligatur. Igitur satis erit, ut quod a causa efficitur, in eadem contineatur, ut minus perfectum in perfecto, quod naturæ suæ excellentia, quidquid usquam perfectionis est capit. Ex quo consequitur ultro Deum creare posse extensionem omnem, tametsi extensio in Deo non sit. Neque hoc detrahitur quidquam divinæ perfectionis infinitudini, quod minus perfecti formam non complectatur; quinimmo id summa respicit perfectio, ut segregata sit ab omnibus, quæ certo genere definita sunt.

Verum hæc diutius persequi piget tædetque; atque ut eo revertamur, unde nos Spinoza propositionibus suis abduxit, ex quo substantia existat per se, seu in se, inferre neutiquam licet, natura sua existentiam complecti. Tres enim sunt existendi modi, nimirum esse in alio, esse per se, seu in se, & esse a se; & quemadmodum secundus perfectior est primo, ita tertium esse utroque perfectiorem nemo nescit. Cum substantia dicitur per se esse, seu in se, substantia definitur universim a suis inferioribus abstracta. Cum abstracta definitur, nemo ignorat, nihil affirmari quidquam, quod extra mentem existentiam habeat suam, sed tantummodo innui, attributum in id convenire omne, quod subiecto definitionis continetur. Exempla ad id omnium in oculis sunt. Circulum figuram planam dicimus nullis incisam angulis. An cum id dicimus, reapse describi, & esse circulum dicimus? nil minus. Sed tantummodo asserimus pertinere ad planam figuram, quam circulum appellamus, ut ne ullis angulis intercidatur. Quid ita? Propterea quod abstracta inter cogitata tantummodo sunt, nimirum in mente tantum existentiam habent. Ipsorum

N

quippe

quippe artifex est mens, quæ particularia conferens, illa effingit & exprimit. In re nostra ut hæreamus, consideremus, Deum, mentem, corpus: invenimus in Deo cogitationem infinitam, in mente finitam, in corpore extensionem. Ubi tantisper ad hæc attendemus, comperimus etiam ita per se & seorsim intelligi, ut illis nihil quidquam supersit, quo referri queant; & præterea in mente perceptiones perceptionibus succedere, & corpus identidem varios subire motus, quin tamen aut menti aut corpori quidquam vel depereat, vel accedat. Itaque fit, ut ista rei subsistentis plenam habere formam cogitemus, ipsisque tribuamus appellationem substantiæ. Inde vero progredimur, & substantiæ universim abstractam notionem cudimus, dicimusque, substantiam id esse, quod per se est, & per se concipitur. Erramus autem, & hac notione abutimur, si phrasim illam, per se esse, & in se, in alium trahimus sensum, perinde quasi ad substantiam pertineat, ne sit ab alio. Nam esse per se, & a se modi sunt existendi quam longissime diversi, ut nemo non videt. Multo autem erramus turpius, si substantiam universim, & abstractam habere existimamus immobilem certamque naturam, quæ notionis tueatur veritatem. Verbum enim Est tum realem existantiam significat, cum ad rem revera existentem refertur: cum vero ad rem refertur, quæ inter cogitata tantummodo locum habet, tum affectionem designat mentis, hujus videlicet accessionem ad ideam, qua intellectus affirmat attributum de subjecto, ut circuli exemplo perspicuum fit. Quare opus est prius ut substantia universim existat, idque a nobis cognoscatur, quam ut ejus definitionis ope intelligamus substantiam reapse existere.

Jam vero si neque ex definitione substantiæ, neque ex principiis aliis, quibus Spinoza usus est, inferre licet ad
ejus

ejus naturam pertinere existentiam, propositio septima Spinozæ aperte est falsâ; cumque hæc basis ac solum sit totius systematis, totum hoc corruat necesse est. Et vero tanta in eo est definitionum obscuritas, tanta principiorum ambiguitas, tantaque propositionum absurditas, ut geometricæ methodi præter nomen nihil quidquam habeat.

Quantis autem erroribus scateat Spinozæ systema, a falsis, ac precariis principiis deductum, luculenter exhibet Cl. Wolffius, qui invicte demonstrat, nullo modo geometricam methodum Spinoziano systemati potuisse aptari. Hypothesim enim suam, inquit (a) Wolffius, de substantia unica infinita, cujus attributorum modificationibus necessariis prodeunt res cæteræ omnes, Spinoza nititur demonstrare ex suis definitionibus atque axiomatibus, a communi consensu reprobatis. Enim vero principio Cartesiano confisus, quod verum sit, quidquid clare & distincte percipitur, seu ejus phrasi concipitur, ea, quæ in definitionibus suis sumit, non demonstrat. Principia probandi, qualia sunt definitiones, quæ probatione indigent, nullatenus sine probatione sumuntur, precaria sunt. Spinoza igitur in demonstranda hypothesi sua utitur principiis precariis, quin nec per se notis, nec a communi consensu receptis, neque a Spinoza probatis, consequenter Spinozismus principiis precariis nititur. Porro in definitionibus suis attributa cum determinationibus essentialibus, modos cum attributis, proprie sic dictis, atque cum ente ab alio, substantiam denique cum ente a se confundit. Quoniam itaque in definitionibus suis diversa pro iisdem habet, necesse est, quod confusa sit notio. Denique Spinoza non modo ambigue definit finitum sive limitatum, cujus tamen definitionis magnum in Spinozismo momentum est; verum

N 2

etiam

(a) *Part. post. Theol. nat. cap. 2. & 4.*

etiam ex iis, quæ de cæteris definitionibus ostendimus, liquet, verba ejus tantum non esse omnium admodum ambigua, ita ut, si ad ea sola animum advertas, vix, ac ne vix quidem conjectura assequi detur, quid significare debeant. Spinozæ non nisi confusa fuit extensionis notio: perperam Spinoza extensionem pro realitate habet: extensio in sensu Spinozæ per se non concipitur. Spinoza non probavit extensionem infinitam esse possibilem. Potentia Dei, per quam producuntur corpora juxta Spinozam, non est nisi potentia modificatrix. Spinoza non probavit in rerum natura non posse dari duas, aut plures naturas ejusdem naturæ, sive attributi; quum immo actu dentur genera, & species eadem essentialia habentia. Spinoza non demonstrat, substantiam unam ab alia substantia produci non posse; denique non demonstravit, substantiam omnem necessario esse infinitam, & præter Deum nullam dari, neque concipi posse substantiam; quod corpora, & animæ sint in Deo tanquam partes in toto; quodque in homine non sit libertas; quamquam de hac ipsa libertate, manifesta omnium experientia, nos ipsi conscii simus; & hanc veritatem omnium nationum consensus suggerit. Propterea ex his omnibus unusquisque facile colligere potest in Spinoziano systemate nullo modo aptari posse geometricam methodum; quum definitiones, postulata, & axiomata alia precaria, alia omnino sint falsa: Præterea quæ Spinozæ opponi e diametro possunt, aperta suadet ratio, consensuque omnium recepta sunt, & experimento cuique probata; ut luculenter præstitit V. Cl. Volffius.

Quid? quod Spinozæ systema, jam pridem in Stoicis, ac Philosophis aliis supra recensitis, profligatum est. Sua namque ab antiquis Philosophis, præsertim vero Stoicis sumfisse Spinozam non inanis conjectura est. Vetus quippe

quippe Ethnorum philosophorum error est, Deum causam esse immanentem rerum omnium. Id apud Senecam (a) videre licet, qui „ totum hoc, inquit, quo continentur, & unum est, & Deus. Et alibi (b): „ vis illum (summum scilicet Deum) vocare mundum? non falleris. Ipse est enim totum, quod vides, totus suis partibus inditus, & se sustinens vi sua. Consonant hisce, quæ Marcus Antonius habet: „ Mundus, (c) inquit unus per omnia, & Deus unus per omnia, una substantia, una lex, hoc est Stoicorum phrasi, una naturæ necessitas, quam libro memorato inevitabilem appellat Seneca; ex qua pendent actiones omnes & res. Porro autem si Deus & mundus una omnino res sunt, motus etiam & quies non effecta Dei, sed attributa & proprietates ut sint necesse est, indeque omnia quæ fiunt in Deo sint, tamquam in causa immanente. Quæ ex hoc absurda sequantur, deduximus in superioribus. His institit Spinoza, & ex substantiæ notionem unicam tantum in rerum natura esse demonstrare instituit, eamque Deum, hoc est, totum hoc unum esse, ut cum Seneca dicamus, & Deum; vel ut ipse Spinoza (d) loquitur: „ totam naturam unum esse individuum, cujus partes infinitis modis variant, „ absque ulla totius individui mutatione. Tum declarare perrexit modum quo, omnia huic substantiæ (Deo) insint, & ex ea emanent, & quemadmodum Stoici ad mundi legem, fatum, fatalem necessitatem, inviolabilem ordinem referebant, ita ipse ad Divinæ naturæ necessitatem retulit. Sed Stoicorum doctrinam labefactavit ac plane disjecit apud Tullium Cotta in libro de Natura Deorum; & quæ ab eo disputata sunt etiam Spinozæ cogitata refellunt.

Inter

(a) *Epist.* 92.

(b) *Lib. 2. Nat. quæst. 1. art. 45.*

(c) *Lib. 7. art. 9.*

(d) *In schol. Lem. VII. part. II. Exb.*

Inter eruditos Viros disceptatum est, ut an Athei vere sint, aut unquam fuerint. Ex hæctenus dictis manifestum est, nonnullos Ethnicorum Philosophos de attributis Divinæ naturæ prava sensitisse. Alii autem affirmant, fuisse aliquos, qui aperte Deum existere negarunt, variisque auctoribus memorantur; inter quos Laertius in vita Aristippi refert, Theodorum Cyræneum omnes de Diis opiniones sustulisse, ejusque auditorem Bionem, Deos nihil esse statuisse. Et Athenagoras, Diagoræ aperte promulgatam sententiam esse, nullum plane existere Deum, memorat. Buddeus etiam uberrime (a) disserens, an dentur revera Athei, sic concludit. „ Quemadmodum „ autem ex hæctenus dictis abunde patet, Atheos dari, „ ita etiam simul intelligitur, subinde Viros innocentes „ sine causa Atheismi fuisse accusatos. Verum utcumque hæc se habeant; dari tamen vere serioque Atheos, sunt viri eruditi, qui negant, dubitantve. Incredibile quippe videtur, quamquam Deum esse aliqui verbis negant, & obfirmato in impietatem animo, ut illud quod ore promunt, eos hanc communem & rationi consonam notionem ita excindere ex animo potuisse, ut saltem non formidine oppositi anxii teneantur: nempe etiam eos, qui Deum negant, istum subinde in corde sentiscere; immo cæteris magis timere. Præterea animadvertendum est, non esse illico Atheos, quibus id nomen alii imponant, cum sæpe Ethnici eo nomine notarent, non qui omnino Deitatem abnuerent, sed qui eadem secum de religione sentire recusarent, quamobrem ab Ethnicis Christiani Athei appellati. Ab hac enim calumnia Christianos defendit Justinus Martyr apologia ad Senatum Romanum: & oratione ad Antoninum. Profecto ad Tribunalia trahebantur,

(a) *De Ath. cap. 7.*

tur, & tamquam impii damnabantur illi, qui spreta patria religione, adversus eorum Deos, aut de summo Deo impie loquebantur; propterea Democritus ab Atheniensibus ejectus est, & in Foro ejusdem Democriti libros combusserunt; tamquam enim curiosi damnabantur Philosophi, qui rationibus humanis nixi, de divina natura audebant ferre sententiam; propterea Socrates, ab Anyto, & Melito accusatus, morte mulctatur, ut in sui apologia apud Platonem. Philosophorum etiam Sinensium libri, inter quos Confucii numerantur, Imperiali decreto combusti fuerunt, teste (a) Picardo; non ita tamen aboleri potuerunt, quin plures apud Proceres remanserint, & temporis progressu asseclas, & Patronos in Sinensium regione habuerint. Hinc Confucii libri, a quodam Sciuto apud Japonenses delati, eos nonnulli litteratorum admirant. Ad hæc, quæ refert Picardus, addit (b) Salmonius, quod quum Princeps quidam illius regionis Sisan, & Inaba, qui Confucii Sectam fuerat amplexatus, conatus fuisset, veterem populi delere religionem, irritum tamen eventu; propterea valde timens, ne ob eam causam a Principatu deturbaretur, sponte se abdicavit, collata in filium dignitate.

Verum non tantummodo apud rudem populum impia philosophantium dogmata abominio fuerunt; at etiam a præstantissimis Ethnicorum Philosophis ludibrio habitata sunt. Porro hoc loco referre sufficiat ea, quæ disseruit Cæcilius sermone, quem habuit (c) apud Minutium in Octavio, ubi sic legitur: Quamquam tibi Marce frater, de quo cum maxime quærimus non sit ambiguum: utpote cum diligenter in utroque vivendi genere versatus repudia-

(a) Tom. 2. de relig. Sinens. & Japon.
 (c) Apud Ansalduum lib. 3. num. 17.

(b) Tom. 2. cap. 3.

pudiaris alterum , alterum comprobaris : impræsentiarum tamen ita tibi informandus est animus , ut libram teneas æquissimi iudicii , nec in alteram partem propensus incumbas : ne non tam ex nostris disputationibus nata sententia , quam ex tuis sensibus prolata videatur . Proinde si mihi quasi novus aliquis , & quasi ignarus partis utriusque confidas , nullum negotium est patefacere , omnia in rebus humanis dubia , incerta , suspensa , magisque omnia verisimilia , quam vera . Quo magis mirum est , nonnullos tædio investigandæ penitus veritatis cujulibet opinioni temere succumbere : quam in explorando pertinaci diligentia perseverare . Itaque indagandum omnibus , indolendum est , audere quosdam , & hoc studiorum rudes , litterarum profanos , expertes artium etiam sordidarum , certum aliquid de summa rerum , ac majestate decernere , de qua tot omnibus sæculis sectarum plurimarum usque adhuc ipsa Philosophia deliberat : nec immerito , cum tantum absit ab exploratione divina humana mediocritas , ut neque quæ supra nos cælo suspensa sublata sunt , neque quæ infra terram profunda demersa sunt , aut scire sit datum , aut scrutari permissum , aut stuprare religiosum : & beati satis , satisque prudentes jure videamur , si secundum illud vetus sapientis oraculum , nosmetipsos familiariter noverimus . Hactenus egregie Cæcilius . Ad eorum omnium itaque appello Tribunal , quos nullum causæ hujus præjudicium occupavit , partiumque studio vacuos , ad investigandam veritatem integerrime factos , probos judices dicunt omnes : videant hi , num ad scrutanda altissima principia , & ad Dei attributa investiganda deferendum sit Philosophiæ ? Profecto ipsi Philosophorum Principes de his se incerta narrare fatentur , suisque sententiis fidem non habent , quum sæpe sibi ipsis haud constantes videantur ;

tur ; insuper aeterna eorum dissidia , nulla unquam arte concilianda , apertissime ostendunt , omnium gentium de summis capitibus persuasionem , a philosophica facultate non esse profectam. Id idem , quod manifesta ratione demonstratum est , etiam in puncto facti uberrime comprobabitur ; referendo , unde illa gentium persuasio ortum habuerit .

CAPUT VIII

Inquiritur de multiplici via , qua in hominum animos rerum cognitio , verique intelligentia descendat .

ANtequam verba faciam de auxiliis hominibus paratis, ad divini naturalisque juris originem investigandam, ex quo jure cuncta hominum officia reguntur, monendum cenſeo , non eo me respexiſſe , quum philoſophiæ placita exponere atque convellere niſus ſum , ut ab hominibus hæc facultas , ſive diſſerendi ratio eliminetur ; quæ enim , utar Tullii verbis, ita eſſet mens, vel quæ vita potius, non ſolum diſputandi , ſed etiam vivendi ratione ſublata. Id igitur unum mihi propoſitum fuit , oſtendere , quanto in errore ſint , qui, nimium humanæ menti tribuentes , audent cupidine, ultra humilitatis noſtræ terminos evagantur ; hinc vanis & formidoloſis opinionibus ſe implicant ; & convulſa pene univerſa vitæ degendæ , rerumque gerendarum doctrina, in id videntur præcipue conniti, ut pertinaci meditatione principia , omnium nationum conſenſione probata , inde repellant ; ſtudio enim inveniendi nova, ubi agitur de humanæ ſocietatis vi ac jure , audent ea negare , quæ apud omnes gentes certa & explorata habentur, aper-
O
tiſſimæ

tissimæque virtutum vitiorumque notiones inficiantur. Ardua quidem, & confragrosa sunt, per quæ vocamur, labendique inodi innumerabiles. In his tamen difficultatibus angustiisque homine constituto, auxilia minime desunt, quibus veri notitiam possit assequi, bonique Viri exsequi officia. Quæ in re doctissimus Huetius (a) inquit, duplex est via, per quam illabitur in animos nostros cognitio rerum: alia sensuum, ac rationis: alia fidei: obscura illa, anceps & fallax, ad veri notitiam male fida & intuta, infinitis obseptæ Philosophorum tricus, & quæstionibus: clara hæc, aperta, & constans, prælucens animo, ejusque ancipites motus & fluctuationes, admissio cælesti lumine, componens. Plane corneam hanc portam dicas, Poetarum carminibus celebrem, eburneam alteram. Cui fidem largitus est Deus, is probationes non requirit: qui fide caret, nulla illi sufficit demonstratio: neque vero ita ex ratione pendet Græcica philosophia, ut non fidei etiam alicujus necessitatem agnoscat: quum enim in rebus sacris promptum a nobis postulet Deus ad dictata sua nutusque animi obsequium; parem in civilibus Plato docilitatem desideravit: unamque ex præstantissimis legem esse censuit, quæ vetat, ne juvenum quisquam in leges inquirere audeat, & quænam bene constitutæ sint, & quænam secus, definire: nec aliter erga res divinas animatos esse vult; verum quæcumque super iis etiam sine probabilibus, vel necessariis argumentis credenda proponuntur, ea pronis auribus accipienda præcipit. Egregia quoque multa ex Augustino congerit idem Huetius, docente, quibus auxiliis ad veri notitiam perveniamus. Naturæ, inquit Augustinus, ordo ita se habet, ut quum aliquid discimus, rationem præcedat auctoritas: nam infirma ratio videri potest, quæ quum reddita fuerit, auctori-

(a) *In Præfat. demonstr. Evang.*

toritatem postea , per quam firmetur , assumit : sed quia caligantes hominum mentes consuetudine tenebrarum , quibus in nocte peccatorum vitiorumque velantur , perspicuitati , sanctitatisque rationis aspectum idoneum intendere nequeunt : saluberrime comparatum est , ut in lucem veritatis aciem titubantem , & veluti ramis humanitatis opacatam , inducat auctoritas. Eadem passim inculcat Augustinus ; sed & totum de utilitate credendi librum scripsit.

Hanc Augustini sententiam mirifice exornavit V. Cl. Pritannius ; ex iis enim , qui de varia ac multiplici via , qua in homines rerum cognitio , verique intelligentia descendit , tradiderunt , omne punctum tulisse videtur. Altera , inquit (a) , est veritas , quæ scitur : altera quæ creditur . Priorem in nos immittit accuratus usus exteriorum sensuum , ubi ad eorum fidem accedat examen , atque rationis consensus : aut quando illam ipsa ratio detegit , adhibitis in consilium & præsidium artibus , omnibusque logices , & scientiarum documentis. Alterius veritatis , quæ creditur , compotes nos faciunt famæ traditio non temeraria , ad nos transiens per historias germanas , per majores , & æquales nostros fide dignos , perque alia humani commercii subsidia : Hæc persuasio vocatur : prior veritatis cognitio scientia nuncupatur. Hinc Lactantius ait : nos omnia scire non possumus , quod est Dei : at neque omnia nescire , quod est pecudis. Medium vero inter persuasionem , & scientiam tenere locum , & cum utraque participare videtur fides , quæ veræ religionis firma persuasio est. Accedit ista ad prioris naturam : robore vero ipsam superat scientiam : quippe e cælo delapsa , divinaque auctoritate nixa , animos hominum beatissime allicit , & vincit , ubique tali insidere vi solet , qualem nulla ho-

O 2

minum.

(a) *De ingenio. moder. cap. 1. & 11.*

minum violentia, nullus mortis terror vincere, aut infirmare deinceps possit. Nihil moramur, quid Arcefilas, quid Carneades, & Pyrro cum toto Scepticorum, Academicorumque grege obloquantur; qui quum cautissimi esse vellent, aut videri affectarent, omnium ineptissimi evaserunt, pejora deliria amplexi: nam sublata proterve omni scientia, ne hoc quidem (quod certe par erat) fateri cum Socrate amarunt, se hoc unum scire, quod nihil scirent. Horum sententiam & tempus exarmavit, & recta ratio dudum confecit: nostrisque præcipue temporibus ridendam exhibent tot artes, disciplinæque late regnantes. Quod ad religionem pertinet, non honeste solum posse quæri, sed necessario quærendum sciendumque esse. Ut error autem auferatur in quærendo, adsunt subsidia, quibus indigemus: & subsidium maxime necessarium illud est, ne in dubium revocentur prima principia per se nota, & omnium temporum, & omnium hominum consensu probata, & hoc quærere licet, quænam a Deo sint vere revelata, & quænam ab hominibus constituta: critices autem, & aliarum artium documenta docent, quando neganda, quando habenda sit fides hominum dictis. Quantum etiam ponderis habeat auctoritas in usu vitæ, atque in aliquibus disciplinis, & in historia potissimum nemo non sentit. Si nihil aliud credere, quam quod ratio in se invenit, animum induceremus, magna non solum humanæ scientiæ, sive eruditionis portio periret, sed etiam infinita homini, atque hominum regimini impenderent incommoda. Aliorum ergo narrationibus, & fidei fidem habeamus oportet, nisi inter somnia computare velimus quidquid habent libri, & fama de præteritis sæculis, immo & de præsentis ævo: quod profecto non faciat, nisi sit verus somniator, & amens. Hactenus doctissimus Pritannius.

Porro

Porro ii, qui in pulvere litterario versantur, probe sciunt, quot quantaque instrumenta, ad maturitatem perducta, homo habeat, ad veri intelligentiam adipiscendam, & præcipue dum agitur de rebus, quæ interest hominem scire. Illo etiam tempore, quo apud omnes gentes sola naturæ lex vigeat, de facili homines Viri boni officia ediscere poterant. Naturalis autem lex priorum temporum appellata est, eo quia homines, ad implenda naturæ humanæ officia, tantummodo majorum Traditionibus, ac naturali ratione utebantur. In majorum Traditionibus expressa erant rerum initia, capita summa, divini cultus ratio, in quibus elucebat aperte divinæ Providentiæ ordo, ac incorrupta vitæ gerendæ doctrina. Primigeniæ quippe Traditionis ope tenebræ mentis excutiuntur, consilium emicat, tuta & constans, ad rerum agendarum, scientia referatur, & prudentia, omnium virtutum regina, acquiritur. Ex hoc enim fonte societates omnes originem duxerunt; & a prudentioribus demum ad nobiliorem vitæ cultum, elegantioreque formam evectæ sunt. Verum Traditiones illæ priorum temporum, ad hæc usque tempora trajectæ, infixæ & quasi insculptæ in omnium nationum mentibus, coagulum omnium societatum constituunt; nosque inclinant, ad consentiendum piis castisque legibus, superne illapsis ex ratione illa summa, certissima & immutabili; nec aberrandum inde unquam, quamquam plurima super humanum sensum ostensa sint nobis. Ad celsissima enim principia firmanda, unde secundaria sponte fluxerunt, impar videtur humanæ mentis acies; ab initio mundi præsto fuit divina Traditio, quæ mentes mirifice elevat, allicit, firmat, ita ut qui cælestis luminis adminiculo utuntur, capita summa commode dispiciant, examinent, intelligantque. Cæteri vero, qui primigeniæ

Tra-

Traditionis conspici illis uti negant, uni suo ingenio servire volentes, evanescent in cogitationibus suis, & ad abscondita, devia, impiaque revolvuntur; quibus tandem nulla sufficit demonstratio, neque ipsa irrefragabilis experientia placet, ut uberrime jam demonstravimus, detectis erroribus, quos genuit, aluitque fecunda parens Philosophia; de cujus origine, progressionem, ac corruptionem breviter verba faciam, quod ita exsequor.

Nemo non videt hominis esse ratione conniti ad veritatem investigandam; sed in hoc frustra vires intendit, qui non contendit ratione & via, certæque methodi legibus non obtemperat. Plura de hoc præcepta sunt ab iis, quos sapientes habuit appellavitque antiquitas; per plura quoque a recentioribus Philosophis constituta sunt, quæ in canones relata, eam philosophiæ partem, quæ Logica appellatur, utiliorem reddiderunt & amœniorem. Hæc sane laus Logicæ debetur, nimirum ejus industria factum, ut recte philosophandi rationem certam atque constantem haberemus. Ipsa quippe mentis nostræ operationes regit & format, progressionem dirigit, inventisque vocibus, quibus conceptas animo notiones distinguimus, differendi artem ac rationem certis expeditisque temperavit modis. Antiquissima vero methodus differendi facilis erat, simplex, & aperta, brevibusque præceptis circumscripta; nullis obseptis, quæ usque ad Socratis tempora pervenit. Profecto antiquissima illa simplex differendi ratio servata est a Socrate in sui apologia, & fusius percipitur ex dialogis Platonis.

Ab antiquis ii, qui se dabant contemplationi, sapientes vocabantur: Philosophiæ vero nomen primus induxit Pythagoras, teste (a) Laertio, seque ipsum nominavit
Philo-

(a) *In Proem. lib. 1.*

Philosophum in eo sermone, quem Sicyone cum Leonte Phliasiorum Tyranno, sive Sicyoniorum habuit: quemadmodum ait Heraclides Ponticus in libro de carente spiritu; nullum enim hominem, sed solum Deum esse sapientem; Philosophum vero, qui sapientiam amplexaretur. At vero philosophiæ duæ origines exstiterunt, quarum altera ab Anaximandro: altera a Pythagora est profecta. Anaximander Thaletem audivit: Pythagoræ Pherecides magister fuit. Et quidem altera Jonica vocabatur, ideo quia Thales Jonicus cum esset (erat enim Milesius) Anaximandri magister fuit: Altera Italica a Pythagora, quia in Italia maxime philosophatus esset. Sed Jonica in Clitomacho, Chrysippo, Theophrastoque; Italica vero desinit in Epicuro. Ad hæc, quæ scripsit Laertius, addit Jamblichus (a), Pythagoram composuisse suam Philosophiam ad Orphei doctrinam; sed & alteram ab altera consensionem & propagationem habuisse. Jam vero, sequitur Laertius, Philosophorum decretis aliqui nituntur: alii ab assensu sustinendo nominantur: decreta habent hi, qui ita res enuntiant, ac si comprehendi possint; sustinent autem assensum hi, qui quasi nihil comprehendi possit, ita de omnibus rebus assensum cohibent; atque horum quidem alii monumenta reliquerunt, alii nihil omnino scripserunt.

Unde autem factum sit, ut Philosophi in tam devia & absona abierint, colligitur ex eodem Laertio, qui loco citato, inquit: Protagoras autem litigiosorum genus disputationum induxit, ut Timon de illo dicat: Protagoras immixtus litigare bene sciens, iste Socraticam differendi rationem primus immutavit. Hactenus Laertius. Invecto hoc litigandi genere laxata sunt fræna, quæ coercebant opinionum arrogantiam; quæque depascebant luxuriam agnata-

tam

(a) *In Vita Pythag. lib. I. cap. 28.*

tam melioribus ingeniis ; propterea eliminatis majorum Traditionibus, nonnulli, jam recensiti, Ethnicorum Philosophi, uni suo ingenio servire voluerunt ; hinc primum in Orbe prodiit impietas, a primigenia Traditione se abdicando. Ea autem, quæ ab Ethnicorum Philosophis de Natura Dei, rerumque initiis recte prolata sunt, a patriis majorum Traditionibus hauserunt, de quibus in progressu hujus operis uberrime habendus est sermo ; quas quidem Traditiones fassus est Democritus, qui primus viam impietatis aperuit, de quo sic legitur apud Laertium in vita Anaxagoræ : „ Democritum autem hostili in Anaxagoram „ animo, quod ab eo non sit receptus, de Sole, ac Luna „ sententias illius esse negare, antiquas autem esse dicere, „ easque ipsum furatum esse, ab eodemque de mundi de- „ scriptione, ac mente tradita carpere. Ex hac constanti gentium Traditione factum est, ut impiorum libri combustione publica fuerint coerciti, in quibus acerba multa adversus Deum, & communes notiones continebantur, ut alibi monuimus. Attamen veritatis studioso, hisce præcipue temporibus non perutilem modo, sed necessariam esse philosophiam censeo ; manifesta enim experientia docet, plures sublimi ingenio præditos, qui nunquam hanc facultatem attigerant, aut non satis, ut par erat, Philosophorum sophismis implicari, atque quasi laqueis irretiri : ex adverso ii, qui fraudes hujusce facultatis scite agnoscunt, nodos omnes impiorum vel expediunt, vel recidunt, quos illorum speciosa atque exquisite disposita argumenta colligaverant. Ea enim Philosophia, quæ a primigenia Traditione recedit, fallax, versuta, nugarum plena, maximisque erroribus scatens visa est, a qua originem duxerunt monstrosæ illæ opiniones de Natura Dei, ac de rerum initiis, ut inde impietas manaverit. Fraudem hujusce litigiosæ

giosæ artis ad nostra usque tempora descenderunt , e cujus fonte apud aliquos Theologia inforduerat ; propterea amplissimus Cardinalis de Porcia sophisticas disputationes eliminandas esse censuit ; hinc doctissimus Luchius in Funere Leandri Cardinalis de Porcia sic ait : Intelligitis , opinor , Auditores , ad illam Urbem nunc orationem meam properare , ad quam Casinensis Ordinis spes , & bonorum vota Leandrum detulerunt . Qui cum primum Romam pervenit , totam Casinensem Familiam statim mente complexus , ad revocandam pristinam studiorum rationem cogitationes omnes industriamque convertit . Irrepperat etiam in istas sedes , in quibus velut in portu quodam jactatæ litteræ quovis tempore conquieverunt , sæda illa sophisticæ , quæ superiori ætate scholas occupavit . Itaque muneris sui esse ratus , pestem illam pessimam , quæ jejunitatem & maciem divinorum quoque scientiæ asperferat , profligare penitusque depellere , hoc animo ad Theologiam docendam accessit . Hactenus V. Cl. Luchius . De universa autem Philosophiæ ac Theologiæ disciplina , quamquam probe tradita , eruditissimus Cardinalis Lambertinus , quem nunc Summum veneramur Pontificem , in aurea illa Præfatione super festis Christi diebus , diserte docet : „ perutiles quidem esse in populo Dei „ Philosophicas & Theologicas disciplinas , quas aliarum „ scientiarum januas vocat ; decipi autem eos , inquit , „ qui in his permanent , & ad altiora utilioraque studia „ non progrediuntur , censentes ex illis solis disciplinis , „ fieri posse satis doctos , atque idoneos Viros . Longe quidem illas disciplinas , quantumvis enucleate traditas , distare manifestum est ab absolute ingentis operis , ut initia , leviter tantum adumbrata , distant . Ad litigiosam vero , & versutam Ethnicorum Philosophiam respiciens

P

S. Leo

S. Leo Papa (a) inquit : „ Conculcandas esse Philo-
 „ phiæ opiniones, dissolvendasque terrenæ sapientiæ vani-
 „ tates. Sed & Lactantius (b) ait : „ Philosophiam tol-
 „ limus, quia humanæ cogitationis inventio est: Sophiam
 „ defendimus, quia divina traditio est. Hæc omnia ad-
 „ versus impiam Philosophiam deducta sunt ab Apostolo,
 „ (c) docente : „ Videte ne quis vos decipiat per Philoso-
 „ phiam, & inanem fallaciam. Apostolus autem hoc pa-
 „ cto damnat Ethnicam Philosophiam, quæ recedendo a
 „ principiis, totius Orbis consensione sacratis, nova & admi-
 „ randa, sola humana ratione duce, statuere conatur; non
 „ equidem rectam differendi rationem, qua & ipse Apo-
 „ stolus usus est, quæ principiis exploratis, omniumque na-
 „ tionum testimonio probatis annititur.

Verum corrupta Ethnicorum Philosophia aliquate-
 nus utilis reddi potest, delibando ea, quæ vera sunt; pro-
 pterea Clemens Alexandrinus, dum Philosophiam lau-
 dat, explicat, se intelligere eam, apud quam aliqua veri-
 tas deprehendatur, sic (d) inquit : „ Philosophiam au-
 „ tem non dico Stoicam, nec Platoniam, aut Epicuream,
 „ & Aristotelicam, sed quæcumque ab his sectis recte di-
 „ cta sunt, quæ docent iustitiam cum pia scientia, hoc
 „ totum selectum dico Philosophiam. In hoc consentit
 „ Augustinus, ubi (e) sic legitur: Quicumque igitur Philo-
 „ sphi de Deo summo & vero ista senserunt, quod & re-
 „ rum creaturarum sit effector, & lumen cognoscendarum,
 „ & bonum agendarum, quod ab illo nobis sit & princi-
 „ pium naturæ, & veritas doctrinæ, & felicitas vitæ: Sive
 Pla-

(a) *Serm. 1. de SS. Petro, & Paulo.*

(b) *Divin. Inst. lib. 3. cap. 16.*

(c) *Ad Coloss. cap. 2.*

(d) *Stromat. lib. 1.*

(e) *Lib. 8. cap. 9. de C. D.*

Platonici accomodatius nuncupentur, sive quodlibet aliud sectæ suæ nomen imponant : sive tantummodo Jonici generis ista senserint, sive etiam Italici propter Pythagoram & Pytagoreos, & si qui forte alii ejusdem sententiæ in id idem fuerunt : sive aliarum quoque gentium, qui sapientes vel Philosophi habiti sunt ; aliique reperiuntur, qui hoc viderint, ac docuerint, eos omnes ceteris antepo-
nimus, eosque nobis propinquiores fatemur. Hactenus Augustinus. Laborandum autem est in quærenda eruendaque ex ipsorum Philosophorum placitis veritate, neque de facili judicandum est de Ethnicorum Philosophorum doctrina, quæ ab antiquis non raro ænigmatibus, signisque, ac symbolis, & allegoriis tradebatur. De Druidibus sic (a) Cæsar scribit : „ Eorum enim, qui sæpe ad eos ac-
cedunt, & dederunt sui experientiam, & in fide & in
vita universa, solum volunt esse eam, quæ vere est,
Philosophiam, & veram Theologiam. Sed non solum
Pythagorei, & Plato multa occultabant ; sed & Epicu-
rei dicunt, quædam esse apud se arcana, & non per-
mittere omnibus, ut ea scripta legant. Quia & Stoici di-
cunt, a Zenone primo quædam fuisse conscripta, quæ
non facile permittunt legere discipulis, quorum non
prius factum fuerit ab ipsis periculum, an germane &
sincere philosophentur. Quod Cæsar refert de antiquis
nostri Orbis Philosophis, idem tradit (b) Picardus de literatis Sinensibus, qui habent doctrinam, quam secretam appellant.

His præmissis, ut ad rem, de qua agimus, propius accedam, strictim referam, quæ eruditissimus P. Camillus Durantus C. T. celeberrimo opere de vera sapientiæ idea

P 2

uber-

(a) *Lib. 6. de bello Gall.*(b) *Tom. 2. de Sinens. doct.*

uberrime tradit. Inter cetera hæc (a) habet: Sapiencia absolutum & proprium est divinæ naturæ attributum; Deus enim est aggregatum purissimæ lucis, omniumque perfectionum. Porro Deus nuncupari potius debet ipsa sapiencia, quam sapiens. Sapiencia autem Dei, rationabilibus creaturis communicata, ea est, quæ sapientes facit. Illa quippe est causa efficiens, sapienciæ salutaris, quæ intellectum illustrat, & in qua inest vera animi vita: hinc propria divinæ naturæ attributa ediscimus: hinc altissimarum causarum notiones, veræ religionis arcana, incorruptaque moralis disciplinæ præcepta haurimus, mirabilemque connexionem inter divina & humana percipimus. Sapiencia divina rationabilibus creaturis tradita, natura sua intellectualis est; propterea lux est, & vita rationabilium substantiarum; eaque sola est, ex qua homo vere sapiens redditur. Hactenus excerpta a V. Cl. Duranto. Profecto præstantiores Ethnici ultro fassi sunt divinarum rerum scientiam non humano ingenio, sed Dei ope acquiri, nimirum a Deo mentibus lucem infundi. Quamquam de hac re in progressu operis luculenter disputandum sit, attamen ut librum hunc apte concludam, placet aliqua tradere, ex quibus colligi possit, puriorem Ethnicorum Theologiam e duplici fonte fuisse deductam, scilicet majorum Traditionibus, atque naturali ratione; cernebant enim humanæ rationi esse subnixa, quæ Traditione acceperunt. Capita enim summa, a Deo homini primo tradita, veritatis fontes, lumen suum ceteris rebus porrigunt, ut cum Deum ipsum, tum cetera videre possis; ita ut contemplatione assidua eadem objecta magis ac magis illustrentur. Si secus in iisdem investigandis, sola humana ratione duce, totus insistas, simplicitate sua fugiunt obtutum, & copia lucis afficiunt ita,

ut

(a) *Lib. I. cap. 4. & sequent.*

ut quasi per caliginem tenebras obducant. Primigeniæ igitur Traditionis fidere præeunte, data est homini facultas intelligendi & aliena, & sua, „ ut ita (a) Mercurii Trismegisti) discussis ab animo errorum tenebris, „ & veritatis claritate percepta toto se sensu intelligentia „ divina commisceat. Præstantiores Ethnicorum Philosophi agnoverunt, etiam Divinum ac naturale jus cœleste donum esse, & æternum quiddam, elevans animi facultatem, ut quisque sibi ipsi aptus esse possit, civilique societati probe accomodatus reddatur: Propterea fatentur divinitus fuisse constitutos Pontifices, & Sacerdotes, Deo propinquiore, a quibus populi ediscere deberent religionis mysteria, morumque disciplinam. Hinc Cotta apud Tullium (b) inquit: „ Sed dum de religione agitur T. Cornucanum, P. Scipionem, P. Scevolum Pontifices Maximumos, non Zenonem, aut Cleanthem, aut Chrysippum sequor: habeoque C. Lelium Augurem, eundemque „ sapientem, quemque potius audiam de religione dicentem in illa oratione nobili, quam quemquam principem Stoicorum. Et alibi (c) Cicero ait: „ Nihil loquor „ de Pontificio jure, nihil de ipsis verbis dedicationis, „ nihil de religione ac cærimoniis. Non dissimulo me „ nescire ea, quæ etiam si scirem, dissimularem, ne aliis „ molestus, vobis etiam curiosus viderer. Profecto ab initio duæ supremæ potestates divinitus constitutæ sunt: una, quæ spiritualia, altera temporalia moderetur; ordo iste apud omnes nationes pervulgatus videtur, & permanet. Neque obstat, quod nonnulla ab humanis institutionibus corrupta videantur; hoc enim humanum vitium est:

(a) *Apud Pfannerum cap. 2.*

(b) *Lib. 3. de N. D.*

(c) *Cicero de Pontif. jure pro domo sua.*

est : at de causis corruptionis aptiori loco habendus est sermo ; quæ autem a Deo ordinata sunt , in æternum permanent , in quibus apparet summa imperandi prohibendique sapientia , ex qua homo percipit ea omnia , quæ debet Deo , sibi ipsi , & proximo ; ex quibus hominum officia ab initio mundi constituta sunt , omnesque hominum societates coagmentatæ cernuntur .

Itaque indolefcendum est , audere quosdam Philosophos , certum aliquid , sola humana ratione , de maiestate divina , rerum initiis , morumque disciplina decernere , de quibus tot retro sæculis immerito philosophia delibere . Quanteluncumque enim illud est , quod humana mediocritas de illa perfectissima Dei natura intelligit , id abstractione , & negatione quadam assequitur ; hæc quippe crassa caro , & caligo quædam nostris luminibus officit , non illorum tantum , qui ob stultitiam deorsum vergunt , sed etiam sublimium , summoque studio in rerum divinarum indagatione versantium ; utpote quia divina natura nostræ intelligentiæ limites infinite excedat ; & omnino supra vires , ac rationes nostras posita sit ; propterea divinam simplicissimam essentiam , qualis ipsa in se est (verba sunt (a) Augustini) explicare non possumus , neque attingere . Hanc veritatem probe agnoverunt præstantiores Ethnicorum Philosophi . Felix Minucius de Deo sic (b) inquit : „ Hinc nec videri potest , visu clarior est , nec comprehendi potest , nec æstimari : sensibus major est , infinitus , immensus , & soli sibi tantus „ quantus est notus . Nobis vero ad intellectum pectus „ angustum est : & ideo sic eum digne æstimamus , dum „ inæstimabilem dicimus . Eloquar quemadmodum sentio :

(a) *Lib. 9. cap. 16. de C. D.*

(b) *Apud Pfanerum cap. 2. & 10.*

„tio : Magnitudinem Dei , qui se putat nosse , minuit ,
„qui non vult minuere , non novit . Propterea scimus ,
„quomodo naturam Dei , ut in se vere est , nesciamus .

Attamen Deus dat nobis sensum , ut cognoscamus
verum ; ornamenta autem cœlestis doctrinæ , & virtutis
distincta sunt inter homines , quæ Apostolus enumerat in-
quiens : „ Alii datur per Spiritum sermo sapientiæ , alii
„ sermo scientiæ secundum eundem Spiritum , alii gratia
„ sanitatum in uno Spiritu , alii operatio virtutum , alii
„ Prophetia , alii discretio Spirituum , alii genera lingua-
„ rum , alii interpretatio sermonum . Hæc autem omnia
„ operatur unus atque idem Spiritus , dividens singulis
„ prout vult . Notiones autem , quæ unicuique necessa-
riæ sunt , quæque interest hominem scire , omnibus præ-
sto sunt , ut tuta & constans rerum agendarum scientia
reddatur ; ex quibus notionibus orta est vera in populis
pietas , ac iustitia ; vitæque gerendæ tota ratio pendet .
Illud etiam omnibus nationibus omni ævo firmiter per-
suasum fuit , & nostro quoque est , Deum esse Omnipot-
entem , Universi Creatorem , ac Moderatorem , nutu suo
cuncta regentem , qui primos homines docuit , eisque de-
dit leges sanctissimas , nos illuminantes , & inclinantes ad
consentiendum Dei mandatis , nec aberrandum inde un-
quam ; quamquam in libertate constituerit hominem repu-
gnandi , non tamen impune licet . Omnium enim gen-
tium persuasio de animorum humanorum immortalitate ,
de extremo iudicio , de præmiis pœnisve in vita futura
superne illapsa est ex voluntate illa invincibili , ac certif-
sima , cui non credere , manifestum amentix argumentum
est . Idcirco quum humanæ argumentationes ex hisce prin-
cipiis deducuntur , omnium gentium consensione probatis
(quod in progressu hujus operis demonstrabitur) sponte
fluunt

fluunt boni ac pii Viri officia , verique intelligentia in animos descendit.

Illud præterea animadvertendum est , non tantummodo impietatem esse vitandam , verum etiam superstitionem ; utraque enim est mortifera pestis ; religio enim in superstitionis lacunis sic infordescit , ut suis crassis exhalationibus veræ religionis spiritum obtenebret . Hinc alii , hanc infestam paludem agnoscentes , in impietatis præcipitium inciderunt , teste Plutarcho in moralibus de superstitione . Ad eliminandam autem impietatem scrutabor primigeniæ Traditionis veritatem & durationem , evolvendo sæcula ferme singula , omnium nationum doctrinam , religionem , mores , & consuetudines percurrente , ut elucescat , celsissima principia , & rerum initia non a solo sacrarum scripturarum testimonio , sed etiam ab ipsa expilata , & sædata Gentium religione in lucem prodire .

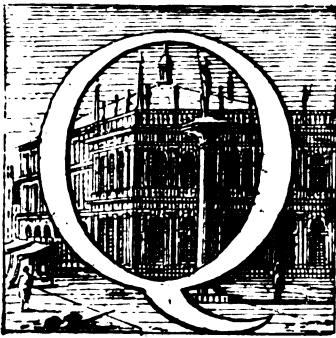
DE

DE JURIS DIVINI, ET NATURALIS ORIGINE

LIBRI SECUNDI

CAPUT I.

Homines a Deo primum, deinde ab Angelis Sanctis edoctos fuisse demonstratur; idque apud Gentes continuata traditione pervulgatum.

U M superiore libro ostensum sit, celsissima capita, morumque disciplinam a Philosophia haud prodiisse, suscepti muneris ratio postulat, ut diligenter inquiramus, unde petendæ sint cum regulæ firmissimæ morum, tum religionis pietatisque erga Deum notiones, quibus mortales firmiter imbuti, recta pergere queant via, & sine ullo errore tute ad finem eum pervenire, cujus gratia conditi sumus. Qua in re absque ulla dubitatione dicimus, hæc omnia a Deo ipso ad homines pervenisse, purissimo omnis veritatis fonte, qui quum sit veritas ipsa, nec falli, neque fallere potest. Porro Deus vel ipse per se, vel Sanctorum Angelorum ministerio primos humani generis Patriarchas docuit: eaque omnia, quæ hoc pacto illi didicerant, accurato magisterio oralis traditionis Parentum ad filios, constanti successione, & hæreditario quodam jure ad omnes Gentes transferunt; ex quibus omnibus naturæ lex constituta est, quæ

Q

viget

viget & vigebit usque ad finem sæculorum. Profecto naturæ lex nuncupata est, eo quia omnino rationabili naturæ consona videatur, quamquam eam a Deo acciverint homines, cujus nimirum summæ sapientiæ proprium erat tantum perfectum opus architectari, undecumque illud spectes; quælibet enim objecta in punctum veluti unum desinunt.

Hujusce argumenti monumenta, ut mei instituti ratio postulat, petenda primum sunt a Populo Dei, deinde Ethnicorum. In Scripturis Sanctis sic (a) legitur: omnis sapientia a Domino Deo est: & effudit illam super omnia opera sua, & super omnem carnem secundum datum suum. De primo autem Homine post lapsum Moses (b) inquit: Invenit eum (Deus) in terra deserta, in loco horrois & vastæ solitudinis: circumduxit eum, & docuit, & custodivit quasi pupillam oculi sui. Et David (c): Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Quum autem in sacris litteris exposita sint crebra inter Deum & antiquos Patriarchas colloquia, supervacaneum censeo ea singillatim referre. Præterea in iisdem Sacris Scripturis perspicua sunt colloquia inter Sanctos Angelos hominesque; sed & manifestum est, Deum illorum Spirituum ministerio persæpe voluntatem suam hominibus patefecisse, futura prædixisse, ac mirabilia patrasse. Hos Spiritus Apostolus (d) dicit, administratorios Spiritus, in ministerium missos propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Hinc S. Hieronymus (e) inquit: Magna dignitas animarum, ut unaquæque habeat ab ortu nativitatis in custodiam sui Angelum delegatum. Ex hoc etiam commercio factum est, ut malorum Spirituum notio ad homines perveniret, ne occulti

(a) *Eccles. cap. 1.*(b) *Deuter. cap. 32.*(c) *Psal. 118.*(d) *Ad Hebræ. cap. 1.*(e) *Lib. 3. in 18. cap. Matib.*

culti hostis fraudibus deciperentur. Diabolus enim est ille antiquus humani generis adversarius, qui quum adversus Deum punitorem suum inexpiabili rabie incendatur, nulli parcat labori, ut homines a Deo avertat, secumque eos trahat in perditionem. De Principe Dæmoniorum apud Isaiam capite decimo quarto sic legitur. „ Quomodo cecidisti de Cælo „ Lucifer, qui mane oriebaris? Corruisti in terram, qui „ vulnerabas gentes? Qui dicebas in corde tuo: in Cæ- „ lum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, „ sedebo in monte testamenti in lateribus aquilonis: ascen- „ dam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Dum hæc superbe cogitaret, de Cælo dejectus est cum ingenti Spirituum turba, quæ cum illius temeritate consenserat. Altissimæ notiones sublimium illorum Spirituum conversæ sunt in exquisitissimas artes ad fallendum: invidia, & implacabile odium caritatis locum occupaverunt: eorumque felicitas conversæ est in malignam consolationem tentandi homines, ut eos a Deo avertant, habeantque pœnarum socios. Nequissimi Principis Dæmoniorum artes graphice describens ignotus auctor soliloquiorum (quæ falso D. Augustino tribuuntur) sic capite decimo sexto ait: Ecce tetendit ante pedes nostros laqueos infinitos, & omnes vias nostras variis replevit decipulis, ad capiendas animas nostras: laqueos posuit in divitiis, in paupertate: laqueos tendit in cibo, in potu, in voluptate, in somno, & in vigilia: laqueos posuit in verbo, in opere, & in omni via nostra; sive enim dormiamus, sive vigilemus, sive comedamus, sive bibamus, sive quodcumque opus operemur, omnibus modis instat die ac nocte fraudibus, & artibus, nunc palam, nunc occulte sagittas venenatas contra nos dirigens, ut interficiat animas nostras. Hactenus ignotus auctor. „ Im- mensum autem, ut libro primo capite primo inquit Vos- „ Q 2 „ sius,

„fius, beneficium est, quod Deus non contentus hominem condidisse, eum præmio vitæ æternæ proposito, rationem docuerit colendi sui. Quum vero manifestum sit, de his omnibus in populo Dei esse firmam persuasionem, reliquum est, ut ostendamus, eandem persuasionem apud omnes Gentes fuisse propagatam, ac apud Ethnicos nostro quoque ævo irrefragabiliter perseverare.

Exordiar a Platone, qui de primis hominibus sic (a) loquitur: „Deus ipse illorum Pastor & Custos dictus: „quemadmodum homines nunc brutorum pastores sunt. Plutarchus (b) inquit: „Supremus Deus omnium Pater & Opifex est appellatus. Item Aristoteles (c) ait: „Ideo bene Homerus de Jove inquit: Hominum Pater, „atque Deorum. Quum autem præcipua Patris proprietas sit, filios docere, eorumque curam gerere; propterea ab Ethnicis quoque summus Deus hominum Pater nuncupatur. Hinc Seneca (d) vocat „bonos Viros, Dei discipulos, quos Parens ille magnificus, virtutum non levis exactor, sicut severi Patres, durius educat. Socrates, in sui apologia apud Platonem, disserens adversus Athenienses, qui eum tamquam curiosum damnaverant, sic ait: „credibile porro non est, quod Deus mentiatur; quoniam „mentiri non convenit Deo. Hoc certe Socrates Atheniensibus objicere haud debuisset, nisi iisdem jam persuasum fuisset, Deum docuisse homines, quos alloquio suo dignabatur. Sed & Homerus hymno in Jovem sic cecinit.

Jovem Deorum canam optimum & maximum,
 quique cum Themide

Seorsum sedente crebros sermones miscet.

Sophocles de legibus sic (e) canit:

Leges

(a) *Polit. pag. 175.*

(b) *Quæst. Platon. art. 2.*

(c) *Polit. 1. cap. 8.*

(d) *Lib. de Provid. cap. 1.*

(e) *Oed. Tyr. vers. 878.*

Leges excelsæ , quæ cœlitus
 Natæ sunt , quarum
 Deus Pater est solus , neque eas
 Mortalis hominum natura peperit.

Hinc Plutarchus (a) inquit : „ Ubi eadem omnibus leges,
 „ sub eodem magistratu, ubi unus Rex & Princeps Deus.
 „ Hunc comitatur justitia ultrix eorum , qui divinam le-
 „ gem deseruerunt. Propterea Cicero (b) moralem legem
 „ divinam esse dixit. „ Hanc sapientissimorum , ait , fuisse
 „ sententiam , legem neque hominum ingeniis excogita-
 „ tam , neque scitum aliquod esse populorum , sed æter-
 „ num quiddam , quod universum mundum regat , impe-
 „ randi prohibendique sapientia. Ita principem legem il-
 „ lam & ultimam , mentem esse dicebant , omnia ratione
 „ aut cogentis , aut vetantis Dei . . . Quamobrem lex vera
 „ atque princeps apta ad jubendum , & ad vetandum , ra-
 „ tio est recta summi Jovis. Tacitus libro de Germaniæ
 „ populis hæc habet. „ Ceterum neque animadvertere , ne-
 „ que vincire , neque verberare quidem , nisi sacerdotibus
 „ permissum : non quasi in pœnam , nec Ducis jussu , sed
 „ velut Deo imperante. Ægyptiorum eadem fuit senten-
 „ tia , ut supra diximus testimonio Mercurii Trismegisti ,
 „ quod scilicet „ discussis ab animo errorum tenebris , & ve-
 „ ritatis claritate percepta toto se sensu intelligentia divina
 „ commisceat. Ad hæc addit (c) Vossius : „ Ægyptii ,
 „ inquit , dixerunt Prometheum fuisse divinitus edoctum ,
 „ & hunc Prometheum fuisse Noe.

Eadem persuasio fuit apud populos alterius Hemi-
 spherii , nostris antiquis omnino ignoti. In antiquissi-
 mo , inquit (d) Huëtius , orientalium Brachmanum Co-
 dice

(a) *De Exsilio.*(b) *De LL. lib. 2.*(c) *Lib. 1. cap. 18.*(d) *Propos. 4. cap. 2. 6. & 7.*

dice Chaster nuncupato legitur , antiquos Patriarchas a Deo fuisse edoctos ; & in eodem scriptum esse , Deum de nube Bremavio Patriarchæ legum suarum Codicem tradidisse . Item antiqui Mexicani loco , quo Dei responsum acceperant , illic ara lapidea ab illis extructa fuit . Confucius quoque celebris Sinensium Philosophus scripsit , alias esse cæli leges hominibus traditas , alias terræ , hoc est eas , quæ ab hominibus constitutæ sunt , ut videre est libro secundo capite primo ejusdem Confucii . Hæc consona videntur iis , quæ vulgata fuerunt in nostro Hemisphærio , testibus Diodoro Siculo , & Platone libro tertio de legibus , ut idem Huetius refert . Item P. Vincentius Maria a Siena , qui Missionarii munus apud Indos orientales explevit , libro primo testatur , „ in Brachmanum orientalium libris reperiri , homines a Deo fuisse edoctos . Apud Gonzalum de Mendozza de Sinensibus libro secundo capite quinto legitur , „ in antiquioribus Sinensium libris scriptum esse : „ Deum creavisse homines , eosque scientias docuisse . Picardus ^(a) refert , „ Americanos firmiter credere , a Deo , quem „ Spiritum universalem dicunt , gubernari mundum , hominumque mentes ab eodem Spiritu illuminari , religionemque traditam fuisse . Additque , habitatores Insulæ Canadensis firmiter credere , bona cuncta , quibus fruuntur homines , ab universali fluxisse Spiritu , a quo recta consilia , donaque omnia proveniant . Eruditissimus Lafitavius , Societatis Jesu , qui integro lustro apud septentrionalis Americæ Silvestres vitam egit , illorum religione , moribusque exacte perpensis ^(b) scribit , „ illos Ethnicos „ populos fateri , Deum fuisse religionis auctorem , & „ esse religionis objectum . Adduntque illi Silvestres , „ Deum

(a) *Tom. I. in suppl. part. I. de relig. Americ.*

(b) *Tom. I. pag. 108. & pag. 115.*

„ Deum sæpe se manifestavisse primis humani generis Pa-
„ rentibus , ut Deum ipsum posteri majorum traditioni-
„ bus agnoscere possent. Neque Deo , inquiunt , fuit sa-
„ tis , se prodere divinorum operum bonitate , & ad cor
„ hominum loqui conscientiaë testimonio ; sed ad alios
„ quoque se manifestavit per se ipsum , aut ministerio bo-
„ norum Spirituum ; hoc enim commercio Deus ipse vo-
„ luit esse hominum magister. In exordio autem sui ope-
„ ris Lasitavius animadvertit , religionem etiam , & mora-
„ lem disciplinam illarum Gentium divinae revelationis no-
„ tionem præferre , quum ea , quoad substantiam , con-
„ sentanea priorum Patriarcharum institutis videantur ; pro-
„ pterea apertissimæ falsitatis arguit eos scriptores , qui per-
„ vulgare ausi sunt , apud populos Americae barbaros nulla
„ invenisse vestigia religionis , quod omnino falsum est. Pro-
„ fecto omnes populi & culti , & barbari totius hujus Orbis
„ terraquei , ut in contextu hujusce operis uberrime demon-
„ strabitur , aliquam religionem profitentur , quæ , quam-
„ quam apud plurimos vanis additamentis sædata sit , anti-
„ quæ tamen veræ religionis fundamenta , & in quolibet po-
„ pulo haud obscuram etiam antiquæ speciem ipsa religio
„ corrupta servavit. Et hoc mirum non videbitur animad-
„ vertenti , eadem omnibus populis esse initia , quamquam
„ non iidem sint progressus , & cogitandi modi , ex quibus
„ tot dissentanea oriuntur . De causis autem corruptionis
„ aptiori loco habendus est sermo . Principia autem celsissi-
„ ma tanta sunt divinitus soliditate firmata , ut ea nunquam
„ sive superstitiones , sive pravorum hominum cogitata la-
„ befactare potuerint . Gonzales de Oviedo scribens ad Ca-
„ rolum V Imperatorem de ea Americae parte , quæ tunc
„ detecta fuit , (a) ait : „ Americanos fateri , a Deo leges
„ datas

(a) *Lib. 5. cap. 3.*

„ datas fuisse, statutaque in eos supplicia, qui illas violaverint. Deumque innotuisse hominibus, tradendo iisdem „ mysteria religionis, & leges. Quum autem capite quarto hujus libri omnium Gentium consensus exhibendus sit de justitia Dei ultrice, præcipue in vita futura; satis superque sunt, quæ hæcenus de divinis legibus tradidimus.

Instituendus itaque est sermo de ministerio Sanctorum Angelorum, ut de hac quoque re Ethnicorum consensus cum populo Dei deduci possit. Eruditissimus Gerardus Vossius, Idololatriæ diligentissimus scrutator plurimorum Ethnicorum scripta congeffit, quæ strictim referam. De Angelorum ministerio sic (a) Appulejus: Sunt quædam divinæ mediæ potestates, per quas & desideria nostra & merita ad Deos commeant, inter mortales cœlicolasque vectores, hinc precum, inde donorum. Alterum posuere Platonici, tum in mandatis Dei denunciandis, tum in patrandis mirabilibus & portentosis, tum in futuris prædicendis, de quibus sic idem Appulejus: Per hos eisdem, ut Plato in Symposio autumat, cuncta denuntiata, & magorum varia miracula, omnesque præfationum species reguntur. Ex Censorini sententia Genius est Deus, cujus in tutela, ut quisquis natus est, vivit; nempe singulos singulis custodes apponi voluere. Socraticum postea documentum Appulejus de Angelo subdit: Hic prorsus custos, singularis præfectus, inseparabilis testis, malorum improbator, bonorum probator, si rite animadvertatur, sedulo cognoscatur, religiose colatur, ita ut a Socrate justitia & innocentia cultus est.... Ex Censorino, & Platone haberi, Genium esse Deum, cujus in tutela, ut quisquis natus est, vivit. Hos custodes esse, recti hortatores, & monitores in dubiis, & in vita agenda, semper

(a) *Lib. I. cap. 5. 7. 18. & 41.*

per adesse testes, nemini conspicuos, actorum, verum etiam cogitatorum; at ubi vita edita remeandum est, eundem illum, qui nobis præditus fuit, raptare illico, & trahere veluti custodiam suam ad iudicium, atque illic in causa dicenda assistere, si qua commentiatur, redarguere, si qua vera dicat, asseverare, prorsus illius testimonio fieri sententiam.... Tria vero genera Spirituum ab antiquis cognita sunt; summus Spiritus mundi opifex: medius Spiritus, hoc est, Angelus: imus Spiritus, anima hominis. Medius Spiritus, sive Angelus est bonus malusve, quorum utrumque Dæmoniorum nomine Platonici intelligunt: alii, ut ex Plutarcho, qui est melior Deum, qui deterior Dæmonem dicunt. Censorinus autem eundem esse dicit Genium, ac Larem, ut multi veteres prodiderunt, in quibus etiam Græccus Flaccus in libro, quem ad Cæsarem de indigitamentis scriptum reliquit. Alii vero sunt Genii, sive Manes, quos inter Deos publica adscivit auctoritas, quosque dixere Spiritus custodes, quos Deus vel observatores homini apposuit, vel tutelæ præfecit loci, præcipue Urbis, vel regionis. Hinc Servius in 1. Georg. inquit. Genium dicebant antiqui naturalem Deum uniuscujusque loci, vel rei, aut hominis. Et apud Ammianum Marcellinum Genius tutelæ salutis appositus: Genius appositus feminæ dicitur Juno: Loci vero apud Festum appellari Deos Genios; unde veteres inscriptiones: **LOCI HUIUS GENIO.** Et apud Arnobium: **CIVITATUM GENIOS.** Item Claudianus epistola ad Severam: **REGNI GENIUM** dixit. Academicis etiam præter Deum, mundi opificem, duplices Dii fuere: alii qui semper fuissent a corporeis vinculis immunes, ac a Christianis Angeli vocantur: alii qui aliquando fuissent corporibus illigati, & erant Heroes, quibus ob beneficia publica divini

R

essent

essent honores constituti. Certum est etiam, distinxisse Philosophos inter cultum supremi Numinis, quem Jovem dixere, illumque Dæmoniorum, & Heroum. Jovi tribuisse imperium supremum, & a nullo dependens: Dæmonibus autem, & Heroibus dependens ab alio, eique subiectum, sive subalternum; proptereaque Jovem veneratos ut fontem & principium omnis boni: Heroas ut ejus ministros, pariterque amicos, orantes pro hominibus. Hactenus excerpta ex Vossii libro. Octavius apud Minucium Felicem de Hosthane inquit: „ Hosthanes „ Spiritus, idest, ministros, & nuncios Dei, ejusque „ venerationi novit assistere. Varro autem sic (a) ait: „ Omnes quatuor partes animorum sunt plenæ: in æthere „ & aere immortalium: in aqua & terra mortalium. A summo „ circuito Cæli usque ad circulum Lunæ æthereæ sunt „ animæ, astra & stellæ, iique cœlestes Dii non modo „ intelliguntur esse, sed etiam videntur; inter vero Lunæ „ gyrum, & nimborum & ventorum cacumina aereæ sunt „ animæ, sed eæ animo videntur, & vocantur Heroes, „ & Lares, & Genii. Halicarnasseus autem libro primo inquit: „ Inter generationem divinam & humanam datur „ alia tertia species, cum qua Geniorum natio modo cum „ hominibus, modo cum Diis cœlestibus miscetur. Et libro secundo ait: „ Genios esse monitores internorum „ consiliorum, quodque Genius appositus Romulo suæ „ nativitatis die, hunc, vita edita, traxerit in Cælum. Socrates, in sui apologia apud Platonem, vocat „ brevem Geniorum vocem, quæ intus monet, & aliquando „ nos avocat ab eo, quod facere proposuimus. In diversas classes Ethnici distinguebant Spiritus subalternos; præter enim Cœlicolas alios agnoscebant, quos inter Cælum &

(a) *Rer. Divin. lib. 16.*

& Terram habitare dicebant. Hinc Lucanus (a) canit :

Quodque patet terras inter cœlique meatus,
Semidei Manes habitant.

De his Spiritibus Hesiodus sic (b) canit :

Castos custodes hominum, rerumque datores
Lautarum, quod sint regalis honoris adepti.

Homerus (c) de Cœlicolis:

O boni profecto sunt hi auditores,
Quos dicis, alte in nebulis sedentes,
Quique & aliis Viris imperant.

Idem Homerus hymno in Jovis pueros:

Servatores peperit pueros terrestrium hominum.

Animadvertendum est, teste Halicarnasseo libro primo, quod gentes fingebant Spiritus custodes sub specie juvenum; propterea Jovis pueri nuncupabantur.

De veteribus Persis, ut Picardus (d) refert, certum est, eos firmiter credidisse, a Deo summo plures alios Deos minores fuisse creatos, atque iis demandatum munus docendi homines, veritatem scilicet, sapientiam, justitiam, bonitatem, honestamque jucunditatem. Alii Ethnici orientales populi, Gaures vocati in eadem sententia fuerunt, & nunc quoque sunt; adduntque, Spiritus Dei ministros lumina quædam modo communia, modo particularia mortalibus infundere, eorumque Spirituum ministerio Deum uti in mundi gubernatione. P. Vincen-
tius Maria a Siena (e) inquit: „ antiquos Sabeos agno-
„ visse Spiritus Dei ministros, & in ea fuisse sententia,
„ summum Deum, Bracma nuncupatum, bonis Spiriti-

R 2

„ bus

(a) Lib. 9.

(b) Apud Plutarchum de Isid. & Osirid.

(c) Odiss. lib. 16.

(d) Tom. 2. de relig. antiq. Pers.

(e) Lib. 3. cap. 11. & 17.

„ bus distinctas jurisdictiones tribuere. Cardinalis Lucinus capite primo refert , „ Ethnicos populos orientales „ credere , Deos inferiores esse millies centena millia . Salmonius de Spiritibus Dei ministris , a Sinensibus quoque cognitis veneratisque , diserte hæc (a) scribit : „ In „ qualibet eorum Urbe Genio Templum dicatum est : in „ domibus etiam privatis Sinensium , cum celebrantur „ convivia , singulari ritu Genius , sive Deus tutelaris , „ ab ipsis Jos vocatus , a Domino domus colitur , funden- „ do vinum de aureo cratere in ejus honorem. Idem Salmonius tomo secundo capite tertio refert , Japponenses venerari eosdem Spiritus tutelares. Picardus de religione paganorum Tartarorum Asiæ orientalis , & septentrionalis , ac Insulæ Formosæ verba faciens , (b) ait , illos populos agnoscere Spiritus , Chinhoan appellatos , summi Dei ministros , custodes hominum. Eadem persuasio est apud idololatrias Ethiopes de Spiritibus a Deo summo ad hominum custodiam datis , testibus (c) Cavazio , & (d) Nebloto. Nec minus id pro certo habent populi Ethnici Regnorum Daquen , Calicut , Malabar , Narsinga , referentibus (e) Ferdinando Lopes , & (f) Gonzalo Mendoza. Dii Penates Trojanorum erant Spiritus custodes , ut loco supra citato tradit Halicarnasæus. Eadem persuasio de Spiritibus Dei ministris apud Americanos inventa est. In Floridæ descriptione Janssonius sic inquit : „ Ex „ constanti illorum populorum traditione haberi , quod „ quum Deus , qui fuit ante sæcula , mundum condere „ decrevisset , primum alios Deos ordinis præcipui con- „ didit ,

(a) Tom. 1. cap. 2. & seq.

(b) Tom. 2. de relig. Tartar. & MS. For.

(c) Lib. 1. n. 155. & seq.

(d) Tomo 5. pag. 289.

(e) Tomo 1. lib. 2. cap. 14. (f) Lib. 2. cap. 1.

„ didit, quibus tanquam adjutoribus, & instrumentis uteretur. Petrus autem Martir in summario Indiarum occidentalium addit, Americanos agnoscere hos Spiritus etiam tanquam Dei nuncios. Gonzalus Oviedus, ad Carolum V Imperatorem scribens, capite nono ait: hos Spiritus esse Deos tutelares Americanorum, summi Dei nuncios, & hominum custodes. Hi Spiritus, teste Ferdinando Oviedo (a), ab Americanis Cemi nuncupantur. Picardus tomo primo in supplemento Messici, Virginiae, Brasili, novi Messici, Albionis, Hufdoni, & Silvestrium Americanorum refert, omnes illos populos confiteri Spirituum caelestium existentiam, & esse hos Spiritus in varias classes distributos, omnes autem summi Dei ministros in mundi regimine; ajuntque, antiquis eorum progenitoribus saepe apparuisse sub humana specie, eosdemque esse Deos tutelares regionum, hominumque custodes.

De horum Spirituum natura inquisitio facta est ab Ethnicis Philosophis, qui in varias sententias abierunt, quas luculenter (b) congeffit Pfanerus; praecipuae autem sunt: Dii omnes (Angelos bonos intellige) ex sententia Plotini, pulchri, venusti, venerandi, inestimabili decore pollentes. Verum quidnam est, quo Dii sunt tales? Utique intellectus. Perpetuo sapiunt, subdit Plotinus, mente tranquilla stabilique & pura. Lucianus autem inquit: Dii juxta Jovem assidentes, in terram despiciunt. De horum autem excelsa natura Pythagoras, Xenocrates, Chrysippus, alique loquentes, priscos Theologos secuti, prudentiae mirabilis participes dicunt: acuto quippe ingenio, tenacique memoria, cogitationes nostras omnes agnoscunt: hominibus robustiores, & potentia naturam nostram longe superare docuerunt; eosque, dum intelligunt & volunt,

(a) *Lib. 5. cap. 3.*(b) *Pfann. cap. 6.*

volunt, agere. Commercium vero illud, ex quo homines a Cœlitibus aperte edocti fuerunt, non omnibus commune fuit, sed iis dumtaxat majoris meriti, ut ex Scripturis Sanctis colligitur, & Ethnici ipsi fatentur; & hoc loco referre sufficiat Plinii testimonium, ubi (a) inquit: Divinitas, & quædam cœlitum societas ex feminis nobilissima in Sybilla fuit.

Præterea ad confirmandum commercium illud, quod intercedit inter Deum, Angelos, hominesque, nihil magis confert, quam oraculorum usus. In veteri, & novo Testamento legimus, Deum sæpe se manifestavisse primis humani generis Patriarchis, Prophetis, aliisque Viris virtutis eximiæ; aliis autem voluntatem suam patefecisse: aliis futura prædixisse. Applicatione quoque Ephod in populo Israel vera Dei oracula reddebantur. Dæmon invidus gloriæ Dei, & humanæ felicitatis, omni ævo fuit intentus, ut averteret homines a cultu Dei, & illos perderet. Persuasum jam erat omni populo, a Deo futura prædici; „ hinc „ nullo non avido futura de se se sciendæ, verba sunt (b) „ Plinii, atque ea e cœlo verissime peti credente, versutus ille humani generis hostis nova oraculorum institutione deceptionem suam perfecit. Profecto Dæmon, hac humani generis firma persuasione perspecta, transfiguravit se (c) in Angelum lucis, & tamquam Dei nuncius gentes decepit. Varia apud Gentes oracula fuerunt, & apud Ethnicos nunc quoque sunt; de præcipuis autem verba faciemus. Halicarnasseus de antiquissimo oraculo Martis, & de altero celeberrimo Dodonæ sic libro primo ait: „ quando ea oracula consulebantur, descendebat sub sacra Quercu avis „ Dei nuncius Picus nuncupata, quæ ad quæsitæ responsa „ dabat.

(a) *Plin. lib. 7. cap. 33.* (b) *Lib. 30. cap. 1.*
 (c) *2. ad Corinth. cap. 11.*

„ dabit. Plutarchus in vita Romuli describit Auspicio-
 „ usus, qui quum passim a Livio, & ab aliis Gentium scripto-
 „ ribus descriptus sit, & innumerabilia suppetant exempla,
 „ non est, cur ea recenseamus. Transeundum igitur est ad ea,
 „ quæ minus pervulgata videntur. „ Itaque, inquit (a) Livius,
 „ cum ad publica prodigia Hetrusci tantum Vates adhibe-
 „ rentur, hoc velut domestico exterritus visu, Delphos ad
 „ maxime inclytum in terris oraculum mittere statuit. Ne-
 „ que responsa fortium ulli alii committere ausus, duos filios
 „ per ignotas ea tempestate terras, ignotiora maria in Græ-
 „ ciam misit. Idem Livius (b) inquit: Fabius Pictor Del-
 „ phos ad oraculum missus est sciscitum, quibus precibus
 „ supplicationibusque Deos possent placare, & quænam fu-
 „ tura finis tantis cladibus foret. Apud Ægyptios celebre
 „ fuit Hammonis oraculum, ut Tacitus (c) refert. Porro
 „ putabant Ethnici, virtute consecrationis, quæ solemniter
 „ celebrabatur quibusdam ritibus, fieri, ut in manufacta si-
 „ gna Dii ingrederentur, & ibi quodammodo nidularentur;
 „ consultique exinde responsa dabant, teste (d) Arnobio.
 „ Nostro quoque ævo apud idololatrias Æthiopes oraculorum
 „ usus frequens est: de hac re uberrime scripsit Cavazius
 „ ocularis testis. Nec intra nostri Orbis fines oraculorum usus
 „ stetit; apud enim Americanas gentes inventus est; ab ora-
 „ culorum quippe responsis, rerum agendarum regulam po-
 „ puli illi percipiebant, ut Gonzalus Oviedus ad Carolum V
 „ Imperatorem scripsit libro quinto capite tertio. Picardus
 „ autem (e) describit „ Americanorum ritum consulendi Spi-
 „ ritum Universalem, quem vocant Kithi-Maniotu; ere-
 „ cta enim sub dio simplici ara, quibusdam statutis sup-
 „ plica-

(a) *Lib. 1. Decad. 1.* (b) *Lib. 2. Decad. 3.*
 (c) *Annal. 21. lib. 5.* (d) *Lib. 5.*
 (e) *Tom. 1. in suppl. part. 1.*

„ plicationibus , Deum consulunt , responsaque inde emis-
 „ sa venerantur. Varios quoque Silvestrium Americanorum
 usus divinationis Lafitavius (*a*) describit. Quum autem
 mali Spiritus artes in progressu hujus operis , & præcipue
 capite quarto libri tertii referendæ sint ; sufficiat hoc loco
 animadvertere , quod plerumque oraculorum responsa ob-
 scura , aut ambigua emittebantur ; propterea de oraculis
 apud Plinium sic (*b*) legitur : „ Subeunt in hac reputatio-
 „ ne Delphica oracula , velut ad castigandam hominum
 „ vanitatem a Deo emissa. Porro non est hæc vera causa
 a Plinio excogitata ; Dæmon enim , qui Dei vices falso
 simulabat , aut simulat , quum plurima præscire haud possit ,
 propterea responsa de his obscura , aut ambigua emittit.

Reliquum est , ut ostendamus , malos Spiritus , di-
 vinitus detectos , omnibus Gentibus innotuisse. Plutarchus
 in commentario de audiendis Poetis testatur , Dæmones ab
 antiquis cognitos fuisse. De Romanis quoque antiquis nul-
 lum dubium est , agnovisse Dæmones ; ita enim Romani ,
 teste (*c*) Livio , precabantur : „ Superni , Infernique Dii ,
 „ qui hanc Urbem , hos sacros lacus , lucosque colitis ,
 „ ut ita vobis volentes propitii adsitis. In eadem persua-
 sione fuisse ceteras nationes nostri Hemispherii luculen-
 ter (*d*) tradit eruditissimus Vossius , quas nominatim per-
 sequitur. Idem testatur tomo primo libro secundo Ferdi-
 nandus Lopes de Regnis orientalibus Daquen , Calicut ,
 Malabar , & Narsingensi. De Regnis etiam Africanis ,
 quorum populi nostris quoque temporibus idololatriæ tene-
 bris involvuntur , eadem tradit de malorum Spirituum no-
 tione (*e*) Cavazius ; additque apertum commercium , quod
 populi

(*a*) *Tom. 1. pag. 356. & seq.*

(*b*) *Lib. 6. cap. 46.*

(*d*) *Lib. 1. cap. 5.*

(*c*) *Lib. 4. Decad. 3.*

(*e*) *Lib. 1. n. 301 & seq.*

populi illi habent cum Dæmone; & inter cetera refert stupenda prodigia, inter quæ memorabile illud est, quod defunctorum corpora, nominatim vocata ab eorum sacerdotibus, exeant e sepulcris, ambulent, loquantur, & ad nutum illorum sacerdotum, in locum pristinum redeant; aliaque plura mirabilia præstigia describit, quæ referre non vacat. De arte magica Vossius (a) inquit: „ Neque jam „ laboro vere ne fiant, quæ fieri putantur, an sensui & „ phantasiæ illudatur. Utrumque, hoc est Dæmonem & „ hominem concurrere existimo; ac sic ut credam, persuadent antiquorum temporum exempla, ac nostræ etiam „ ætatis experientia.

Sinenses, referente (b) Picardo, in tabulis pictis exhibent Spiritus bonos, & malos: bonos vocant Kin: malos Quei. Princeps malorum Spirituum representatur sub specie Draconis. Malis Spiritibus a Sinensibus statuta sunt sacrificia, festique dies. Memorabile illud est, quod Salmonius (c) scribit: „ In maleficorum, inquit, honorem „ Spirituum die solemniter a Sinensibus instituto, eorum „ imagines instar Satyrorum coronatorum effictas, in navicula collocant, eamque in profluentem aquam deiciunt, repelluntque eam a domibus suis habitatores, existimantes se tutos fore, quum maligni Spiritus longe recesserint. Picardus (d) refert, populos Japonenses, Laponenses, aliasque ex orientalibus, & septentrionalibus Asiæ regionibus Ethnicas nationes habere quasdam formulas precum, quarum vi, putant, compellantur Dæmones ab eis recedere. De populis Guineæ, pariter idololatri, idem Picardus ait, pingere Dæmonem sub specie canis nigri. De sacrificiis autem orientalium regnorum verba faci-

S

ciens

(a) *Lib. 1. cap. 8.*(b) *Tom. 2. de Sinens. relig.*(c) *Tom. 1. cap. 2. & seq.* (d) *Tom. 2. de relig. Jappo. Lapon. &c.*

ciens Cardinalis Lucinus, capite decimonono inquit, Brachmanes non eodem ritu, neque iisdem hostiis sacrificare Diis cœlestibus, ac infernalibus. Gonzalus Oviedus ad Carolum V Imperatorem scribens (a) refert, Americanos pingere Dæmonem sub horrida specie, & maligna figura, impressa supra domorum parietes, & supra sedilia, ut omnes animadvertant, semper adstare humani generis hostem. Malignus Spiritus ab Americanis nuncupatur Tuirā, teste Petro Martire in Summario Indiarum occidentalium. De Mexicanis autem sic (b) inquit Vossius: Mexicani pro bonis temporalibus Dæmonem supplicant, vel saltem ne noceat. Picardus autem per omnes Americæ regiones nominatim discurrens tomo primo animadvertit, omnes illos populos agnoscere, & colere malum Spiritum, in cuius honorem pluribus in locis cernuntur Fani in Dæmonum honorem supra colles erecti. Ad hæc addit Lafitavius (c), Silvestres Americanos ponere panem super aram, quem offerunt malo Spiritui, ab illis vocato Matoutou.

Exhibita populorum persuasionem super re, de qua agitur, reliquum est, ut videamus, quid de Dæmoniorum natura judicaverint præstantiores Ethnicorum Philosophi. Profecto de existentia non dubitat, qui alicujus naturæ attributa inquirunt. Plutarchus libro de Iside & Osiride sic ait: Geniorum natura sic explicatur. Quæ de Typhone, Osiride, Iside narrantur, neque Deorum, neque hominum, sed magnorum Geniorum eventa sentiunt. Quos Genios & Plato, & Pythagoras, & Zenocrates, & Chrysippus priscorum Theologorum imitatione, hominibus robustiores existisse ajunt, & potentia nostram naturam longe superare: Divina autem natura non sincera, aut pura præditos, sed

(a) *Lib. 5. cap. 3.*
(c) *Tom. I. pag. 354.*

(b) *Lib. I. cap. 8.*

sed quæ animæ natura, corporisque sensu comprehensa, voluptatis esset, dolorisque capax, aliisque id genus obnoxia affectionibus, ac mutationibus, quibus alii magis, alii minus turbantur; nam ut in hominibus, ita etiam inter Dæmones sunt virtutum, & vitiorum discrimina — De Magorum autem Theologia Zoroastres melioris, hoc est Dei nomen Oromazen, pejoris Arimanium perhibuit, addiditque hoc enuntiatum de rebus sub sensum cadentibus, illum maxime similem esse luci, hunc tenebris, & ignorantia. De oraculorum defectu idem Plutarchus: mihi tamen, ait, plures ac difficiliore dubitationes videntur solvisse, qui Geniorum seu Dæmonum genus medio inter Deos & homines loco constituerunt; & quod nos cum his quodammodo conciliat, atque conjungit, invenerunt. Sive hæc Magorum ac Zoroastris doctrina est; sive Thracica ab Orpheo profecta, sive Ægyptiorum, aut Phrygum, ut colligimus ex utrorumque sacrificiis, orgiis, & ritibus sacrorum. Hactenus Plutarchus. Manes autem, inquit (a) Vossius, ortum illis tribuit a summo mali principio, hoc est Arimanio. Cabalisticæ autem plerique, & cum iis Arabs Avicenna, Dæmoniorum alium ab alio originem suam ducere existimant; & in hoc abiit a primæva Traditione etiam Plato. Alii putarunt hos Spiritus cum hoc mundo productos: alii post eorum ruinam mundum hunc fabricatum dixerunt — Antiqui Persarum e Zoroastris dogmate Arimanem dixerunt pessimum ac perniciosum Spiritum e caligine natum. Calecutenses nostris quoque temporibus pagani, inter alias orientis terras, Deum mundi conditorem credunt, sed eum, ajunt, ut suavius vitam ageret, Vicarium Orbi regundo præfecisse Dæmonem. Item Dæmonem, sive malum Numen, Tapajonum gens venerata est, &

S 2

invocat,

(a) *Lib. 1. cap. 5. & seq.*

invocat, quia iracundum sit, & cultum sui negligentes male perdat. Ab antiquis etiam Saxonibus, & Ungaris Dæmones culti, ne nocerent; hinc gentibus facile persuasum, quod Dæmon, sive Deus malus, libamine humanarum carniū delectaretur, quæ abominatio crudeli fecunditate in omnibus fere gentibus propagata est; quibus in sacrificiis quandoque etiam (dictu horrendum) infans materno exfectus utero, mactabatur. Hæc omnia Vossius. Plato autem (a) dixit: Principem Dæmoniorum maleficam esse animam. Pfannerus de natura Dæmoniorum verba faciens, (b) inquit, non Platonem modo, sed & Pythagoreos, aliosque gentium Philosophos voluisse, eorum naturam esse inter Deos atque homines mediam, quam ita explicat Minucius Felix; ut substantiam eorum inter mortalem immortalemque, idest, inter corpus & spiritum mediam, terreni ponderis, & cælestis levitatis admixtione concretam. Expresse Plato Dæmones in tertia mediaque aeris regione collocans, eos genus aereum & ex aere esse, qui nunquam toti conspiciantur, sed quamvis prope sint, nunquam tamen manifeste appareant, tradit. Hactenus Pfannerus.

Fere autem omnes Ethnici in ea sententia fuerunt, & Cælicolas, & Dæmones generare, & aliquando etiam cum nostris mulieribus carnalia exercere commercia. Porro Socrates, ut in sui apologia apud Platonem, Dæmoniorum inquirens originem, ait, Dæmones esse illegitimos Deorum filios, ab illis procreatos ex Nymphis, aut ex aliis feminis, a quibus dicuntur editi in lucem. Ex hac quoque persuasione factum est, ut nonnulli Heroes, in Deos relati, a Diis immortalibus crederentur geniti. Hinc apud Livium sic (c) legitur: ea belli gloria est populo Romano, ut cum suum, conditorisque sui Parentem Martem potif-

(a) *Lib. de leg. 10.* (b) *Cap. 6.* (c) *Lib. 1. Decad. 1.*

potissimum ferant ; tam & hoc gentes humanæ patientur æquo animo, quam imperium patiuntur. De Hercule sic inquit idem Livius: Habitum formamque Viri aliquantum ampliorem augustioremque humana intuens Evander, rogitat, qui Vir esset: ubi nomen, patremque, ac patriam accepit: Jove nate Hercules, salve, inquit, te, mihi mater veridica interpres, Deum aucturum cœlestium numerum cecinit; tibi que aram hic dicatum iri. Hactenus Livius. De Diana, & Apolline sic (a) apud Tacitum legitur: „ Latonam partu gravidam, & oleæ, quæ tum etiam ma-
 „ neat, adnissam, edidisse ea Numina; Deorumque mo-
 „ nitu sacratum nemus. Pervulgatum est Dæmones, qui
 sunt Dii gentium, aliquando cum mulieribus exercere concubitus; hinc facile etiam Ethnicis persuasum fuit Deos generare. De hac gentium persuasione ita (b) apud S. Philastrium legitur: „ Hoc autem dextra, inquiunt, atque si-
 „ nistra lux sunt; & quemdam etiam concubuisse cum il-
 „ la muliere (vocata Noria) & Virtute dicunt, de qua nati
 „ sunt Dii, & Angeli, & homines, & septem Spiritus Dæ-
 „ moniorum. Ex hac autem persuasione, scilicet de Deo-
 rum concubitu cum mulieribus, interdum factum est ma-
 lorum hominum fraude, ut Dii cum mulieribus concubuisse putarentur, quamquam aliquando a sola malitia, & hominum dolo id provenisse compertum sit. Qua de re memorabile illud est, quod de Paulina in Isidis Templo constuprata scribit (c) Flavius: Matronam hanc dignitate majorum, opum magnitudine, formæque elegantia, ac honestate præclaram quidam Juvenis, nomine Mundus, misere deperibat: quum autem hanc neque precibus, neque amplissimarum promissione divitiarum ad inhonesta flectere

(a) *Annal.* 3. cap. 61.(b) *De heres.* n. 33.(c) *Antiq. Jud.* lib. 18. cap. 7.

re potuerit, improba quædam muliercula, præmiis allec-
 ta, pollicita est, se omnem operam industriamque collaturam,
 ut Mundus concupitæ matronæ potiretur: quum vero ad
 expugnandam castissimæ Feminæ voluntatem neque preces,
 neque munera quidquam valere intellexisset, alia via rem
 aggredi constituit. Itaque Sacerdotes Isidis, quam Paulina
 religiose colebat, convenit: his amorem Mundi narrat, ma-
 gnaque præmia pollicita est, si quod petebatur efficiant.
 Hi pecuniarum cupiditate capti, petenti annuunt. Unus
 igitur ex his fingit se ab Ægypto venire, ab Anubi cum
 mandato missum, ut Paulinæ renuntiaret, cupere illum
 Deum cum Paulina concubere. Læta tali nuncio Saturni-
 no viro suo rem aperit, qui, ut minime fraudis suspiciosus
 erat, uxori facultatem dat adeundi Templum, valde de-
 corum sibi reputans, Dei voluntati obsequi. Quid plura?
 Ad Templum a Paulina noctu itur: clauduntur a Sacerdo-
 tibus fores, lumina extinguuntur: Mundus e latebris exsi-
 liens, libidinem suam explet, tacitusque ante lucem rece-
 dit. Post tres dies Paulina a Mundo conspecta, illi facinus
 suum indicat: hæc justissimo dolore percita ad maritum
 convolat, deprecaturque, ne injuriam illatam negligat.
 Denunciata re a Saturnino Tiberio Imperatori, causâ co-
 gnita, Isidis Sacerdotes cum Lena, pessimi flagitii mini-
 stra, in crucem acti; Templum eversum; Isidis simula-
 crum in Tyberim projectum est. Stuprator autem exilio
 damnatus, mortis pœnam effugit, quod amoris violentia
 deliquerit.

Ex his autem & similibus interdum fictis cum Diis
 commerciis argui non potest, omnia commentitia esse,
 quæ de hac ipsa re apud omnes gentes pervulgata sunt; ne-
 cesse enim est, quod veritas præcedat mendacium; quum
 mendacium corruptio sit veritatis. Porro notio de hoc
 com-

commercio jam alte omnium infederat animis, quod nisi ante firmiter creditum fuisset, pravorum hominum fraudes locum haud habuissent; propterea hoc ipso aperte eruitur de dicto commercio omnium gentium persuasio. De hac ipsa re ita (a) inquit Augustinus: Apparuisse tamen hominibus Angelos in talibus corporibus, ut non solum videri, verum etiam tangi possent, eadem verissima Scriptura testatur. Et quoniam creberrima fama est, multique se expertos, vel ab eis, qui experti essent, de quorum fide dubitandum non est, audisse confirmant, Silvanos, & Faunos, quos vulgo Incubos vocant, improbos sæpe extitisse mulieribus, & earum appetisse, ac peregisse concubitum; & quosdam Dæmones, quos Dulsos Galli nuncupant, hanc assidue immunditiam & tentare, & efficere, plures talesque asseverant, ut hoc negare impudentiæ videatur. Ad hæc, quæ scripsit Augustinus, addi potest irrefragabilis succedentium temporum experientia, ex qua apertissime comprobatur hujusce immundi commercii veritas.

De arte quoque magica crebra apud antiquos, & recentiores suppetunt exempla; maleficas enim incantationes agnoverunt & proscripserunt Romani, teste (b) Plinio. Quum autem ab aliquibus leges adversus magicas incantationes Christianorum opera dicerentur profectæ, adversus illos sic (c) differit Augustinus: De quibus quosdam nimis infelices, & nimis impios etiam gloriari libet, nonne ipsam publicam lucem testem vocabo? Cur enim tam graviter ista plectuntur severitate legum, si opera sunt colendorum Deorum? An forte istas leges Christiani instituerunt, quibus artes magicæ puniuntur? Secundum quem
alium

(a) *Lib. 15. cap. 23. de C. D.*(b) *Lib. 28. cap. 2.*(c) *Lib. 8. cap. 19. de C. D.*

alium sensum, nisi quod hæc maleficia generi humano perniciosa esse non dubium est, ait Poeta clarissimus Virgilius *Æneid.* 4. :

Testor cara Deos, & te germana, tuumque
Dulce caput, magicas invitam accingier artes
Illud etiam quod alio loco de his artibus dicit *Ecloga* 8. :
Atque fatas alio vidi traducere messes.

Eo quod, sequitur Augustinus, pestifera scelerataque doctrina fructus alieni in alias terras transferri perhibentur. Non ne in duodecim tabulis, idest Romanorum antiquissimis legibus Cicero commemorat esse conscriptum, ei, qui hoc fecerit, supplicium constitutum? Hujus autem Philosophi Platonici copiosissima & disertissima existat oratio, qua crimen artium magicarum a se alienum esse defendit, seque aliter non vult innocentem videri, nisi ea negando, quæ ab innocente non possunt committi. At omnia miracula Magorum, quos recte sentit esse damnandos, doctrinis sunt, & operibus Dæmonum. Hactenus Augustinus.

Sed ut omnia, quæ hoc capite scripta sunt, & communia populo Dei & Ethnico videntur, in unum colligam; idcirco una omnium est sententia, homines a Deo fuisse edoctos, cum quo (utar (*) verbis Tullii) quid potest nobis esse juris, cum homini cum Deo nulla esset communitas? Quod ni ita esset persuasum, quid veneramur, quid precamur Deum? Cur sacris Pontifices præfunt? Cælestes autem Ethnicorum Dii, hoc est Angeli, nulla re egentes, inter se diligunt, & omnium populorum consensione hominibus consulunt; qui quamobrem venerentur, non intelligo, nullo nec accepto ab iis, nec sperato bono. Præstantissimam Dei naturam esse, omnes
gentes

(*) *Lib. 1. de Nat. Deor.*

gentes prædicant; quid autem est præstantius bonitate, & beneficentia? Opera ipsa & prodigia Dei habent linguam suam; aliud enim innuunt oculis, aliud menti, dum cur facta sint percipimus; propterea mundus ipse, serio contemplanti, liber est descriptus Dei omnipotenti digito; omniaque, quæ in eo sunt summam conditoris sapientiam præferunt; hinc agnoyerunt Gentes, esse certæ rationi subnixæ, quæ traditione majorum perceperunt. Hinc celebris Ethnicorum Poeta sic (a) cecinit:

Ut rerum primæva Diis data semper origo
 Religione hominum; sic leges orbe repertas
 Munere Divorum tradunt: tam nobile pignus
 Par erat, ut longe egregios agnosceret ortus
 In commune bonum; nec enim mortale putandum est
 Humanæ columen vitæ.

Ex hæcenus dictis satis compertum mihi fuisse videor, tum ex Scripturis Sanctis, tum ex omnium populorum constantissima persuasione primos humani generis Patriarchas a Deo & ab Angelis sanctis fuisse edoctos, idque apud gentes continuata traditione pervulgatum. Hinc boni, & mali Spiritus divinitus manifestati fuere; propterea de illorum Spirituum existentia apud Gentes dubium nullum videtur, ut ex dictis apparet, & in progressu hujus operis evidentius quoque demonstrabitur. Properandum igitur est in sequentibus ad detegenda singulatim ea, quæ divinitus tradita sunt, ex quibus divina & ampliora penetravimus, quæque naturali majorum traditione ad omnes nationes manarunt.

T

De

(a) *Apud Ansalzum lib. 3. num. 15.*

CAPUT II.

*De præstantissima Dei natura , & maxime de ejus
omnipotenti voluntate , quæ in mundi creatione
ac gubernatione potissimum ostenditur .*

HUmana mens sua imbecillitate scite perspecta , imparem omnino se sentit , ad præstantissimam summi Numinis naturam indagandam ; immensum enim sibi soli notum est : idcirco Philosophi , ut libro superiore ostendimus , qui sola humanæ mentis acie hoc pertentare ausi sunt , in tot absona & devia abierunt , ut eorum effata , non differentium , sed somniantium visa sint ; propterea jure ac merito a populo Dei summi Numinis natura ineffabilis dicitur , quam & Ethnici omnes præstantissimam esse fatentur . Inter cetera mirabilia Dei attributa emicat actuosissima virtus creandi ex nihilo ; hoc enim rationi consonum est , quod Deus sit omnium rerum principium ; quodque principii nulla sit origo , & a principio oriantur omnia ; propterea primigenia traditio , a Deo profecta , de creatione mundi , induit quoque naturam humanæ traditionis . Notum quippe est , haud defuisse præstantissimos Philosophos , qui in ea sententia fuerunt , posse recto humanæ rationis usu , virtutem creandi ex nihilo in Deo evidenter demonstrari ; quorum quidem argumenta inficiabitur nemo , ubi cum primigenia traditione , consensione totius Orbis sacrata , jungantur . Profecto per cognitionem veri Dei , quæ ex divina revelatione hauritur , efficimur divinæ consortes naturæ , in luce ambulamus , pii reddimur , & rationem connexi inter divina & humana percipimus .

Exor-

Exordiar itaque a sapientissimi Mosis Annalibus, qui omnium monumentorum antiquissimi sunt; quique vera divinæ naturæ attributa præferunt. Placet hic exscribere verba doctissimi Cardinalis Quirini, qui in sua Prolusione elegantissime optimeque sic loquitur: Neque tamen mihi unquam magnopere quærendum visum fuit, quo fato acciderit, sapientissimos Philosophorum principes, totos in natura divina desipuisse. Deducenda siquidem in hoc Orbis terrarum theatrum gravissima divinitatis natura, non oculis, non ullis unquam percepta sensibus; immo a reliquarum specie dissimillima: hujus servanda dignitas, servandus honor, & quidquid decori nomine continetur, tuendum. Hinc videre erit præstantissimam illam naturam, singularem atque unicam, nullo temporum spatio, nulla locorum regione circumscriptam, sempiterna præditam vita, immutabilem, infinitam, non fatali quadam necessitate, cæcoque naturæ impetu, sed integerrimo libertatis arbitrio, rerum omnium procreatricem moderatricemque, præteritorum memorem, futurorum præsciam, cordium scrutatricem, ab omni corporis concretione secretam, universæ intime æque ac impermixtam creaturæ, incomprehensam, potentissimam, sapientissimam, ac denique, ut uno verbo dicam, inexhausta bonorum omnium perennitate beatissimam, bonis præmia proponentem, scelerisque pœnas irrogantem. Attamen hoc loco præterire non possum ipsum Mosaicæ narrationis initium, quod Ethnico (Longino) etiam acerrimi ingenii Viro adeo admirabile visum est, ut inde de sublimi dicendi genere differens, exempla desumeret. Accipite hac de re Moyse sententiam, quam in exordio suorum Annalium ita proposuit: In principio creavit Deus cælum & terram; inde describit omnia creata, & ordinata instrumento solius di-

vinæ voluntatis. Age vero pandantur hic Mosaïcorum Annalium monumenta, statimque ferient oculorum nostrorum obtutum, erumpentia undique perspicua quædam, simul ac suavissima lucis fulgetra, quibus divina veritas suum ipsa conspectum declarabit. Ubi vero ea, quæ narrantur in Annalibus Moyfis, in traditionibus Israelitici populi non fuissent servata, Moysem ipsum tamquam fabulosum rejecissent; Narrantur enim a Mose atrocita Israelitarum crimina, blasphemias, perduelliones, seditiones, libidines, quibus quum tota natio summo dedecore turpissimaque labe notetur, nunquam in hunc furorem consensissent, ut illis Annalibus non humanam tantum, sed divinam auctoritatem adjungerent, si quoquo modo ut fabulosos, atque commentitios ejus Annales rejicere potuissent; eoque magis quod per ipsos non injuriosis tantum narrationibus fidem adhibere, sed durissimæ legis jugo refractaria colla subicere adigebantur. Hactenus amplissimus Cardinalis Quirinus. Et rationabiliter quidem Israeliticus populus Mosis Annales tamquam commentitios rejicere potuisset, quum ejusdem populi traditiones in testimonium vocaret. Ad populum enim Moyfes verba faciens sic (a) inquit: „ Hæcine reddis Domino popule „ stulte & insipiens, numquid non ipse est Pater tuus, „ qui possedit te, & creavit te? Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas; interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi: Majores tuos, & dicent tibi; „ quando dividebat Altissimus gentes, quando separabat „ filios Adam &c. Doctissimus Bossuetus diserte (b) probat, Mosem suos Annales texere potuisse Israelitici populi traditionibus. Fabricius autem testimonio antiquorum Rab-

(a) *Deutr. cap. 32.*

(b) *Epist. Hist. Univers.*

Rabbinorum (a) addit, quod Mosis tempore alii libri ex-
 „ starent, inter quos unus, cui titulus erat Jenira, hoc est
 „ de Creatione Mundi, qui liber Abrahamo tribuebatur.
 De antiquorum vero scripturis, & de traditione aptiori
 loco erit sermo. Idcirco quum de Mosaicorum Annalium
 veritate apud populum Dei nullum dubium sit; suscepti
 muneris ordo postulat, ut inter ceteras nationes inquiramus
 haud obscura monumenta, unde Ethnicorum quoque
 testimonio eadem veritas comprobari possit; & hoc
 pacto Religioni satis consultum esse ostendatur, & de im-
 piorum causa conclamatum.

Plura hac de re congeffit eruditissimus Vossius, quæ
 strictim referam. Siquidem, (b) inquit, cum Gentes
 etiam efferæ, nec multum sollicitæ de rerum natura, tra-
 ditione sola, vel pene sola hæc cognoscerent; aliud accēs-
 sit iis nationibus, quæ humanitatem minus exsuerant;
 Mundi enim consideratione, ita sunt firmatæ, ut liquido
 viderent, certissima ratione esse subnixa, quæ traditione
 accepissent — In Ægypto, qua non altera tellus supersti-
 tiosior creditur, etiam Deus unicus mundi Opifex cultus
 videtur. Ex Porphirio simulacrum Dei apud Ægyptios
 ex ore ovum effudisse, ut mundi esse Opificem signifi-
 caretur; nam ovum mundi symbolum Ægyptiis fuit.
 Thebaidos incolæ unicum Deum, mundi Architectum,
 Cnephi a se nuncupatum, coluerunt — Calecutenses nostris
 quoque temporibus pagani inter alias Orientis terras, Deum
 mundi conditorem credunt — De antiquissimo Zoroastre
 dogma Persarum de Deo, & Dæmone: bonum, sive
 Deum sive Creatorem, Hormidasten appellabant: Ari-
 manes autem pessimo illi Spiritui, ac pernicioso erat no-
 men.

(a) *Cap. 108. usque 124. in Cod. vet. Test.*

(b) *Lib. 1. cap. 3. usque 16.*

men. Hactenus excerpta ex Vossii opere. De antiquis Persis hæc addit (a) Picardus, scilicet sectatores Zoroastris sex dies festos quolibet anno celebrasse in memoriam eorum dierum, quibus a Deo omnipotente universa creata & ordinata sunt; diemque unum addidere jejunii, in ejus recordationem, quo ab operibus Deus ipse quievit. Testaturque idem Picardus; hanc eandem praxim servari nostris quoque temporibus a Gauribus orientalibus, antiqui Zoroastris sectatoribus. Hunc Zoroastrem Plinius, libro trigesimo capite primo, dicit longe Mose antiquiorem.

Apud antiquissimos Græcos eadem traditio fuit de Deo mundi conditore, omnium causarum præstantissima, teste (b) Plutarcho. Ad hæc Laertius in vita Anaxagoræ addit Anaxagoræ sententiam, ubi sic legitur: „ Omnia simul erant, inde accedens mens ea in ordinem reduxit. Septima autem die omnia peracta erant, ut Hesiodus, capite quinto de creatione, apud Pfannerum:

Septenusque dies fuit, in quo cuncta peracta.

Plato in Timæo inquit „ Deum, cum mundum condere vellet, proposuisse, ut optimum opus, & bonitatis suæ particeps conderet. „ Septimum diem, referente Huetio, propositione quarta capite sexto, sacrum esse „ dixit & Homerus, qui & eo cuncta perfecta fuisse addit, ut ab Aristobulo. Antiquitas quoque, teste (c) Plutarcho, agnoscebat „ unum Deum, Patrem Deorum „ hominumque. Idem scribit, libro primo Decade prima, Livius de Romulo: „ At tu, inquit, Pater Deum, „ hominumque, hinc saltem arce hostes. In Taauti Cosmogonia, inquit Huetius loco supra citato, primi rerum

Phœ-

(a) Tom. 2. de relig. antiq. Pers.

(b) De placit. Philos. lib. 1. cap. 7. & lib. 2. cap. 4.

(c) In moral. de quæst. Platon.

Phœnicarum scriptoris, descripta cernuntur rerum principia, & mundi origo, eodem fere modo, quo scripsit & Moses. Sanchoniaton autem Taauti libros commentatus est, suasque dissertationes de mundi & animalium procreatione exposuit, quæ cum Mosis Annalibus consentiunt, ejusque doctrinam passim spirant. Item Chaos Hesiodo memoratum est, ex quo orta sunt omnia, & post tenebras lucem creatam dixit. In priscorum Brachmanum orientalium Codicibus expressa est historia de mundi creatione; eaque de mundi origine credidisse, quæ credenda esse & Moses docuit: a Deo scilicet mundum conditum, ab eodem regi; adduntque olim interiturum, & novam speciem exhibiturum. Hactenus verba ipsa Huetii. Neque prætereundum est, quod P. Vincentius Maria a Siena de Brachmanis orientalibus tradit. Hic post diutinam apud eosdem moram, libros eorum in Italiam detulit, in quibus aperte (a) legitur „ ab æterno, infinito „ que Deo cælum terramque ortum habuisse: Deum „ puram substantiam esse, corporis expertem, ac nomine „ carentem; ante hanc nullam substantiam existisse: con- „ dito cælo lucem additam, sicut & terræ, quæ prius te- „ nebris obducta erat. Ab hac substantia alios creatos „ fuisse spiritus, eosque universi Orbis regimini præfectos. Hæc omnia ex Brachmanum libris supra citatis. Alia plura habentur in gentium Historiis, & in Poetarum carminibus, quæ cum Mosis Annalibus conveniunt. Primus ille Orbis status informis, a Mose descriptus, est Chaos apud Ethnicos Poetas, & informis Philosophorum materia. Hoc est illud Chaos turbidum ac tenebrosum, quod ex Phœnicum quoque Theologorum doctrina Sanchoniaton, principium hujus Orbis appellat, ut Bochartus (b) tradit.

(a) *Lib. 3. cap. 17.* (b) *Lib. 2. cap. 2. de mundo cond.*

trahit. Idemque refert Laertius de Græcorum doctrina in Thaletem. De hoc Chaos sic, Metam. lib. 1. Fab. 1. cecinit Ovidius:

Ante mare & terras & quod tegit omnia cælum
 Unus erat toto naturæ vultus in Orbe,
 Quem dixere Chaos, rudis indigestaque moles.
 Hanc Deus & melior litem natura diremit.
 Nam cælo terras, & terris abscidit undas,
 Et liquidum spisso secrevit ab aere cælum.
 Quæ postquam evoluit, cæcoque exemit acervo,
 Diffociata locis concordia pace ligavit.

Idem, lib. 1. Fab. 2. sic canit:

Neu regio foret ulla suis animalibus orba
 Cesserunt nitidis habitandæ piscibus undæ
 Terra feras cepit, volucres agitabilis aer.
 Natus homo est.

Post creatam lucem, hanc Deus in Solem, & Lunam, & astra distribuit, ut dies noctesque partirentur, annique signarentur. Quod prædicans Aratus sic (a) ait:

In cælis namque ipse hæc signa locavit,
 Astra & distinguens, claris annumque coronans
 Stellis, queis homini clarissima signa darentur
 Horarum, ut stabili procedant omnia cursu.

Antiqui Ægyptiorum sapientes, ne hujus Universi creatio ab hominum memoria dilaberetur, instituerunt diem festum; propterea mundi ipsius natalem coluere Ægyptii, eumque ad diem trigesimam Augusti reposuerunt, teste Solino (b) apud Frontonum. De Regnis Africanis, nostro quoque ævo idololatriæ, Picardus verba faciens, (c) inquit: notionem apud eos populos vigere de
 Deo

(a) In Phœnom. apud Clementem Alex. Strom. lib. 5.

(b) De diebus festis § 11. (c) Tom. 2. de Regnis Afric.

Deo uno omnipotente , rerum omnium creatore . Ad hæc addit (*a*) Cavazius , ocularis testis , Deum , quem vocant Nzambimpunghù , cum hoc Universo creavisse millies centena millia aliorum minorum Deorum .

Antequam de Sinensibus loquamur , animadvertendum est , Deum in sacris quoque litteris persæpe vocari , cæli Dominum , aut qui in cælis est . A Domino dictum est : cælum mihi sedes est : cæli enarrant gloriam Dei : Ibi solum magnificus Dominus . Profecto ita dictum est , quum ea , quæ sub Orbem Lunæ , & in hoc terrarum Orbe continentur , laborum , ærumnarum , concertationum , criminum , nec non pravorum impiorumque hominum , tum Dæmonum colluvie referta conspiciantur ; hinc Deus cæli Dominus dictus est , quamquam Universi sit conditor , & intime , æque ac impermixte sit omni creaturæ . In hoc porro eodem sensu accipiendum est , quod scripsit (*b*) Cæsar : „ Jovem imperium Cœlestium tenere . Aut quando brevitatis gratia aliqui invocant cælum , intelligendum esse cæli Dominum , ut de idololatris Sinensibus Semedus (*c*) ait , intelligere cæli Dominum , quando invocant Tient . Hebræos quoque invocare consuevisse cælum , intelligendo cæli Dominum , Universi creatorem , teste (*d*) Virtingio . Picardus de Sinensium religione , originaria ab illis populis nuncupata , verba faciens , refert (*e*) nationem illam (excepta paucorum impiorum secta) quamquam idololatriæ labe pollutam , confiteri unum Deum , rerum omnium creatorem & moderatorem ; ut autem hæc notio jugiter servaretur , meminit cujusdam antiquissimi hieroglyphici , quo nostro quoque ævo utuntur ,

V

ut

(*a*) *Lib. 1. n. 155. & seq.*(*b*) *Lib. 6. de bello Gall.*(*c*) *Part. 1. cap. 17.*(*d*) *De struct. synag. cap. 1.*(*e*) *Tom. 2. de Sin. Jappo. &c.*

ut representent, a summo Deo cuncta ortum habuisse, ac esse in ipso omnis fecunditatis fontem. Finxerunt itaque antiquissimi Sinensium imaginem amplissimi ventris, unde nata sint omnia, quæ fuerunt & sunt, ortumque habitura sint ea, quæ futura. Vernacula lingua summum Deum Sinenses vocant Tient - Tchù, hoc est cælorum Dominum, cui subsidiarios Spiritus adesse affirmant, suntque tutelares Sinensium Dii. Eandem persuasionem esse, Picardus testatur, apud Japponenses, Monopatenses, aliosque Ethnicos populos Asiæ orientalis, & occidentalis; eandemque vigere persuasionem de uno Deo Universi creatore, ac moderatore apud populos Insularum Formosæ, & Magadescarensis. Ad hæc addit (a) Huetius, Sinenses, Japponenses, & Indos cum Annalibus Mosis consentire de rerum origine, de Deo uno, Tao a Sinensibus, Thot Indis nuncupato, qui nec videri oculis, nec animo comprehendi, nec simulacris exhiberi queat. Lusitani orientales regiones per ignota tunc maria primi aperuerunt; quibus cognitis Philippus II Hispaniarum Rex, ut cum illis populis consuetudinem iniret, ad Sinensium Imperatorem Gonzalum Mendoza legatum misit, qui sedulo exploratis orientalium populorum moribus, ad Philippum inter cetera (b) scripsit: „ Sinensium, aliorumque „ orientalium Regnorum populos fateri unum summum „ Deum Universi creatorem, ac moderatorem.

Reliquum est, ut videamus, an hac de re apud Americanos eadem persuasio inventa sit. Petrus Martir, de Nova Hispania in Compendio Indiarum occidentalium verba faciens, refert „ illos populos fateri unum sum- „ mum Deum, cujus voluntas sit omnipotens, quemque „ invisibilem dicunt, rerum omnium auctorem, ac pri- „ pri-

(a) *Propos. 4. cap. 7.* (b) *Lib. 2. cap. 5.*

„ primum motorem. Vossius (a) inquit : „ Solum ad-
 „ dam aliquid de Peruanis , summum Deum agnoscen-
 „ tibus, quem vocant Virachoca ; ad hæc addunt Pacha-
 „ jachaic , idest creator cæli & terræ. Aliis quoque elo-
 „ giis ornant , in quibus est Usapu , hoc est admirabilis.
 In Descriptione Americæ apud Janssonium sic legitur :
 „ In Virginia incolæ credunt , multos esse Deos , quos
 „ vocant Mantoas, sed variorum generum, ac graduum ;
 „ unicum vero præcipuum ac magnum ; qui fuit ante sæ-
 „ cula , qui , ut affirmant , cum mundum condere decre-
 „ visset , primum alios Deos ordinis præcipui condidit ,
 „ quibus tamquam adjutoribus & instrumentis, tum in
 „ creatione , tum in gubernatione mundi uteretur ; tum
 „ Solem, Lunam, & Stellas tamquam minores Gentium
 „ Deos , atque instrumenta alterius ordinis minus præci-
 „ pui. Picardus (b) de populis Virginie fere eadem tradi-
 „ dit ; additque Brasiliæ, Peruvii, Darien, Novæ Hispaniæ,
 Cumanæ, & Septentrionalium Americæ regionum popu-
 los confiteri unum summum ineffabilis naturæ Deum, om-
 nium rerum creatorem. De Mexicanis autem idem lau-
 datus Picardus , proximisque Mexici regionibus inquit :
 Illos quoque populos agnoscere unum Deum , creatorem
 cæli , & terræ , quem representant sub specie hominis se-
 dentis supra Globum , facie severa , ac manu sagittis ar-
 mata , cui innumerabiles boni Genii serviant. In Globo
 intelligunt Universum : in Persona sedente, creatorem, ac
 Universi moderatorem : in facie severa , ultricem Dei ju-
 stitiam. Ad hæc addit (c) Huetius , „ Mexicanos Sab-
 „ batum septimo die celebrare. Notum enim est, Sabba-
 ti diem festum institutum fuisse , ut hac celebritate jugi-

V 2

ter

(a) *Lib. 1. cap. 4.*(b) *In Suppl. Americ. regio. tom. 1.*(c) *Propos. 4. cap. 6.*

ter de mundi creatione memoria servaretur ; & homines, sæcularibus curis abdicatis , septima die divino cultui , religionisque officiis sedulo inservirent. Eadem vestigia apud omnes Americanos reperta sunt , inquit (a) Lafitavius , de Deo summo , Pachamac nuncupato , Universi creatore, hoc est Viracoha, quo vocabulo nonnullæ Americanæ nationes intelligunt Deum creatorem , quem dicunt etiam sapientissimum rerum omnium moderatorem , qui sua providentia cuncta regat . Has testatur Lafitavius esse notiones , quas habent Americani omnes culti , & barbari. „ Atque ut recentia , inquit (b) Pfannerus , „ prisca nostri Orbis misceamus , Novæ Angliæ in America septentrionali Incolas totum Orbem , & quæ Orbe „ continentur, a supremo quodam Numine, Kichtan ipsis „ appellato , condita credere. Et loci cujusdam in Regno Peguano Sacerdos de creatione mundi interrogatus , non aliam Naturæ , quam ex Dei voluntate originem esse , Lusitano cuidam respondit.

Ex hæcenus dictis , ac testimonio omnium populorum uberrime probatis iis, quæ factum postulant , arbitrator quidem , haud dari posse quemquam veritatis amicum , qui communem consensionem negare audeat , de Deo uno, Universi conditore ac moderatore : de actuosissima , ac sapientissima Dei virtute ; hæcque notiones e cælo delapsas esse ; propterea animos beatissime alliciunt ; ibique vi tali insidere visæ sunt , ut unquam neque dies , neque vana hominum commenta , neque impiorum dogmata infirmare , aut obliterare potuerint. Ad hanc communem persuasionem respiciens Tullius (c) ait : „ Quod ni ita „ esset , quî potuisset assensu omnium dicere Ennius:

Aspice

(a) Tom. 1. pag. 124. (b) Cap. 5. de creat.
 (c) Lib. 2. de N. D.

Aspice hoc sublime candens, quem invocant omnes,
Jovem :

Illum vero & Jovem & Dominatorem rerum,
Et omnia nutu suo regentem,
Patrem Divumque hominumque.

„ Et præsentem, sequitur Tullius, ac præpotentem Deum.
„ Quod qui dubitat, haud sane intelligo, cur non idem,
„ Sol sit, an non sit dubitare possit. Hinc apud Tul-
„ lium Balbus (a) inquit : Quanto venerabilius ac me-
„ lius antistitem veritatis majorum excipere disciplinam.
Profecto has majorum traditiones, de quibus habitus est
sermo, agnovit & Democritus, propterea, ut ex Laertio
in Vita Anaxagoræ, „ hostili animo in Anaxagoram dif-
„ ferens Democritus, sententias illius esse negavit, sed
„ antiquas esse dixit, easque ipsum furatum esse : ab
„ eodemque Anaxagora de mundi descriptione, ac men-
„ te, tradita carpere. Illud quidem manifestum est, ut
supra uberrime demonstravimus, omnes Gentes a primi-
genia traditione agnovisse, Deum fuisse Universi creato-
rem, omniumque rerum moderatricem esse divinam pro-
videntiam ; & absque labore ullo efficere quidquid velit.
Idcirco Ethnicorum quoque Philosophi, qui, communi
traditione duce, ultro procedere non dubitarunt, probe
agnoverunt, certissimæ quoque rationi esse subnixa, quæ
traditione didicerant ; sed & præstantiores eorum in unum
conflando, scilicet primigeniam traditionem cum acie in-
tellectus humani, sublimem Theologiam assecuti sunt.
Propterea claudam caput hoc sublimiori nonnullorum
Ethnicorum Theologia.

Celebris est Fani Minervæ, quod Sai in Ægypto
erat, inscriptio, a Plutarcho libro de Iside, & Osiride rela-
ta :

(a) *Lib. 3. de N. D.*

ta: Ego sum quod existit, EST, ERIT. Atque alia Templi Delphici inscriptio: EST. In cuius sensum Plutarchus inquirens, postquam neque numerum, ut quidam verbum istud exposuerunt, neque ordinem, neque copulam, neque aliud quid tale eo significari monstrasset, tandem sic explicat: Sed est ex se se perfecta compellatio Dei, simul cum verbo enuntiantis animo objiciens vim Dei. Deus enim unumquemque nostrum huc accedentem, veluti salutans compellat: Nosce te ipsum (nam & id in foribus Templi illius Delphici inscriptum extabat) inquiens: quod nihilo est, quam salve, deterius. Nos vicissim respondentes Deo: Es dicimus, veram, certam, solamque, soli convenientem ei appellationem, qua ESSE dicitur, tribuentes. Revera enim essentiae nos nequaquam sumus participes. Deus autem, si ita dicendum sit, EST, & est nulla ratione temporis, sed aeternitatis immobilis, tempore & inclinatione carentis; in qua nihil prius est, nihil posterius, nihil futurum, nihil praeteritum, nihil antiquius, nihil recentius, sed una cum sit, unico. Nunc sempiternam implet durationem: & hujus ratione, quod ESSE dicitur, vere EST, non futurum, non praeteritum, neque ortum, neque desitutum. Sic itaque Deus nobis est venerationis studio salutandus, atque compellendus. Haecenus Plutarchus. Plura hac de re eruditissimus congeffit (a) Pfannerus; inter cetera refert verba Mercurii Trismegisti dicentis: Deus ergo sempiternus, Deus aeternus, nec nasci potest, nec potuit: hoc est, hoc fuit, hoc erit semper: haec ergo est, quae ex se tota est natura Dei — Addit Plotini de Deo sententiam: Profecto, inquit Plotinus, qui potentiam multiplicem contuetur, secundum hoc aliquid quidem, quod subjecti vicem habet, essen-

(a) *Cap. 2. de Deo & cap. 5. de creat.*

essentiam nominat Plato, quatenus vero inspicit vitam, nominat motum, deinde & statum, quatenus eodem prorsus se modo habet: alterum vero & idem, qua ratione hæc multa sunt simul unum. Sic utique componens rursus in unum, in unam vitam solam, contrahensque in ipsis alteritatem, & continens interminabilem actionis identitatem, neque unquam aliud, neque ex alio in aliud intelligentiam aut vitam pertranseuntem, sed eodem modo se semper habentem, neque nunc quidem hoc aliquid, postea vero aliud, sed omnia simul — Sed ibi in eodem, idest in se ipso manente, nec aliquando permutato, sed in præsentem semper consistente: quoniam nihil ex eo præterit, nihil rursus in eo futurum, sed hoc ipsum quod est, semper existit, adeo ut æternitatis non sit subiectum, sed quod ex ipso subiecto velut effulget secundum ipsam identitatem, quam de possessione non quidem futura, sed jam præsentem, sibi ipsi vendicat, promittens videlicet ita se habere, neque unquam aliter habiturum — Quid enim est, quod erat ipsi atque præterit? Neque rursus accidit, quod dicitur, erit. Quid enim erit in ipso? Relinquitur igitur in se ipso ESSE, hoc ipsum, quod est ESSE. Quod igitur neque erat, neque erit, sed EST dumtaxat, id stabiliter habens ESSE; præterea quod neque permutatur in futurum, neque est a præterito permutatum, est enim æternitas. Est itaque ipsa circa ens, in ipso ESSE vita simul tota & plena, & ubique prorsus indistans — Verum etiam ipsum omne sic habere, ut nihil sibi desit. Ab ipso totius Architecto, quidquid prius dicitur & posterius, procul segregare debemus, unicam ipsi & immutabilem temporisque expertem vitam attribuentes. Non enim ex eo quod varia sunt & diversa quæ fiunt, putandum est etiam Effectorem cum ipsis eorum, quæ fiunt, mutationibus

nibus habere communionem. Quatenus enim varia sunt quæ fiunt, eatenus Effector ipse eodem tenore consistit. Omnia enim immortalia Deus in se comprehendit, intellectum omnem, animum omnem, & hæc penitus consistentia. Sed neque exigit incrementum cum sit perfectissimus. Ex Peripateticorum quoque sententia verus est sermo, inquit Pfannerus, a majoribus proditus inter omnes homines, universa tum ex Deo, tum per Deum constituta fuisse atque coagmentata: nullamque naturam satis instructam ad salutem esse posse, quæ citra Dei præsidium suæ ipsa tutelæ permissa sit. Etenim cunctorum, quæ rerum natura complectitur, cum servator est Deus; tum vero quæcumque in hoc mundo quoque modo perficiuntur, eorum omnium idem Genitor. Hinc de Diis non magis decantatur apud Gentes, quam isthæc:

Illic felices capiunt sua gaudia Divi

Æternum.

Hæc excerpta ex systemate Theologiæ gentilis purioris, summam simplicitatem divinæ naturæ præferunt, quæ ex Ethnicorum quoque Philosophorum sententia aperitissime omnem compositionem respuit; quæque sit a qualibet visibili specie dissimillima, necessario consequitur. Præterea præstantissimam divinam naturam esse singularem, atque unicam, nullo temporum spatio circumscriptam, sempiterna præditam vita: non fatali quadam necessitate, sed integerrimo libertatis arbitrio, rerum omnium fuisse procreatricem, ac esse moderatricem, universæ intime æque ac impermixtam creaturæ, a qua omnium rationabilium creaturarum tota felicitas pendet; Deum autem nullum exigere incrementum, quum ex ipsorum Ethnicorum sententia sit perfectissimus. Quæ quidem omnia populo Dei, & Ethnico communia sunt; quæque

que a primigenia , & constanti omnium populorum traditione hauſta fuiſſe manifeſtum eſt , ut ex recensitis omnium nationum monumentis uberrime demonſtravimus ; & ex iis , quæ in progreſſu hujus operis tradenda ſunt , evidentius confirmabuntur .

CAPUT III.

De primo homine , primaque mundi ætate , ac Juris Divini , & Naturalis Origine .

QUUM ab omnipotentis Dei voluntate Cælum , Terra , ac reliqua omnia , quæ in ampliffima hujus Univerſi mole comprehenduntur , creata , ſapentiſſimoque ordine firmata fuiſſent , ut cuncta ſtabili curſu procederent ; demum divina virtus acceſſit ad formandum hominem , qui iis omnibus bonis viſibilibus fruereſetur , quæ in ejus gratiam divina munificentia procreaverat . Quanta autem dignitate , naturali amplitudine , quantisque virtutibus ornatus fuerit homo ille primus , ex ipſius divini conditoris voce percipere quiſque poteſt , cum Deus dixit : *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram ; propterea in homine ſimulacrum Dei eſt . De limo itaque terræ Deus formavit corpus ejus , & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ , & factus eſt homo in animam viventem ; in qua anima eſt imago Dei . Videns autem Deus , non expedire homini eſſe ſolum , tulit ex Adam unam ex coſtis ejus , quam ædificavit in mulierem , hancque dedit illi in uxorem , ut ex his omne genus humanum propagaretur . A Deo . Protoplaſti formati in deliciarum loco , cui terreſtris Paradifi nomen inditum fuit , collocantur , ut beatam vitam agerent ; quoniam nihil illic*

X

ad

ad honestam voluptatem deerat, nihil, quod corporis animique tranquillitatem turbaret: non morbi, non aeris intemperies, labores nulli; illic enim sponte alimentum suave ac uberosum reddebatur; sed & innocentia custodita, Dei mandato obtemperando, immortales fuissent, bonaque hæc omnia ad posteros traducta adhuc durarent.

Tantæ felicitati invidit Dæmon, quum ipse placens sibi ob excessam sui naturam, Deo creatori suo cum Angelis, quos secum traxit, perduellis factus est; ejus eximiæ dotes in malignas artes repente mutatæ sunt: caritati rabida invidia substituta est, & naturalis amplitudo in superbiam conversa, in tristam consolationem abiit sectatores habendi; hinc vile officium assumpsit, tentandi homines, ut & ipsi perduelles Deo redderentur. Assumpta igitur a Dæmone serpentis specie, ad mulierem se confert, minoris intelligentiæ præditam, callidoque sermone eam allicit, ut vetito fructu vescatur: habetur sermo de Dei præcepto, & de pœna mortis præceptum frangentibus subeunda: quumque Dæmon mendax respondisset, nequaquam morituros eos, qui de vetito fructu comederent, immo fore, ut tamquam Dii haberentur, Angelo mentitori mulier fidem habuit, & credendo, sensibilibus rebus divinas virtutes esse adnexas, decepta comedit. Mulier adit Maritum, blanditiis eum allicit, & ad vescendum de fructu vetito sollicitat: Mulieris exemplum, virique urbanitas erga propriam uxorem auget in Adamo tentationem; & quoddam desiderium in ejus corde exurgens proprii arbitrii utendi, agendique a se, introducit quandam in Adamo fallacem voluptatem audaciamque; propterea vetitum fructum ab uxore porrectum comedit. Hoc pacto innocentia amissa, ac speciosa Dei imagine in ipsis impressa peccando fœdata, repente justo Dei judicio cuncta

mu-

mutantur, eaque, quæ Deus fecerat pro eorum felicitate, vertuntur in supplicium. Peccatum delevit intrinsecus rectas animi affectiones, & prava carnis concupiscentia ortum habuit; & aversio a Deo, cujus non valent præsentiam sustinere, peccati opus fuit; hinc pudore conspersi latibula quærunt; in suo enim malefacto præsentem pœnam habent, quos ante Judicis sententiam damnaverat propria conscientia, solertissima opifex vitæ miserabilis. Demum causa coram rite cognita, lataque justissimi Judicis sententia, se sentiunt terrore mortis concuti, miseriis obrui, & undique amaritudinibus vexari: de Paradiso quippe ejecti, terramque silvestrem & horrorem spirantem ingressi, adminiculo pertinacis laboris opus est, ut terra alimentum præstet; industriaque & labore opus item est ad moderandum cibum.

Non adhuc malorum finis. Vidit Adam mortis pœnam in suam quoque posteritatem transfusam, fratricidio innocentis Abelis, a Caino commisso. Sicut enim primi Parentis incorrupta natura, felicitas, ac immortalitatis donum, si Dei mandato obtemperasset, in ejus posteris, quotquot futuri erant, non interrupta perennitate durarent; ita primi Parentis inobedientia totum genus humanum in Protoplastorum miseras pertraxit: Unde vulgata illa D. Bernardi querela adversus Adam: „ Sicut enim, „ inquit, omnium fuisti parens, ita & omnium perem- „ tor; & quod infelicius est, prius peremptor, quam pa- „ rens. Etenim quum in feminibus insit vis, atque earum specierum natura, quæ ex ipsis producuntur, consequens erat, ut ex sædata parentum natura sæditate quoque nascitura posteritas aspergeretur. Quod in qualibet animantium specie perspicuum est; & in quolibet plantarum semine ostenditur. Botanici enim, adhibitis aptis

conspicillis, in multis dissectis feminibus integram plantam illius speciei discernere valuerunt. Hoc juxta communem Philosophorum sententiam affirmat P. Franciscus de Lanis Societatis Jesu: ubi (a) sic habet „ Communis „ recentiorum sententia est, licet in semine tritici e. g. „ nullum appareat vestigium formæ, seu figuræ ipsius plantæ triticeæ, vere tamen latere figuram ipsam, immo organizationem aliquam totius plantæ, quæ licet nudo „ oculo discerni nequeat, sit tamen affabre distincta in „ suas partes, puta culmen, folia, aristas &c. ut propterea „ germinatio plantæ non tam sit nova productio, quam „ ipsius plantæ in semine invisibiliter latentis dilatatio „ quædam & incrementum. In hanc forte devenit sententiam suis etiam adductis observationibus ope perfectissimi, quo utebatur, microscopii: inter ceteras enim una tantum circa mali citrini vel limonii semen observari potest in ejus Prodromo capite octavo. Profecto filius est viva patris imago; & genitus non potest natura esse genitore perfectior: corruptio quippe, quæ in primo Parente malæ voluntatis fuit effectus, & justa pœna peccati; in posteris natura est, quum filiatio paternæ naturæ sit propagatio; propterea universam futuram tunc propaginem vita unius hominis continebat, & omnes fuimus in illo uno, quando omnes fuimus ille unus. Nondum erat nobis singillatim distributa forma, in qua singuli viveremus, sed jam natura erat seminalis, ex qua vitiata propagaremur; idcirco a mortali mortales nati. Hanc veritatem Plutarchus sic (b) explicat: „ Nisi fundamenta stirpis jacta sint pro- „ be, miseros necesse est deinceps esse posteros. Quod autem post Adami lapsum fuit justum supplicium, sapientissimo divinæ bonitatis consilio versum est in humani generis

(a) *Tom. 3. lib. 13. prop. 3.* (b) *In Comment. de liber. educ.*

neris remedium ; prompta etenim pœna adversus primos Parentes irrogata , quæ ab omnibus eorum descenditibus sentitur , factum est , ut terror judiciorum Dei apud omnes populos pervulgaretur ; propterea ad innocentiam servandam excitarentur ; aut si aliquando flagitiis polluerentur , dignos pœnitentiæ fructus faciendo , divinam evitare possent vindictam. Ad divinam clementiam respiciens S. Leo Papa (*a*) inquit : „ Deus omnipotens & clemens ,
 „ cuius natura bonitas , cuius voluntas potentia , cuius opus
 „ misericordia : statim ut nos diabolica malignitas veneno
 „ suæ mortificavit invidiæ , prædestinata renovandis mor-
 „ talibus suæ pietatis remedia inter ipsa mundi primordia
 „ præsignavit. In ipsis quippe mundi primordiis gratia
 Dei factum est , ut Abel innocens fuerit , totque alii fue-
 rint & futuri sint usque ad ultimum electum. Ubi enim
 abundavit hominum malitia , abundavit & gratia , qua
 velificante ac excitante , homines dum velint , innocen-
 tiam servare possunt , & peccatores quoque , avertendo se
 a via iniquitatis , ad æternæ salutis portum pervenire. Eo-
 que respiciens Seneca (*b*) inquit : „ Quæris , quid sit pro-
 „ positum Dei ? Bonitas ; ita certe Plato ait : Quæ Deo
 „ faciendi mundi causa fuit ? Bonus est , bono nulla cuius-
 „ quam boni invidia est.

Quæ hæctenus de primorum Parentum origine , de eorum ante peccatum felicitate , deque ærumnis post lapsum dicta sunt , ex Mosaica Historia deprimisimus. Nunc earundem rerum vestigia , quæ in utroque Orbe occurrunt , nostri muneris erit ostendere , ut pateat tum antiquorum , tum recentiorum populorum testimonio Annalium Mosaicorum veritas. Animadvertendum tamen est , quod variis nominibus in designando primo homine diversi populi

(*a*) *Serm. 2. de Nat. Dom.* (*b*) *Epist. 65.*

usi sunt ; rei autem indubia signa , ac præcipua adjuncta primum hominem indicantia tenuere , quod de aliis quoque rebus aliter apud alios nuncupatis evenire solet pluribus de causis , & præcipue idiomatum varietate. Balbus apud Tullium libro secundo de Natura Deorum dicit ;
 „ ex terra homines factos. Quum autem terra dicta sit omnium hominum mater , propterea Brutus osculum telluri dedit ; ab oraculo enim audiverat , eum regnaturum , qui primum matrem esset osculatus , ut ex Liviana Historia , ubi sic (a) legitur : „ Ipsi inter se uter prior cum
 „ Romam rediisset , matri osculum daret , forti permittunt. Brutus alio ratus spectare Pythicam vocem , velut si prolapsus cecidisset , terram osculo contigit : scilicet quod ea communis esset omnium mortalium mater. Halicarnasseus porro libro primo & quarto ait : „ Rex
 „ Saturnus ita ab Italis nuncupatus , quia veteri lingua terra vocabatur Saturnia. Saturnus autem a Græcis nuncupatur Chronus , quia in se comprehendit universam
 „ hominum naturam. Fabricius autem (b) inquit : Nonnullorum orientalium traditio , ex luto a Prometheo homines efformatos fuisse. Nomine autem Promethei a
 „ nonnullis Gentibus Deus Orbis conditor significabatur. Flavius (c) refert , „ primo homini Adami nomen tributum fuisse , quod hebraico idiomate significat rubrum
 „ quia ex terra rubra factum fuerit. Antiquorum Gallorum constans erat traditio , quod ortum habuerint ab uno homine , ut Cæsar (d) refert : „ Galli se omnes ab Dite
 „ patre prognatos prædicant. Sanchoniaton (e) apud Shukford deducit totum genus humanum a duobus mortali-

(a) *Lib. 1. Decad. 1.*(c) *Antiq. Jud. lib. 1. cap. 2.*(e) *Lib. 1. cap. 1.*(b) *In Cod. vet. test. cap. 18.*(d) *Lib. 6. de bell. Gall.*

talibus, masculo & femina. De antiquis Germanis sic (a) Tacitus inquit: „ Celebrant Germani carminibus antiquis (quod unum apud illos memoriae, & Annalium genus est) Tuistonem Deum terra editum, & filium Mannum originem Gentis conditoresque: Manno tres filios adsignant. Vossius de hac re differens, eruditissime sic (b) loquitur: De Tuistone terra edito, & Manno ejus filio reliquias doctrinae veteris de Adamo terra edito, qui a Germanis Tuisto vocatur. Item Mannus trium filiorum parens sit Noachus, a quo omnes populi post diluvium originem duxerunt. Nec obstat, quod Noachus sit decimus ab Adamo filius, & illius filius dicatur; primus enim parens omnem cujus posteritatem genuisse censetur; & omnes descendentes jure merito vocantur filii. Nec repugnare videtur, Tuistonem Deum a Germanis fuisse vocatum, si hoc vocabulum more Gentium ad Deos animales referatur, hoc est ad homines deificatos; quod praecipue spectat ad primos Parentes. Item quum primum ex Adamo, deinde a Noacho omnes gentes originem duxerint, Adamum & Noachum Saturni nomine signare solebant. Saturnus est idem ac Adamus; & hominem fuisse, ne Gentium quidem historici negare ausi unquam fuerunt. Adam autem dictus est Saturnus non ab Hesiodo modo, sed in Hymnis etiam, sive potius initiis, quae Orphæo tribuuntur — Saturno mater tribuitur tellus, antequam homo non fuit. Etiam caeli filius dictus est a Gentibus, quia non alium agnosceret patrem, quam caelestem. Jovis nomine aliquando ab Ethnicis Heros intelligitur. Hinc illud Arati: Jovis omnes progenies sumus, idest primi hominis quemadmodum apud Plutarchum in Apochetmatis Alexandri: Jupiter

(a) *Libell. de Moribus Germ.* (b) *Lib. 1. cap. 14. 18. & 38.*

piter natura omnium est pater — Antiquis Germanis fuisse traditionem etiam de Eva, Isis dicta: Ab Ægyptiis quoque Isis nuncupata, ut Osiris Adamus — Nec putandum est primorum Parentum memoriam in Asia penitus intercidisse apud Gentiles. Antiqui Ciliciæ incolæ primum hominem dixerunt cæli, terræque filium. Adama antiqua Urbs Ciliciæ erat condita a Syris, inque primi hominis Adam, Adama appellata. Item apud Græcos primus homo cæli, terræque filius erat; quod nulli melius convenit, quam Adamo, aliter dictus Saturnus, & Eva Ahea: puta quia Saturnus est primus homo, & Ahea omnium mater. Hactenus Vossius.

Ethnicorum quoque Poetæ de primo homine cecinerunt.

Ovidius (a) sic cecinit:

Sanctius his animal mentisque capacius altæ
Deerat adhuc, & quod dominari in cetera posset,
Natus homo est.

Homeri Hymnus, sive initium, in Terram matrem:

Terram omnium matrem canam.

Et illud (b) Juvenalis carmen

Compositique luto, nullos habuere parentes.

Alia Ethnicorum de hac re monumenta congerit (c)

Pfannerus.

Ex Callimacho.

Erat tempus cum volucrum sæcla,
Et quadrupes, & quidquid occulit pontus,
Vocem, & lutum Prometheus
..... Si te ipse Prometheus
Finxit, & ex alio non dedit esse luto.

Hesiodus:

Pa-

(a) *Metamor.* 1. (b) *Satyr.* 6. (c) *Cap.* 6. *de homin. creat.*

..... Parens hominumque , Deumque
 Vulcanum insignem jussit mox pulvere lympham
 Miscere , una hominisque illi præbere loquelam
 Et mentem.

Ovidius:

Ex terra mista fluvialibus undis.

Plato dicit , priscos homines e terra procreatos. Uti & Zeno Eleates , referente Laertio , generationem hominum e terra esse dixit. Ita apud Ciceronem traditur disputari solere , existisse quandam materiam ferendi generis humani , quod sparsum in terra atque satum , divino auctum sit animorum munere. Hinc Phocylides:

Ex terra corpus nobis est , rursus in illam
 Solvimur & pulvis fumus.

Theseus :

Jam finite terræ mortuos gremio tegi.
 Res unde quæque sumserat primordium,
 Eo recipitur : Spiritus cælo redit,
 Corpus terræ.

Et apud Plutarchum Epicharmus: in eundem sensum concretum fuit (corpus) & discretum est , rediitque unde venerat , terra deorsum , spiritus sursum. Hactenus ex Pfannero. Dii animales Gentium potissimi , inquit (a) Vossius , pertinent , vel ad primos Parentes , vel Noe & conjugem , vel liberis horum ; item Dii Selecti vel Consentes. Tellus culta a Gallis , Germanis , Scythis , Tartaris , & idem cultus apud Peruanos est repertus , quia , ut Vossius concludit , genus suum ad tellurem referebant. De Gauribus orientalibus , antiqui Zoroastris asseclis , Picardus (b) tradit , in illorum historiis scriptum esse , totum genus humanum a duobus solis personis fuisse propagatum. Et ex

Y

anti-

(a) *Lib. 2. cap. 62.* (b) *Tom. 2. de Gaur. & Sinens. relig.*

antiquis Sinensium scripturis aperte colligi, quod postquam a Deo creati fuerunt cœli, terra, spiritualesque substantiæ, denique primum hominem, quem Puongu vocant, factum fuisse. Gonzalus Mendozza in ea relatione, quam ad Philippum II Hispaniarum Regem misit, (a) testatur, in antiquis Sinensium libris reperiri, a Deo, quem Tain vocant, primum hominem primamque feminam creatos fuisse. Cardinalis Lucinus, exhibet primum sacros antiquorum ritus (b) terræ matri constitutos, deinde ait, in Regnis orientalibus Madurensium, Mayssurensium, & Carenatensium vigere traditionem, cunctos mortales a quodam, Bruma dicto, ortum duxisse; quo nomine primum hominem intelligunt. Theologia Gentium historica, inquit (c) Lafitavius de moribus Silvestrium Americanorum, habet pro objecto primos Parentes, Adamum scilicet, & Evam. Hanc, Atam a Brasiliensibus nuncupatam, omnium hominum Matrem Ethnici dicunt. Facta demum ab eruditissimo Lafitavio collatione cum mysteriis, orgiisque Gentilium nostri Hemispherii, animadvertit, Gentium ritus convenire, in designanda Eva, viventium Matre. Agnoverunt quoque antiqui sapientes, esse omnino rationi consonum id, quod de creatione mundi, de primo homine, & propagatione humani generis constanti traditione apud Gentes pervulgatum erat. Quapropter adversus Epicureos, Vossio (d) referente, acutus disputator sic disserit: Solum dixero, si mundus semper fuit, infinitos nos habituros majores: in ceteris etiam animalibus, quæ ex femine generantur, datum iri progressum in infinitum, quod in causis per se esse nequit, ut omnino agnoscere cogamur, fuisse homines

(a) *Lib. 2. cap. 5.*(b) *Cap. 14. & 25.*(c) *Pag. 226. usque 247.*(d) *Lib. 1. cap. 1.*

nes primos: fuisse gallinam ante ova, quotcumque animo conceperis. Et aliter si est, unde tam recens eorum memoria, qui artes quasque invenerint? Unde item, quod illorum nec vola, nec vestigium superfit, qui infinitis ante fuerunt temporibus? Quod argumentum, concludit Vossius, tanti etiam visum Lucretio fuit, ut propterea cœpisse mundum hunc, & satis esse recentem fateretur.

Ut evidentius autem perspiciamus Annalium Mosaicorum veritatem, animadvertenda sunt ea etiam, quæ apud Gentes pervulgata sunt de terrestri Paradiso, hoc est de aurea ætate, quæ tributa est homini primo in statu innocentia, quam graphice admodum depinxit Poetarum ingeniosissimus (a) Ovidius:

Aurea prima fata est ætas, quæ vindice nullo
Sponte sua sine lege fidem rectumque colebat.
Nondum præcipites cingebant oppida fossæ:
Non galea, non ensis erat.

Post pauca:

Ipsa quoque intactis, rostroque intacta, nec ullis
Saucia vomeribus, per se dabat omnia tellus:
Contentique cibus nullo cogente creatis,
Arbuteos fetus, montanaque fraga legebant.
Ver erat æternum, placidisque tepentibus auris
Mulcebant Zephyri natos sine semine flores;
Mox etiam fruges tellus inarata ferebat.

Alibi idem (b) Ovidius:

Signabat nullo limine fossor humum.

Ex Virgilio 1. Georg.

Nec signare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat.

Martialis (c) de Saturno

Y 2

Anti-

(a) 1. *Metam.* (b) *Lib. 3. amor. Eleg. 7.* (c) *Epig. 63. lib. 12.*

Antiqui Rex magne poli, mundique prioris,
 Sub quo pigra quies, nec labor ullus erat.
 Samuel Bochartus de aurea ætate Hesiodi, & Telecidis
 carmina (a) refert. Hesiodus:

Cælorum imperium dum Rex Saturnus habebat,
 Diis similes, summa degebant pace, nec ullus
 His labor, aut ærumna fuit.

Telecides:

Primum quidem omnibus pax fuit, ut manibus
 Aqua

Paulo infra:

Nec quæ metum afferrent, nec quæ morbum
 Terra genuit.

Laertius (b) inquit: Linum Mercurio, & Urana Musa
 natum tradunt cosmogoniam fecisse, Solis & Lunæ cur-
 sum, animalium fructuunque ortus explicuisse. Hujus
 Poematum initium fertur tale:

Fuit olim tempus, in quo simul orta fuerunt.

In dissertatione Stephani Morini de Paradiso terrestri sic
 legitur: Syri autem se habere ex traditione majorum,
 quod Adamus in agro Damasceno creatus est, & in ipso
 Damasci nomine terram rubram lingua sua inveniunt.
 Burnetius autem sic (c) ait: Felix utique ætas, de qua
 consentiunt omnes, & utraque historia (hoc est populi
 Dei & Gentium) testatur, summam fuisse cæli clemen-
 tiam, & æquabilitatem in recenti mundo, & in Paradiso:
 Ea cæli temperies ab antiquis cum verno tempore compa-
 rari solet, notaque sunt Virgiliana Carmina:

Non alios prima crescentis origine mundi
 Fluxisse dies, aliumve habuisse tenorem

Cre-

(a) *Tom. 2. lib. 1. cap. 1.* (b) *In Proæm. lib. 1.*

(c) *Lib. 2. cap. 1. de T. S. T.*

Crediderim: & hyemis parcebant flatibus Euri.
 Nam in regno Saturni juxta antiquos eadem erat semper
 facies naturæ, cæli, & terræ, eadem temperies anni: ne-
 que fluxit tempus per dispares motus, & illud inæquale
 curriculum, per quod annus noster volvitur: Vita deni-
 que & facilis & beata. Atque ita semper pinxerunt au-
 reum sæculum: fuitque notissimum apud Poetas fere om-
 nes argumentum, in quo luserunt ad fastidium usque, ma-
 teriæ dulcedine allecti; ut nempe id sibi proposuisse vi-
 deantur ex iis nonnulli, rem ipsam vera narratione expo-
 nere, sed ingenium qualitercumque exercere in adornan-
 da idea felicissimi rerum status. Hæc paucis, ita conclu-
 dit Burnetius, complexus est Hesiodus, & ceteris mode-
 stius: nota etiam sunt Lucretii carmina de tellure recenti,
 quæ sic habent:

Ipsa dedit fructus, & pabula læta,

Quæ nunc vix nostro grandescunt cuncta labore.

Halicarnasseus (a) inquit: traditum a majoribus est,
 quod antequam Juppiter imperaret, regnavit Saturnus,
 sub quo illa ætas, in qua omnia sponte dabat tellus; nec
 unquam post illud tempus id evenisse. Plato autem, in
 Timæo, terram felicem primæ ætatis vocat Jovis hortum:
 „ In Saturnalibus quoque sacris, inquit (b) Vossius, pri-
 „ ma illa ætas a Gentibus expressa in æqualitate honoris,
 „ omnibus tum servis tum liberis. Quam belle, ait, ea
 „ conveniunt hominis statui in Paradiso? Ut mihi quidem
 „ dubium sit nullum, quia ex traditione hæc hauserint Gen-
 „ tes. Plura quoque congeffit (c) Pfannerus de Paradiso
 terrestri. Hesiodus:

Prius namque in terris vivebant familiæ hominum,
 Omnino absque malis, & sine difficili labore,
 Mor-

(a) *Lib. 1.* (b) *Lib. 1. cap. 18.* (c) *Cap. 7. § 9. & 10.*

Morbisque molestis , qui hominibus senectam afferunt.

Sed ut Dii vivebant, præditi securo animo,
Plane absque laboribus, & ærumna, neque molesta
Senecta aderat , semper vero pedibus ac manibus
similes

Delectabantur in conviviis, extra mala omnia

..... Bona vero omnia

Illis erant; fructum autem ferebat fertile arvom
Spontaneum multumque & copiosum: ipsique ultro.
Quieti partis fruebantur, cum bonis multis.

Tibullus :

Illo non validas subiit juga tempore Taurus,

Non domito freno ore momordit equus.

Non domus ailla fores habuit, non fixus in agris,

Qui regeret certis finibus arva lapis.

Ipsæ mella dabant quercus, ultroque ferebant

Obvia securis ubera lactis oves.

Non acies, non ira fuit, non bella, nec enses

Immiti sævus duxerat arte faber.

Atque apud Senecam Hippolytus vitæ genus , quod ipse
sectabatur , extollens , & felicitatis istius ævi status compa-
rans , ait :

..... Hoc equidem reor ,

Vixisse ritu , prima quos mistos Deis

Profudit ætas : nullus his auri fuit

Cæcus cupido , nullus in campo sacer

Divisit agros arbiter populi lapis :

Nondum secabant credulæ pontum rates :

Sua quisque norat maria : non vasto aggere

Crebraque turre cinxerat urbes lacus :

Non arma sæva miles aptabat manu.

Nec

Nec torta clausas fregerat saxo gravi
 Ballista portas, iussa nec Dominum pati
 Juncto ferebat terra servitium bove :
 Sed arva per se feta poscentes nihil
 Pavere gentes, silva nativas opes,
 Et opaca dederant antra nativas domos.

Neque Poetæ solum, sequitur Pfanerius, verum & Philosophi talia tradidere, inter quos dignitate primus Plato de terrestri Paradiso inter cetera, Politicorum libro, sic loquitur : Fructus illis & poma & fruges abunde arbores, & fertile solum, sponte sua absque agriculturæ opera sugerebant. Nudi quin etiam & expediti sub dio ut plurimum pascebantur. Deinde Plato in Cratin. sub finem ad legum divinarum humano generi latarum transgressionem, terrestris illius Paradisi ejectionem, omnemque, qua homo conflictatur, calamitatem refert. Totam hanc de utroque hominis statu historiam, mutatis fere tantum nominibus, a Sacerdote quodam Peguano, ita relatam a Ferdinando Mender Pint, qui sermoni se præsentem adfuisse dicit, quin recenseamus, omittere nequivimus. Ea ita se habet : Post erutum ex aqua Orbem, hortum a Deo plantatum esse, cui incolam custodemque hominem, Adæ nomine, cum uxore Baragone dederit; utrumque in obsequii specimen, ea lege adstrictum, ne arboris (Hilafaran vocabat) fructum temeraret, quem suo honori seposuisset; ni pareret gulæ intemperiem horrendis suppliciis luituros, etiam in posteris transituris. At serpentem, ex domo fumi, magnam istam felicitatem Lupanto, veritam, ne homini sua erga Dei iussa reverentia æterna felicitas obtingeret, mulieri, melioris sortis spe pellectæ, persuasisse, ut vetitos fructus invaderet, marito quoque in criminis communione pertracto. Unde horto expulsis, mors, dolores, atque

atque inopia ab irato Numine incubuerint, quod tamen Adæ multis lacrimis testata pœnitentia utcunque mitigavit. Hactenus eruditissimus Pfannerus.

Historiam de prima mundi ætate, quæ apud Americanos, referente Pfannero, vigeat, fere eandem exhiberi in antiquissimis Brachmanum orientalium libris testatur P. Vincentius Maria Senensis, qui sic (a) inquit:

„ In Brachmanum libris scriptum est: In prima mundi
 „ ætate non erat pluvia, sed terra irrigabatur a flumine,
 „ ita ut terra absque ullo labore ubertosos fructus sponte
 „ daret. Propter autem hominum inconstantiam, Brach-
 „ ma (hoc est Deus) ordinem naturæ mutavit, dixitque
 „ hominibus, labore manuum vestrarum terra in poste-
 „ rum fructus vobis præbebit. De aliis nationibus Huetius (b) ait: Sinæ, & Japonenses Mosi consentiunt de Paradiso terrestri, de primo homine, & de doloso serpente; propterea arbori anguem circumplacant: sic nempe serpentem dolosum adumbrantes, qui Evæ verba dedit. Item in priscorum Brachmanum orientalium Codicibus expressa est historia de primi hominis primæque mulieris creatione, de Paradiso terrestri, ut ex colloquio Calani cujusdam cum Onesicrito, de primæ horum progeniei vitiositate, exitio, & reparatione; propterea puerperas & pueros recentes immundos esse, atque hanc immunditiam aquis ablui rentur — Incolæ regionis Indiæ Tanguth filios suos redimunt Ariete — Tautus, rerum Phœnicarum antiquissimus scriptor, serpentibus divinitatem quamdam adscripsit. Hactenus Huetius. Picardus verba faciens de populis Japonensibus, & Magadascarensibus testatur (c) illas gentes traditionem servavisse de duobus primis Pa-

ren-

(a) *Lib. 3. cap. 17.* (b) *Propos. 4. cap. 3. & 6.*
 (c) *Tom. 2. de Japon. & Magadasc. relig.*

rentibus, de Paradiso terrestri; & Dæmonem fuisse peccati, ac humanæ corruptelæ auctorem. Idem Picardus (a) de Peruanis, aliisque occidentalis Americæ populis, apud illos constantem vigere traditionem de primorum Parentum peccato; propterea Deum sterilem terram reddidisse, quæ prius sponte dabat fructus suos. Lafitavius, de moribus Silvestrium Americanorum verba faciens exhibet (b) symbola & hieroglyphica, quibus nonnulli populi usi sunt, ut hanc historiam de callido serpente posteris traderent: inter cetera serpentem arbori circumplicatum representabant. Hoc symbolum progressu temporis idololatrici cultus argumentum fuit; neque id mirum videbitur, inquit Lafitavius, animadvertenti, fere omnes Gentes in hanc dementiam colendi Dæmonem, descendisse. De hac prævaricatione S. Philastrius sic (c) loquitur: „ Primi sunt Ophitæ, qui dicuntur serpentine. Isti colubrum venerantur, dicentes quod hic prior nobis scientiam boni & mali attulerit; unde ei, Dominum invidisse, asserunt. Picardus (d) refert „ antiquos populos Estoniæ, Lituaniæ, Borussia, Curlandiæ, & Samogitiæ eadem de causa serpentem coluisse. Tantum autem abest, ut hisce insipientium hominum commentis pravisque institutis Mosaicorum Annalium veritas labefactari queat; quum immo evidentius confirmetur; sublatis enim vanis commentis, primigenia veritas testimonium ab ipsa corrupta religione apertissime desumit.

Post lapsum, inquit (e) Vossius, Adamus factus est agricola, & agriculturam docuit suos. Primus etiam Saturnus invenisse ac docuisse agriculturam; Unde a Gen-

Z

tibus

(a) Tom. 1. in suppl. Peru. &c. (b) Tom. 1. pag. 233.
 (c) De hæresib. num. 1. & 2. (d) Tom. 2. de populis Eston. &c.
 (e) Lib. 1. cap. 18.

tibus cum falce messoria fingeatur. Aurelius Victor de origine gentis Romanæ sic loquitur : Itaque primus , hoc est Saturnus , agriculturam docuit. Item ex Plutarcho , quæstione quadragesima secunda , fructuum virtuti Deus ille præest , hoc est Saturnus ; hoc enim falx significat. Hactenus Vossius. In dissertatione Stephani Morini de Paradiso terrestri legitur , in vicina Syria Adamum exsulasse , ut testantur Gabriel Sionita , & Joannes Heffronita Maronitæ e Libano , & propinquiores amissæ Edenis regiones incoluisse ; hinc Adami vestigia in urbe Adam ad mare Tiberiadis sita. Addatur sententia de Adamo cum Eva Chebrone sepulto. Fabricius autem , diligentissimus orientalium populorum scrutator , testimonio Zabiorum , Græcorum , Persarum , & Ægyptiorum refert (a) ,
 „ quod Adam terram Babel ingressus multa mirabilia se-
 „ cum asportaverit : Alii testantur de gigantea & immani
 „ ejus statura ; adduntque alii , in Insula Zeylan in mon-
 „ te Hacman , in cujus fastigio , haud procul a Templo ,
 „ multis ardentibus lucernis fulgentissimo , præter vesti-
 „ gia Adami , imaginem insanæ magnitudinis conspici ja-
 „ centem , perhibent. Ad hæc addi possunt vestigia ali-
 „ qua , quæ habentur inter Gentes de Caino fratricida. S. Phi-
 „ lastrius (b) inquit : „ Alii dicuntur Cajani , qui Cain lau-
 „ dant fratricidam , primogenitum Patris nostri ac beati
 „ Adæ protoplasti , dicentes , ex altera virtute , idest Dia-
 „ boli , Cain factum , ex altera autem Abel beatissimum
 „ natum , & virtutem majorem , quæ erat in ipso Cain ,
 „ invaluisse . Americani quoque Abelis & Caini casus fa-
 „ bulis adumbratos habent , teste (c) Huetio .

Quamquam ad hujus operis compositionem nihil mi-
 nus

(a) *In Cod. vet. test. cap. 18. usque 29.* (b) *De heres. n. 3.*
 (c) *Propos. 4. cap. 7.*

nus consentaneum, aut minus quæsitum aliquibus videri possit, quam ut de primorum hominum longævitate verba faciamus: tamen ut Mosaicæ Historiæ fides undique facta tecta appareat, pauca quædam placet addere, quæ a Gentium testimoniis petita, id plane confirment, quod de vetustissimorum Patriarcharum spatii vitæ longissimis in Mosaicis Annalibus legitur. Inter ea quidem, quæ ab Ethnicis scriptoribus exempla referuntur, non sum nescius, plura reperiri, quæ ad fabulas merito amandari solent: quod utique mirum nemini videri debet; quum falsis narrationibus multiplices causæ occasionem præbere possint. Adfunt autem subsidia, quibus indigemus, ut fabulosa a veris apte secernamus; & præcipuum illud est, ut facta collatione inter scriptores plurium nationum, quæ inter se se ignotæ, aut aliis de causis discordes fuerunt, tamquam vera admittamus ea, de quibus eadem scribant & dicant. Plinius (a) fatetur „ multos Gentium historicos de spatii vitæ longissimis scripsisse. Primorum hominum longævitatem, tradit (b) Picardus, in antiquis Sinensium historiis commemorari; idque fusius tradit (c) Gonzales a Mendoza, referens in Sinensium libris legi longissima vitæ spatia priscorum Patriarcharum; quorum unus nongentos, & alii octingentos annos expleverint. Hesiodus (d) inquit: primorum hominum vitam nostra hac fuisse diuturniorem. Atque his accedat Burnetii auctoritas, qui sic (e) ait: Notum est, Patriarchas antediluvianos in tot annos, & tam mirandam longitudinem duxisse vitam, ut ad salvandam fidem historiæ sacræ, alias a nostris annorum formas excogitare voluerint: sed eandem longævitatem primorum hominum nos docent Gentium scripta. Hesiodus

Z 2

om-

(a) *Lib. 7. cap. 48.* (b) *Tom. 2. de Sinens. relig.* (c) *Lib. 2. cap. 5.*
 (d) *Apud Huetium propof. 4. cap. 2.* (e) *De Tell. theor. lib. 2. cap. 1.*

omnia senectutis incommoda iis adimit etiam in secunda, quam finxit, ætate mundi; quum centum jam annos habuerint, nondum pueritiæ & incrementi terminos præteriisse supponit. Idem legitur in Sibyllinis etiam oraculis de primis hominibus. Denique, subdit Burnetius, qui plura desiderat hac in re Gentium testimonia, Josephum adeat libro quarto suæ Historiæ, qui eandem longævitatem primorum hominum celebrans: Testes habeo, inquit hujusce rei, quotquot inter Græcos Barbarosque rerum antiquarum monumenta reliquere, quorum nomina & dicta exponit.

Explorandæ modo sunt consecutiones, quæ ex utraque Historia, populi scilicet Dei, & Gentium, sponte fluunt. Tota hæc irrefragabilis historia de utroque primorum hominum statu, hoc est felici intus in homine, æque ac in ceteris rebus, hominis gratia creatis ante peccatum, infelicique in utraque parte post lapsum, manifestam mali moralis ac physici præsertim originem. Propterea, consensione omnium Gentium hujusce historiæ veritate probata, non est ultro laborandum, in texendis probationibus, cur homo ita sit, & in quærendis causis tot malorum & ærumnarum, quæ in homine primum, deinde in toto hoc sublunari Orbe conspiciuntur; malum enim morale opus hominis fuit; malum physicum invecum ab ipso auctore ac moderatore naturæ in peccati pœnam, alium in natura constituendo ordinem; qui quidem in tanta varietate, qua positus est, stare non posset absque divina providentia; ea enim ipsa, quæ tumultuosa in natura videntur, ratione & consilio reguntur, neque temere, neque ex imbecillitate divinæ potentiæ sic coierunt; sed in his ipsis, constantibus tamen, rarisque vicissitudinibus altissimum inest divinæ bonitatis consilium, quod uberrime referabitur, quum de divina providentia erit sermo.

Vi.

Videndum nunc est de juris divini origine ; quod quidem jus constituitur ex propria absolutaque Dei imperandi prohibendique potestate ; qui cum sit hominum conditor & parens , Dominus quoque & legifer est ; hinc omni ævo cunctis Gentibus persuasum fuit , omnia Dei geri vi ac ditione , ipsumque piorum & impiorum habere rationem ; unde Dei cultus , legum vis , ac summi Numinis metus ortum habuerunt , ex quibus omnibus jus divinum definitum est , & religio circumscribitur ; & ex quibus quædam hominum cum Deo societas constituitur , quæ fere ita se habet , ut illa militum ad supremum Ducem ; propterea justum absolute , & proprium hominis officium videtur , Dei obtemperare mandatis , quæ pro imperio suo ac voluntate decernit , in quibus exsequendis , exhibetur Deo verum animi sacrificium ; submissa enim voluntas est hostia grata Deo , qui intima cordium intuetur ; propterea ad munera Abelis Deus respexit , eo quia e corde puro procedebant ; ad Cain autem , & ad munera ejus non respexit , cum invidiæ livore in corde suo tabesceret . Jus itaque divinum , in quo inest divini cultus ratio , in prima mundi ætate a Mose descriptum , parentum ad filios orali traditione , priorumque sacrificiorum more , hereditario quodam jure , apud omnes Gentes propagatum fuit . Profecto rationem divini cultus , ritusque servandos , & hostias immolandas ad expianda peccata , non humana ratione magistra hæc didicerunt homines , sed Deo docente primos homines , ad posteros omnes hæc propagata cernuntur ; eaque quæ omnibus Gentibus communia sunt , a Deo ab initio ordinata fuerunt . Sacrificium est religionis actus , & oblatio Deo facta , tamquam Domino , omniumque bonorum largitori . Oblationes & sacrificia in prima mundi ætate ortum habuerunt :

runt: Dei cultus ab initio simplex fuit, & hæc simplicitas apud Gentes diu perseveravit, quam demum vanis additamentis corrumpit superstitio, de qua commodiori loco erit fermo, ut manifeste appareat, æternum esse id, quod a Deo est; propterea in ipsa quoque sædata religione, divini cultus rationem, quoad substantiam, non interrupta perennitate apud omnes Gentes permanuisse demonstrabimus. Conflando autem in unum ea, quæ hæctenus consensu omnium nationum capitibus primo & secundo hujus libri tradidimus, de Deo mundi creatore, hominum doctore ac legislatore, cum iis, quæ in præsentis capite dicta sunt de præcepto divino, sub quo constitutus fuit primus homo, qui peccando, adversus proprium commodum operatus est; mala enim concupiscentia in homine exorta, quæ fuit justa pœna perversæ voluntatis, aliæ leges a Deo hominibus traditæ fuerunt, ut in prima familia, & in posteris hominum officia probe instituerentur, omnesque societates traditis a Deo legibus in posterum regerentur. Quoniam vero hominum officia, consensione totius Orbis, alia ad Deum, alia ad humanam societatem referantur, Dei quoque leges utramque partem respiciunt, ex quibus constituitur perfecta actionum harmonia; unde homo percipit ea, quæ debet Deo, sibi ipsi, proximoque; propterea stabilis & perfecta vitæ moralis disciplina, partes omnes complectens, quæ desinunt in punctum veluti unum, undecumque illas spectes, a Deo solo potuit architectari. Neque obstat, quod jus, aliud divinum, aliud naturale nuncupetur; unum enim divinum dicitur, eo quia immediate ad Dei cultum referatur: aliud naturale appellatur, quum naturalem & præsentem hominum societatem regat; hoc enim ipsum jus a Deo institutum fuit, ut mox demonstrabitur; idcirco hæc jura inter se
apud

apud omnes ita colligata videntur , ut ex his duobus iuribus cunctarum nationum officia regantur .

Exponenda itaque sunt arcana Mosaicorum Annalium verba , ex quibus eruitur humanæ societatis coagulum , & jus , quod naturale nuncupatur , quamquam a Deo in prima mundi ætate constitutum aperte videatur ; propterea apud omnes Gentes pervulgatum , & in probatis moribus omni ævo viguisse demonstrabitur . Serio Mosaicos Annales animadvertenti præsto erit divini consilii altitudo in prima institutione humanæ societatis , quæ adhuc apud cunctas nationes viget & vigebit . Porro Deus O. M. creatis primis hominibus masculo & femina , eos matrimonii vinculo colligavit , dicens : Erunt duo in carne una . Profecto his verbis instituto conjugio , sponte consequitur , ut in una carnis conjunctione fieret quasi unus homo , una mens , unus animus , unum corpus ; propterea scriptum est : Relinquet homo patrem & matrem , & adhærebit uxori suæ . Vagæ hinc libidines hoc ipso sunt sublatae seu interdictæ ; fundamentum enim illius obligationis est conjunctio in una carne ; hinc etiam nuptialis vinculi insolubilitas ; sicut scriptum est : Quos Deus conjunxit homo non separet ; verum quoque tali vinculo , jugalium amor & fides insinuatur . Hæc divina matrimonii institutio apud omnes Gentes propagata videtur ; ita ut hoc probare velle , inutilis & putidus labor futurus sit , quum impii ipsi matrimonia contrahant . Neque obstat , quod apud aliquas nationes poligamiæ , & concubinarum usus invecus sit , quum nunquam apud easdem legitimi conjugii ratio hoc ipso potuerit aboleri . Neque divinæ institutioni quicquam officit , quod apud Fortunatarum & Canariae Insularum populos uxorum olim communio fuerit ; quemadmodum neque Licurgi lex , qua permissum erat marito

ætate

atate confecto juvenem viribus pollentem advocare, ut ex generoso semine proles conciperetur: alia quoque Licurgi lege permissum erat, proprias uxores amicis commodare, ut & ipsi prolem excitarent, referente Plutarcho in vita Licurgi, & Alexandro ab Alexandro (a) dierum genialium. Hæc autem, aliaque hujusmodi, tamquam ab insana hominum opinione, sive a prava libidine profecta, vix orta obsolevere; servata iterum intacta connubiorum jura; & in alieni tori temeratores statutæ capitales pœnæ fuerunt, quas diligenter collegit Auctor Hypomæmatum (b) ad leges Julias publicorum Judiciorum. Quæ Gentium leges cum divina lege conveniunt, ubi (c) scriptum est: Si quis cum uxore alterius mæchatus fuerit, & adulterium perpetraverit cum conjugè proximi sui, morte moriantur & mæchus & adultera. Crimen quippe adulterii adeo etiam apud Gentes execrabile fuit, ut antiquitus ex-cisæ funditus urbes, deleta Regna, ejecti Reges interdum fuerint. Sicuti ob raptam Menelai uxorem incensâ Troja demonstrat; & Tarquini e throno dejecti obstupratæ Lucretiæ scelus. Quamquam plurima de hac re historiæ Gentium exhibeant exempla, alia referre supervacaneum censeo. Præterea in populo Dei & Gentium matrimonii vinculum sacrum semper fuit; hinc insolubile esse antiqui quoque crediderunt. Religiosi ac sacri omnium nationum ritus in celebrandis matrimoniis ostendunt communem persuasionem, a Deo conjugia instituta fuisse. Sacros hos omnium Gentium ritus examussim exponit Picardus; unde insolubile vinculum esse Gentibus persuasum fuit. Halicarnasseus de hac persuasionem sic (d) ait: „ Post „ quingentos annos ab Urbe condita sub Coss. M. Pom- „ ponio,

(a) *Lib. 4. cap. 2.*(b) *Lib. 2. cap. 11. & sequent.*(c) *Levit. cap. 20.*(d) *Lib. 2.*

„ponio, & G. Papinio Romæ primum divortium visum
 „est. Sp. Carvilius propriam uxorem dimiserat, & aliam
 „duxerat; quapropter rei novitate in iudicium vocatus,
 „dimissus fuit a Censoribus, præstito prius juramento, se
 „non libidine aut voluptatis illecebra, sed ob uxoris ste-
 „rilitatem ab ea divertisse, aliamque duxisse: verumtamen
 „divortium illud a populo Romano male auditum est, &
 „Carvilius execrabilis eidem populo fuit. Ab aliis autem
 populis hoc insolubile conjugii vinculum ad barbaram su-
 perstitionem perductum est, ita ut neque morte unius ex
 jugalibus solvatur: unde, Indorum more, viro defuncto,
 conjux viva eodem igne absumitur atque concrematur,
 ut (a) Alexander ab Alexandro; & P. Vincentius Maria
 Sinensis (b) ocularis testis, hanc barbaram nostri quoque
 ævi consuetudinem nonnullorum Ethnicorum orientalium
 populorum graphice exponit.

Quum autem mala concupiscentia, ab infecta origine
 in omnes invecta, morum disciplinam societatemque per-
 turbare poterat, sapientissimo Dei consilio statutum fuit, ut
 alii imperarent, alii parerent. Hoc loco animadvertere pla-
 cet, quod dum primi Parentes innocentem vitam duxerunt,
 par erat viri & uxoris conditio; neque alter in alterum po-
 tiori jure utebatur, sed æqua eorum potestas fuit. Postquam
 vero peccati labes illos inquinavit, unde mala concupiscentia
 cœpit, tunc a Deo denuntiatum est mulieri, quod sub
 potestate viri subicebatur. Hæc quidem mulieris subjectio
 pœna simul peccati & futurarum societatum norma fuit; ab
 illa enim familia ceteræ omnes societates vivendi rationem
 deduxerunt. Quapropter primus homo dictus est Rex ma-
 gnus, de quo Martialis sic (c) cecinit:

A a

Anti-

(a) *Lib. 3. cap. 7. Dier. geni.*
 (c) *Lib. 12. Epig. 63.*

(b) *Lib. 3. cap. 28. & alibi.*

Antiqui Rex magne Poli mundique prioris. Jure merito primus homo dictus est Rex magnus, qui quum esset omnium hominum pater, super omnes naturalem habebat potestatem. Aristoteles de patria potestate verba faciens, (a) inquit: „ Paterfamilias uxori præest „ potestate quasi politica: filiis potestate quasi regia. Profecto parentum in filios potestas quasi regia olim fuit, ut vitæ & necis Domini haberentur. Hæc absoluta patria potestas tempore Romuli vigeat, ut animadvertit Cujas (b) Valerii Maximi & Fabii Pictoris auctoritate: „ an- „ tiqua porro lex erat; in liberos suprema patrum auctori- „ tas esto: vendere, occidere licito. De usu hujusce patriæ potestatis a Livio (c) perlucidum exemplum perhibetur, ubi ab Horatio cæsis Curiatiis, Romani ovantes ac gratulantes Horatium accipiunt. Horatius ibat ter gemina spolia præ se gerens, cui soror virgo, quæ desponsata fuerat uni ex Curiatiis, obvia ante portam Capenam fuit: cognitoque super humeros fratris paludamento sponsi, quod ipsa confecerat, solvit crines, & flebiliter nomine sponsum appellat. Movet feroci juveni animum comploratio sororis in victoria sua tantoque gaudio publico. Stricto itaque gladio simul verbis increpans transfigit puellam. Atrox visum id facinus Patribus plebique; sed recens meritum obstabat; tamen raptus in jus, & ad mortem damnatus. Moti sunt homines in eo judicio, maxime Horatio patre proclamante, se filiam jure cæsam judicare. Ni ita esset, patrio jure in filium animadversurum fuisse. Virginius, eodem Livio referente, ut filiam a servitute & ab Appii libidine salvaret: hoc te uno modo, quo possum, filia, in libertatem redigo; pectus deinde puellæ transfigens: respectansque ad Tribunal: Te, inquit,

(a) *Polit.* I. cap. 8. (b) *In Adnot.* cap. 25. (c) *Decad.* I. lib. I. & 3.

quit, Appi, tuumque caput sanguine hoc confecro. Haecenus Livius. Reverentia igitur & obedientia filiorum erga parentes praescripta est; sed & officium parentibus demandatum, educatio & informatio liberorum est.

Gravina celeberrimo opere de origine societatis humanae verba faciens, sic (a) inquit: Atque initio quidem animos per mutuum amorem communicat ipsa natura commissione corporum, quae per conjugium diversorum evadit conjunctio animorum, atque initium humanae societatis. Commissis enim quodammodo simul cum corpore mentibus, membrorum & sensuum similitudo, generationis ope, transmittitur ad prolem, quae imbibit educatione mores parentum. Unde quia ratio eadem ex unius viri mente ad mulierem & ad sobolem imitatione permanat; ex communicatione familiari conflatur, atque domestica societas, in qua, naturalis occupationis jure, patrisfamilias naturale ac familiare fundatur imperium. Vir enim, utpote corpore ac ratione potentior, mentis nimirum & corporis; multoque justius occupatum fetum, qui sui ipsius portio est, & maternorum ab se occupatorum viscerum: ut ipsa natura filios tradat in patris potestatem; falsoque docuerit Hobbesius, eos in matris naturali jure, non in patris nasci potestate; utpote cum concipiendo prima eos occupavit. Illud enim homo acutus minime cogitavit, feminam ipsam jam fuisse jure naturae ante occupatam praestantia corporis mentisque virilis: ut quidquid occupatae cohaeret, eodem jure in potestatem deducatur occupantis. Praeterea cum vir feminam consilio praestet, atas autem infirma consilio egeat alieno; sequitur ut proles subjicienda sit consilio praestantiori nempe virili — Haecenus autem in jure imperioque naturae versa-

A a 2

mur,

(a) Num. 10. 11. & 13.

mur, quæ mutuo desiderio conjugia conciliavit, & imbecillio- rem sexum validiori subjecit, & matrem cum liberis continet sub imperio parentis. Ideoque recte conjugiorum ratio, & liberorum educatio a Jurisconsultis ad primævum jus naturæ relata invenitur, & ad imperium familiare, quod aliud non est, nisi recta parentis ratio cum muliere, ac liberis communicata. Nam ratio illa, quæ non uni familiæ, sed pluribus regendis est instituta, cumque pluribus Gentibus communicata, peculiari vocabulo jus Gentium appellatur, cujus nunc ortum atque progressum detegemus. Igitur naturali jure quot familiæ, totidem existunt imperia; singulæ autem familiæ initio seorsum in agris ab se occupatis habitabant, regionibus inter se, locisque distinctæ ac dissipatæ, quales Theseus invenit Athenienses, quos ille primus ex agris coegit in civitatem. Sed quoniam non omnes rebus omnibus regiones abundant; sæpe quod una regio dat, altera negat; opus fuit mortalibus permutare bona sua: ut quod uni supererat, alteri vicissim, cui deerat, adderetur; qua communicatione mutua commodorum, egestas omnium explebatur, & regionum exæquabatur disparitas. Hinc omnium contractuum antiquissima permutatio — Igitur progredientibus commerciis, plurimisque familiis in eadem jura coeuntibus, communemque commodorum, & incommodorum sibi ducentibus regulam, quæ sibi pariter mala defenderet, bona contribueret; unam omnes eandemque illa ex institutione conflatam suscipere mentem: quæ sicuti certas ante familias regebat separatim; ita plures earum deinceps conjunctim administravit. Feminae autem, ut alibi (a) animadvertit, perpetuæ tutelæ, ac auctoritati alienæ suberant. Hactenus doctissimus Gravina.

Ut

(a) *Lib. 3. de leg. pag. 263.*

Ut autem desinat oratio, unde cœpta est, & suscepti muneris ratio postulat, ad primum hominem redeundum est, ut justarum actionum, quæ ad societatem referuntur, origo pandatur. Profecto quum Deus dixit Adamo: In sudore vultus tui vesceris pane tuo; justæ societatis fundamenta jecit; hinc enim ortum habuit meum, & tuum; quidquid enim proprio labore unusquisque acquirit, suum est: sub quo sensu comprehenduntur ea omnia, quæ juste aut labore manuum, aut industria, sive æqualitate commutationum, aut hereditario jure acquiruntur; propterea hisce justis titulis in earum rerum possessione quilibet constitutus jura sua componit. Hæc autem singulorum jura ita firmata sunt: eadem enim mensura, qua genus humanum propagabatur, dispertitæ familiæ novas terras occupabant, quæ in nullius possessione erant, feras noxias depellebant, silvas eradicabant; agros colebant, domos ædificabant; cumque primæ familiæ in propriis pagis degerent, paganorum nomen inventum fuit. Propterea injustum per se videtur, pellere familias e terra, quæ irrefragabili jure facta est primi occupantis, quamque proprio labore, & industria fixis sedibus cultam reddiderant. Hinc naturale jus fluxit, se suaque tuendi adversus alienarum rerum cupidos; ac repetendi ea, quæ vi, aut dolo fuissent Domino ablata. De hac re tam in Mosaicis Annalibus, quam in Gentium historiis plurima traduntur exempla antiquorum populorum, qui hoc jure usi sunt; si quid enim ab uno adversus alterum contra jus atque fas crimen admissum fuerat, deficiente æquiore remedio, vim illatam vi repellere, ablataque vindicare, sibi licere unusquisque putavit; unde bella ac cædes ortum habuerunt, ut animadvertit Cæsar: „alii, (a) inquit, ut in-

„ fer-

(a) *Lib. 6. de bell. Gall.*

„ferrent injurias, alii ut propulsarent, omnes in bello
 „versantur. Ex dictis radicitus evellitur Hobbesianum
 „systema, quod ex hoc falso principio eruitur, scilicet (a)
 „in statu mere naturali, sive antequam pactis se se homi-
 „nes obstrinxissent, licuisse unicuique possidere & frui
 „omnibus, quæ volebant & poterant: nullasque a natura
 „esse institutas regulas virtutum. Nonnulla quidem ex
 „pactis justa aut injusta redduntur; non est autem id, de
 „quo agitur; modo enim disquisitio est de universo vitæ
 „moralis systemate, ac de humanæ societatis vi ac jure,
 „ex quo cuncta hominum officia reguntur. Porro alia sunt
 „citra omnem impositionem per se turpia, aut honesta:
 „alia turpia divinitus detecta, sicuti & mala concupiscen-
 „tia: alia a Deo constituta, cujus est libera imperandi pro-
 „hibendique potestas, & a quo tantummodo potuit unde-
 „cumque perfectum moralis vitæ systema architectari; ad
 „hanc complexionem totam respiciens David (b) dixit: a
 „mandatis tuis intellexi; propterea odivi omnem viam
 „iniquitatis.

Reliquum est, ut de sublimioribus potestatibus ver-
 ba faciamus. Longa hominum serie producta magnæ so-
 cietates coagmentatæ sunt; & ex multiplici familiarum
 congressione ortum habuerunt civitates; idcirco ii, qui
 eas incolerent, cives vocati sunt. Quilibet paterfamilias,
 ut animadversum est, præditus erat potestate quasi regia,
 non erat autem in unoquoque eorum potestas dirimendi
 lites vindicandi injurias, & si quid aliud ab una adversus
 alteram familiam contra jus atque fas admissum fuisset;
 quamobrem in unum congregati patresfamilias, uniuscu-
 jusque regionis, vel civitatis constituerunt, prout iisdem
 placuit, sive Magistratus, sive Reges, qui Rempublicam
 admi-

(a) *In Elem. Phil. de Cive cap. 1.* (b) *Psal. 118.*

administrarent, leges conderent, præmia ac pœnas decernerent, uti rerum & temporum ratio postulare: hinc varietas legum, quæ secundariæ appellantur, orta est; a primariis tamen & universalibus deductæ, quæ pro objecto habent iustitiam, pacem, felicitatemque populorum. Unaquæque igitur societas, quoquo modo constituta, imago est illius primæ familiæ, in qua unus divina institutione imperabat, alii parebant. Sublimiores itaque potestates, quæ subditorum curam gerunt, Dei vindices sunt in iram ei, qui malum agit. „ Ideo, inquit (a) Apostolus necesse est, ut subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Quæcumque enim sunt, a Deo ordinata sunt. Sublimium autem potestatum distincta sunt munera; una enim spiritualis sive sacerdotalis morum præcepta tradit, divinoque cultui præst: altera temporalis potestas nuncupata, hujus sæculi felicitatem procurat. Primi humani generis Patriarchæ utraque munera exercebant; & in majore quoque societate ambæ potestates haud raro in populo Dei & Gentium in una eademque persona copulata videntur, ut ex Scripturis Sanctis, & Gentium historiis manifestum est. Verum & unaquæque humana societas, ut in progressu hujus operis luculenter demonstrabitur, sub his potestatibus conflata fuit & constat. Ex præmissis autem factis superque demonstratum est, homines a Deo fuisse edoctos, divinique cultus rationem divinitus fuisse præscriptam; Deumque ipsum, omnium Gentium consensione, legum fuisse latorem. Ea autem, quæ divina & naturalis lex vetat, hæc sunt: Non adulterabis: non occides: Parentibus reverentiam & obedientiam præstabis: non furaberis: non falsum testimonium dices; cunctaque mandata in hoc instaurantur: diliges toto corde Deum tuum,

(a) *Ad Rom. cap. 13.*

tuum, & illi soli servies : & diliges proximum tuum sicut te ipsum. Profecto ex dictis liquido apparet, has leges fuisse ab initio mundi hominibus divinitus traditas, eademque esse, quas deinde Moses, & demum mundi Redemptor repetiit & restauravit, quinimmo præmia in obediens collata, ac pœnæ transgressoribus legis irrogatæ, ostendunt legum auctorem esse Deum, quem vindicem esse, præsertim in vita futura, omnium nationum consensione mox uberrime demonstrabimus.

CAPUT IV.

De animorum humanorum immortalitate, eorumque præmio aut pœnis in vita futura.

NULLA apud homines res gravior majorisque momenti videtur, quam certos esse de nostrorum animorum immortalitate; ita ut resoluta hac corporum compage, animi immortales permaneant & in vita futura iustis Deus præmia largiatur, pœnisque condignis malos afficiat; propterea opportunum censui, ut suscepti muneris ratio postulat, de hac re omnium nationum consensum exhibere; & unde hæc firma persuasio habita sit, demum ostendere. Exordiar itaque a populo Dei. Moses, in suis Annalibus humani generis originem tradens, aperte describit ex duabus substantiis constare hominem, corpore scilicet ex luto compacto, & anima, Dei inspiratione creata, corpori infusa, ex qua homo factus est vivens. Hanc animam dicit, ad Dei imaginem fuisse creatam; hinc sponte fluit, animam humanam altæ contemplationis, eximiæque virtutis esse capacem; sed & ad immortalitatem esse creatam, quum sit viva imago Dei, qui natura

tura sua immortalis est. Profecto alteram vitam hominibus paratam esse idem Moses ostendit, dum narrat, Henochi Viri religiosi translationem, quem Deus ab hoc Orbe terraqueo sublatum ad sese recepit. Scivisse igitur manifestum est antediluvianos, fore aliam vitam hac meliorem. Itemque notum est de Abele, Henoch, Noacho, aliisque antiquissimis Patriarchis obiisse in fide hujusce divinæ promissionis, & confessos esse, quod hospites & peregrini essent in hac terra. Hoc autem qui fatentur, eo ipso innuunt aliam Patriam, quam quærunt; nempe cœlestem terra meliorem, nullis calamitatibus malisque refertam. Sacræ Scripturæ passim nos admonent de justitia Dei, præsertim in vita futura; quum autem in populo Dei dubium sit nullum de viva Dei imagine in anima hominis, de immortalitate ejusdem animæ, de altera vita, deque judicio futuro, de his omnibus Gentium consensus exhibenda est, ut suscepti muneris ratio postulat.

Divinitatis speculum esse animam significat Socrates apud Platonem, libro de animo, inquit: „ Id igitur „ animæ divini simile est, in quod sane quis intuens, & „ omne divinum, Deum scilicet & sapientiam cernens, „ ita & se ipsum agnoscet. Verum & ipse Plato in Timæo „ hominem dicit Dei simulacrum. Item Cicero (a) inquit: „ Dei imago quædam animus est. Hermes quoque Trismegistus divinæ similitudinis formam in homine agnoscit, ipsumque (b) hominem imaginem Dei appellat. „ Omnium, inquit, Pater genuit hominem sibi „ similem: & a Deo ad imaginem ipsius nos formari, „ cum in utero fingimur. Hanc similitudinem, a Mose descriptam, & a præstantioribus Ethnicorum Philosophis perspectam, rectæ rationi consonam esse apparet; quæ

B b enim

(a) 1. *Tuscul. de consolat.* (b) *Apud Pfanner, cap. 5. de creat.*

enim sapiunt, ita Deo similitudine proxima sunt, ut in creaturis nihil sit propinquius. Quod enim participat sapientia, & vivit, & est: quod autem vivit, necesse est ut sit, non necesse est ut sapiat. Quare cum homo possit particeps esse sapientiæ secundum interiorem hominem, secundum se ipsum ita est ad imaginem Dei, ut nulla natura interposita fornetur, & ideo nihil sit Deo conjunctius. Et sapit enim, & vivit, & est, qua creatura nihil est melius. Hinc imago Dei in animo hominis præcipue collocatur; licet enim mens humana non sit ejus naturæ, cujus est Deus, imago tamen illius est. Ex animi quippe hominis contemplatione incircumscripita Creatoris sui concipiuntur attributa, hoc est perfecta sapientia, interminabilis vita, actiōsa & libera virtus, quæ omnia in animo hominis, tamquam in imagine parva dignoscuntur, quæque in prima causa omnibus numeris perfecta esse debent. Quum autem Deus natura sua immortalis sit, immortalem quoque voluit esse imaginem suam; ex qua invincibili Dei voluntate, homini primo tradita, orta est firmissima omnium Gentium persuasio de animorum humanorum immortalitate.

Ethnicorum Philosophi, ut libro primo exposuimus, in varias sententias de natura animæ abierunt, quod mirum non videbitur animadvertenti, nunquam sensus humanos supra materiæ regnum se attollere; hinc factum est, ut eruditi inter Gentes, & ineruditi spiritualem substantiam, analogicæ saltem, ad materiam subtiliorem referrent; Gentiles autem omnes culti & barbari in hoc conveniunt, ut animam humanam a corpore secretam, indivisibilem, & immortalem esse fateantur, quamquam ideam puram & claram spiritualis substantiæ haud habeant; Animam tamen humanam a natura Geniorum, sive cælestium

stium Spirituum non differre putant : præterea omnium Gentium initiationes , mysteria , expiationes , ac sacri funerum ritus immortalitatis animorum persuasionem aper- tissime ostendunt ; quæ , quum ita sint , irrefragabili histo- rica narratione demonstrare aggredior .

Plato in Phædone de morte cum Simmia differens , sic inquit : Putamusne mortem esse aliquid ? Utique ait Simmia . Et quid fortasse aliud , quam animæ a corpore se- junctio ? Corpus autem mortuum esse , non aliud est , quam ab anima relictum esse , animam vero a corpore so- lutam per se esse . Numquid aliud præterea mors est ? Nihil aliud Simmia respondit — Mysteria instituta non videntur esse negligenda , aut parvi habenda : nos enim occulte monent , eum , qui nec expiatus , neque consecra- tus ad inferos ibit , in luto jacere : eum vero , qui purga- tus consecratusque illuc perveniet , cum Diis habitatu- rum . Hactenus Plato . Halicarnasseus autem (a) refert , „ solere Arcadas sacrificia pro vita functis peragere , quæ „ etiam ejus ætate vigeant : & si quid , subdit , omis- sum , „ aut oblivione deletum fuisset , id mirum non esse , pro- „ pter magnam horum rituum antiquitatem . In vita Li- curgi apud Plutarchum sic legitur : „ Antiquum illum „ Spartanorum legislatorem plures superstitiones in sepe- „ liendis mortuorum cadaveribus inductas abolevisse : an- „ tiqua vero sacrificia pro defunctis omnino servari jussisse . Græcorum ritus & sacrificia , quæ Homeri ævo pro de- functis fiebant , ita (b) describit :

Ceterum postquam oraveris
Inclutam nationem mortuorum ,
Hic ovem marem sacrificia ,
Feminamque nigram ad Erebum conversam :

B b 2 .

Ipse

(a) *Lib. i.* (b) *Odiss. lib. 10.*

Ipse vero averſus ſis, incedens ad fluvium
 Fluenta : illuc vero multæ animæ
 Accedent mortuorum.

Idem Homerus (a) deſcribit pœnas defunctorum:

Animæ ex Erebo Manium defunctorum:
 Puellæque, juvenesque novo luctu
 Affectum animum habentes.

Animæ defunctorum, quæ ſacrificiis purgatæ credeban-
 tur, in Deorum numero erant adſcriptæ; hinc inquit
 (b) Cicero: „ Quid quod omnis Græcia multos habet
 „ ex hominibus Deos. Propterea ait (c) Voſſius, ab
 Academicis ſacra quoque fieri iis, qui quamvis aliquando
 fuiſſent corporibus illigati, putabantur, ejus familiæ cu-
 ram gerere, quam ex ſe natam ſcirent — In eadem per-
 ſuaſione fuerunt Phœnices, & Ægyptii; & ab iis etiam
 Heroas dignos fuiſſe habitos, ut divinis honoribus cole-
 rentur. Porro hi, ſubdit Voſſius, ſunt Dii animales Gen-
 tium, qui fuerunt homines, & humanæ naturæ. Apud
 Romanos quoque antiquiſſima fuerunt juſta funebria, ad
 extinctorum expiationem, placandosque manes induc-
 ta, referente (d) Livio. Quapropter inquit (e) Cicero: Apud
 me plus antiquorum auctoritas valet, qui mortuis tam re-
 ligioſa jura tribuerunt: quod non feciſſent profecto, ſi
 nihil ad eos pertinere arbitrarentur. Et alibi (f) idem
 Cicero: Nonne ii, qui aut fortes, aut cari, aut poten-
 tes fuerunt, poſt mortem ad Deos pervenire traduntur?
 quos nos colere, precari, ac venerari ſoleamus. Si quis
 autem ſcire luculenter cupit ſacra Romanorum funebria
 adeat Kirchmannum, qui libro primo hæc omnia elegan-
 tiſſime complexus eſt; ex quibus apertiffime elucet anti-
 quo-

(a) *Odiſſ. lib. II.* (b) *Lib. 3. de N. D.* (c) *Lib. I. cap. 7. 12. & 41.*
 (d) *Lib. I. Decad. I.* (e) *Lib. de Amicit.* (f) *Lib. I. de N. D.*

quorum Romanorum persuasio de humanorum animorum immortalitate, de futuro iudicio, præmio hinc, aut pœna in vita futura. Quum autem Gentium persuasio de futuro sæculo in funeribus luce meridiana clarior appareat; propterea qui plura desiderat, Grutherum consulat, qui libro toto de funeribus hanc antiqui nostri Hemispherii persuasionem uberrime spectandam exhibet. Porro quum ex hætenus dictis satis superque proposita antiquorum nostri Orbis persuasio demonstrata videatur, instituendus est sermo de populis, nostris antiquis omnino ignotis, & nuper cognitis.

Exordiar itaque ab Africæ meridionalis regnis, a Lusitanis detectis anno millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo reparatæ salutis, quæ quum idololatriæ labe polluta essent, a summis Pontificibus missi fuerunt Sacerdotes, ut ab illis regionibus eliminata superstitione, populi illi christianis ritibus imbuerentur; inter sacerdotes ad illas Gentes missos recensetur Cavazius, qui post diutinam moram in illis regionibus, ad Sacram Rituum Congregationem scribens, inter cetera (a) refert: Ab illis populis hominum animas immortales haberi; præmiisque, aut pœnis in altera vita, ut in hac præmeritæ fuerint, affici: indigere autem eas sacrificiis precibusque, ut a peccatorum sordibus expiatæ, ad æternam transeant felicitatem: putantes vero aptiores esse victimas humanas, quam brutas, ad Dei iustitiam placandam, in eorum sacris funeribus mactant homines; quæ crudelis abominatio fere apud omnes Gentiles propagata videtur. Ampliora monumenta, quæ strictim referam, nobis exhibet (b) diligentissimus Picardus de Africæ, & Asiæ regionibus. De Regnis Africanis Loangi, ac Benini refert, illos Ethnicos

(a) *Lib. 2. n. 24. & sequent.* (b) *Tom. 2. de funerib. Afric. & Asia.*

cos populos firmiter credere, bonis præmia, tormenta malis post mortem esse a Deo constituta; quique recte vivere, tamquam tutelares Dii ab illis populis coluntur. Ubi vero de festis diebus Gauriensium Orientalium, antiqui Zoroastris sectatorum agit, menstruam in eorum sacris suorum defunctorum commemorationem fieri testatur; & identidem ab eorum sacerdotibus moneri, ut majorum animæ populi quoque precibus suffragentur. Veterum Persarum dogma fuit, Solem esse receptaculum, sedemque beatorum, eosque in fine temporum, a Deo statuto, in cælum esse recipiendos: malos autem ad inferos descendere & puniri. Vetus pariter Magorum Persarum secta docebat damnatorum animas, igne sine consumptione torqueri, earumque tortores Dæmones esse: beatas vero voluptatibus frui, earum simillimis, quæ in hac vita magis expetuntur; vocabant defunctorum sepulcra, sedes justitiæ. Apud nonnullas Asiæ Gentes ignem esse, sequitur Picardus, symbolum immortalitatis humanorum animorum. De populis Quillamançæ, finitimisque tradit, eandem de animæ immortalitate persuasionem apud eos vigere, cibaria sepulcris apponere; eandemque, ut animadvertit, omnium fere paganorum imaginationem esse, existimantium futuram vitam a præsentis haud multum differre. Apud populos Insulæ Formosæ immortalitatis animarum constans traditio est: putant illi, malorum hominum animas post mortem Dæmones fieri: e contra justorum animas evadere Deos. De Regnis autem Asiæ Orientalibus testatur, illos populos adeo in fide vitæ futuræ esse firmatos, ut nullis austeritatibus parcant, quibus propitios sibi Deos faciant, & felices in altera vita reddantur. Magnæ Scythiæ, vulgo Tartariæ Gentes idem credunt: in defunctorum sepulcra igneam materiam injiciunt; ajunt enim

enim fore, ut lumine defunctorum animæ indigeant, quæ per obscura transituræ sunt loca, antequam ad voluptatis regionem perveniant. Magadascaricæ Insulæ populi adeo in persuasione futuræ vitæ firmati sunt, ut a defunctis, qui pie vixerunt, subsidia, atque utilia consilia sibi dari enixe precentur. Monotopatenſes octavo die animabus defunctorum officia præstant; eosque pro sua, suorumque Principum incolumitate rogare non desinunt. De Sinensium religione, quæ originaria vocatur, ita inquit idem Picardus: Angelos Sinenses effingunt, lancem in manibus habentes, defunctorum opera ad examen vocantes, quorum aliquos in cælum vehunt, alios in infernum projiciunt, divinæ sententiæ irrevocabili præscripto. Pro defunctis særa lugubria celebrant, hostias immolant, preces fundunt: quæ dum aguntur, defunctorum animas adesse putant. Japonii autem sepulcra lampadibus ornant; animabusque defunctorum præsidere arbitrantur quandam divinitatem, quam Amidam vocant. Infantibus autem quædam loca statuta esse ajunt, in quibus eorum animæ post mortem quiescant. Suos Heroes divino honore colunt; eosque credunt, peculiarem illius populi curam gerere, quocum vixerunt. Ad hæc, quæ Picardus refert de populis nostro quoque ævo idololatriæ, addit (a) Salmonius servari a Bonziis monumenta vitæ eorum, quos ad Cælicolas transiisse credunt. Gonzalus Mendoza (b) ait, Sinenses colere atque invocare defunctorum animas, quæ in hoc sæculo probam vitam duxerunt; & præ ceteris maximo honore dignum dicunt quendam, cui nomen Sichian erat. Alexander de Rhodes, Sinenses, (c) inquit, mortuorum convivia celebrant; credunt enim, defunctorum animas domos suas repetere, quoties ab eorum conjunctis advocan-

(a) *Tom. 1. cap. 7. & 8.* (b) *Lib. 2. cap. 1. & 7.* (c) *Cap. 25.*

cantur. In libro autem, cui titulus est, Acta in causa rituum, seu cæremoniarum Sinensium, scriptum est, populum illum ita se ad peragenda pro defunctis sacrificia (a) aptare: Jejuniis vacant, & ab uxorum commercio aliquot ante dies se abstinent: victimas deinde eligunt, conceptisque precibus orant, statuta die super aras appensis tabellis cum inscriptione hac: Thronus, seu sedes animæ N.N. Victimam autem mactante Sacerdote, & accenso ture, existimantes populi illi adeste animas, in quorum honorem litant, prosterntes se, vota & preces fundunt. Sacrificio peracto, animas repetere credunt cælestes sedes: atque omnibus solemniter absolutis, sacrificulus fausta felicitateque iis, qui interfuerunt promittit. Ferdinandus Lopes (b) refert: Populos Narisingenses, Calecutenses, Daquenses, ac Malabaricos firmam persuasionem habere de animorum immortalitate; & ab iisdem populis pro animabus suorum defunctorum jejunia celebrari, erogari pecunias, aliaque pietatis opera pro defunctorum purgatione præstari. Hæc omnia in Regno quoque Siamensi credi, fierique tradit (c) Salmonius. De sacrificiis, aliisque religiosis ritibus, quibus orientales idololatræ utuntur, ad expiandas defunctorum animas, plura congescit (d) Cardinalis Lucinus. Præterire autem non possum, animi laxandi gratia, Japponensium morem ad expiandas defunctorum animas, quem ita describit (e) Voslius: Mos est Japponiis solemniter die animas advocare defunctorum, iisque Epulum exhibere biduo toto; eo tempore & sepulcra purgant, & ad Manes expiandos munus offerunt Bonziis, sive sacrorum Præfectis. Sed quanto minori in pretio animas illas habeant, quam Lares suos Romani, argumento sit,

(a) *Lib. 1. part. 3.* (b) *Tom. 1. lib. 1. cap. 14. Lib. 2. cap. 15. & sequ.*
 (c) *Tom. 3. cap. 6. & 7.* (d) *Cap. 19. & 20.* (e) *Lib. 1. cap. 25.*

fit, quod ubi biduum illud expiarint, lapidibus eas incessant, ne ulterius in Ædibus commorentur, sed recta potius via ad Paradisum iter capeffant. Quantum autem possit apud Gentes communis persuasio de vita futura, ostendit P. Vincentius Maria Senensis, ocularis testis. Nonnullorum, inquit (a), orientalium populorum mos est, vivas uxores cum maritorum cadaveribus humandi, ut etiam in altera vita non separentur, eademque sorte fruantur. Hoc tanquam detestabile scelus a Muchumetanis Principibus in eorum ditionibus vetitum est; non desunt tamen mulieres, maritorum amore flagrantes, quæ a magistratibus eam sibi concessionem, constituta prius & soluta pecunia, extorqueant. Addit P. Vincentius, orientales populos ante majorum sepulcra demisse rogare, ut sibi in eorum necessitatibus subsidio sint: putantque illas animas potiore gloria frui, quæ in hac vita majoribus austeritatibus sese affixerint. Ad hæc subdit Picardus, tomo secundo in dissertatione Brachmanum, ab his nuncupari vitam sæculi hujus, hominis conceptionem; mortisque diem hominis nativitatem.

Ad Americanos demum transeundum est, ut eorum traditiones de hac ipsa re exhibeamus. Fatendum quidem est, quod longum sit, nec sine legentium tædio fastidioque futurum, mihi que majore procul dubio in scribendo, de singulis terræ populis fere eadem referre; quum autem in omnium populorum consensione præcipua, immo peremptoria hujus systematis vis dignoscatur, non est labori parcendum, ut appareat, in quibus omnes conveniant; ex quo consensu sponte fluunt ea, quæ prima, & vera sunt. Inito primum cum Americanis populis commercio, regnante Carolo V Imperatore, ad eundem scribens Gon-

C c

zalus

(a) *Lib. 1. cap. 36. Lib. 2. cap. 1. Lib. 3. cap. 11.*

zalus de Oviedo (a) ait: Gentes illas, tunc cognitās, pro certo habere humanorum animorum immortalitatem; & in vita futura prēmia aut pœnas pro cuiusque meritis impartiri, divinæque vindictæ eos fore obnoxios, qui summi Numinis leges violaverint. Uxores, inquit, simul cum maritorum cadaveribus humari, ut in altera vita eadem forte confociantur; quum autem ex primariis quidam obierit, cariores, quos habuit famulos, occidunt, ne servili eorum opera in altera quoque vita destituatur. Petrus Martir in Summario Indiarum occidentalium eadem confirmat, additque Novæ Hispaniæ incolas putare, defunctorum animas interdum latere, noctu autem vagari, fructuque quodam vesci, quem Gubana vocant. A Picardo (b) de illius Novi Orbis regionibus uberius scriptum est. Ab incolis Virginiae cum animorum immortalitatem, tum futuræ vitæ felicitatem calamitatemve credi refert; eosque putare, inferorum immanem esse foveam, ubi sempiternis ignibus animæ sceleratæ torquebuntur; reliquas vero animas inter cœlum terramque manere, quæ postquam sacris, precibusque expiatæ fuerint, in supernas tandem sedes recipiantur. In describenda autem beatorum felicitate, a vera idea aberrant, & in carnales imaginationes prolabuntur. Munera defunctis offerunt, quæ putant iis in altera vita fore gratissima: canticis in funeribus utuntur, non dissimilibus illis, quæ ab antiquis nostratibus canebantur. Præterea in funeribus quoque Virginiae barbara consuetudo vigebat, vivas uxores cum maritorum cadaveribus, vivosque famulos cum Dominis defunctis sepeliendi: exculenta etiam in sepulcra inferunt, dicentes, alimentis indigere animas, donec eo pervenerint, ubi præmiis, pœnisve afficiuntur. Floridae populi in eadem persuasione sunt de ani-

(a) *Lib. 5. cap. 2. 3. & 9.* (b) *Tom. 1. de funer. Americ.*

animorum immortalitate, & vita futura: neque in eo, quod ad felicitatem, miseriamve futuri sæculi attinet, ab idea vitæ præsentis discedunt; hinc apud ipsos quoque viventium cum defunctis humatio, epularum appositio, aliæque aut barbara, aut superstitiosa in usu sunt. Mexicani, qui præ ceteris Americanis humaniores cultioresque habitus sunt, eadem de animorum immortalitate, de futuro iudicio, de præmiis pœnisve in altera vita firmiter credebant, & constantissime credunt; minus tamen inventi fuerunt superstitionibus obnoxii. Brasiliiani, ac Peruviani eadem fatentur: tres autem esse mundos dicunt, primum supremum, in quo post mortem probi homines præmiis afficiuntur: alterum medium, quem in hac vita mortali homines incolunt, ubi generatio & corruptio est: tertium denique in telluris centro collocatum; huncque pravorum spirituum domum vocant, in qua homines noxii post mortem puniuntur. Peruviani dicunt, damnatorum animas a Dæmone cruciari, qui eorum idiomate nuncupatur Agnian: Brasiliiani inferna loca, ubi damnatorum animæ torquentur, appellant Popogusso. Incolæ Curbaguæ, & novæ Andaluciæ immortales credunt ipsi quoque animas humanas, quarum autem beatitudo in eo sita sit, ut quoties libet, bibant, epulisque paratis opipare possint. Populi Darienses, Novæ Granatæ, & Panamæ sacra anniversaria pro defunctis celebrant, cibariaque sepulcris apponunt. Habitatores Guinæ, quique prope flumen Amazonum sedem habent, ceteræque meridionalis plagæ nationes usque ad Peruviana regna, eandem de animarum æternitate, de Paradiso & Inferno persuasionem habent; inter eos autem, quos damnandos fore putant, & a Dæmonibus torquendos, ignavos inertesque reponunt. Silvestrium Americanorum eadem persuasio est de humanis

animabus post mortem; in eorum autem sacris pro defunctis mos est, nocte sub dio sacrificia peragere; habentque statutos dies festos in defunctorum subsidium & honorem. Hæc omnia a me strictim tradita, luculenter gallico idiomate descripta cernuntur in laudato Picardi opere. Lafitavius autem, ocularis testis, & diligentissimus religionis Americanorum, præcipue Silvestrium scrutator, uberrime exhibet (a) eorum mysteria, initiationes, expiationes, lustrationes, & demum (b) de morte, sacrisque Americanorum funeribus verba faciens, apertissime spectandam exhibet illarum nationum persuasionem de animarum humanarum immortalitate, de futuro judicio, de præmiis pœnisve in altera vita; docetque illarum Gentium ritus sacros non multum ab antiquorum nostrorum ritibus distare. De hac communi consensione Vossius sic (c) inquit: „ Utor hac persuasione publica de animorum
 „ immortalitate: nec Senecæ solum ætate sic erat. Hodie
 „ quoque ea traditio est apud remotissimas Gentes: ut de
 „ Guineensibus varii tradidere; item de Sinensibus; in
 „ his Hugo Linschotanus: de Peruvianis, & Mexicanis
 „ Josephus Acosta: de Virginiae incolis Thomas Avioth
 „ Angelus. Muretus item, capite sexto, & septimo, ostendit, in funeribus Sinensium, & Americanorum apparere non solum humanæ pietatis debitum erga defunctos, sed firmam illarum Gentium persuasionem de immortalitate animorum, de judicio, præmiis pœnisve in vita futura.

Ex hæctenus dictis liquido apparet nationum omnium consensus de animorum humanorum immortalitate, de præmiis pœnisve in futuro sæculo. Quod autem attinet ad varias tum felicitatis, tum miseriarum ideas futuræ
 vitæ,

(a) *Tom. 1. pag. 359. & seq.* (b) *Tom. 2. pag. 386. & seq.*
 (c) *Lib. 1. cap. 10.*

vita, quas Gentes sibi finxerunt, nullum omnino simplici veritati, de qua in hoc capite disquisitio instituta est, præjudicium afferunt; ineptæ enim, aut vulgi absurdæ imaginationes de felicitate, sive miseria, quæ in futura vita expectatur, evenire solent a variis ignavorum cogitandi modis, in quibus ipsis tantum abest, ut hæc proposita notio oblitteretur, quum immo hoc ipso confirmetur, licet secus ac veritas postulat, explicetur. Profecto dum de præmiorum pœnarumve alterius vitæ qualitate inquiritur, aut iudicium profertur, dubium nullum videtur de futuræ vitæ veritate; quæ quidem consecutio sponte eruitur.

Illud autem mirificum Gentium consensione addendum est, animas, quas a corporibus mors sejunxerat, iterum cum suis corporibus copulatum iri, ut in novissimis temporibus redivivi homines fiant, & resurgant, non amplius morituri. Antiquissima in populo Dei hæc persuasio videtur; hinc Job (a) dixit: Scio, quod in novissimo die de terra surrecturus sum, & rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum. Hoc ipsum ex Machabæorum Historia confirmatur, ubi inter cetera sic (b) legitur: Tu quidem scelestissime in præsentī vita nos perdis: sed Rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æternæ vitæ resurrectione suscitabit. In medio proferam Gentilium monumenta, quæ hac de re congerere potui. Vossius (c) inquit: Non animas modo superesse post mortem, consensus Gentium fuit, sed apud multas etiam reliquiæ fuere de nova cum corporibus conjunctione, quam resurrectionem dicimus: sed sæde eam corruerunt in illam, quam dixere transanimationem, hoc est migrationem de corpore in corpus, etiam regenerationem; quæ non Pythagoreorum dumtaxat, sed multarum etiam Gentium opinio

(a) *Cap. 19.* (b) *Lib. 2. cap. 7.* (c) *Lib. 1. cap. 10.*

opinio fuit, & admodum diffitarum. De Ægyptiis testis Herodotus; a quibus etiam id hausisse Pythagoram, idem tradit. Zamolxis quoque juxta Julianum in Cæsaribus: idem docuit Getas, a quibus post mortem divino honore cultus fuit. In Galliis similiter sensisse Druidas, refert Cæsar in sexto. Deque Germanis idem prodit Appianus in Celticis. Ad quod Cicero de universitate respexisse videtur, cum scripsit: Qui intemperate vixerit, eum secundus ortus in figuram muliebrem transfert; & si ne tum quidem vitiorum finem faciet, gravius etiam jaçtabitur, & in suis moribus simillimas figuras pecudum, & ferarum transferetur: neque malorum terminum prius aspiciet, quam illam sequi cœperit conversionem, quam habebat in se ejusdem & unius naturæ simul innatam, & insitam. Unde apud Cæsarem libro sexto de Gallorum doctrina sic legitur: In primis hoc volunt persuadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire in alios. Hactenus Vossius. Potissimum vero, inquit: (a) Huetius, doctrinam Metempsychoseos Brachmanes pertinaciter ad hanc diem retinuerunt, quam & antiqui Ægyptii traderunt. De Calecutensibus idem refert (b) Neblotus. Cardinalis autem Lucinus de populis Malavaribus (c) inquit, populos illius regionis credere, quosdam homines, quos vocant Parreas, abominabiles peccatores esse, cœlestis gloriæ indignos; eo quia damnatorum animæ ad animandos Parreas transeant. Verumtamen apud alias Gentes haud corrupta fuit traditio de nova animarum cum suis corporibus conjunctione. De hac Gentilium persuasione testis est Plinius, ubi (d) ait: „ De anima, vel de Manibus, vel de resurrectione verba Gentilium inania -- Si
„ milis

(a) *Lib. 1. cap. 10.*
(c) *Cap. 15.*

(b) *Tom. 5. pag. 177.*
(d) *Lib. 7. cap. 55.*

„ milis & de asservandis corporibus hominum , ac reviviscendis promissa a Democrito vanitas , qui non revixit ipse. Quum autem nunc tantummodo instituta sit disquisitio de Gentilium consensione , quæ quidem a Plinio ipso , impietate polluto , exhibetur ; propterea nunc non reprehendo , quod addit , esse verba Gentilium inania , vanitatemque promissam : alia enim est quæstio , de qua in calce hujus operis erit luculenter disceptatum ; ubi impiorum effata refellemus , dicentium , opinionem de vita futura callidorum hominum versutiam in vulgus induxisse. Porro de corporum resurrectione verba faciens Picardus (a) testatur , hanc persuasionem apud Brasilianos , & Peruvianos inventam fuisse. Item Diogenes Laertius (b) inquit : „ Hermippus in primo de Magis , & „ Eudoxus in Periodo , & Theopus in Philippicarum „ ait : Magorum sententia homines in vitam quoque redituros immortalesque.

De hac primigenia futuræ vitæ , ac extremi judicii traditione , apud omnes Gentes pervulgata , Ethnici Philosophi plura scripserunt. De futuro post mortem judicio , ubi tunc nulla latendi spes , nulla mentiendi dissimulandique fiducia , ita scripsit (c) Plato in Gorgia : Cum igitur ad Judicem Rhadamanthum pervenerunt , (animæ defunctorum) Rhadamanthus eas sistens , uniuscujusque animam intuetur , cujus tamen anima illa fuerit , non animadvertit ; sed si Regis , aut alterius obvium animum contemplatus , nihil in eo reperit sani : sed perjuriis , atque injustitiis , mendaciis , vanitateque ; petulantia , mollitie , lascivia , & in actionibus singulis intemperantia incompositum penitus atque turpem invenerit — Animum igitur

con-

(a) Tom. I. in suppl. funer.

(b) In Proem. lib. I.

(c) Apud Pfanner, cap. 20.

contemplatus sic affectum , ignominiose recta in custodiam transmittit , ubi meritas subire pœnas oportet . Quamobrem quando Rhadamanthus aliquem ejusmodi deprehendit , nihil aliud in ipso novit , neque quisnam sit , neque ex quibus ortus , sed utrum sit malus : cumque id compererit , dimittitur in Tartarum . Idem Plato in Phædone , quando , inquit , in eum locum defuncti pervenerint , quo Dæmon unumquemque perducit , primo illic judicantur , & qui honeste sancteque , & qui aliter vixerint . Apud Plutarchum autem libro de his qui sero a Numine puniuntur , sic legitur : Adrasteam Jovis & necessitatis filiam omnibus flagitiis vindicem supremo loco collocatam esse : neque malorum quenquam ita vel magnum vel parvum unquam fuisse , ut aut latendo , aut vim faciendo pœnæ se subducere potuerit . Qui vero hinc pœna evitata & inexpectatus eo pervenit , hunc excipiens justitia conspicuum atque nudum , ac qui pravitatem suam nulli rei immergere , nullo velare modo possit , sed undequaque ab omnibus talis qualis est perspiciatur . Idem Plutarchus , consolatione ad Apol. inquit : Animum a cognatis omnibus desertum , omnemque exteriorem ornatum relinquentem ; ut judicium juste procedat — Nemo enim bonus lamentis , sed hymnis dignus est & laudationibus : non luctu sed honorifica recordatione : neque lacrymis a dolore extortis , sed primitiis quibusdam scitis . Siquidem is qui inter mortales esse desiit , diviniore cujusdam vitæ factus est consors , liberatus servitute corporis , & ærumnosis istis solitudinibus atque casibus , quos necesse est , ut perferant , quibus mortalis hæc vita contigit — Itaque cum felices esse censemus & beatos , qui vita hac defuncti sunt , tum nefas putamus quicquam de iis falso aut contumeliose dicere , quippe qui melioris præstantiorisque naturæ

turæ facti sint compotes. Ita scripsit Plutarchus ad Apollonium, ejus mœrorem ex filii morte conceptum mitigaturus. Socrates, in sui apologia apud Platonem, sic ait: Etenim si quis liber ab his, qui profitentur judices esse, ad inferos ibit, veros ibi judices inveniet: quisnam vero ex nobis faustiora fata sortietur, nemini, præter Deum, notum esse potest. Pythagoras ajebat, referente Laertio in vita hujus Philosophi, animos impuros post mortem vinciri a Furiis infractis nexibus. Protagoras autem, inquit idem Laertius in vita Protagoræ, conscripsit librum de iis, qui sunt apud inferos. De Rhadamanto, constituto defunctorum Judice, sic Æneid. vi. cecinit Virgilius:

Gnosius hæc Rhadamantus habet durissima regna:
Castigatque, auditque dolos, subigitque fateri,
Quæ quis apud superos, furto lætatus inani,
Distulit in seram commissa piacula mortem.

De inferis idem Virgilius.

Loca nocte silentia late:

Atque silentem nocte perpetua domum.

Seneca de animabus scelestium hominum (a) inquit: Vitiis & sceleribus contaminatas deprimi in tenebras. Vossius (b) inquit: Ex Censorino, & Platone Genium esse Deum. Genios esse hominum Custodes, & in vita agenda, semper adesse testes. At ubi vita edita remeandum est, eundem illum, qui nobis præditus fuit, raptare illico, & trahere veluti custodiam suam ad judicium, atque illic in causa dicenda assistere, si qua commentiatur redarguere, si qua vera dicat, asseverare, prorsus illius testimonio fieri sententiam. Ad hæc quæ congeffit Vossius, addit (c) Halicarnasseus, quod Genius appositus Romulo die nativitatis suæ, eundem vita edita traxerit in cælum. Ad

D d

hæc

(a) *Hippol. act. 1. sc. 2.* (b) *Lib. 1. cap. 7.* (c) *Lib. 2.*

hæc item spectant verba Hermetis Trismegisti apud Apulejum (a) dicentis: Cum fuerit animæ a corpore facta discessio, tunc arbitrium examenque meriti ejus transfilit in summam Dæmonis potestatem, isque eam cum piam justamque providerit, in sui competentibus locis manere permittit — Sin autem animam delictorum illitam maculis, vitiisque oblitam viderit, desuper ad ima deturbans, procellis turbinibusque aeris, ignis, & aquæ sæpe discordantibus tradit: atque in diversa semper æternis pœnis agitata raptabitur. Hactenus Trismegistus. Apud Minucium autem Octavius ait: „Nec enim tormentis aut modus ullus aut terminus. Illic sapiens ignis membra urit & reficit, carpit & nutrit; sicut ignes fulminum tangunt, nec absumunt. Ita pœnale illud incendium non damnis ardentium pascitur, sed inexesa corporum lace- ratione nutritur.

Atque hæc sunt, quæ ad demonstrandam tum vulgi, tum præstantiorum Ethnicorum Philosophorum persuasivonem, e primigeniâ traditione profectam, de animorum immortalitate, de judicio, præmiis pœnisve in vita futura, potiora mihi visa sunt. In hoc autem tantum differre videtur gentilis vulgus ab Ethnicis Philosophis, ut vulgares paganorum ideæ de futura vita ineptæ, & aliquando absurdæ visæ sint; Philosophi vero e contra in cumulandis iis, quæ ad futuram vitam referuntur, æquiore ideam exhibent; justique Numinis solertiam spectandam exhibent, tum in præmiorum pœnarumve distributione, tum in redigendis in concordiam contrariis elementis. Unde autem apud omnes nationes, idiomatum varietate, moribus, immensa locorum distantia segregatas, & inter sese ignotas tam firma persuasio propagata sit, videndum remanet.

(a) *Apud Pfaner. cap. 21.*

manet. Non equidem ortum habuit persuasio isthæc a Philosophia, fallaci, versuta, maximisque erroribus referata; quæque neque apud populos, neque apud Philosophos ipsos tali auctoritate gaudet, ut libro primo uberrime demonstravimus. Hinc ad Deum referri debet, qui, ut omnium Gentium consensione capite primo hujus libri exposuimus, primos homines docuit, a quibus, non disquisitione naturæ, sed accurato magisterio oralis traditionis, hæc omnia eorum liberis & nepotibus tradita fuerunt, quæ quasi per manus tradita ad posteros omnes devenerunt. Quum autem de traditione infra instituendus sit sermo, claudam caput hoc Augustini, Platonis, & Trismegisti sententia. Profecto hanc omnium Gentium persuasionem de immortalitate humanorum animorum, immo & Angelorum a Deo ipso descendisse certum est; ita porro inquit (a) Augustinus: Non sane Creatoris desistente bonitate, & malis Angelis subministrante vitam, quæ subministratio, si auferatur interibunt. Alibi (b) idem Augustinus: Platonis, inquit, hæc verba sunt, sicut ea Cicero in latinum vertit, quibus inducit Summum Deum Deos, quos fecit, alloquentem ac dicentem: Vos qui Deorum fatu orti estis, attendite, quorum operum Parens effectorque sum. Hæc sunt insolubilia, me invito; quamquam omne colligatum solvi potest. Sed haudquamquam boni est, ratione vinctum dissolvere velle. Sed quoniam orti estis, immortales vos quidem esse & insolubiles non potestis; nequaquam tamen dissolvemini, neque ulla mortis fata periment; nec erunt valentiora quam consilium meum, quod majus est vinculum ad perpetuitatem vestram, quam illa, quibus estis, tum cum gignebamini, colligati. Ecce Plato, sequitur Augustinus, Deos dicit &

D d 2

corpo-

(a) *Enchirid. cap. 26.*(b) *Lib. 13. cap. 16. de C. D.*

corporis animæque colligatione mortales, & tamen immortales Dei, a quo facti sunt, voluntate atque consilio. Si ergo animæ pœna est in qualicumque corpore colligari, quid est, quod eos alloquens Deus tamquam sollicitos, ne forte moriantur, idest dissolvantur a corpore, de sua facit immortalitate securos; non propter eorum naturam, quæ sit compacta, non simplex, sed propter suam invictissimam voluntatem, qua potest facere, ut nec orta occidant, nec connexa solvantur; sed incorruptibiliter perseverent. Ad hanc Augustini & Platonis sententiam, quæ præstantiores Philosophos assentientes habuit, addenda esse censeo ea, quæ hac de re scripsit Trismegistus, ubi sic (a) legitur: „ Qui (hoc est homo) ita discussis ab animo errorum tenebris, & veritatis claritate percepta toto se „ sensu intelligentiæ divinæ commisceat, atque sic immortalitatis futuræ fiduciam concipiat. Illud itaque animadvertendum est, celsissima principia, de quibus in hoc libro differuimus, & ex quibus juris divini ac naturalis originem deduximus, in hoc uno capite comprehendere, hoc est speciosiora Dei attributa, & hominum officia. Fatemur enim Deum, Angelorum, hominumque Creatorem, legum latorem ac vindicem; cujus voluntatem nulla vis vincere possit; propterea de nostrorum immortalitate animorum securi reddimur; hinc etiam divinæ providentiæ ordo emicat: quæ omnia in progressu hujus operis evidentius demonstrabuntur, recidendo nodos omnes adversariorum, ut primigeniæ notiones, consensu totius Orbis sacratæ, inconcussæ permaneant.

De

(a) Apud Pfannerum cap. 10. §. 3.

CAPUT V.

*De portentosa totius Orbis terraquei inundatione ;
deque Noacho, unde nova humani
generis procreatio.*

DE immani illa aquarum effusione, quibus universa tellus obruta est, tractatio quibusdam fortasse parum convenire videbitur argumento, in quo nostra defudat industria: quum autem ex hoc quoque ediscamus, quanti facienda sint Omnipotentis Dei judicia; eodemque tempore Mosaicorum Annalium veritas undique probata appareat; propterea opportunum censui, breviter agere de hac inundatione, in qua Deus noxios homines de viventium numero delevit, & iusti familiam servavit. Videns itaque Deus, inquit Moses, quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta ad malum omni tempore. Delebo, inquit, hominem, quem creavi, a facie terræ. Noe vero invenit gratiam coram Domino, & dixit ad Noe: Fac tibi Arcam &c. Solum Noe, uxorem ejus, filios ejus, & uxores filiorum præservavit Dominus, a quibus omnes nationes, quæ habitant super faciem terræ, originem duxerunt. Memoranda igitur hujus inundationis monumenta apud Gentes investigare, nostri muneris erit.

V. Cl. Bossuetus, in Epitome universalis Historiæ, ait: De totius telluris inundatione ubique servatur traditio: in omni Orientis plaga Arca illa, in qua generis humani reliquiæ se receperunt, celebris est, atque ibi maxime, ubi decrescentibus aquis in arido hæsit. Plura, inquit, de hac Historia in Annalibus Gentium, populorumque tradi-

traditionibus reperiuntur. Tempora conveniunt, planeque consentiunt, quantum ex antiquitate tanta percipere datum est. Deucalionis autem diluvium, quod in Thessalia, Cicropis ætate contigit, aliqui Græcorum cum universali confundunt; apud Græcos tamen memoria trium Noachi filiorum, a quibus nationes propagatæ sunt, servata est. Japhet, unde occidentalium populorum pars major propagata est, sub Japethi nomine, a Græcis cultus fuit. Apud Ægyptios, & Phœnices Cham & Chanaam filius ejus notissimi fuerunt. Apud Hebræos vero semper existit memoria Sem, a quo originem duxere. Deinde transit ad primas Gentium divisiones; tradit antiquissimarum Urbium & nonnullorum Regnorum initia, ac primos artium inventores: animadvertit prima hominum bella fuisse adversus feras noxias; hinc ait, ortum habuisse ferarum & serpentum stemmata, quæ nostro quoque ævo in pluribus regionibus servantur; in quarum stemmatibus insculptæ sunt feræ aut serpentes; hæc enim victoriæ trophæa erant primorum habitatorum uniuscujusque regionis; quæ omnia probat Bossuetus testimonio Phœnicum, Chaldæorum, Assyriorum, & Medorum. Eusebius (a) autem fragmentum insigne ex Assyriacis, & Medicis Historiis affert, in quo Diluvii Noachici, Arcæ ad Armenios montes appellentis, & avium inde emissarum graphica descriptio habetur. Plutarchus item, opusculo de solertia animalium, sic ait: „ Qui fabulas narrant, ii Columbam ajunt, „ ex Arca emissam Deucalioni certum indicium detulisse „ tempestatis quum ingrederetur, serenitatis quum avo „ lassæt. Quod utique fabulosum est de Deucalionis diluvio; universali autem jure aptatur. Flavius contra Apionem disserens Ethnicorum historiis usus est, ut Diluvii,

(a) *Præpar. Evang. lib. 9. cap. 12.*

vii, a Mose descripti, veritatem comprobaret. Ab Armenis, (a) inquit, Arcæ fragmentum ostendi, de qua Noe cum sua familia incolumis exierat. De hoc pariter Diluvio antiquorum plurimi scripsere, inter quos Berofus Chaldæus, qui ait, superesse Noachidæ Arcæ frustra quædam: gentesque, apud quas illa mansit, ejus bitumine in sacrificiis uti ad sui expiationem. Dicitur autem etiamnum in Armenia in Cordisæorum monte partem esse ejus Navigii, & quosdam bitumen ex ea avellentes circumferre; eo autem ablato utuntur homines, maxime pro amuleto ad mala avertenda. Denique sic concludit Flavius: Scripsit quoque Hieronymus Ægyptius, qui Phœnicum antiquitates tradidit. Vossius, adductis Lucretii, Herodoti, Harpocratonis, aliorumque Ethnicorum monumentis, de Diluvio & Noacho sic (b) inquit: Ex Diluvio universali fecerunt particulare Græci & Ægyptii. Patriarcha Noe non in solo Saturno, sed etiam Promethei nomine adumbratus: hujus festum Athenis in certamine Lampadum, & Ara in Academia solemne erat. Ægyptii Prometheum dixerunt, divinitus edoctum, Diluvium prædixisse: Prometheum condidisse humanum genus cum ejus uxore Asia sive Asiatica; quæ omnia sunt reliquiæ veteris traditionis de Diluvio sub Noacho. Japetus, qui est Japhet Noachi filius, Europeorum Pater: hinc ab Horatio Japeti genus dicimur. Noe cognitus est etiam sub nomine Liberi. Qui fabulas ad Historiam revocant, tradunt, Liberum invenisse vitem & vini faciendi modum: propterea multos fructus autumnales condendi. Adam a Gentibus cognitus sub nomine Saturni: item in Saturno conservatæ sunt reliquiæ quædam de Patriarcha Noe: nimirum

(a) *Lib. 1. contr. Appion. & lib. 1. antiq. cap. 5.*

(b) *Lib. 1. cap. 18.*

mirum videbant, ut Adamus, excepto nemine, origo esset; ita Noe primum esse eorum, qui post cataclysmum vixere. Adam habuit imperium totius Orbis: habuit & Noe cum sua familia: Saturni tres filii dicuntur: totidem sunt Noachi. A Gomer Japheti filio Germanos ducere originem communis est sententia. Haëtenus Vossius. Clericus autem sic (a) ait: Consentiunt quidem omnes, Diluvium universale fuisse: alii tamen volunt, totum telluris orbem aquis obrutum fuisse: aliis eruditis hominibus contra nitentibus, eatenus universale fuisse, quatenus totum orbem tunc ab hominibus habitatum oppresserit, universumque humanum genus, excepta Noachi familia, eo interierit; hinc ea tantum bruta, quæ in eodem loco ac homines degebant. Ante Diluvium porro haud late potuit sparsum esse humanum genus, quod Noachus nonus fuerit ab Adamo. In hoc tamen, sequitur Clericus, conveniunt omnes, quod cum morum corruptio universalis facta esset, justum quoque fuit, ut universalis abominatio communi pœna plecteretur; justique familia servaretur, a qua genus humanum denuo propagaretur.

Burnetius in Dissertatione theoriæ sacrae telluris docet, montes, cavitates, irregularemque terræ faciem reliquias esse universalis Diluvii; quæ omnia necessario acciderint ex illius universalis inundationis fluxu ac refluxu. De Noacho autem sub nomine Jani a Gentibus cognito, sic (b) inquit: Facile nobiscum sentiunt ii, qui in Theologia Gentilium Noachum intelligendum putant sub nomine Jani, cui Vertumno etiam dicto, antiqui temporum vertendorum dedere potentiam; juxta illud Ovidii de Jano:

Me penes est unum vasti custodia mundi,
Et jus vertendi cardines omne meum est.

Eodem

(a) *In Comment. Genes. cap. 7.*

(b) *Lib. 2. cap. 10.*

Eodem etiam spectant Septimii versus, ubi Jano sacros
Mundi cardines legimus, & cæli limina:

Jane Pater, Jane mens, Dive biceps, biformis,
O Cate rerum fator, o principium Deorum,
Stridula cui limina, cui cardines tumultus,
Cui referata mugiant aurea claustra mundi.

Tibi vetus ara coluit Aborigeno Sacello.

Eundem etiam Janum bifrontem, aut quadrifrontem ef-
formabant veteres; bifrontem forte, quod utrumque mun-
dum respexerit, ante Diluvium & post Diluvium; quum
quasi intermundio positus, antiquum occidentem, & ho-
diernum orientem viderit. Unde & rerum fator, ut a
Macrobio, & Janus confuvis a conferendo, idest a pro-
pagine humani generis, quæ Jano auctore conferitur. Unde
& ei vetus ara in Aborigeno Sacello, ut supra cecinit
Poeta. Bifrons etiam dici potuit ob duas maximas con-
versiones anni, æstivam & hyemalem; uti quadrifrons
cum quatuor numerant, Ver, Æstatem, Autumnum,
Hyemem, quibus vertitur annus post Diluvium. De
mundo enim priori sic cecinit Ovidius:

Ver erat æternum, placidisque tepentibus auris
Mulcebant Zephyri.

Suidas de Jano: Statuam habuit quadrifrontem ob quatuor
anni tempora. Idem testatur Servius in septimo Æneida-
rum his verbis: Janum sane apud aliquos quadrifrontem
esse, non mirum est; nam alii eum diei Dominum vo-
lunt: alii anni totius, quem in quatuor tempora constat
esse divisum. Anni autem esse Deum illa res probat,
quod ab eo prima pars anni nominatur; nam a Jano Ja-
nuarius dicitur. Ideo etiam, ut ex Macrobio, duodecim
aræ Jano apponebantur ob duodecim menses in anno.
Unde Suidas cum Simulacrum Jani quadriforme ob qua-

E e

tuor

tuor anni horas dixisset, subdit: Alii fingunt ipsum in dextera manu clavim, ut principium temporis, & appaitionem anni, & Janitorem: alii vero dextera tenere CCC., sinistra vero LXV., ut annum; unde etiam Longinus eum Æonoarium, vi voci facta, quasi ævi Patrem, interpretatur. Nec immerito Pater sæculi, & præteriti & vertentis dici potuit, si de Noacho intelligamus, in utriusque mundi confinio posito:

Ille recedentem mundum post terga reliquit,
Prospexitque novi venientis limina sæcli.

Ob eandem etiam rationem Clusius & Patulcius cognominatus est, non tam quod annum veterem claudat, aperiatque novum; tenuis illa est & secundaria ratio; sed quod mundum antiquum clausit, novumque aperuit, & ex utraque parte Clavigeri nomen:

Naturæ geminas portas, mundumque biformem
Temperat, hanc clausit, primus patefecit
Et illam.

Hinc concludit Burnetius: Hæc de Jano, quem ita describere veteres, ut Noachum nostrum plane signasse videantur. Et si, quas Jano dederunt formas, cognomina, & vertendi cælum, tempus, annique cardines potentiam Noacho nostro attribuamus, magnam aliquam mundi, & temporum conversionem ipsius ætate contigisse, eandemque respicere præmonstratum Moysis sermonem facile credemus, magnam mundi & temporis conversionem fuisse, si referatur ad priorem statum.

Uberiora Ethnicorum monumenta de Diluvio collegit Samuel Bochartus. Noam, inquit (a), esse Saturnum, tam multa docent, ut vix sit dubitandi locus. Omnium qui post Diluvium vixerunt, communis Pater est
Noa;

(a) *Tom. 2. lib. 1. cap. 1.*

Noa; ita Saturnus in Orphæi Hymnis, & ejus uxor Rhea. Non justos modo, sed & justitiæ Præcones. Ex Diodori verbis, Saturnum itidem Regem justissimum fuisse. Ex Plutarcho & in ejusdem paralellis: Saturnus vini usum, & vitis cultum docuit. Apud Macrobius, huic Deo insertiones surculorum, pomorumque educationes, & omnium fertilium tribuunt disciplinas. In Callimachi Hymnis de Minerva:

Ast a Falcigero lex sana lata jubet,
 Ut pœna graviore luat, temeraria quisquis
 Audet in invitos lumina ferre Deos.

Quod ad illud Moysis alludere videtur: Maledictus Chanaan a Noe, quod cum vidisset verenda scilicet Patris sui esse nudata, nunciavit duobus fratribus suis foras. In Thimæo Platonis, Saturnus & uxor Rhea, & qui cum illis fuerunt ex Oceano & Thetide nati dicuntur. Navim prisca Romani Saturni symbolum esse voluerunt. Ovidius ad id alludens ait:

Et bona posteritas puppim signavit in ære,
 Hospitis adventum testificata Dei.

Idem Ovidius, lib. Metam. 1., in graphica cataclysmi descriptione:

Protinus Æoliis aquilonem claudit in antris,
 Et quæcumque fugant induc'ta flamina nubes,
 Enisitque notum: madidis notus advolat alis.
 Pœna placet diversa: genus mortale sub undis
 Perdere:

Omnia Pontus erant, deerant quoque littora Ponto.
 Juppiter ut liquidis stagnare paludibus orbem,
 Et superesse vidit de tot millibus unum,
 Et superesse videt de tot modo millibus unam;
 Innoxios ambos, cultores Numinis ambos.

Item Arnobius lib. 4.

Armeniæ celsis instabat montibus Arca.

Macrobius de Jano : Quum primus quoque æra signaret , servavit in hoc Saturni reverentiam ; ut quoniam ille Navi fuerat advectus ex una quidem parte sui capitis effigies , ex altera vero Navis exprimeretur , quo Saturni memoriam etiam in posteros propagaret. Cyrillus contra Jovianum refert verba Alexandri Polythoris , qui ait : Servatum fuisse Xisuthrum , cum ei quid futurum erat Saturnus prædixisset , fabricandam ipsi Arcam , & in ea cum volucris , reptilibus , atque jumentis esse navigandum. De Abideno idem Cyrillus , Saturnus , inquit , quidem præsignificat magnam vitam futuram , in Armeniam navigavit . Tertia autem die postquam remiserat tempestas , aves quasdam emisit , experimentum capturus , an eæ terræ aliquid visuræ essent ex mari exstans : illæ vero ab immenso Pelago exceptæ , cum deesset locus , ubi considerent , ad Xisuthrum retro redire. Quamvis , inquit Cyrillus , Assyriorum antiquissimi factum obscuraverint , facti tamen veritatem ostendunt . Alexander Polyhistor apud Eusebium in Chronico sic ait : Navigium autem illud cum in Armenia declinasset , pars quædam illius esse dicitur , hodieque in Armeniæ montibus Corcyræis. Hactenus Bochartus.

De universali Diluvio luculenter ac erudite nuper disseruit Constantinus , qui ad ostendendam cataclysmi veritatem addit nonnulla Gentium monumenta , quæ strictim referam. Sohnab affirmat in Historiis Brachmanum (a) haberi circumstantias hujus universalis inundationis , in qua totum humanum genus , excepta justi familia , propter scelera periit. Nicolaus Damascenus sic ait : Est super Minyada in Armenia mons ingens , Baris dictus , in quem

(a) Sect. 6. § 15. usque 62.

quem multos Diluvii tempore confugientes, fama est, servatos esse; & quendam in Arca vectum ad summum ejus jugum appulisse; lignorumque reliquias diu conservatas esse. Quamquam autem, subdit Constantinus, aliqua disparitas appareat inter Damascenum & Berosum, de Diluvio tamen universali & Arca conveniunt: additque Berosus, antiquos Armenos gessisse e collo pendentia parva illius Arcæ fragmenta, devotionis gratia, & ad infortunia avertenda. Historiam Japponensium, testimonio V. Cl. Blanchini, Constantinus vocat fragmentum Moisaicorum Annalium; & refert colloquium habitum inter Japponensem Imperatoris Interpretem & Legatos Batavos; Interpres quippe intuens Templum Idoli Topan, ad Batavos sic locutus est: Elongatione temporum non animadvertentes homines eorum originem, irridebant tonitrua & fulgura; immo, horrendum dictu, ipsum summum Deorum Numen. Tanto scelere commotus Deorum Dominus, ad eos dixit: Decrevisse, ut deficiente Sole, Luna, ac Stellis, elementa confunderentur, sicut fuerunt in prima mundi origine. Decreti executio a summo Deo demandata fuit Deo Topan, a quo omnia cum humano genere deleta fuere, excepta unius hominis familia, quem Dii amabant, quia Deos honorabat, ipsisque divinos honores reddebat; quapropter Deus Canon reduxit mare ad pristinos fines, universaque denuo composuit. De Americanis Constantinus verba faciens, testimonio Theodori de Brii, ait: Americanos in eorum solemnibus festis canere quasdam cantilenas, quæ apud illos Annalium genus sunt, in quibus Diluvii universalis memoriam faciunt, aliorumque factorum, quorum memoriam perire nolunt. Reliquiæ quoque cataclysmi sunt maritima piscium corpora, quæ passim supra cacumina, ac in visceribus

bus montium lapidificata, aut in propria substantia exsiccata eruuntur; de quibus plura Constantinus in laudato opere congeffit.

Alia quoque Gentium monumenta Diluvii veritatem confirmant. In antiquissimis Brachmanum orientalium libris ita descriptum est Diluvium, ut tellus universa se aquis submiserit, deinde locum, quem prius habuerat obtinuerit, teste (a) P. Vincentio Maria Senensi. A Gauriensibus orientalibus, referente (b) Picardo, servata est cataclysmi traditio; tantamque cladem, ajunt, a Deo immisissam fuisse, ut sceleratos homines de medio tolleret. Non obscuram, inquit idem Picardus, traditionem de Diluvio inventam esse apud Peruvianos, illudque propter hominum scelera contigisse. Eadem traditio servata est in Brasiliensium cantilenis; in quibus expressum est, ab uno homine servato denuo genus humanum reparatum fuisse. Apud quoque Silvestres Americanos, teste (c) Lafitavio, vigeat traditio de universali Diluvio; additque Lafitavius, nonnullos Americanos populos credere, in fine sæculorum eodem modo sub aquis mundum hunc perituum esse. Eadem persuasio fuit apud antiquos nostri Hemispherii, ut ex Ovidio Metam. lib. 1.

Esse quoque in fati reminiscitur affore tempus,
 Quo mare, quo tellus, correptaque Regia Cœli
 Ardeat, & mundi moles operosa laboret.

Gemellus (d) refert, apud Mexicanos Diluvii traditionem existisse, mortalesque omnes eo submersos fuisse, uno tantum masculo, unaque femina navigio servatis, qui filios genuerunt; confusisque deinde linguis in varias terras dispersi fuerint. De hac Gentium dispersione idem scri-

(a) *Lib. 3. cap. 17.* (b) *Tom. 2. de Gaur. relig. tom. 1. in suppl.*
 (c) *Tom. 1. pag. 100.* (d) *Tom. 6. cap. 4.*

scripsit Fernandus Cortes in secunda Epistola ad Carolum V Imperatorem ; quum in colloquio Fernandi cum Rege Montezuma , iste Mexicani Regni originem aperuit . Item Mendozza (*a*) refert , Sineses affirmare , Regni sui Noachi nepotes conditores fuisse ; & Tain , hoc est , Deum , hominis & mulieris creatorem genus humanum extinxisse , ut injurias sibi illatas mirabili strage ulcisceretur . Huetius quoque præclara monumenta cataclysmi congeffit , ubi sic (*b*) inquit : Diluvii meminit Plato in Thimæo . Item Berofus ex vetustis Annalibus Chaldæorum collegit notiones de humani generis corruptela , & hac de causa de Diluvio , deque Arca in Armeniæ vortices delata , qua sobolis humanæ reparator Noachus servatus est . Fuit æqualis Ptolemæi Lutthyri Alexander Polysthior , qui non plurimas solum Mosaicæ Historiæ partes e vetustis auctoribus excerptas commentariis suis complexus est , figmentis licet deformatam , & Diluvii , ac Arce Noachi in Armeniæ montes delatæ , & avium ad explorandam aquæ altitudinem emissarum historiam : ex Epulemo vero , Artapano , Cledeino , & Demetrio turris Babylonicæ ædificationem : Enochii quoque , & Mathusalæ mentionem . Scaliger autem ait : Religionibus ac Templo ab incolis consecrata fuit Arca illa , Baris dicta , hoc est Navis cujus vocis originem , vulgo ignorabilem , docuit me Æschyli Scholiastes . Americani quoque Diluvium norunt , unicam familiam servatam , linguas multiplicatas . Canadenses ajunt , post Diluvium Orbem fuisse reparatum ab homine , Messou lingua eorum nuncupato — Theodotus res Phœnicum Phœnicia lingua profecutus est , & Sanchionatonis continuavit historiam , atque ea de primis Patriarchis penitus narrat ad mentem Mosis ,
neque

(*a*) *Lib. 1. cap. 3. & lib. 2. cap. 5.* (*b*) *Propos. 4. cap. 2. & 7.*

neque ulla re discrepantia. Hactenus eruditissimus Huetius. Porro hæc sunt monumenta ex utraque, scilicet populi Dei, & Gentium, historia mea cura in unum congesta, ex quibus liquido apparet omnium populorum consensus de Deo mundi creatore, moderatore, legum latore, ac vindice: de primo homine, ejusque eximia felicitate in statu innocentiae, ejusque infelicitate post lapsum; de animorum humanorum immortalitate; de judicio, præmiis pœnisve in vita futura. Quæ quidem omnia quamquam per se aptissima ad averuncandam impietatem videantur; ad alia tamen properabimus, ut primigeniæ traditionis veritas ac duratio evidentius adstruatur.

C A P U T V I.

De Mundi ætate.

ADversarii religionis ex Sacræ Scripturæ exemplaribus, quæ a Judæis circumferuntur, argumentum sumunt, calumniandi Mosaicos Annales, eo quia chronologia ex recensitis exemplaribus deducta vera esse non possit, quum, ut inquiunt, rationi, ac aliarum Gentium chronologiis contraria omnino appareat. Rationi, ajunt, opponitur, quum fluxu annorum CCCXXVII. ex una familia non potuerint procreari tot homines, diffitas nationes, & Regna, quot erant tempore Abrahami. Profecto in Mosaicis Annalibus numerantur distinctæ nationes, & Reges, & Regna, cum quibus Abraham ipse necessitudinem habuit. Ex Gentium autem hystoriis ante natalem Abrahami exstabant alii populi, plures nationes, aliaque Regna fere in immensum ab Ægypto distantia. Chronologiæ quoque cultarum Gentium e diametro Judaicis exemplaribus adversantur, ut infra ap-
pare-

parebit : quapropter de mundi ætate verba facere necessarium duxi, ut Mosaicorum Annalium veritas undequaque fulta videatur. Non mihi tamen animus est de impeditiſſimis chronologiæ quæſtionibus, quæ noſtro ævo moveri ſolent, inſtituere ſermonem, cum probe ſciam, eos oleum operamque perdidiffe, qui in tot ſæculorum curſu, voluerunt ea tempora adamuſſim expendere. Alia igitur via procedendum eſt, ut ab adverſariorum maledictis injuriisque Moſaicæ hiſtoriæ dignitas, in hac quoque parte vindicetur.

Qua in re præmittendum eſt, originales Annales ab ipſo Moſe ſcriptos, aut Moſis ætate ab aliis deſcriptos, non exſtare, tot ſæculorum voracitate conſumptos; ſervata tamen eſſe exemplaria ab aliis exemplaribus ſucceſſione temporum exſcripta. In hiſce tamen ſuccedentibus exemplaribus non eadem ſervata eſt chronologia, quæ varia apparet; Petrus enim Binch in examine chronologiæ a mundi creatione ad finem Diluvii ex Codice Judæorum, qui nunc circumfertur, ſtatuit fluxiſſe annos MDCLVI : Ex verſione Græca MMCLVI : Ex Joſepho MMCLIII : Ex correptione Voſſii MMCLVI. A Diluvio ad natalem Abrahami ex Codice, qui nunc eſt in manibus Judæorum, apparet fluxiſſe annos CCCXXVII : Ex verſione Græca MCCCVII : Ex Joſepho MCXXVIII : Ex correptione Voſſii MCCLVIII. Conſtantinus (a) addit, ſupputationem annorum, quæ habetur in Pentateuco Samaritano, characteribus antiquis Hebraicis ſcripto, ab anno in quo Sem genuit Arfaxad uſque ad natalem Abrahami, extendi ad annos mille & duo. Profecto tot ſupputationum discrimina ex pluribus cauſis originem traxerunt. Eruditiffimus Boſſuetus, Epitome hiſtoriæ univerſalis ad annum quadringentefimum trigeſimum

F f

pri-

(a) *ſect.* 6. § 31.

primum ante Redemptoris nativitatem , animadvertit , tempore , quo Judæi apud Chaldæos in captivitate degebant , horum linguam , haud multum ab Hebraica dissimilem , didicisse , & chaldaicis characteribus sacrum Codicem exscripsisse ; inde factum est , ut ex eo tempore facer Codex apud Judæos familiaris , nisi chaldaicis characteribus exaratus reperiatur : Samaritani autem veterem scribendi rationem retinuerunt , eamque ad hæc usque temporum servant . Ad rem hanc elucidandam haud parum lucis præstant ea , quæ mox dicemus ; versio enim sacrorum librorum in Græcum sermonem , temporibus Ptolemæi Ægyptiorum Regis facta , sic a Flavio (a) narratur :

„ A Ptolemæo ad Eleazarum , summum Hebræorum Sacerdotem , missa fuit Epistola , qua petiit , sibi Viros
 „ cum sacro Codice mitti , quorum opera de Hebræo in
 „ Græcum sermonem traduceretur . Eleazarus illi morem
 „ gerens , ex qualibet Tribu seniores elegit , eosque cum
 „ sacro Codice ad Regem misit , rescripsitque , curaret sedulo , ut versione facta , statim sibi remitteretur sacer
 „ Codex , qui in Templo , unde fuerat extractus , restituendus erat . Ex eo autem , quod ex omni Tribu seniores electi fuerant , & Codicem e Templo extractum Eleazarus miserat , neglectis exemplaribus , quæ in vulgus dispersa erant , aperte colligitur , id factum fuisse , ut Græca versio vetustissimo exemplari Hebraice scripto omnino consentanea foret . Porro ii , qui sequuntur septuaginta Interpretum versionem , animadvertunt , in Codicibus recentiorum Judæorum omissum fuisse Patriarcham Cainan , qui in Græca versione nominatur , augetque antiquorum Patriarcharum numerum . Quum autem S. Lucas Patriarchæ Cainan mentionem faciat , spontaneam consecutionem dedu-

(a) *Antiquit. Jud. lib. 12. cap. 2.*

deducunt, S. Lucam Græca versione usum fuisse. Ad hæc addit (a) Constantinus, orientalem Ecclesiam uti versione septuaginta Interpretum; eamque solam pro Canonica habere. Pezeronus item libro de temporum antiquitate ait, Scripturam, qua recentiores Judæi utuntur, longe distare ab antiqua Hebræorum chronologia; idque ostendere conatur veterum Hebræorum testimonio. Contentunt autem alii, servandam esse chronologiam, quæ a recentioribus Judæis circumfertur.

Transendum itaque est ad Gentium chronologiam, ut aliam cum alia conferre possimus. Profecto ab aliis Gentibus pene nulla antiquorum temporum ratio servata est: ab aliis diligenter servatam fuisse traditur. Certum est, plures nationes, in eo quod ad temporum rationem attinet, in tenebris versatas fuisse; sive deficientibus Annalibus, sive ob scriptorum negligentiam in designandis temporibus, sive ob annorum, præcipue antiquorum, diversitatem; hinc factum est, ut culturæ quoque nationes varias habuerint annorum antiquorum & recentiorum metiendi rationes. Galeranus, Epistola nuncupatoria ad Ferdinandum I Imperatorem, exponit, quanto studio, ac diligentia usus sit, ut ex Gentium Historiis eruere posset, quot anni fluxissent a bello Trojano usque ad Romæ foundationem: hoc autem tanto labore fatetur, nihil aliud elicere potuisse, nisi verisimilem chronologiam; sic enim ait: „ Fuere autem ab Troja capta ad Urbem conditam „ anni quadringenti triginta duo. Qui numerus ter a Dio- „ nysio productus, corrupte legebatur in vulgatis Codici- „ bus. Nos autem collatis ex Chronicis Eusebii annis, ac „ variis comparatis locis, Regum Albanorum seriem, mi- „ xime verisimilem ac summe congruentem, diligenti ad-
F f 2 „ hibita

(a) Sect. 6. §. 33.

„hibita ratione, deduximus. V. Cl. Voltaire (a) exhibet magnum Chaos, in quo erant culturæ quoque Gentium nationes, inter quas recenset Ægyptiacas & Græcas, dum ab ipsis antiquorum temporum ratio inquirebatur; in vulgata enim Argonautarum expeditione mundus admodum recens est agnitus: ex fallacibus autem Ægyptiorum, & Græcorum conjecturis, quas ibi memorat, constabat eorum prolixior chronologia. Newtono, inquit Voltaire, mundi ætas minor quingentis annis ex astronomicis observationibus vitæque cursu visa est. Porro in metiendis annis, ut Mascardus animadvertit, non una, sed admodum varia apud plerofque ratio fuit; ita ut suo quisque ingenio annorum mensuram invenerit. Ægyptii sæpe variarunt; interdum enim trium, interdum quatuor mensium effecere annum; plerumque mensis spatio ad Lunæ cursum annum metiebantur; atque hinc portentosa illa annorum series, quam Gentes illæ venditarunt. Hactenus ex Voltaire excerpta. De Ægyptiorum chronologia sic (b) inquit Vossius: Videor mihi ad conciliandas antiquitates Ægyptias cum sacris litteris, duplicem adferre posse rationem: una est, quod antiquitus variavit anni modus: altera, quod juniores veterum annorum formam cum recentiori confuderint. Apud antiquos Romanos quoque varia fuit anni metiendi ratio, referente Plutarcho in vita Cæsaris; Rex enim Numa mensem intercalarem addiderat, & Julius Cæsar tempora correxit. Cur autem tantis erroribus obnoxia fuerit antiquorum temporum chronologia, rationem (c) affert Plinius: „ Quæ omnia, inquit, inciticia temporum „ acciderunt; annum enim alii æstate unum determinabant, alterum hyeme: alii quadripartitis temporibus, „ sicut Arcades, quorum anni trimestres fuere: quidam „ Lunæ

(a) *Epist. Philosoph.* 17. (b) *Lib. 1. cap. 28.* (c) *Lib. 7. cap. 48.*

„Lunæ senio, ut Ægyptii; itaque apud eos aliqui singula
 „millia annorum vixisse produntur. Alibi Plinius (a) nu-
 „merat longissima annorum spatia a Persis memorata; de
 „Zoroastre enim eorum Rege proditum est, quinque mil-
 „le annorum ante Trojanum bellum vixisse: quod mirum,
 „inquit, hoc in primis durasse memoriam, artemque tam
 „longo ævo, commentariis non intercedentibus; propte-
 „rea nec claris nec continuatis successionebus custoditam.

Ab aliis autem Gentibus, præter Hebræos, antiquo-
 rum temporum ratio diligenter servata fertur, præcipue a
 Sinensibus, quorum regio quadringentesimo circiter post
 Diluvium anno habitari cœpta sit. Seriem atque ætatem
 Regum suorum, ut (b) Pezeronus refert, Sinenses me-
 morant; Fochiumque omnium primum illius regionis Im-
 perium tenuisse affirmant. Demum Pezeronus concludit
 exactam Sinensium chronologiam cum Græca versione con-
 venire. Constantinus vero (c) animadvertit, antiquos Si-
 nenses cum recentioribus haud convenire de mundi ætate;
 illi enim protrahebant mundi ætatem ad quadraginta no-
 vem mille annos; recentiores autem suputationem illam
 inter fabulas recensent; eo quia Sinensium Annalium au-
 ctor, Thaisicum vocatus, germane fatetur, haud exstare
 in antiquioribus Sinensium libris chronologiam aliquam,
 quæ præcedat Fochii & Xinum ejus successoris tempora;
 propterea, subdit, Sinenses habere tamquam veridicas, &
 authenticas historias, quæ incipiunt a Fochio, Regumque
 succedentium seriem & ætatem tradunt. V. Cl. Blanchi-
 nus, referente eodem Constantino, inquit, Sinenses non
 habere aliquam certam temporum notionem ante Regem
 Xinum, Fochii successorem: additque Constantinus,
 P. Martinum in sua Sinica Historia, ab originalibus Sinen-
 sium

(a) *Lib. 30. cap. 1.* (b) *Cap. 14.* (c) *Seçt. 6. § 25. usque 32.*

fium libris extracta, fateri, a Sinensibus tamquam certissima haberi ea, quæ post Fochium in Sinensium Annalibus continentur. Profecto, concludit Constantinus, facta collatione cum chronologia, quæ a recentioribus Judæis circumfertur, Fochi regnum sexcentos quadraginta annos ante Diluvium cœpisset; ex adverso plane convenire cum supputatione septuaginta Interpretum, deducit.

Mexicanos quoque exactam antiquorum temporum rationem habuisse fertur; & ad motus Solis exegisse menses & annos a prima fundatione Mexicani Imperii, ut Picardus (a) tradit. Ex decem quidem & octo mensibus Mexicanus annus constat; unusquisque autem mensis viginti dierum fluxu perficitur; hinc annus Mexicanus comprehendit fere parem numerum dierum, ac recens Romanus. Gemellus (b) inquit: Mexicani sæculorum ambitus, ac Solis conversiones, Regum suorum successiones, singulorumque ætates circulo quodam, figuris, notisque designato, exprimunt. Hujus celebris circuli structuram in ære incisam exhibet: apud Mexicanos circulus iste Annalium genus est; quum ea omnia, quæ in hoc circulo continentur, autentica fide gaudeant. De hoc mirabili circulo, qui ex uno maximo & pluribus aliis minoribus concentricis constat, verba faciens V. Cl. Constantinus, (c) ait: Unus ex his circulis servatur a Viro nobili Mexicano Carolo Siguenza: in eo apparet Mexicani Imperii initium, Mexicanorum Regum series, eorum præclara gesta, & exacta temporum chronologia. Ibi descripta est divisio a ceteris Gentibus suorum majorum, qui Mexicanum Imperium fundavere; ac centum & quatuor annos fluxisse in conficiendo longissimo itinere, antequam ibi proprias potue-

(a) *Tom. 1. part. 1. in suppl. Mexic.* (b) *Tom. 6. cap. 4. & 6.*
 (c) *Seçt. 6. § 63. & sequent.*

potuerint statuere sedes. Eorum divisio a ceteris Gentibus, in eodem circulo expressa, ad annum quadringentesimum primum post Diluvium refertur; hinc facta supputatione chronologica Constantinus ostendit, Mexicanam chronologiam convenire cum Græca versione; & parum distare ab alia expressa in Samaritano Codice; dum ab annis Lunaribus, quibus utebantur Hebræi, ad Mexicanos annos Solares æqua fiat translatio.

Judæos, inquit (a) Huetius, inter Græcos degentes, Hellenistas nuncupatos, non potuisse sancta Volumina satis accurate persequi, quia propter linguæ sanctæ ignorantiam, quam pauci omnino callebant, ad exemplaria Hebraica non poterant recurrere. Fieri sane potuit, ut cum animum appulerunt ad scribendam historiam, non tam veterum commentariis & priscis inhærent memoriis, quam traditionibus propagatis, vel famigerationibus, quod Scriptores faciunt nimis multi — Quod autem subjicit Scriptor uterque, Præadamiticus, & Theologo-Politicus nonnulla in Mosaicis libris occurrere, vel obscura, vel inordinata, vel mutila; hac præscriptione contenti addere sufficiat: Verbum Dei, primum lapidibus, tum deinde libris, chartis, membranis fuisse mandatum, & hominum manibus vulgo usurpatum; vere thesaurum in vasis fictilibus, primum digito Dei, aut Mosis fuisse scriptum; tum deinde digitis aliorum hominum, eorumque sæpe incuriosorum, aut socordium, aut indoctorum; hinc in leviculis quibusdam rebus, ad fidei dogmata neququam pertinentibus, mendas, si forte, aliquot irrepsisse, nec in Pentateucho solum, sed & in reliquis Scripturæ Sacræ libris vitia hujusmodi inolevisse, ut ex emendationibus Scribarum, & ex variis lectionibus orientalium, & occidentalium, &

ex

(a) *Propos. 4. cap. 2. 11. & 14.*

ex illis Ben Afcher, & Ben Nephthali apparet. Quare nihil de librorum illorum auctoritate decerpitur — Neque eo tamen favere vel tantillum volumus nefariæ Muhammedaurorum, Anabaptistarum, & Servatonorum doctrinæ, qui depravata penitus & adulterata sciscunt Veteris Testamenti volumina; non in minutis tantum, quod facile concederemus, sed in gravioribus etiam, quod falsum esse Viri docti pluribus jam demonstrarunt — Gentis Sinensis, quæ magna floret ingenii & eruditionis laude chronologiam nobis representavit Martinus Martinius: quam si quis ad calculos redegerit, tantam deprehendet cum textu Mosaico congruentiam, ut lux accedat & robur Mosaicis annorum computationibus. Hactenus Huetius. Samuel autem Shuxford, in Præfatione de mundi ætate, addit, temporibus Davidis & Salomonis anni correctionem apud Israelitas factam fuisse; aliamque computandorum annorum methodum usurpasse Judæos post Babylonicam captivitatem; propterea, subdit, difficillimum esse, antiquæ mundi ætatis justam annorum chronologiam statuere.

Per hanc autem discrepantiam, inquit (a) Augustinus, Hebræorum Codicum (qui nunc quoque a Judæis circumferuntur) atque nostrorum, exoritur illa famosissima quæstio, ubi Mathusalem quatuordecim annos vixisse post Diluvium computatur, cum Scriptura ex omnibus qui in terra tunc fuerunt, solos octo homines in Arca exitium commemoret evasisse Diluvii, in quibus Mathusalem non fuit — Sed cum dixero, continuo refertur illud Judæorum esse mendacium, de quo superius satis actum est: nam septuaginta Interpretes laudabiliter celebratos Viros non potuisse mentiri. Ubi si quæram, quid sit credibilius, Judæorum Gentem, tam longe lateque diffusam, in hoc con-

(a) *Lib. 15. cap. 11. & 13. de C. D.*

conscribendum mendacium uno consilio conspirare potuisse, & dum aliis invident auctoritatem, sibi abstulisse veritatem; an septuaginta homines, qui etiam ipsi Hebræi erant, in uno loco positos, quoniam Rex Ægypti Ptolemæus eos ad hoc opus adsciverat; ipsam veritatem Gentibus alienigenis invidisse, & communicato istud fecisse consilio, quis non videat, quid proclivius faciliusque credatur? Sed absit ut prudens quispiam, vel Judæos ejuslibet perversitatis atque malitiæ tantum potuisse credat in Codicibus tam multis & tam longe lateque dispersis: vel septuaginta illos memorabiles Viros hoc de invidenda Gentibus veritate unum communicasse consilium. Itaque illa diversitas numerorum aliter se habentium in Codicibus græcis & latinis, aliter in hebræis, nec malitiæ Judæorum, nec diligentia vel prudentia septuaginta Interpretum, sed scriptoris tribuatur errori. Parvi igitur faciendam esse illam annorum varietatem constat; siquidem anni stant in vita æterna: hic autem transeunt, immo pereunt. Hactenus Augustinus. Communior autem opinio fert, scriptorum incuria factum, ut in quibusdam exemplaribus corrupta sit annorum series. Porro animadversione digna est usitata antiquorum scribendi ratio, etiam in sacris Codicibus exarandis; in vetustissimis enim Codicibus manuscriptis ita litteræ notatæ & dispositæ reperiuntur, ut simul connectantur, nullo interposita intervallo, quo a verbis verba distinguerentur; quum autem iste scribendi modus non levem legentibus difficultatem afferret, puncta quædam addita sunt, & paulatim interpunctionis usus introductus est, quo facilior lectio redderetur, ut jam Erudito cuique compertum est. Hinc liquido apparet, quam facile in exarandis exemplaribus vetustissimis errores irrepere potuerint. Ceterum, quod prodigiosum

est, cuncta Judæorum, Græcorum, Latinorumque exemplaria in doctrina, historia, & gravioribus ita consona sunt, ut in hoc quoque divina providentia manifesta reddatur, servando incorrupta ea omnia, quæ scire oportet. Quæ autem pars Mosis, si in minutis exscriptores aliqui exemplarium erraverunt? Prudens quispiam neque in minutis, neque in gravioribus exscriptorum errores auctori imputat.

Aliqua quidem temporum ratio, in historia potissimum, servari debet, ut videatur quod prius, quidve posterius factum sit; propterea unicuique licet eam sequi chronologiam, sapientum Virorum usu receptam, qui probe agnoverunt, frustra multiplicari annos, in quibus memorabilia gesta haud enuntiari queant; quum ad antiquissimæ historiæ integritatem sufficiat rerum, eventuumque memorabilium exacta descriptio; ita tamen ut, non inverso temporum ordine, suo quæque loco res dicendæ dicantur. Censeo itaque de vera mundi ætate non esse curiosius inquirendum, deficientibus jam originalibus Mosis Annalibus, & exstantibus tantum exemplaribus de hac re discrepantibus; qua de re firrem imponam aureis verbis amplissimi Cardinalis Quirini, qui in sua, sapius laudata Prolusione, elegantissime sic ait: „ Quum Mosaicorum Annalium lectionem perutilem „ dico, non ita intelligi velim, si quis id unum spectet, „ ut totus in chronologicis tricis atque impedimentis mo- „ retur. Non capiunt pectoris angustia hujus sanctissimæ „ historiæ dignitatem; sed in hac re, ut aliis etiam plerif- „ que, imitari oportet Octavianum Cæsarem, qui, referen- „ te Svetonio, in evolvendis utriusque linguæ scriptoribus „ nihil æque spectabat, quam exempla publice vel priva- „ tim salubria, eaque ad verbum excerpta, aut ad dome- „ sticos suos, aut ad exercituum provinciarumque Recto- „ res mittebat, prout quisque admonitione indigeret.

Rerum

CAPUT VII.

Rerum initia, celsissima capita, & quidquid ad substantiam religionis spectat, non ab Hebræis in Gentes pervenisse ostenditur.

Quum plures scriptores, exquisita eruditione præditi, in exteris quibusdam nationibus, quibuscum consuetudo intercessit, haud obscura reppererint earum vestigia rerum, quæ in Mosaicis Annalibus continentur, in eam adducti sunt sententiam, ut earundem rerum notionem ab Hebræis commerciorum causa in ceteras Gentes pervenisse putarint. Animadvertentes insuper apud nonnullos Ethnicos populos Abrahami & Mosis nomen celebrari, usumque circumcisionis vigere, existimarunt, Gentes omnes ab Hebræis mysteria religionis didicisse. Qua in re, quantum scriptores isti erraverint, ex eo deducitur, quod non omnium Gentium, quotquot in Orbe sunt, ut par erat, historias, traditionesque percusserint, sed de quibusdam dumtaxat singularibus populis notiones, moresque exploraverint; quod utique certum est, ad proferendam de universo hominum genere sententiam nihil omnino conferre, quum historia universalis ex omnium Gentium historiis & traditionibus in unum congestis, componatur. Ad cognoscendum id, quod cunctis mortalibus commune est, nulla via tutior data est, quam historia universalis, in qua, tamquam in speculo, animatam humani generis effigiem cernere possis. Historici singularum nationum, quamquam nonnulli summa diligentia res gestas populorum, de quibus scripserunt narraverint; in hoc tamen sæde erraverunt, quum absque notitia universalis historiae, de universo hominum genere iudicium

protulerunt. Tales homines assimilantur iis, quæ mores cernentes nonnullarum insignium Urbium, totius Orbis ordinem se comprehendisse putant. Sicut enim, ut in simili verser, veram ideam animalis e se junctis, atque divulsis cujusdam bruti partibus percipere non possumus, sed justa idea animati bruti tunc tantum efficitur, quum oculos conjicimus in eas partes simul conjunctas & animatas, ut tota viventis bruti illius structura desiderat; ita quidem e disjectis atque dispersis historiæ partibus, cujusmodi sunt singulorum populorum historiæ, totius humani generis notiones haurire haud possumus; nisi prius inter sese comparatæ sint singulæ omnium populorum historiæ, deinde simul conjunctæ, & in unum veluti animatum corpus redactæ. Hinc factum est, ut celeberrimi Viri, Bossuetus, Picardus, Vossius, Lafitavius, aliique, quamquam alio respiceret assumptum ab illis argumentum, in historia tamen universali versati, ultro & aperte falsi sunt, cellissima principia & religionis mysteria continuata majorum suorum traditione Gentes omnes percepisse.

Ad examen itaque hujusce rei propius accedendo, notum est, ut exordiar a Scripturis sanctis, quod cum Gentes cœpissent miscere simplici primorum Patriarcharum cultui supersticiosos ritus, Deus elegit Abrahamum, ut ex ejus semine fieret populus sermonum Dei, & veræ religionis fidelis depositarius, & custos; insuper Deus mandavit, ut populus iste electus circumcissione signaretur. Mos quidem circumcissionis ad alias Gentes pervasit, quæ consuetudinem deinceps cum Abrahamo, aut ejus descendantibus, sive ipsæ per se, aut interpositis aliis nationibus habuerunt. Profecto concedendum est, ab hac fonte in illas Gentes circumcissionis ritum descendisse: non est autem id, de quo agitur. Nostra præsens alia est quaestio;

stio ; disquisitio enim est de celsissimis principiis religionisque mysteriis : & unde apud omnes populos eadem persuasio processerit . Præterea nullo modo probatur , Gentes , quæ antiquitus circumcisionem adoptarunt , de summis quoque capitibus ab Hebræis fuisse edoctas . Immo ex Genesi (a) oppositum videtur , dum Sichemitæ , jam idololatria polluti , assensum præbuerunt circumcidendi cunctos masculos . Quum autem idololatria , de qua in libro sequenti habendus est sermo , nihil aliud sit , nisi veræ religionis corruptio ; sponte consequitur apud omnes idololatrias jam fuisse veram religionem ; non enim potest corrumpi , nisi id , quod prius sanum erat . At ubi Gentes , quæ antiquitus circumcisionem adoptarunt ad reliquas incircumcisas nationes referantur , in exiguo admodum numero apparent , ut neque verisimili conjectura adversariorum propositio firmari possit . Præterea neque Abrahamo , neque Mosi , neque ulli Hebræorum ante Redemptoris adventum a Deo mandatum fuit , ut ad Gentes irent , & eas circumcissione , sive Mosaicis ritibus initiarent ; unde S. Gregorius Papa (b) inquit : „ Antea dictum fuerat : in viam Gentium ne „ abieritis ; nunc autem : prædicate omni creaturæ . Hoc autem dictum est ea nimirum ratione , quod ante Redemptoris adventum incircumcisis quoque Gentibus satis erat , ut eam servarent cultus & morum rationem , quam primi totius humani generis Patriarchæ servaverunt & filiis ac nepotibus tradiderunt , quæ omnia accurato traditionis magisterio ad posteros omnes manarunt , ut se ad naturalis , sic nuncupatæ , legis præscripta conformarent ; ad quæ cuncta observanda & Abraham ipse & posteri ejus obstricti fuere , superaddita tantum circumcissione lege in signum peculiaris fœderis , quæ omnia repetita , & restaurata

(a) *Genes. cap. 34. & 35.*(b) *Homil. 29. in Evang.*

rata fuerunt in lege Mosis, additis tantum quibusdam novis ritibus, qui e diametro superstitiosis a Gentibus inventis adversabantur. Tempore autem reparatæ salutis repetita fuit naturæ lex, quæ in Decalogo Veteris Testamenti exarata fuerat; institutique novi ritus, qui promissum Messiam jam concessum fuisse demonstrarent; propterea sublati ritibus antiquis, qui promissum Redemptorem significabant; ea mysteria substituta fuere, quæ concessum Messiam præferunt; hinc liquido apparet, omnes Gentes de adventu Salvatoris instruendas fuisse, neque amplius vigere antiqua Patriarcharum Sacrificia, quæ ad promissum Redemptorem referebantur. Fœdus igitur pactumque, quod cum Israelitico populo initum fuerat, incircumcisas Gentes ab æternæ salutis spe haud excludebat, dummodo cum timore Dei justitiam conjungerent. Quod plane consuitur ex Actis Apostolorum, ubi describuntur nonnulli homines justi apud Deum, incircumcisi, inter idololatrâs nati, atque alii, inter quos numeratur Cornelius, ad quem accedens Petrus, coram multis, qui illuc convenerant, dixit (a) ad illos: „ Vos scitis, quomodo abominatum sit Viro „ Judæo conjungi, aut accedere ad alienigenam: sed mihi „ ostendit Deus, neminem communem aut immundum „ dicere hominem: propter quod sine dubitatione veni „ accersitus. Petentibus ergo omnibus, qui illic aderant, „ audire quæcumque a Deo præcepta erant Petro: tum „ Apostolus, in veritate, ait, comperi, quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni Gente, qui timet eum, & operatur justitiam, acceptus est illi. Hoc idem confirmatur ex Scripturis sanctis Hebræorum, ubi sic (b) legitur: „ Respicite filii nationes hominum, & scitote, „ quia nullus speravit in Domino & confusus est.

Ex

(a) *Actor. Apostol. cap. 10.* (b) *Eccl. cap. 2.*

Ex utraque item historia, hoc est populi Dei & Gentium, liquido apparet, celcissima principia, eaque omnia, quæ ad substantiam religionis spectant, ab Hebræis Gentes haud didicisse. Cum enim superstitio apud Gentes in diem magis magisque augetur, Deus elegit Mosem, per quem Israelitico populo novos tradidit ritus, omnino Gentium ritibus contrarios, ne electi populi sacra, exemplo Ægyptiorum proximarumque regionum, superstitione polluerentur. Harum Gentium sacra, idololatriæ labe conspersa, integro libro spectanda exhibet Spenser, in quo ostendit, novos Mosaicos ritus ex adverso institutos fuisse, ne aliqua similitudine servata, Israeliticus populus ad illarum Gentium cultum transfiret. De hac rituum dissimili Mosis institutione Tacitus sic (a) inquit: „ Moses, quo sibi in posterum Gentem firmaret, novos ritus contrariosque ceteris mortalibus indidit. Pluraque idem Tacitus (b) ad Hebræorum ludibrium comminiscitur. Strabo, libro decimo sexto, inquit: „ Profanos Ægyptiorum mores exosum Mosem, collecta ingenti piorum hominum multitudine concessisse in Judæam; illicque fixis sedibus, & sanctis Dei colendi ritibus institutis, abjectoque potissimum & ejurato Idolorum cultu, non tam vi & armis, quam pietate imperium confirmasse: „ verum deinde urgentibus Judæorum animis, primam religionem superstitionibus fuisse labefactatam, & quæsitum sanctitate ac integritate imperium gentem nefariam tyrannide & latrociniis auxisse. Hinc David (c) ait: „ posuisti nos in opprobrium vicinis nostris, subsannationem & derisum his, qui sunt in circuitu nostro. Similiter Tobix libro sic (d) legitur: „ Traditi sumus in directionem, & captivitatem, in mortem & in fabulam „ &

(a) *Annal. 21. lib. 5.* (b) *Histor. lib. 5.* (c) *Psal. 43.* (d) *Cap. 3.*

„ & in improperium omnibus nationibus, quæ sunt in cir-
 „ cuitu nostro. Potissima autem causa calamitatum, quas
 Hebræorum natio a Gentibus perferebat odium religionis
 fuit. In Exodi capite primo sic legitur : „ Oderantque
 „ filios Israel Ægyptiæ & affligebant illudentes eis. At-
 „ que ad amaritudinem perducebant vitam eorum operi-
 „ bus luti, & lateris, omnique famulatu, quo in terræ
 „ operibus premebant. Dixit autem Rex Ægypti obstet-
 „ tricibus Hebræorum, quarum una vocabatur Sephora,
 „ altera Thua, præcipiens eis : Quum obstetricabitis He-
 „ bræas, & partus tempus advenerit, si masculus fuerit in-
 „ terficite eum : si femina reservate. Nabuchodonosor com-
 pellebat Judæos ad Idola colenda, teste Daniele capite
 secundo. Neque hac immanitate contentæ Gentes, quæ
 cum Hebræis consuetudinem habuerunt, Templum ipsum
 sacrilegis superstitionibus replebant ; sic enim scriptum est
 in Historia (a) Machabæorum : „ Ut audierunt Gentes in
 „ circuitu, quia ædificatum est Altare, & Sanctuarium
 „ sicut prius, iratæ sunt valde, & cogitabant tollere genus
 „ Jacob, qui erant inter eos, & cœperunt occidere de po-
 „ pulo & persequi. Eadem de causa seditio facta est
 Judæorum, ut refert Flavius de bello Judaico, adversus
 Romanos, qui Templi sanctitatem superstitionibus læse-
 rant. Et libro primo contra Apionem idem Flavius sic
 ait : Quare quamquam & maledictis impeti solent (Judæi)
 a vicinis, advenisque, & injuriose sæpe tractati sunt a Per-
 sicis Regibus & Satrapis, non possunt a sententia deduci,
 sed pro ea maxime omnium, forti animo omne genus cru-
 ciatus, sævissimasque mortes subeunt, nec adduci possunt,
 ut patria instituta abdicent. Cum aliquando apud Baby-
 lonem esset Alexander, & vellet is Beli Templum, quod
 con-

(a) *Lib. 1. cap. 5.*

concliderat, reponere, legitur, solos Judæos non opitulatos; immo & verbera & multas graves pertulisse. Hactenus Flavius.

Videamus modo quid scripserint Ethnici de Gente Hebræa, cum qua consuetudinem habuerunt. De Hebræis Tacitus sic (a) loquitur: Plurimi auctores consentiunt, orta per Ægyptum tabe, quæ corpora sædaret, Regem Bocchorim, adito Hammonis Oraculo, remedium petentem, purgare Regnum, & id genus hominum, ut invisum Diis — Hierosolymæ Urbis ultimum excidium traditurus idem Tacitus: Composito agmine, cuncta explorans (Romanorum Imperator) paratusque decernere, haud procul Hierosolymis castra facit. Sed quia famosæ Urbis supremum diem tradituri sumus, congruens videtur primordia ejus aperire. Judæos Creta Insula profugos, novissima Lybiæ infedisse memorant, qua tempestate Saturnus vi Jovis pulsus cesserit Regnis — Quidam regnante Iside, exundantem per Ægyptum multitudinem, ducibus Hierosolymis, ac Juda proximas in terras exoneratam. Plerique Æthyopum prolem, quos Rege Cepheo metus atque odium mutare sedes perpulerit. Sunt qui tradunt, Assyrios convenas, indigum agrorum populum, parte Ægypti potitos, mox proprias Urbes, Hebræasque terras, & propiora Syriæ coluisse. Clara alii Judæorum initia — Profana illic omnia, quæ apud nos sacra: rursus apud illos concessa, quæ apud nos incesta. Effigiem animalis, quo monstrante, errorem, sitimque depulerant, penetrati sacra vere; cæso Ariete velut in contumeliam Hammonis. Gens superstitioni obnoxia; apud ipsos fides obstinata, misericordia in promptu: sed adversus omnes alios, sic concludit, hostile odium. Item Strabo (b) inquit: „

H h

„ im-

(a) *Histor. lib. 5.*

(b) *Lib. Georg. 14.*

„ immane adversus ceteras Gentes odium indixisse ; &
 „ Judæos nihil præter nubes & cæli Numen veneratos.
 Plutarchus autem in symposio Judæos calumniatur, quod
 Bacchi sacra celebrent. Alii, ut (a) apud Plinium, Mo-
 sem ipsum, tamquam magicæ factionis auctorem calum-
 niati sunt. Sed & (b) Apulejus inter famosos Magos Mo-
 sem celebrat. Hinc Flavius acerbe questus est, tot male-
 dictis impeti nationem suam, ubi (c) ait : Quoniam vero
 multos video, qui maledictis, sermonibusque malo ani-
 mo a quibusdam jactatis, fidem habeant, eaque, quæ ego
 de antiquitate scripsi, non credant, & recentiorum Gen-
 tem nostram esse colligant ex eo, quod nulla ejusdem
 mentio facta fuerit apud celebres Græcorum historicos ;
 quia neque negotiationibus gaudemus, neque eorum causa
 nobis consuetudo cum aliis Gentibus est. Neque Herodo-
 tus, neque Thucydides, nec omnino alius eorum æqualis
 scriptor meminerit, sed sero & vix tandem eorum nomen
 auditum est. Idem Flavius (d) addit, Hebræorum linguam,
 & scripturas ignotas fuisse Gentibus. Versio enim Sacræ
 Scripturæ facta est Ptolemæi ætate, qui regnavit post Ale-
 xandrum Macedonem, quod tempus fuit fere extremum
 Judaicæ Reipublicæ. Scaliger autem, aliique post Scali-
 gerum nonnulli scripserunt ante Ptolemæum Philadelphum
 Græcam Mosis interpretationem existisse. Profecto quam-
 quam hoc verum esset, quum a tot supra recensitis cele-
 berrimis Græcis Latinisque scriptoribus de Hebræorum
 scriptura nulla omnino mentio facta videatur, consequens
 est, dictas versiones apud Gentes, ætate illorum scripto-
 rum, non fuisse pervulgatas. Quod a Flavio ipso confir-
 matur, dum ipse, ut supra, ait : Hebræorum linguam, &
 scriptu-

(a) *Lib. 30. cap. 1.* (b) *Apolog. 2.* (c) *In Prolog. lib. 1. contr. Apion.*
 (d) *Antiq. Jud. lib. 12. cap. 2. & lib. 20. cap. 18.*

scripturas ignotas Gentibus fuisse, quamquam alibi de versione Græca, regnante Ptolemæo, diserte scripisset. Mirum igitur non videbitur, si exteri homines, qui consuetudinem cum Hebræis habuerunt, non nisi perperam de eorum origine, ac religione scripserint; propterea quod sero, & vix tandem a Græcis, & Romanis nomen eorum auditum est; atque etiam a cunctis Gentibus antiquis & recentioribus, cum quibus Hebræorum consuetudo intercessit, diversæ religionis causa sprete, odioque implacabili habiti sunt.

Quam nostram sententiam, ut magis perspicuam faciamus, maxime eidem favere animadvertimus, quod plurimæ, etiam nostri Hæmispherii regiones priscis illis temporibus penitus ignorabantur. Antiquorum enim temporum frugalitas fecit, ut populi non essent commercii & lucri cupiditate ducti; ita ut cum populis haud longe distitis, stante idiomatum varietate, inter sese nulla consuetudo intercederet; aut essent omnino ignoti, quos bellum deinde aperuit. Profecto in hoc ipso nostro Continenti erant plures Gentes inter se ignotæ; nam Germania, teste (a) Plinio „ multis postea annis, nec tota percognita est. Tota quippe Germania cognita haud erat ætate T. Vespasiani, cui Plinius suam inscripsit historiam. Item Tacitus, libro de moribus Germanorum, inquit: „ Nuper cognitæ „ quibusdam Gentibus, ac Regibus, quos bellum aperuit. Africa autem meridionalis, Regna orientalia, Sinenses, Japponenses, aliæque orientales regiones detectæ fuerunt anno millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo reparatæ salutis, testibus Vasco Gama, Lopes, Maffejo, Cavazio, aliisque, quos referre supervacaneum censeo, quum sit res fere apud omnes vulgata. Magnetici enim

H h 2

acus

(a) *Lib. 4. cap. 14.*

acus usu reperto de universo Orbe terraqueo facta est una cunctarum Gentium civitas, cujus amplissimæ Urbis vi-
 cos, plateas, domus mente peragravimus, moribus insti-
 tutisque attente exploratis; quæ omnium populorum con-
 suetudo facta est, post inventum magnetis usum, de quo
 Milliet de Chales, in mundo mathematico verba faciens,
 refert, inventum fuisse millesimo trecentesimo circiter an-
 no Christi; magnumque dicit divinæ providentiæ miracu-
 lum, ut dissitæ toto Oceano, & prius ignotæ nationes
 innotescerent, & Christianis ritibus imbuerentur. Post-
 quam enim Lusitani fere immensa navigatione Æquato-
 rem, & Capricorni tropicum prætermensi, Atlanticum
 Oceanum, ac tot Insulas aperuissent, magna ingeniorum
 æmulatione excitata, multi eluxere, qui admirabili Ocea-
 ni explorandi ausu parem nominis splendorem quæsitarent.
 Inter hos Christophorus Columbus, natione Genuensis,
 Ferdinandi Hispaniarum Regis auspiciis, incredibili na-
 vigatione suscepta, ad Fortunatas Insulas profectus, atque
 inde vastissime in Occidentem vela dirigens post naviga-
 tionem triginta dierum ad eas tandem Insulas pervenit,
 quas ipse Hispaniolam atque Dominicam nominavit; de-
 inde Americus Vesputius alias Occidentales regiones ape-
 ruit, a quo ille novus Orbis Americæ nomen accepit.
 Successere dehinc alii atque alii, qui interiore naviga-
 tione sensim plures Insulas scrutabundi invenerunt. Mul-
 tos post annos ex Jucathana Insula in Continentem trans-
 gressus Ferdinandus Cortesius, Mexicanam terram ape-
 ruit, quam Carolo Cæsari, ejus nominis V subegit,
 & universam eam terram novam Hispaniam appellavit.
 Post hæc paulatim diversorum inventionem regio omnis,
 majoribus nostris omnino incognita, tametsi amplissima,
 innotuit.

Ut

Ut autem in id desinat sermo, unde & initium sum-
sit, tantum sane abest, ex hæcenus dictis, & infra di-
cendis, ut celsissima principia, divinique cultus rationem
ab Hebræis Gentes etiam, quæ cum illis consuetudinem
habuerunt, didicerint; quin ex aduerso, ut ex Scripturis
Sanctis, Hebræorum plurimi puritatem religionis sæpe
sæpius Gentium ritibus labefactaverint. Sed & alii Judæo-
rum, qui cum Græcis, postremis Judaicæ Reipublicæ tem-
poribus, societatem inierunt, aut Epicuream, aut Peripate-
ticam Philosophiam amplexati sunt. Præterea aduersario-
rum assertio, quæ ex historicarum numero est, certis Gen-
tium, aut saltem Hebræorum monumentis fulciri debue-
rat; At ubi sunt hæc monumenta, quæ evincant, Gentes
de religione ab Hebræis fuisse edoctas? Hanc laudem
numquam Genti suæ dederunt Hebræorum scriptores,
quod certe fecissent, tunc maxime, quum religionis caus-
sa a Gentibus tot maledictis Hebræorum natio impeteba-
tur. Ex aduerso autem, capite primo hujus libri, uberrime
demonstravimus, in hoc Hebræos, & reliquas om-
nes nationes convenire, a Deo ipso, sive ministerio San-
ctorum Angelorum primos humani generis Patriarchas
divinitus edoctos fuisse; Deumque docuisse rationem co-
lendi sui; hinc continuata majorum traditione, moribusque
inserta, religio inuenta fuit in quamlibet regionem ab iis,
qui primi regionem aliquam incoluerunt, & primas plan-
tationes fecerunt; immo antiquissimæ Gentes servaverunt
simplicem Dei cultum, haud illi dissimilem, quem de
primis Patriarchis exhibet Moses, de quo in libro sequen-
ti erit sermo; propterea hac de re aduersariorum senten-
tiam ad fabulas demandandam esse censeo. Extremis quo-
que Reipublicæ Judaicæ temporibus religionis suæ arcana
Judæi Gentibus occultabant; sic enim S. Hieronymus,
Præ-

Præfatione in Pentateucum ad Desideratum , postquam exposuit , multa de Veteri Testamento promulgari ab Apostolis , & Evangelistis , quæ neque in exemplaribus septuaginta Interpretum , neque in translatione Theodotionis scripta sunt , inquit : „ Causas erroris non est meum exponere , Judæi prudenti factum dicunt esse consilio , ne „ Ptolemæus unius Dei cultor , etiam apud Hebræos duplicem Divinitatem deprehenderet ; quod maxime idcirco faciebant , quia in Platonis dogma cadere videbantur . Denique ubicumque sacratum aliquid Scriptura testatur de Patre , & Filio , & Spiritu Sancto , aut aliter interpretati sunt , aut omnino tacuerunt : ut & Regi (hoc est Ptolemæo) satis facerent , & arcanum fidei non vulgarent . Profecto primigenia traditio , quæ complectitur totum id , quod ad universum genus humanum spectat , viget & vigebit ; quamquam enim apud nonnullas Gentes fabulosis narrationibus immixta videatur , quod luculenter in libro sequenti tradetur ; hoc tamen non obstitit , quominus traditio isthæc apud omnes Gentes , divini luminis veluti sydus , altum perpetuo tenuerit , & inconcussa permanerit , utpote quæ semper habita est inter humanæ naturæ subsidia , ab optimo Conditore constituta .

Quo-

CAPUT VIII

*Quomodo in hominibus conservatae sint rerum
notiones, de quibus supra dictum est,
studiose inquiritur.*

IMprimendis in homine cognitionibus rerum, nihil ver-
bis docentium aptius est; ad hæc enim percipienda au-
res ita comparatae sunt, ut quidquid eis instilles, in phan-
tasia distincte imprimatur, & ab intellectu cognoscatur.
Cuncta etiam, quæ ad sensus exteriores appellunt, in
illis mirabilibus phantasiæ sedibus exacte pinguntur; ea-
que omnia anima intelligit: quotiescumque libet ad exa-
men revocat, additque sua cogitata, quæ & ipsa quoque
in phantasia imprimuntur. Janua nostræ loquelæ est audi-
tus; hinc surdus a nativitate mutus est. Characteres om-
nes, quibus humana phantasia fecundatur, anima probe
intelligit; propterea phantasia omnium nostrum naturalis
liber est, naturæ characteribus exaratus; & libri ipsi arte
conscripti, in auctorum phantasia prius descripti erant.
Præcipua parentum cura studiumque videtur, suis liberis
a pueritia religionis dogmata morumque tradere discipli-
nam, ac ut ea opere compleant, enixe pueros excitare.
Quod autem cunctis parentibus commune videtur, idem
de Protoplastis dicendum est; hinc ea omnia, quæ Adam,
tradente Deo, didicerat, rerumque initia, quæ propriis,
ut ita dicam, manibus tetigerat, filiis suis exacte tradidit
se; ab his filiis suis & nepotibus tradita fuisse, quæ ea-
dem methodo ad posteros traducta, in universum deni-
que humanum genus pervulgata sunt; omnes enim colo-
niæ, e quibus nationes conflatae sunt, primævas traditio-
nes,

nes, in uniuscujusque phantasiæ libro exaratas, secum ferebant. Profecto humanum genus comparari potest fluvio placide decurrenti; aquæ enim, quæ sensim sine sensu succedunt, videntur primæ, quum idem appareat aquarum aspectus. Idem fere evenit in humana generatione, quamvis quotidie alii nascantur, alii moriantur, in tot sæculorum serie fere idem in singulos dies apparet hominum aspectus, quamquam tot generationes transierint; hinc eodem naturali cursu de generatione in generationem transeunt majorum traditiones, quæ sæculorum omnium suffragio, quasi aquarum sibi invicem succedentium mole, feruntur.

Moses ipse, in testimonium veritatis suorum Annalium, populi traditiones vocat, ubi ad populum verba faciens, (a) ait: „ Memento dierum antiquorum, cogita „ generationes singulas. David quoque ad majorum traditiones respiciens, (b) inquit: „ Memor fui operum „ Domini: & memor ero ab initio mirabilium tuorum. „ Quanta audivimus, & cognovimus ea: & Patres nostri „ narraverunt nobis — In æternum Domine verbum tuum: „ in generationem, & generationem veritas tua — Deus „ auribus nostris audivimus: Patres nostri annuntiaverunt „ nobis opus, quod operatus es in diebus eorum, & in „ diebus antiquis. Ad hanc primigeniam traditionem, in supra citata aurea Prolusione, respiciens doctissimus Cardinalis Quirinus ait: „ Narrantur enim a Mose atrocitas „ Israelitarum crimina, blasphemix, perduelliones, „ seditiones, libidines, quibus quum tota natio summo „ dedecore, turpissimæque labe notatur, nunquam in hunc „ furorem consensissent, ut illis Annalibus non humanam „ tantum, sed divinam auctoritatem adjungerent, si quo „ quo

(a) *Deuter. cap. 32.*(b) *Psal. 76. 77. 118.*

„ quo modo ut fabulosos atque commentitios ejus Annales
 „ rejicere potuissent, eoque magis quod per ipsos non inju-
 „ riosis tantum narrationibus fidem adhibere, sed duris-
 „ simæ legis jugo refractaria colla subicere adigebantur.
 Animadvertens quoque Eruditissimus Bossuetus, Mosem,
 ad populum loquentem, in medium protulisse majorum
 traditiones, Epit. Hist. Univers. concludit: „ Mosem te-
 „ xere potuisse suos Annales majorum traditionibus: ad-
 „ ditque, legis naturæ tempus ita nuncupatum fuisse, eo
 „ quia cuncta hominum officia solis majorum traditioni-
 „ bus, & humana ratione fuissent constituta. Præcis enim
 temporibus in solo memoriæ sinu, tamquam in populo-
 rum scrinio, ea quæ a primis Patriarchis tradita fuerant,
 posterius deponerent. Tempore quoque legis scriptæ natu-
 ralis traditionum usus servatus est; Moses enim manda-
 vit, ut & scriptis mandaretur, & populi memoriæ trade-
 retur canticum, in quo Moses rerum initia, capita sum-
 ma, & mirabilia Dei opera spectanda exhibet, ubi sic
 (a) inquit: „ Nunc itaque scribite vobis canticum istud,
 „ & docete filios Israel, ut memoriter teneant, & ore
 „ decantent.

Antiquissimus autem videtur canticorum usus, in
 quibus expressa erant ea omnia, quorum memoriam apud
 posteros servare volebant. Certum est, ut diserte loco su-
 pra citato tradit V. Cl. Bossuetus, ab antiquissimis canti-
 corum usum inventum fuisse, quæ in frequentioribus homi-
 num cætibus canebantur, ne mirabilium memoria paula-
 tim obliteraretur; unde Poesis origo, variis modis inde
 mutata: antiquior autem ea est, quæ adhuc existat in anti-
 quorum canticis, & odisseis. Apud Israelitas quoque can-
 ticorum usum viguisse manifestum est; nam Moses, in-

I i

quit

(a) *Deuter. cap. 32.*

quit Bossuetus , initium tantum plurium canticorum nominat , quum illorum reliquum jam notum esset populo : demum concludit , Moſem ipsum duo cantica composuisse. Flavius (*a*) testatur „ quod suo etiam ævo Levitæ in so- „ lemnitatibus Hymnos canebant. Apud reliquas quoque Gentes canticorum usus frequens fuit. Cæſar in sexto de antiquis Gallis inquit : „ Magnum ibi numerum versuum „ ediscere dicuntur ; itaque nonnulli annos vicanos in di- „ sciplina permanent ; neque fas est ea litteris mandare , „ & minus memoriæ studere , qui exercentur in litteris. Hinc Plinius (*b*) vocat „ memoriæ , necessarium maxi- „ me vitæ bonum . Licurgus antiquissimus Spartanorum legislator in prima lege vetuit , ne suæ leges scriptis mandarentur ; dicebat enim , ad perpetuitatem satis esse , ut memoriæ , & usui traderentur , teste Plutarcho in vita Licurgi . Tacitus libro de moribus Germanorum , sic ait : „ Celebrant Germani carminibus antiquis (quod unum „ apud illos memoriæ , & Annalium genus est) Tuisto- „ nem Deum , terra editum , & filium Mannum , origi- „ nem Gentis , conditoresque . Cavazius (*c*) refert , Æthyopes rerum mirabilium memoriæ servasse poeticis quibusdam canticis , quæ in cœtibus recitant . De Sinensibus Picardus (*d*) tradit , Poesis & canticorum antiquissimum apud Sinenses usum fuisse , & adhuc vigere , quæ tamen cantica nullis referta sint fabulis , contra ac Græcorum , & Romanorum Poemata . Additque antiqua Sinensium cantica , in suis libris deinde exarata , religionis mysteria , illiusque Regni historiam exhibere . Idem Picardus (*e*) de Mexicanis refert , in suis canticis , quæ in Templis canebantur , expressa fuisse rerum initia , religionis arcana , &

præ-

(*a*) *Lib. 20. Antiq. Jud. cap. 17.* (*b*) *Lib. 7. cap. 24.* (*c*) *Lib. 1. n. 336.*
 (*d*) *Tom. 2. de Sinens. relig.* (*e*) *Tom. 1. de Mexic.*

præcipua Mexicani Imperii monumenta. Petrus Martir in compendio Indiarum occidentalium refert, quod in Americanis regionibus pueri memoriter ediscunt cantica, in quibus explanata sunt rerum initia, atque incrementa, ea quæ ad religionem spectant; quæque memorabilia bello, aut pace acta sunt. Theodorus de Bry (a) addit, cantilenas apud Americanos Annalium genus esse. Quæ cantilenæ, referente (b) Oviedo, in festis solemnibus canuntur.

In subsidium memoriæ ab antiquissimis quædam signa excogitata fuerunt, quibus majorum notiones, scientiæ, & artes posteris indicarentur. Horum signorum, quæ hieroglyphica nuncupantur, origo a Flavio filiis Seth tribuitur; testaturque (c) unam ex his columnis cum hieroglyphicis inscriptionibus suo tempore adhuc existisse. Strictim referam ea, quæ uberrime congeffit hac de re celeberrimo opere Warburtonus: ostendit antiquitatem hieroglyphicæ scripturæ; animadvertit varia a Gentibus adhibita fuisse signa in explicandis iisdem rebus; hancque methodi varietatem ab idiomatum varietate ortum habuisse demonstrat; intelligentia enim, inquit, hieroglyphicorum viam referat ad intelligentiam antiquorum idiomatum, ac antiquæ Gentium sapientiæ. Deinde exhibet varia hieroglyphicæ scripturæ monumenta, e. g. antiqui Ægyptii res corporales propriis naturalibus figuris exprimebant; humanas autem ideas, & incorporeas substantias, resque, quæ sub sensu non cadunt, signis symbolicis exprimebant. Profecto in Ægyptiorum Pyramidibus, columnis, aliisque marmoreis monumentis, nostro quoque ævo exstantibus, spectanda exhibetur antiqua Ægyptiorum scribendi methodus, ac eorum antiqua sapientiæ; quidque de Deo, de

I i 2

rerum

(a) *Tom. 2. part. 4.* (b) *Lib. 5. cap. 1.* (c) *Lib. 1. cap. 3. Antiq. Jud.*

rerum initiis , de Angelis , & Dæmonibus sentirent , in symbolis expressum est. Similiter apud Mexicanos hieroglyphica scriptura vigeat , & viget : de angue in girum conversa , variis conspersa maculis , unde astrorum motus designantur , supra locuti sumus : plures insuper minores circulos complectitur , quibus appositæ figuræ , ac alia symbola demonstrant temporum , ac Regum suorum seriem , res gestas , aliaque memorabilia , quorum memoriam perire nolunt. Aliis quoque tabellis , hieroglyphicis impressis , Mexicanos uti , quarum unam in Bibliotheca Britanici Regis servari , idem Warburtonus testatur ; & Mexicanos nostro quoque ævo eadem hieroglyphica scriptura uti.

Quoniam autem antiquissima hæc simplex , res significandi ars , difficilis visa est , præstantiora ingenia aperuerunt aliam methodum , qua facilius res indicarentur ; hinc Ægyptii aut ex circumstantiis subjecti , aut ex instrumento reali , sive metaphorico , aut ex ideis , quæ aliquam intrinsecam , sive extrinsecam relationem cum subjecto haberent , symbolicam scripturam composuerunt : propterea si certamen significandum erat , duas manus efficiebant , quarum una arcum , scutum altera tenebat : si Deum Universi Creatorem exprimere volebant , ingentem statuam fingebant ex ore ovum emittentem : si Deum Universi Moderatorem , navi , ac nauta indicabant. Ex aliqua etiam naturali figura , quæ aut vere ab ipsa natura ita facta esset , sive talis putaretur , simile quidpiam significabatur : quamobrem si e. g. quis silentii servator exprimendus erat , fingebatur locusta , quæ credita est lingua carere : sive a naturali aliqua figura alterius rei significatio ducebatur ; unde ex oculo , sceproque Rex indicabatur.

Ad indagandam Sinensium scripturam Warburtonus , transiens , animadvertit , characteres quibus nunc Sinenses
utun-

utuntur, quantumvis multum ab eorum antiquissimis hieroglyphicis distent, ab illis tamen originem duxisse. Re vera, inquit, in Sinensium verbis continentur imagines, quas olim hieroglyphica exprimebant; hinc deducit hieroglyphicam scripturam, vel prima mundi ætate, aut a natura esse profectam; quoniam inter verba, ac hieroglyphica nihil interesse videtur. Antiquissima Sinensium hieroglyphica propriis figuris exprimebantur; deinde symbolica, demum composita substituta fuerunt; hæc autem sunt captu difficiliora, quum occulta mysteria complectantur. Antiquissima hieroglyphica simpliciter, & sine involucro naturalibus figuris componebantur: symbolica ab abditis rerum qualitatibus sumebantur: composita, seu mixta ex propriis naturalibus, & symbolicis constant. Hactenus Warburtonus. Quum autem Sinenses ad quodlibet vocabulum hieroglyphicum proprium aptaverint, eorum characteres millesimum sexagesimum numerum excedunt, teste (a) Salmonio. P. Premarius in examine libri Abbatis Renaudot animadvertit, quod quamvis hieroglyphica Sinensium simpliciora, & faciliora videantur, si ratio habeatur symbolicorum apud Ægyptios; nihilominus ab illis Ægyptiaca symbola, in significandis sublimioribus ideis, atque substantiis, quæ sub sensus non cadunt, longo intervallo superentur. Fochio primo Imperatori, referente (b) Picardo, Sinenses tribuunt hieroglyphicorum translationem in characteres, quibus nunc quoque in scripturis utuntur. Idem Picardus refert scripturas hieroglyphicas antiquorum Persarum, & aliarum nationum; quum autem fere communia videantur, de iis verba facere supervacaneum censeo.

Ex animalium, sequitur Warburtonus, plantarum, & reli-

(a) *Tom. 1. cap. 6.*

(b) *Tom. 2. in notis ad Fochium.*

reliquarum rerum figuris symbolica scriptura construebatur, quemadmodum in Pyramidibus insculpta cernuntur, in quibus antiquorum doctrina, ac historia legitur. Porro ex animalium figuris, e quibus symbola componebantur, rerumque ideæ, & spirituales substantiæ expressæ erant, aliqui putant, ab Ægyptiis animalia culta fuisse; longe tamen aliud symbola illa significabant, analogice enim sumebantur, ex. gr. in agno mansuetudinem, in vitulo, aut bove fecunditatem, in cane fidelitatem exprimebant. Ante Urani regnum ab Ægyptiis hieroglyphica in marmore incidebantur; Uranus primus inventor fuit, ut etiam in tabulis pingentur: hæc ars pingendi suam perfectionem acquisivit regnante Thot, qui est Mercurius Ægyptiacus. Alia erat hieroglyphica scriptura symbolica apud Ægyptios, quæ arcana vocabatur, solis Sacerdotibus cognita, quæ mysteria populo non evulganda complectebatur. Hinc Warburtonus concludit, tempore Casti Josephi, Jacobi filii, in Ægypto fuisse artem symbolica hieroglyphica pingendi. Hoc loco addere placet, quod Plutarchus de arcana Sacerdotum Ægyptiorum Philosophia, libro de Iside & Osiride, tradit. „ Qui autem, inquit, e „ bellicosus creabatur Rex, statim se Sacerdotibus dabat, „ ac Philosophiæ fiebat particeps, pleraque fabulis occultata ac obscura, veritatis indicia & argumenta habentibus, quod sane ipsi declarant. De scriptura hieroglyphica Tacitus sic (a) inquit: „ Primi per figuras animalium Ægyptii sensus mentis effingebant; & antiquissima monumenta memoriæ humanæ impressa saxi cernuntur. Alii vero symbolicam scribendi rationem a Phœnicibus originem habuisse crediderunt; hinc Lucanus (b) sic cecinit.

Phœ-

(a) *Annal. lib. 11.* (b) *Lib. 3.*

Phœnices primi, si famæ creditur, ausi
 Mansuram rudibus vocem signare figuris.
 Nondum flumineos memphis contexere biblos
 Noverat, & faxis tantum volucresque, feræque,
 Sculptaque servabant magicas animalia linguas.

Moses autem ipse eruditus fuisse dicitur in omni Ægyptiorum sapientia, quæ hieroglyphicis notis continebatur, ut ex Philone, Diodoro Siculo, & Clemente Alexandrino, apud (a) Bebelium. De vetustissima consuetudine signandi faxis animi sensa sic Plinius (b) inquit: „ In altera (hoc est Insula maris rubri) stellæ lapideæ litteris incognitis. Alibi (c) idem Plinius: „ E diverso „ Epigenes apud Babylonios septingentorum viginti annorum observationes syderum coctilibus lateribus inscriptas docet, gravis auctor in primis. Qui minimum Be- „ rosus, & Critodemus quadringentorum octoginta annorum; ex quo apparet æternus litterarum usus.

Ex difficultate autem percipiendi ea, quæ tot hieroglyphicorum tegumentis occulebantur, perspicacioribus ingeniis occasio præbita fuit, Alphabeti methodum inveniendi, cujus admirabili artificio quidquid mente concipitur, dilucide ac faciliter exaratur. Quinam vero Alphabeti inventores fuerint, in quæstionem revocatur. Alii ab Ægyptiis, ut Gellius: alii a Syris Alphabeti usum repertum dicunt. Plinius autem (d) inquit: „ Litteras semper, arbitror, Assyrias fuisse. V. Cl. Fabricius de antiquissima scribendi ratione verba faciens, mentionem (e) facit de quodam libro, cui titulus erat, Sepher - Jetzira, hoc est de Creatione Mundi. „ Hujus libri auctor, inquit Fabricius, ab antiquis Rabinis Abrahamus dicebatur.

(a) *De Eccl. antid.* § 1. (b) *Lib. 6. cap. 29.* (c) *Lib. 7. cap. 56.*
 (d) *Lib. 7. cap. 56.* (e) *Cap. 108. & cap. 169.*

„ tur. Apud Phœnices etiam antiquissimus Alphabeti usus
 „ fuit, a quibus Chananæos hanc scribendi methodum di-
 „ dicisse fertur, & ex eo colligitur, quod a Josue de suis
 „ sedibus expulsi, in Africam profecti, inquit idem Fa-
 „ bricius, duas posuerint columnas, in quibus litteræ Phœ-
 „ niciaë insculptæ erant; quarum interpretatio est: Nos illi
 „ sumus, qui prædonem effugimus Josue Nave Filium.
 Procopius (a) addit, quod suo ævo adhuc illæ columnæ ex-
 starent. Flavius de Græcis sic (b) loquitur: Idem sero ad-
 modum & vix tandem litterarum naturam didicere. Nam
 qui vetustissimum illarum usum esse volunt, eas illi sese a
 Phœnicibus, atque a Cadmo accepisse gloriantur — Ne-
 que scriptum omnino apud Græcos, cujus de fide mo-
 do constat, Homeri pœsi antiquius invenias, at eum post
 Trojana tempora natum esse nemo non fatetur; immo ne
 ab ipso quidem litteris suam illam pœsin mandatam esse
 ferunt, sed posterorum memoria propagatam, aliquandiu
 variis ex cantilenis collectam, demum & contextam fuisse.
 Quod apud Ægyptios quidem, & Babylonios ex longis-
 simis retro sæculis in rebus conscribendis adhibita fuerit di-
 ligentia, quando Sacerdotibus quidem commissum erat.
 Hactenus Flavius. Apud Herodotum (c) legitur: „ Phœ-
 „ nices, qui cum Cadmo advenerant, litteras in Græciam
 „ introduxisse. Plinius loco supra citato inquit: „ Utique
 „ in Græciam litteras attulisse fertur, e Phœnice a Cadmo
 „ sexdecim numero; quibus Trojano bello Pallamedem
 quatuor adjecisse; totidem post eum Simonidem Melium:
 „ quarum omnium vis in nostris recognoscitur. Aristote-
 les „ decem & octo prisca fuisse scribit, & duo ab Epi-
 „ charmo additas. Evandri Peloponesiaci opera, referen-
 te

(a) *Lib. 2. de bello Vand.*

(b) *Lib. 1. contra Apion.*

(c) *Lib. 5. Histor.*

te (a) Halicarnasseo, alphabeti usus ad Italos pervenit. Tacitus autem sic (b) inquit: „ In Italia Etrusci ab Corinthio Damarato, Aborigenes Arcade ab Evandro litteras didicerunt, a quibus postea ad Romanos pervenerunt; initio quidem paucae, & aliae deinde additae, ut viginti quatuor numerum explerent. Hinc, ut ait (c) Livius, „ Evander miraculo litterarum inter Cœlicolas adscriptus fuit. Warburtonus animadvertit, quod facilitas, quam præstant alphabeti characteres in scribendo, omnes nationes allicere debuisset; nihilominus usus iste nostro quoque ævo non est ab omnibus receptus: ab aliquibus ob ignaviam: ab aliis ob nimiam venerationem, quam pro antiquissimis usibus habent; propterea priscam hieroglyphicam scripturam servant; inter quos culta Sinenfium natio recensetur.

Plura de hieroglyphicis, & alphabeti litteris congeffit Huetius, quæ strictim referam. Alphabeti, (d) inquit, litteræ Phœnicibus innotuerunt proximis Mosi temporibus, ut patet ex Sanchoniatonis Beritii opere, antiquissimi Phœnicarum rerum scriptoris, quem Trojanis vetustiore tempore, & Mose uno, alterove sæculo recentiore, ex Phœnicia Regum successionibus probari scribit Porphyrius. Sanchoniatonis opus e lingua Phœnicum græce reddidit Philo Byblius, unde nonnulla excerpt Eusebius, & libris suis de Evangelica Præparatione intexit; Sanchoniatonem autem Taauti libros evolvisse, quem, ut fertur, fuisse litterarum alphabeti repertorem, & primum commentaria reliquisse, ab eoque sumsisse Sanchoniatonem scribendi argumentum. Quæsitum autem dignum est, quid fuerint illæ Mercurii columnæ, quibus ad

K k

Phi-

(a) *Lib. 4.* (b) *Annal. lib. II.* (c) *Lib. I. Decad. I.*
 (d) *Propos. 4. cap. 2. 3. & 6.*

Philosophiam velut magistris usi sunt Pythagoras, Plato, & alii. Sciendum est, subdit Huetius, ante repertum papyri usum, saxis veteres animi sensa signasse. Vetustissima fuit hæc consuetudo apud Phœnices & Ægyptios. Diserte id docent Herodotus, Strabo, Lucanus, Proclus, & Ariphanis scholiastes; quorum loca, & dicta ibidem refert Huetius. Mos ille diu perseveravit, etiam post inventam papyrum, præsertim si quid vulgo notum esse vellent, vel posteris. Eximia generis hujus monumenta exstabant olim in Ægypto, quæ a Diodoro descripta sunt. Mirabiles imprimis fuere subterranei quidam secessus, prope Thebas Ægyptias, quos Syringes appellabant, magno labore excavati, veteribus memorati, Ammiano præcipue, qui eorum parietibus hieroglyphicas litteras inculptas fuisse perhibet ante Diluvium, a Viris, qui priscorum rituum rationem ad posteritatis memoriam commendarunt. Insignes horum operum reliquias ad nostram ætatem superesse viatores testantur. Vetustissimæ duæ memorantur a Diodoro columnæ, ad Ifidis & Osiridis sepulcra sacris litteris signatæ. Inde columnis in Tingitana erectis Phœnices se a Josua patria exterminatos adscripserunt. Inde columnæ Amphictyonum, Olympionicarum, & Ducum victorum. Refert Plutarchus tria Epigrammata, ab Atheniensibus incisâ Hermis, post res ad Strymonem a Cimone præclare gestas. Hermas illos, Mercurii columnas recte appelles. Sic enim proprie dicebantur simulacra Mercurii: & sic quoque bases quadratæ, quibus aliorum Deorum capita imponebantur. Hinc & eæ, quibus fœdera incidebantur: velut illa, cui leges fœderis Romanos inter & Latinos, icti Servius Tullinius impressit; & illa Amarynthia Straboni memorata, quarum columnarum frequentem fuisse apud veteres usum scripsit Strabo. Talis fuit & celebris illa, in Isthmo Corinthiaco a The-

a Theſeo collocata. Talis fuit & quam Rhegini in litore poſuerunt. Plurima hujusmodi ſuppeditat liber inſcriptionum Gruteri. At nihil hoc in genere marmora Oxoniſia æquiparare queat; quibus inſigniores priſcorum Græcorum epochæ, fœdus Smyrneorum & Magnetum, aliaque egregia vetuſtatis monumenta inſcripta ſunt. Quibus lapides deerant, ut Babylonii, hi lateribus utebantur. Coctilibus quoque laterculis ſiderales plurimorum annorum obſervationes inſcripſiſſe eoſdem, docet gravis auctor Epigenes apud Plinium. Quem morem retinuiſſe Ptolemæum, cum obſervationes ſuas in cippis incideret, teſtificatur Olympiodorus in Phædonem. Ut ſileam de gemina hac columna, lapidea altera, altera lateritia, cui Sethi nepotes aſtronomica præcepta, ſi Joſephum audiamus, inciderunt, quas ſua ætate in Syriade manſiſſe affirmat. Euftachius in Hexamoron fuiſſe eas ſcribit, in terra Seriad ad ſua uſque tempora. Tradunt autem Eufebius, & Gregorius Syncellus, columnas ſacris notis inſcriptas a Thoyth, ſive primo Mercurio, in ſeriadica terra fuiſſe poſitas, ac deinde ex ſacra lingua in Græcam eſſe translatas, ex ſacris Ægyptiorum penetralibus concludas ab Agathodamone, ſive altero Mercurio, Tati patre. Videntur certe columnæ illæ principia mundi, juxta Moſaicam hiftoriam, eſſe complexæ; atque inde petita eſſe, quæ ſacris Ægyptiorum libris continebantur, ſubnexis tantum ſequentis ævi geſtis. Publica autem conditi fuerant auctoritate libri, & in tabulariis ſervati; unde commentaria ſua Manethos deſcripſit. Eſt & apud Jamblichum, Bitin prophetam Ammoni Regi, quædam eſſe interpretatum ex Mercurialibus libris, quos in adytis Saitici Templi ſacris litteris exaratos repererat: hos in Græcam linguam ex Ægyptia converſos eſſe, Mercuriales dicti ſunt libri iſti, quod ex Mercurii columnis eſſent delibati.

Quoniam autem illi libri Ægyptiorum ex columnis Mercurii fuerant excerpti, idcirco ex columnis Mercurii eruditi dicebantur, quibus facta fuerat librorum illorum copia, & ex columnis Mercurii petita itidem dicebantur, quæ ex mysticis illis voluminibus fuerant collecta. Id ostendit Epistola Manethonis ad Ptolemæum Philadelphum, in qua compilasse se fatetur scriptos a proavo ejus Mercurio, posteriore videlicet, libros. Sinica vero scribendi ratio hieroglyphicæ Ægyptiæ persimilis, cujus apud utramque gentem egregia monumenta in speluncarum saxis consignata sunt; Mystici quoque Indorum characteres, quorum specimen ex Johanne Lucena exhibet Kircherus in Prodomo Copto. Cum autem gentium origines ab orbe condito Sanchoniathon vellet cognoscere, Taauti antiquissimi commentarios consuluit, quibus cosmogonia continebatur. Hactenus excerpta ex celeberrimo Huetii opere.

Ex dictis igitur liquido apparet, naturalem omnium librum memoriam esse. Profecto ea, quæ majorum, & æqualium nostrorum narrationibus percipimus, traditiones appellantur; traditionum autem vis longe excellit adjumenta cuncta ab arte reperta: cantica enim, sive scripturæ hieroglyphicis, aut alphabeti litteris exarata, in subsidium quidem sunt naturalium facultatum, & per hæc admirabili quodam modo phantasia fecundatur; sed ad horum omnium intelligentiam, necesse est, ut præcedat oralis idiomatum, signorum, & litterarum instructio, quæ phantasiæ impressa, idoneos nos reddit, ad percipiendâ ea, quæ scripturis significantur; hinc fit, quod ii, qui canticorum idiomata, sive signorum vim non didicerunt, nullatenus illorum sensum percipiant. Præterea ad historiæ fidem adstruendam, si scriptor rebus gestis non interfuerit, opus est narrationem texere traditione, & testimonio illorum, qui

qui interfuerunt. Quapropter, ut de rerum veritate constaret, quas D. Lucas scripturus erat, ita in Exordio sui Evangelii inquit: „ Quoniam quidem multi conati sunt
 „ ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt, re-
 „ rum; sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi vide-
 „ runt, & ministri fuerunt sermonis, visum est & mihi
 „ assecuto omnia a principio diligenter, ex ordine tibi
 „ scribere, optime Theophile. Tanta autem traditionis vis
 est, ut libri ipsi genuini, & scripti eo tempore, & ab eo auctore, quo dicuntur scripti, a continuata traditione tales credantur. Unde axiomate primo Demonstrationis Evangelicæ ait Huetius: „ Liber est genuinus, qui genuinus
 „ est habitus ab omnibus proxime, & continuata serie se-
 „ quentibus ætatibus. Hoc axioma, si quis vocaverit in
 „ controversiam, jam certum nihil habebit in litteris. Cæ-
 „ saris commentarios genuinos esse, non aliunde scio,
 „ quam ex proxime consequentium ætatum, aliarumque
 „ iis succedentium testimonio. Augustinus quoque adver-
 sus Fauftum Manichæum, adulteratos esse Novi Testa-
 menti libros fingentem, hoc ipso axiomate pugnabat.
 „ Platonis, inquit (a), Aristotelis, Ciceronis, Varronis,
 „ aliorumque ejusmodi auctorum libros unde noverunt ho-
 „ mines, quod ipsorum sint, nisi ex eadem temporum si-
 „ bimet succedentium contestatione continua? Unde con-
 „ stat, quid cuiusque sit, nisi quia in alios atque alios con-
 „ tinuata notitia, latiusque formata, ad posteros etiam us-
 „ que ad nostra tempora pervenit; ita ut interroganti
 „ cuius quisque liber sit? non hæsitamus, quid responde-
 „ re debeamus.

Quoniam autem nonnulli eruditi Viri, ignorantes id, quod anticipatum omnibus a natura est, quodque ani-
 madver-

(a) *Lib. 33. cap. 6. de C. D.*

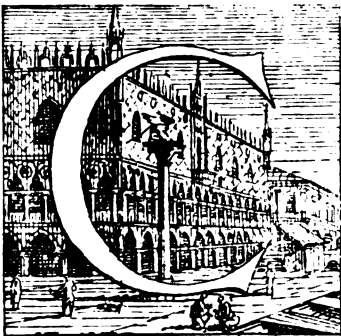
madvertenti facile se prodit ; sed & nescientes antiquissimam scribendi rationem , nihil solliciti sciendi ea , quae obsoleta videntur , irrident orales traditiones , a natura ipsa institutas , & antiquam Gentium doctrinam ; propterea necesse fuit his de rebus copiosius dicere , ut elucesceret , eadem omnino via , ac methodo cum apud Hebræos , tum apud reliquas omnes nationes viguisse , & vigere firmas persuasiones , de quibus hoc libro uberrime disseruimus ; & praecipue de his : Unum scilicet esse Deum , Universi Creatorem , Moderatoremque ; legum latorem , ac vindicem : praeterea spectandam exhibuimus omnium populorum persuasionem de animorum humanorum immortalitate , de iudicio post mortem , de praemiis poenive in futura vita . Itaque sive haec omnia orali traditione Parentum ad filios memoriter impressa , & canticis custodita dicantur ; quaeque hieroglyphicis , & symbolis erant indicata : sive ex his omnibus , aliisque auxiliis perpetuata apud omnes Gentes velint alii , quidquid dicant , facile concedemus . Reliquum est , ut ostendamus , in crassioribus quoque idololatriæ tenebris notiones , de quibus supra dictum est , nequaquam fuisse oblitteratas , quum in officii cunctorum populorum influxum habuerint perpetuum , quod mox demonstrare aggredior .

DE

DE JURIS DIVINI,
ET NATURALIS ORIGINE
LIBRI TERTII.

CAPUT I.

*De vera religione, ejusque continuata
successione.*

CONSTARE jam satis arbitror ex iis, quæ libro superiore disseruimus, propositum a nobis systema; attamen ut magis ejusdem veritas elucescat, nostri muneris ac pensi erit, ea in medium proferre, quibus manifestius appareat, capita summa a mundi primordio ortum habuisse, & in quibuslibet populis ad nostram usque ætatem jugiter perdurasse, ex quibus religio conflatur, & tota divini cultus ratio pendet. Hinc necesse mihi visum est, de vera religione, & continuata ejus successione prius disserere; deinde ad Ethnicorum religiones progredi, ut inter utramque collatione facta, ostendatur quænam similitudo, aut discrepantia intercedat; ut quod utrique populo, hoc est Dei & Ethnico commune repertum fuerit, id pro primo, & vero teneatur. In progressu hujus operis demonstrabimus, superstitionem, & idololatriam nihil aliud esse, nisi vana hominum commenta, & quædam humanæ ignorantiae additamenta, diabolica fraude invecta. Quæ quidem

dem appendices aliqua ex parte veræ religionis integritatem corruperunt; quod autem ejus intimum, ac peculiare est, minime abrogare, aut dissolvere potuerunt, ut penitus interciderit.

Exordiar itaque a vera religione, quæ res solum veras ad credendum propositas habet, & præscribit divini cultus rationem. Porro cultus, qui soli Deo debetur, dividitur in interiorem & exteriorem. Cultus exterior ab interiore originem ducit, quum alter alterius signum sit. Hujusce structuræ basis est fides, divina auctoritate nixa, complectens ea omnia, quæ a Deo vere revelata sunt; unde & firma persuasio nuncupatur, quum ipsa humana irrefragabili ratione duce hoc sciamus, Deum neque decipi, neque decipere posse: quod quidem æquum justumque axioma apud Ethnicos quoque omnes locum habet; hinc scriptum est, quod justus ex fide vivit; fides autem sine operibus mortua est, & probatio vivæ fidei exhibitio est operis; necesse quippe est, ut homo voluntati Dei vivat; ille autem non vivit Deo, qui ei in sua voluntate contradicit. Interior igitur Dei cultus residet in mente, qua summum æternumque Numen omnium bonorum largitorem pie sancteque veneramur, illique laudes, preces, gratesque ex animo fundimus; eique soli religiose servendum esse protestamur; quod est verum animi sacrificium. Hæc fuit interior antiquorum Patriarcharum religio, in Mosaicis Annalibus exarata, quam Moses repetiit, ubi sic (a) inquit: „ Quid Dominus Deus tuus petit a te, „ nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in „ viis ejus, & diligas eum, ac servias Domino Deo tuo „ in toto corde tuo, & in tota anima tua. Hanc primigeniam cœlestem doctrinam repetiit, ac restauravit Mundi

(a) *Deuter. cap. 10.*

di Redemptor (a) his verbis: „ Dominum Deum tuum
„ adorabis, & illi soli servies.

Etenim tanta est omnipotentis Dei Majestas, ac
præstantissima natura, a reliquarum specie dissimillima;
propterea ut aliquam Divinæ naturæ ideam Isaias exhibe-
ret, de Deo sic (b) ait: „ Omnes Gentes quasi non sint,
„ sic sunt coram eo, & quasi nihilum, & inane reputatæ
„ sunt ei. Hinc Apostolus ad Galatas capite quinto sic
„ ait: Nam si quis existimat se aliquid esse, cum nihil
„ sit, ipse se seducit. Quidquid enim præclari est in om-
„ nibus, a Deo acceperunt. Deum porro adorant, & ser-
viunt ei Angeli Sancti, Patriarchæ, Prophetæ, justique
omnes eodem servitutis cultu Deum coluerunt: & ipsa
Redemptoris mater justitiæ præsefert insigne, ubi se esse
ancillam Domini palam profitetur. Quod autem in ho-
minum animos descendere potest, ut aliquatenus immen-
sæ naturæ ideam percipere valeamus, exemplum Redem-
toris est, qui se subjiciens æterni Patris sui voluntati, flexis
genibus sic (c) orabat: „ Pater non mea voluntas, sed
„ tua fiat. Quoniam vero interior cultus intimum mentis
sacrificium est; ideo ab hominibus ita præstandus est cul-
tus iste servitutis, ut se totos ex animo Dei arbitrio, ac
voluntati offerant, tamquam hostiam viventem, San-
ctam, & Deo placentem, quemadmodum Apostolus
(d) docet.

Duplici modo servitutis cultus a magno Augustino
describitur: alter, (e) inquit, soli Deo debetur: alter qui
& hominibus propter Deum præstatur. Ille est Divinita-
ti, vel, si expressius dicendum est, Deitati debitus cultus,
ad quem uno verbo significandum, quoniam mihi fatis

L I

ido-

(a) *Lucæ cap. 4.* (b) *Isa. cap. 40.* (c) *Luc. cap. 22.*
(d) *Ad Rom. cap. 12.* (e) *Lib. 10. cap. 1. de C. D.*

idoneum latinum vocabulum non occurrit, græcum usurpare necesse est. Latriam quippe nostri, ubicumque sanctorum scripturarum possum est, interpretari sunt servitutum. Sed ea servitus, quæ debetur hominibus, secundum quam præcipit Apostolus, servos Dominis suis subditos esse debere, alio nomine græce nuncupari solet, *Dulia*. Latria vero secundum consuetudinem, qua locuti sunt, qui nobis divina eloquia tradiderunt, aut semper, aut frequentissime ea dicitur servitus, quæ pertinet ad colendum Deum. De illa autem servitute, *Dulia* nuncupata, inquit Apostolus: Filioli, obedite parentibus vestris in Domino: Servi, obedite Dominis carnalibus cum timore & tremore in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate servientes, sicut Domino, & non hominibus, scientes quoniam unusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet a Domino, sive servus, sive liber — Si tantummodo cultus ipse dicatur, non soli Deo deberi videtur; dicimus enim colere ipsos homines, quos honorifica vel recordatione, vel præsentia frequentamus: nec solum ea, quibus nos religiosa humilitate subicimus; sed quædam etiam, quæ subjecta sunt nobis, coli perhibentur. Hactenus Augustinus. Porro cultus exterior, interioris signum est; propterea Deo cultus rite exhibitus, acceptus est, ubi procedat e corde puro; unde ad oblata Caini munera non respexit Deus, quum invido animo terræ fruges obtulerit; acceptumque fuit Abelis de primogenitis gregis sui sacrificium, quod a corde innocente oblatum Deo fuerat. Moses describens in suis Annalibus suarum Gentium Patriarcharum cultum, sub dio simplici extructa ara peractum fuisse, ostendit; qui simplex ritus

ad

ad reliquas antiquissimas Gentes pertransiit, de quo apertiori loco habendus est sermo. Quoniam autem antiquissimam, simplicemque divini cultus rationem subsequens superstitio corruperat, Deus elegit populum, qui puritatem divini cultus servaret, & sermonum Dei fidelis depositarius & custos esset. Ne autem populus electus idololatriæ labe pollueretur, Deus præcepit Mosi, ut Israelitico populo novos ritus traderet, qui ex adverso a superstitiosis Gentium ritibus discrepant; retento tamen aræ, sacrificiorum, & oblationum more, quo antiquissimi Patriarchæ in peragendis sacris utebantur; sacrificia enim cum legis naturæ, tum scriptæ promissum humani generis Redemptorem significabant; quo tamen concessio cessare debebant, novique ritus substituendi erant, qui jam concessum demonstrarent.

Profecto veræ Religionis successio apud Christianos a pluribus eruditissimis Viris apertissime demonstrata est, & nuper celeberrimo opere a V. Cl. Daniele Huetio, qui recentiorum Judæorum commenta referat, eademque antiquorum Rabbiorum testimonio, & irrefragabili ratiocinio penitus elidit & evertit. Placet autem hoc loco strictim hac de re verba facere, & nonnulla Ethnicorum monumenta addere, ex quibus quoque elucet, omnino completas esse Prophetias, quæ jam de promisso Messia edita fuerant, quæque ab ipsis recentioribus Judæis circumferuntur. Prophetia igitur, proprium solius Dei attributum, est narratio rerum futurarum, quæ nondum contigerant eo tempore quo Prophetia illa edita est, quæque ex naturalibus causis prævideri non possunt; propterea ea Prophetia est verax, quæ prædixit res eventu deinde completas, quæque ex naturalibus causis prævideri non poterant. In Veteri autem Testamento pluribus in locis promissus

fus est Messias, divinitus mittendus ad hominum salutem; ille itaque est Messias, cui conveniunt omnes Veteris Testamenti Prophetiæ, quæ de futuro Messia loquuntur.

Exordiar autem a disquisitione naturæ promissi Messia. Porro Messias est Homo Deus: unus tamen non conversione Divinitatis in carnem; sed assumptione humanitatis in Deum; Filius enim Dei, consubstantialis Patri, humanitatem assumpsit; propterea ex unitate personæ, Filius Dei, & Homo unus est Christus. Hinc S. Leo Papa (a) inquit: „ Quia in Christo Jesu Filio Dei non „ solum ad divinam essentiam, sed etiam ad humanam „ spectat naturam, quod dictum est per Isaiam Prophe- „ tam: Generationem ejus quis enarrabit? Utramque „ enim substantiam in unam convenisse personam. Et „ alibi (b) idem S. Doctor: Ut & intra intemerata viscera, „ ædificante sibi Sapiaentia domum, Verbum caro fieret, „ & forma Dei, ac forma servi in unam conveniente per- „ sonam, creator temporum nasceretur in tempore. De hac utraque forma in una conveniente persona Messia, haud obscure vaticinatus est, capite nono, Isaias: „ Parvulus, inquit, natus est, & Filius datus est nobis. Profecto in Filio nato forma servi exprimitur, & in Filio dato forma Dei; de Filio enim dato idem Isaias ait: „ Generationem ejus quis enarrabit — Et factus est principatus „ super humerum ejus, & vocabitur nomen ejus, admirabilis, consiliarius, Deus fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis. Multiplicabitur ejus imperium, & pacis non erit finis. Et Proverbiorum trigesimo: „ Quod nomen „ ejus, & quod nomen Filii ejus, si nosti? De forma Dei in promisso Messia psalmo centesimo nono sic legitur: „ Dixit

(a) *Serm. 9. de Nat. Dom.* (b) *Epist. 13. ad Pulcher. Augustam.*

„ Dixit Dominus Domino meo , sede a dextris meis :
 „ donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.
 Et psalmo nonagesimo sexto de Messia scriptum est :
 „ Adorate eum omnes Angeli ejus : audivit & lætata est
 „ Sion. Item Nathanis vaticinatio , tamquam sine dubio
 divinitatem promissi Messia præmonstrans ab Apostolo , ad
 Hebræos capite primo usurpatur : „ Cui enim dixit aliquan-
 „ do Angelorum : Filius meus es tu , ego hodie genui te ?
 „ Et rursus : Ego ero illi in Patrem , & ipse erit mihi
 „ in Filium ? Et psalmo centesimo sexto sic legitur : Mi-
 „ sit Verbum suum , & sanavit eos. Philo autem Hebræus (a)
 in libro de somniis , & in libro de exsulibus testatur , con-
 fensione popularium suorum , Primogenitum Verbum
 Dei ; hoc est Filium Dei , & Verbum Dei fore Messiam.

De forma servi , hoc est hominis , sic capite quadra-
 gesimo secundo apud Isaiam : „ Ecce servus meus , susci-
 „ piam eum , electus meus , complacuit sibi in illo anima
 mea. Ex Genesi (b) : Dixit Dominus ad Abraham : in
 te benedicentur universæ cognationes terræ — Dixitque
 Dominus : num celare potero Abraham , quæ gessurus
 sum , cum futurus sit in gentem magnam ac robustissi-
 mam , & benedicendæ sint in illo omnes nationes terræ.
 Messias item promissus de semine Isaaci , & Jacobi : Ap-
 paruitque ei (Isaaco) Dominus , & ait : Benedicentur in
 femine tuo omnes gentes terræ — Viditque Jacob Domi-
 num innixum scalæ , dicentem sibi : Benedicentur in te ,
 & in femine tuo cunctæ tribus terræ. Messiam quoque de
 stirpe Jesse , & Davidis proditutum Messiam testantur
 Sacræ Scripturæ. Isaias capite undecimo : in die illa radix
 Jesse , qui stat in signum populorum ipsum gentes depre-
 cabun-

(a) *Proposit. 9. cap. 28. apud Huetium.*

(b) *Gen. cap. 12. usque 29.*

cabuntur. Jeremias capite trigesimo tertio : In diebus illis & in tempore illo germinare faciam David germen justitiæ : faciet judicium & justitiam in terra. Psalmo item octuagesimo octavo : Et ego primogenitum ponam illum in terra, excelsum præ regibus terræ. In æternum servabo illi misericordiam meam, & testamentum meum fidele ipsi — Semel juravi in sancto meo, si David mentiar : semen ejus in æternum manebit, & thronus ejus sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis. Igitur testimonio Sacrarum Scripturarum in uno, eodemque promisso Messia prædicta est vera Divinitas, qua Filius Dei, ante omnia sæcula genitus, æqualis est Patri : ac vera humanitas, qua novissimis diebus Filius Dei unitus est homini ; intus servans formam Dei, qua æqualis est Patri, offerens formam servi, qua minor est Patre.

Prædicta sunt quoque ea, quæ futura erant circa tempus adventus Messia. Jacob enim (a) prædicens ait : „ Non auferetur sceptrum de Juda, & Dux de femore „ ejus, donec veniat qui mittendus est. Prædictionem temporis venturi Messia his inesse, priscorum Hebræorum fuit, & constans est omnium Christianorum sententia. Ad claram hujus vaticinationis explanationem, nonnulla animadvertenda sunt ; & primum vocabulo hoc latino, sceptrum, hebraice, scevet, aliquando exprimitur regia dignitas, sive regnum, aliquando publica potestas, hoc est proprio jure, & patriis legibus utendi. Ex circumstantiis autem facile erui potest, quonam sensu dicta sceptri vox accipienda sit. Redeundo enim ad Jacobi tempora, patria potestas erat quasi regia ; profecto Paterfamilias habebat jus vitæ, & necis ; quæ quidem patria pote-

(a) *Genes. cap. 49.*

potestas quasi regia, temporibus quoque Reipublicæ Romanæ vigeat, ut uberrime demonstravimus capite tertio libri secundi. Igitur Jacob loquitur de ea potestate, quæ & ipse præditus erat, quæque a Judæ descenditibus non erat auferenda, donec veniret Messias. Descendendo autem ad tempora Hebræicæ Reipublicæ publica potestas in Synedrio elucebat, septuaginta viris conflato, qui ex senibus totius Israeliticæ gentis deligebantur. Porro Synedrium (a) Dei jussu a Mose institutum fuit; propterea confessus iste Seniorum, Magni consilii domus appellabatur; in Synedrio enim Israeliticæ Reipublicæ Majestas, & forma emicabat, in quo erat jus condendarum legum, & potestas præscribendi normam vivendi. Quamobrem, teste (b) Huetio, Aben Ezra, & Rabbi David Kimchi, & Rabbi Selomoh vocabulum istud, sceptrum, in oraculo Jacobi reddunt, Dominum, & Principem; & Rabbi Lipman in libro Nizachon, Dominatorem, non vero dixerunt regnum. Longe hinc, sequitur Huetius, abit Rabbi Isaac Abrabaniel, qui veterem quemdam magistrum fecutus, tenuit aliquod imperium, & exiguam Judæ jurisdictionem, hoc est facultatem suo jure utendi promitti vult a Jacobo, qua ad Messias usque adventum fruatur. Hujus sententiam, inquit Huetius, Rabbi Manasses in conciliatore confirmat. Propterea sponte fuit consecutio, sceptrum non Regum præcisè notare potestatem, sed Rectorum omnium Reipublicæ, sive Magistratum. Quum autem de sceptri vocabulo satis superque dictum sit, supervacaneum censeo, ostendere, antiquorum Regum potestatem haud fuisse absolutam, ut inter ceteros libro primo animadvertit Halicarnasseus; in comitiis enim populi de summa rerum agebatur, quamquam sibi constituissent Reges,

(a) Numer. cap. II.

(b) Propos. 9. cap. 4.

ges, quorum præcipuum officium erat res bellicas administrare, populique decreta executioni mandare; ut nunc quoque videre est in Poloniæ, Britannia, & Sveciæ Regnis.

Porro notum est, Israeliticæ genti præfuisse Judices usque ad Saulem de tribu Benjamin, primum Hebræorum Regem, ad quem proxime successit David, & Salomon de Tribu Juda. Constituto deinde Jeroboamo Rege super Israel, sola Tribus Juda secuta est domum David; Simoniticæ vero Tribus, & Beniamiticæ pars Judæ Tribui postea se adjunxit; insuper ea Leviticarum pars, quæ cum Tribu Juda immixta erat, cum domo David permansit, eo quia in censum neutiquam venire solebat. Quocirca Roboam & successores ejus solum Reges Juda dicebantur, & hoc nomen retinuerunt etiam postquam a Theglaspalafare, & Salmanafare in Assyriam deportati sunt ii, qui Regibus Israel parebant. Ex decem Tribubus conflatum erat Israelis, sive Samariæ Regnum; iratusque est Dominus vehementer Israeli, & abstulit eos a conspectu suo. Propterea decem Israeliticis Tribubus in diffitas oras expulsis, ac demum penitus dissipatis, nec unquam postea in patriam restitutis, solum Judæorum Regnum stetit; & hierosolymitani Synedrii Patres, Tribu Juda prognati delecti erant; & hoc Synedrium non defuit, donec venit Messias. Umbram quidem tantum Synedrii, idque precario in prioribus captivitatibus retinuerunt Judæi; attamen tunc quoque Judaicæ gentis auctoritas fuit, & permissum in captivitatibus propriis legibus, & juribus uti. Rabbi enim Manasses, referente Hueticio loco supra citato, Principes Synedrii in captivitate quoque Babylonica commemorat; insuper observat, Duces ipsos captivitatis de Tribu Juda semper fuisse delectos:

post-

postquam autem Hierosolymam reversi erant, proprio & summo jure, & legibus utebantur, imperiique majestatem, ac formam retinebant. Post solutam vero ultimam Babylonicam captivitatem aristocratia formam assumerunt, in qua servata est potestas, dignitas, & honor Tribus Judæ; unde factum est ut Tribules Judæ summa rerum potirentur, Regnique nomen de se fecerint; tamen si Tribui Judæ complures ex aliis Tribubus immixti essent, Judæisque Duces ex aliis Tribubus orti præfuerint; Tribum enim Juda in Synedrio primatum tenuisse certum est; quemadmodum Romani imperio regebant populos, quanquam plurimi exteris gentibus orti Imperatores sceptrum tenerent. Propterea facta collatione cum aliis Israeliticæ gentis Tribubus, elucet præstantia ac excellentia Judaicæ Tribus; idque Jacob prædixit.

Illud quoque ad hujus oraculi intellectum notari debet, scilicet ad locum ac terram quam infessura erat Tribus Juda; quemadmodum enim promissa Zabuloni, Isachari, aliisque a Jacobo data ad portionem Chananeæ terræ promissæ ipsis eventura spectant; sic quod Judæ datum est promissum, ad sedes posteris ejus in terra sancta olim tribuendas pertinere; ac si dixisset Jacobus, ad Messia usque tempora Tribum Juda in portione promissæ terræ olim ipsi assignanda mansionem, ac reipublicæ formam habituram, quam retinuit usque ad tempus adventus Messia; post enim ejus mortem in exsilium acti Judæi, disperisque, in longinquas terras abducti, nec unquam postea in patriam restituti sunt. Profecto in Jacobi prophetia non determinatur punctum aliquod temporis, quo cum affuerit messias, tum Tribus Juda momento eodem potestate excidat, & pristinam regiminis formam amittat; sed intelligendam esse aliquam congruentem temporis

M in

suc-

successione, quæ ab initio everfionis usque ad extremam
 cladem eventura erat. Civilis quippe Judaici regni forma
 aboleri cœpta est a Pompejo, & ab Herode paulo ante
 Christi ortum, & totalis everfio, post Christi mortem
 in clade Hierosolymis a Tito illata, desinit. Ultimum
 enim reipublicæ Judaicæ excidium cœpit, cum a Pom-
 pejo domiti Judæi ac libertate multati sunt, ad quam cala-
 mitatem variis subinde a Judæis seditionibus factis, extre-
 mam gentis cladem, totiusque reipublicæ everfionem con-
 fecutam esse, capta per Titum Urbe, & solo æquata,
 Temploque funditus diruto, Judæique in longinquas ter-
 ras, & in captivitatem acti absque Principibus, & Du-
 cibus suæ Gentis; cujus exsilii fere mille septingenti anni
 jam transacti sunt. Proximis itaque Messiaë temporibus
 cum Reipublicæ Judaicæ, tum Sacerdotii everfio initium
 habuit; Hircanus enim a Cæsare summus Judæorum Sa-
 cerdos & Princeps constitutus fuerat: subinde a Romano
 Senatu Herodes, natione Idumæus, creatus fuit Judæo-
 rum Rex, quo regnante natus est Jesus Christus Domi-
 nus noster. Defuncto autem Herode, Judæi, solemnii
 legatione ad Cæsarem missa, conati sunt antiqua Judaicæ
 reipublicæ jura restaurare, sed irrito conatu; nam ex ad-
 verso Judæa a Cæsare in Tetrarchias dissecta fuit; &
 Hierosolyma sub Romani Præsidis potestate constituta.
 Romanorum superstitionibus polluto Templo, & tot ca-
 lamitatibus Judæi perturbati in varias seditiones abierunt;
 hinc extrema Judæorum clades sub Tito consecuta est,
 diserte hæc omnia referente Flavio Historia de bello Ju-
 daico, & Tacito libro quinto Annalium.

Illis autem verbis: donec veniat, qui mittendus est,
 teste Huetio loco supra citato, notari Messiam consen-
 tiunt Chaldei Paraphrastæ, & Thalmudistæ, alique
 Ju-

Judæorum Magistri. Peremptorie vero benedictionem hanc Jacobi propheticam de Messia ad unam Tribum spectare indicat Moses, ubi (a) ait: „ Omnes hi in „ Tribubus duodecim, hæc locutus est eis Pater suus, benedixitque singulis benedictionibus propriis. Porro stante Templo secundo, per Titum funditus diruto, Messiam esse venturum, prisca Hebræi crediderunt. Testis est, sequitur Huetius, Cantici Canticorum Tharmugista, & Echa Rabbathi, & sæpius jam memoratus liber Sanchedin capite ultimo, apud Huetium propositione nona capite octavo, qui in hunc sensum traxisse Rabbi Akibam narrat celeberrimam vaticinationem Aggæi, in qua Deus ea spe Zorobabel, & Jesum Josodeci filium solatur. Profecto Templi secundi gloriam ab Aggæo prædictam mirifice illustrat Malachias, ubi capite tertio inquit: Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit „ viam ante faciem meam: & statim veniet ad Templum suum Dominator, quem vos quæritis, & Angelus testamenti quem vos vultis.

De tempore adventus Messie Daniel, capite secundo verba faciens, ait: Et regnum quartum erit velut ferrum quomodo ferrum comminuit & domat omnia, sic comminuet & conteret omnia hæc. Porro, quia vidisti pedum & digitorum partem testæ figuli, & partem ferream; regnum divisum erit, quod tamen de plantario ferri orietur, secundum quod vidisti ferrum mistum testæ ex luto: & digitos pedum ex parte ferreos, & ex partes fictiles; ex parte regnum erit solidum, & ex parte contritum. Quod autem vidisti ferrum mistum testæ ex luto, commiscebuntur quidem humano semine; sed non adhærebunt sibi, sicuti ferrum misceri non potest testæ. In diebus autem regno-

M m 2

rum

(a) Genes. cap. 49.

rum illorum suscitabit Deus Cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & regnum ejus alteri populo non tradetur; comminuet autem & consumet universa regna hæc, & ipsum stabit in æternum. Manifestum est his portendi bella Cæsaris & Pompeii, Augusti & Antonii; Romana enim respublica bellis hisce civilibus scissa, ex parte contrita fuit, quæ ex victricis gente prodierat; propterea pedibus comparantur tempora hæc, quæ Messia ortum proxime præcesserunt. Capite autem nono Danielis clarissimum omnium, quotcumque sacri Codices veteris testamenti suppeditant, vaticinium proponitur de tempore adventus Messia. „ Septuaginta hebdomades, inquit Daniel, abbreviatæ sunt super populum tuum, & super Urbem Sanctam tuam, ut consummetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur justitia sempiterna, & impleatur visio & prophetia, & ungarur Sanctus Sanctorum. „ Scito ergo & animadvertite: ab exitu sermonis ut iterum ædificetur Jerusalem usque ad Christum Ducem, „ hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duæ „ erunt, & rursus ædificabitur platea & muri in angustia „ temporum. Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus; & non erit populus ejus, qui eum negaturus est. Animadvertendum est, apud Hebræos annum sabbaticum fuisse spatium septem annorum; sabbatico enim anno utebantur, ad determinandos annos schemitah, sive remissionis, tum & Jubilæos; hinc manifestum est, Angelum verba facientem ad hominem Hebræum, illam anni significationem adhibuisse, qui inter Hebræos usu communi erat receptus. Spatium autem hebdomadam septuaginta quodringentorum nonaginta annorum est. Anni vero apud Hebræos solares ne fuerint, an lunares, incer-

incertum plane est; quum de forma prisca Hebræorum anni magna sit inter chronologos controversia, ut animadvertendum a nobis fuit, ubi egimus de mundi ætate.

Multiplex quoque est opinionum diversitas de prædictarum hebdomadum initio, & exitu. Porro alii in anno Artaxerxis Longimani septimo, septuaginta hebdomadum ponunt exordium, quas in Jesu Christi morte concludunt: alii in anno Darii Nothi secundo septuaginta hebdomadum exordium statuunt, finem in anno Neronis duodecimo, quo anno Judæos inter & Romanos bellum tumescebat: unde si annos cum dimidio numeres, incidet in excidium Hierosolymitanum: alii ab anno vigesimo Artaxerxis Longimani ducto septuaginta hebdomadum initio, quo anno sine controversia de restauranda Urbe Hierosolyma edictum latum est, rei que conficiendæ curam Nehemias suscepit, atque opus effectum dedit; propterea in quarto post Christi mortem exitum ipsarum constituunt. Ad hæc addit, loco supra citato; Huetius testimonium priscorum Rabbiorum, qui haudquaquam sunt inficiati, hoc Danielis oraculum ad Messiam pertinere; ut R. Barachias in Beresith Raba, R. Moses Ben Nechman in Danielelem, ac R. Samuel testatur, cujus epistolam ad R. Isaac exhibet Dionysius Carthusianus. Ubi cumque autem septuaginta hebdomadum ponas initium, plane eas elapsas esse manifestum est. Atqui exactis iis debuit nasci Messias, ungi Sanctus Sanctorum, & occidi. Porro Ethnici ipsi testes sunt, quod tempore, quo natus est Jesus Christus, tunc persuasio inerat de proximo adventu Messia. Suetonius capite quarto inquit: „Percrebuerat Oriente toto vetus & constans opinio, esse in fatis ut eo tempore Judæa profecti rerum potirentur: id de Imperatore Romano quantum
 „ even-

„ eventu postea patuit , prædictum Judæi ad se trahentes
 „ rebellarunt . Item Tacitus , Histor. libro quinto , sic
 „ ait : Pluribus persuasio inerat , antiquis Sacerdotum
 „ litteris contineri , eo ipso tempore fore , ut valesceret
 „ Oriens , profectique Judæa rerum potirentur ; quæ am-
 „ bages Vespasianum ac Titum prædixerant . Sed vulgus
 „ more humanæ cupidinis , sibi tantam factorum magnitu-
 „ dinem interpretati , sic concludit Tacitus , ne adversis
 „ quidem ad vera mutabantur . Profecto error Judæorum
 „ non erat circa tempus adventus Messiaë , quod quidem
 „ illud erat aperte a Daniele prædictum , sed futurum spi-
 „ ritale Messiaë regnum promissum , more humanæ cupidi-
 „ nis ad terrenum trahentes , in hoc solum vulgares illius
 „ ævi Judæi erraverunt , de quo paulo infra instituendus est
 „ sermo .

Quum autem recentiores quoque Judæi negare non
 audeant , illud fuisse tempus , juxta prædictionem Da-
 nielis , adventus Messiaë , quo natus est Christus Jesus ;
 propterea perverfos Judæorum mores in Thalmude non
 semel carpi , & in primo capite Talmudici libri Joma
 causam moræ Messiaë conferri in supra virginibus oblata
 Nahardææ , ubi celebris fuit Judæorum Academia ; con-
 tra vero affirmare R. Judam , in libro Sanchedrin capi-
 te undecimo , quo tempore , ait , veniet Messias , infames
 fore impudicitia & corruptela doctorum Judæorum
 conventus . Adde , Judæos , tum cum Idolorum cultui
 dediti essent , & in omnem impietatem profusi , levi bra-
 chio a Deo fuisse castigatos , paternamque Dei benignita-
 tem identidem sensisse , laribus suis , unde ejecti fuerant
 restitutos , & hostium , a quibus oppressi fuerant , domi-
 natu exemptos ; nunc vero , cum nullius sunt culpæ affi-
 nes , uti quidem vult R. Selomoh apud Huetium , justitiam-
 tiam-

tiamque incorrupto tenore retinent, tot sæculorum affligi calamitatibus, opprobriis, suppliciis, nulla melioris status ostentata spe? Præterea quum divino oraculo tempus adventus Messiaë jam prædictum fuerat, omnino divinæ Providentiæ consonum videtur, ut posteriore irrefragabili oraculo divinitus mora prædicta fuisset: at ubi de hac mora vaticinium, nisi vanum somniantium Judæorum commentum? Immo ex adverso plane impletæ sunt prophetiæ omnes, quæ Messiaë adventum prædixerunt; & completa sunt quoque ea omnia, quæ post obitum Messiaë futura erant; idcirco penitus commentitia videntur ea, quæ in Thalmudico libro de causis moræ adventus Messiaë scripta sunt. Causa autem exilii vestri, nulla jam melioris status ostentata spe, prædicta divinitus fuit, & exarata est in sacris codicibus, quos circumfertis, ubi capite Danielis nono sic legitur: „ Et post hebdomades „ sexaginta duas occidetur Christus: & non erit populus „ ejus, qui eum negaturus est. Et civitatem, & san- „ ctuarium dissipabit populus cum Duce venturo: & fi- „ nis ejus vastitas, & post finem belli statuta desolatio. „ Confirmabit autem pactum multis hebdomada una, „ & in dimidio hebdomadis deficiet hostia, & sacrificium, „ & erit in templo abominatio desolationis, & usque ad „ consummationem, & finem perseverabit desolatio. Ju- „ dæi itaque, negantes venisse promissum Messiam, qui est Jesus Christus Filius Dei, ut mox plane demonstra- bitur, ex Danielis vaticinio non amplius in populo Dei recensentur. Porro maximum & inexcusabile peccatum Judæorum est, negare venisse Messiam, tot ante sæcula prænuntiatum in scripturis sanctis, quas divinitus traditas credunt, & quarum Hebræorum synagoga fidelis deposi- taria & custos fuit. Prædictæ captivitatis, & desolatio- nis

nis veritatem hujusce pertinaciæ causa comprobavit effectus ; immo subinde manifestis quoque prodigiis hæc veritas comprobata fuit , quæ ab Huetio propositione nona capite octavo referuntur , ubi inquit , „ quod cum ad in-
 „ staurandum templum sese comparassent Judæi sub Ha-
 „ drianò , & Constantino , ab his quidem fuerunt pro-
 „ hibiti ; sed id tertium Juliani Imperatoris nutu attentan-
 „ tes , vis divina prodigaliter compressit ; nam inceptum
 „ opus motu primum terræ deturbatum est , deinde e fun-
 „ damentis erumpentes flammæ Judæos rei auctores inva-
 „ sere . Christianorum scriptorum temporis illius , & pro-
 „ xime sequentis ævi vix ullus rem pressit silentio . Adiri
 „ præcipue velim , sequitur Huetius , Chrysostomum ,
 „ cum alibi passim , tum maxime sermone tertio contra
 „ Judæos . Quodque omnem dubitationem tollit , Am-
 „ mianus Marcellinus scriptor ethnicus , minime vanus ,
 „ quique sub Juliano stipendia meruit , portentum illud
 „ testificatione confirmavit sua .

De expectato autem Messia , post Adami lapsum promisso , non obscura vestigia reperta sunt ; animalium enim mundorum sacrificia , quæ apud omnes ethnicas nationes nunc quoque vigent , sunt actus religionis sive oblationes Deo factæ pro peccatorum expiatione . Quod autem hæc sacrificia promissum Messiam representarent , hoc ipso capite demonstrabitur ; propterea post adventum Messia , qui se obtulit hostiam Deo placentem , in populo Dei animalium victimæ sublatae sunt . Igitur in ipsis antiquissimis Gentium sacrificiis inerat haud obscura promissi Redemptoris expressio . De persuasione adventus Messia apud antiquos nostri orbis supra diximus testimonio Suetonii , & Taciti ; quæ quidem persuasio apud remotissimas Gentes reperta est , referente , Huetio , qui
 loco

loco supra citato inquit : „ Profecto evolventi mihi excerpta quædam e libro secundo magni illius Sinensium Philosophorum principis Confucii , quæ latine reddidit Prosper Intorcetta Siculus e Societate Jesu ; nuper vero nobiscum communicavit Vir Clarissimus Thevenotius , Vir singularis humanitatis & præstantis doctrinæ , summa incessit admiratio , cum hæc legerem verba Confucii Regem ad virtutem adhortantis : Legibus Cæli ac terræ facta ejus consentiunt , neque vereri debet , ut cum Sanctus ille exspectatus advenerit , idem tum virtuti ejus , ac dum regnaret honos habeatur . Ad hæc Confucii verba , proposit. quarta capite septimo , addit Huetius „ Agni sacrificium apud antiquos fuisse figuram promissi Messia : & apud Peruvianos fieri quædam sacrificia pacificorum sacrificiis consimilia . Item Jeremias de venturo Messia dixit : Et ego quasi Agnus mansuetus , qui portatur ad victimam : Similiter Isaias de Messia : Sicut Ovis ad occisionem ducetur , & quasi Agnus coram tondente se obmutescet , & non aperiet os suum .

Messias , sub figura agni exhibitus , Dominator quoque universæ terræ prædictus fuit ; hinc capite decimo sexto Isaias ait : „ Emitte Agnum tuum Domine Dominatorem terræ . Et David (a) : „ Dominabitur a mari usque ad mare , & a flumine usque ad terminos orbis terrarum . Virga directionis virga regni tui . Item capite nono Isaias : „ multiplicabitur ejus imperium , & pacis non erit finis . Et capite undecimo : „ Et egredietur virga de radice Jesse , & flos de radice ejus ascendet , & requiescet super eum spiritus Domini , spiritus sapientiæ & pietatis , & replebit eum spiritus timoris Domini . Non secundum visionem oculorum judicabit , neque

N n

„ se

(a) *Psal.* 71. & *psal.* 44.

„ secundum auditum aurium arguet ; sed judicabit in ju-
 „ stitia , & arguet in æquitate pro mansuetis terræ , &
 „ percutiet terram virga oris sui , & spiritu labiorum suo-
 „ rum interficiet impium . Capite trigesimo tertio : „ Do-
 „ minus enim Judex noster , Dominus legifer noster Do-
 „ minus Rex noster ipse salvabit nos . Et capite qua-
 „ dragesimo secundo : „ Dedi spiritum meum super eum ,
 „ judicium gentibus proferet . Capite autem secundo :
 „ Et erit in novissimis diebus præparatus mons Domus
 „ Domini in vertice montium , & elevabitur super col-
 „ les , & fluent ad eum omnes gentes . Et ibunt po-
 „ puli multi , & dicent : Venite , & ascendamus ad
 „ montem Domini , & ad domum Dei Jacob , & do-
 „ cebit nos vias suas , & ambulabimus in semitis ejus .
 Pergit capite sexagesimo primo : „ Spiritus Domini su-
 „ per me , eo quod unxerit Dominus me , ad annun-
 „ tiandum mansuetis misit me , ut mederer contritis cor-
 „ de , & prædicarem captivis indulgentiam , & clausis
 „ aperitionem . Addit capite secundo Barachias : „ Et sta-
 „ tuam illis testamentum alterum sempiternum . Quæ qui-
 „ dem de Hebræorum Regum imperio , aut terreno sumi
 non possunt . Allata vaticinia Judæi de Messia regno in-
 telligenda esse ultro fatentur ; non chananæ terræ clau-
 dendum angustiis ; sed aliud imperium quaquaversus per
 omnem terram patens nuntiari . In hoc autem plurimi an-
 tiquorum sæde erraverunt ; & recentiores Judæi errant opi-
 nantes , non spiritale , sed temporale illis vaticiniis por-
 tendi . Jacobi quidem prophetia loquitur de terreno prin-
 cipatu , qui mere terrenus in tribu Juda futurus erat ; in
 promisso autem Messia , qui ex posteris Judæ nasci debe-
 bat , & in ipso benedicendæ erant cunctæ Tribus terræ ,
 principatus transferendus erat in spiritalem & æternum ;

ita

ita ut ab eo auferri deinceps & extorqueri numquam posset ; nec alio pacto intelligi possunt prophetiæ , æternum Messiaæ imperium prædicentes . Manifestius quoque capite quadragesimo secundo de spiritali regno Messiaæ vaticinatus est Isaias , ubi sic scriptum est : „ Ego Dominus „ vocavi te in iustitia , & apprehendi manum , & servavi te , & dedi te in fœdus populi , in lucem gentium , „ ut aperires oculos cæcorum , & educeres de conclusione „ vincitum , de domo carceris sedentes in tenebris . Et capite quadragesimo nono : „ Et dedi te in fœdus populi , ut suscitares terram , & possideres hæreditates ; ut „ diceres his qui vinciti sunt , exite ; & his qui in tenebris , revelamini . Et capite septimo : „ Lætabitur deserta & invia , & exultabit solitudo , & florebit quasi liliolum . Germinans germinabit , & exultabit lætabunda „ & laudans — Tunc saliet sicut cervus claudus , & aperta „ erit lingua mutorum : quia scissæ sunt in deserto aquæ , & „ torrentes in solitudine . Et quæ erat arida , erit in stagnum , & sitiens in fontes aquarum . Et capite trigesimo : „ Et erit lux Lunæ sicut lux Solis , & erit lux Solis „ sicut lux septem dierum , in die qua alligaverit Dominus vulnus populi sui , & percussuram plagæ ejus sanaverit . Propterea capite quinquagesimo tertio de Messiaæ addit : „ Vere languores nostros ipse portavit — Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras , attritus „ est propter scelera nostra ; disciplina pacis nostræ super eum , & livore ejus sanati sumus — In scientia sua iustificabit ipse iustus servus meus multos , & iniquitates „ eorum ipse portabit . Cui adstipulatur Jeremias in Threnis , ubi ait : „ Christus Dominus captus est in peccatis „ nostris . Hominum quippe noxas , inquit (a) Huetius ,

N n 2

latu-

(a) *Proposit. 9. cap. 14.*

laturum Messiam Judæi nobiscum sentiunt. Testis R. Samuel in libro sanctorum: testis & R. Abraham Scalom. Quocirca Messias Judæis dicitur, vir expiationis, ut habetur in Midrash Shir hasschirim. Quod apte consonum est cum Apocalypsi capite quinto, ubi sic legitur: „ Quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione. Idcirco prædixit Daniel: „ occidetur Christus. „ Sed & antiquissimi, inquit (a) Huetius Brachmanum orientalium libri, promissum Reparatorem, tamquam animarum nostrarum vindicem, & inferorum domitorem apertissime representant.

Messias in sacris scripturis Rex justitiæ & pacis, ac æternus Pontifex appellatur, semper vivens ad interpellandum pro nobis; unctus, non oleo illo de arboribus expresso, sed oleo lætitiæ; cum nimirum gratia & virtute spiritus sancti natura ejus perfunditur: psalmo enim centesimo nono de Messia scriptum est: „ Juravit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Hunc autem fuisse typum ac simulacrum veri & æterni Sacerdotii Messię fatentur quoque recentiores Judæi; atque id in psalmo supra citato significatum esse arbitrantur. At manifestum est per Sacerdotium spiritalem non terrenam potestatem designari; prænunciata enim erat Messię resurrectio, & ascensio ad Cælum. Psalmo decimo quinto scriptum est: „ Quoniam non derelinques animam meam in inferno; nec dabis sanctum tuum videre corruptionem; & psalmo vigesimo tertio: „ Attollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ: & psalmo quadragesimo sexto: „ Ascendit Deus in jubi-

„ lo,

(a) *Proposit. 4. cap. 6.*

„ lo, & Dominus in voce tubæ: psalmo sexagesimo sexto:
 „ Iter facite ei, qui ascendit super occasum, Dominus no-
 „ men illi: demum psalmo centesimo nono: „ Dixit Do-
 „ minus Domino meo sede a dextris meis. Ad hoc idem
 „ capite septimo alludens Daniel, inquit: „ Aspiciebam ergo
 „ in visione noctis, & ecce cum nubibus cœli, quasi filius
 „ hominis veniebat, & usque ad antiquum dierum per-
 „ venit, & in conspectu ejus obtulerunt eum. Et dedit
 „ ei potestatem, & honorem, & regnum: & omnes po-
 „ puli, Tribus, & linguæ ipsi servient: potestas ejus pote-
 „ stas æterna quæ non auferetur: & regnum ejus quod
 „ non corrumpetur. Hinc capite nono Apostolus ad He-
 „ bræos, Hebræus & ipse, sic ait: „ Fratres, Christus assi-
 „ stens Pontifex futurorum bonorum, per amplius & per-
 „ fectius tabernaculum non manufactum, idest non hu-
 „ jus creationis: neque per sanguinem hircorum, aut vi-
 „ tulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel
 „ in sancta, æterna redemptione inventa.

Prænuntiatum quoque fuerat, abroganda esse vetera
 sacrificia, atque in eorum locum successura alia, quibus
 Redemptorem jam advenisse ostenderetur. De veterum
 sacrificiorum reprobatione apud Malachiam capite primo
 sic scriptum est: „ Non est mihi voluntas in vobis, dicit
 „ Dominus exercituum: & munus non suscipiam de ma-
 „ nu vestra: ab ortu enim Solis usque ad occasum, ma-
 „ gnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco
 „ sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.
 De reprobatione prioris mandati Apostolus capite septi-
 mo, & decimo ad Hebræos sic loquitur: Reprobatio fit
 prioris mandati propter infirmitatem ejus, & inutilitatem:
 nihil enim ad perfectum adduxit lex. Umbram enim ha-
 bens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem re-
 rum

rum per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indefinenter, nunquam potest accedentes perfectos facere: alioquin cessassent offerri; ideo quod nullam haberent ultra conscientiam peccati cultores semel mundati; sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit; impossibile enim est sanguine taurorum, & hircorum auferri peccata. Ideo ingrediens mundum (Christus Jesus) dicit: Hostiam & oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi: Holocaustomata & pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi, ecce venio: in capite libri scriptum est de me, ut faciam Deus voluntatem tuam. Superius dicens: Quia hostias, & oblationes, & holocaustomata pro peccato noluisti; nec placita sunt tibi, quæ secundum legem offeruntur: tunc dixi, ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam: aufert primum, ut sequens statuatur. In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel. Hactenus Apostolus. Hinc, S. Leo Papa (a) ait: veterum sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarum una corporis, & sanguinis Domini nostri Jesu Christi implet oblatio; qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ: quoniam in ipso condita sunt universa in cælis, & in terra, visibilia & invisibilia, sive Troni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates: omnia, ut inquit (b) Apostolus, per ipsum, & in ipso creata sunt.

Profecto in primo Messiae adventu, sive post mortem, resurrectionem, & ascensionem suam, excutiendæ erant Ethnicorum tenebræ, & benedicendæ erant in ipso omnes Tribus terræ, & prædicatione propaganda erat apud omnes Gentes scientia salutis in remissionem peccatorum. Propterea per Apostolos, & Jesu Christi discipulos, non

po-

(a) *Serm. 8. de passion. Domini.* (b) *Ad Coloss. cap. 1.*

potentes, non divites, neque elegantia mundanæ sapientiæ cultos, vocatæ sunt Gentes ad agnitionem veritatis; & ex universo Orbe terraqueo populos ditioni Jesu Christi subjecerunt; & hoc est illud spiritale imperium, nullis locorum spatiis contractum, tot ante sæcula prædictum, aperitissime jam elucet; propterea ab omnibus fidelibus Jesus Christus dictus est, Redemptor noster, Legifer noster, qui & omnium futurus est Judex. Gentium quidem conversio ad verum cultum evidentissimum Dei opus fuit; prædicatio enim Apostolorum lucerna ardens erat, solo Spiritus Sancti igne succensa, quæ mundo ignorantia nocte possesso, lumen salutis ostendebat; & inter densissimas idololatriæ tenebras lucis suæ radio justitiæ solem demonstrabat. Sedulo autem animadvertens, quantum valeat apud populos antiquata patriæ religionis consuetudo, & quantum possint terreni affectus, fateri cogetur, populos nulla humana vi a patriis institutis posse divelli; propterea Gentium conversio ad verum Dei cultum, adversantibus maxime sæculi hujus Principibus, magistratibus, ac Ethnicorum Sacerdotibus, divinæ omnipotentia opus videtur, tot sæcula ante a Deo ipso prænuntiatum. Judæorum vero alii crediderunt Jesum Christum esse promissum Messiam; in ipso enim cernebant impletas esse prophetias omnes, quæ de venturo Messia loquuntur: alii autem Messiam advenisse perfidiose inficiantur. Horum obcæcatio prædicta fuit ab Isaia capite primo: „Cognovit, inquit, bos possessorem suum, & Asinus præsepe Domini sui; Israel autem me non cognovit. Et capite sexto sic pergit: „Et dixit Dominus, vade, & dic populo huic, audite audientes, & nolite intelligere; & videte visionem, & nolite cognoscere. Excæca cor populi hujus, & aures ejus aggravata, & oculos ejus claude, ne
 „ forte

„ forte videat oculis suis , & auribus suis audiat , & corde „ suo intelligat , & convertatur , & sanem eum. Quam belle autem divinæ providentiæ inserviat horum Judæorum obcæcatio , quæ justa infidelitatis pœna est , mox videbitur. Porro divina providentia factum est , ut Judæi , Christianæ religionis hostes , fateantur , scripturas sanctas , & oracula Prophetarum , quæ ab Apostolis , & Christi Discipulis pervulgata fuerunt , esse genuina , & vera ; scriptaque eo tempore , quo dicta oracula dicuntur scripta : quod utique adversus Ethnicos maximi ponderis argumentum fuit , & nunc quoque est ; videntes enim , quod admodum ea , quæ de tempore adventus Messiae , de ejusdem actionibus , & morte prænunciata fuerant , in Jesu Christo impleta erant , calumniabant oracula illa , dicentes , a Christianis conficta fuisse. Defensionem nostram hac de re Judæi , infensi Christiani nominis adversarii , susceperunt , testantes oracula illa edita , scriptaque fuisse tempore , quo scripta dicuntur , & concordare omnino cum suis antiquis exemplaribus.

Venerabilis fuit Joannes Baptista , & propter prodigia , quæ ejus nativitatem prænuntiarunt , & propter vitæ austeritatem , sanctitatemque ; superna enim dispensatione directus erat , ut non solum ipse prophetali gloria sublimaretur ; sed ut per eum omnia Prophetarum præconia , quæ de venturo Messia edita fuerant , clauderentur. Hic quippe novissimus Prophetarum meruit annuntiare præsentem , quem alii futurum præscierunt. Jesus autem Christus , dum adhuc in carne mortali vitam ageret , eximia vitæ sanctimonia Sanctus Sanctorum apparuit ; sed saluberrima quoque doctrina , divina & naturalia jura restauravit : futura prædixit , quæ eventu completa sunt : & edita ab ipso fuere talia prodigia , quæ a Deo solo factibilia sunt , inter
quæ

quæ numeratur defunctorum resurrectio , quæ quidem palam exploratas naturæ vires excedit. Id non abs re fuerit huc referre Josephi Hebræi testimonium, integritatis fama inter historicos celeberrimi, qui sic (a) inquit : „ Fuit autem hoc tempore Jesus , Vir sapiens : si tamen Virum illum oportet dicere. Erat enim mirabilium operum effector, magister hominum qui vera libenter amplectuntur. Et plurimos quidem ex Judæis, plurimos etiam ex Gentibus ad se pertraxit. Huetius (b) addit „ Prophetam fuisse Jesum, futuraque ab eo cognita & prædicta tradidit in Chronicis Phlegon, Hadriani Imperatoris libertus. Edita quoque ab ipso prodigia confessi sunt Hebræi proceres, Thalmudici conditores operis; nec teterrimi Christi adversarii inficiati sunt, Celsus, & Julianus; quorum ille, cum rem negare non posset, falsam rei causam commentus est, incantamenta scilicet & præstigia; hic rem non negat, sed verbis elevare studet. Profligatam a Jesu, & coercitam vim Dæmonum queritur Porphyrius; ubi non mirum esse, ait, peste Urbes vastari, unde Æsculapius, aliique Dii excesserint; quippe post admissum Jesu cultum nihil Deos hominibus vulgo prodesse. Porro hæc potestas, ejiciendi Dæmonia, divina est, quæ nunc quoque a Christianis fidelibus in nomine Jesu Christi palam exercetur. Mirabilis illa etiam solis defectio, & ingens terræ motus, quæ moriente Jesu Christo contigerunt, itidem narrantur a Phlegonte, libro Olympicorum Chronicorum decimo tertio, ubi sic legitur: Quarto autem anno CCII. Olympiadis (is est scilicet Tiberii decimus octavus, qui annus Christo mortalis fuit) magna & excellens inter omnes, quæ ante eam acciderant, defectio solis facta. Dies hora

O o

sexta

(a) *Lib. antiq. 18. cap. 4.*(b) *Proposit. 3. cap. 1.*

sexta ita in tenebrosam noctem versus, ut stellæ in cælo visæ sint, terræque motus in Bithynia Nicææ Urbis multas ædes subverterit. De hac Eclipsi plures Ethnici scripserunt; ea potissimum ratione ducti, quod scilicet circa periodum plenilunii contigerit, quod quidem præter naturæ ordinem videtur. Accuratissima vero observatione dignum est, quod habet Sinensis historia Hadriani Grefsonii, adnotasse Sinas in rerum suarum monumentis, ad id tempus, in quod annum ætatis Christi trigessimum secundum nos Christiani conferimus, circa mensem Aprilem, solare deliquium præter ordinem naturæ, & leges curriculis Astrorum præfixas contigisse: qua rei novitate Quamrutium Imperatorem vehementer fuisse commotum. Porro hæc admirabilis Eclipsis ab Ethnicis scriptoribus memorata, eadem videtur, quæ in Evangeliiis moriente Christo Jesu descripta est. Hactenus Huetius. Muhemadani quoque fatentur, Jesum Christum esse Messiam in sacris Hebræorum scripturis prænuntiatum, qui, dum inter mortales vitam ageret, mirabilia patrauerit prodigia. In utroque autem populo, scilicet fideli & Ethnico viget firma persuasio, dari prophetias; & prodigia, de quibus capite primo libri secundi, & capite hoc habitus est sermo, & erit in progressu hujus operis, ubi præcipue Dæmonis artes referabuntur, qui aliquando transfert se in Angelum lucis, ut homines secum trahat in perditionem. Quod autem spectat ad prophetias futurorum contingentium, quæ a solo Deo prævideri queunt, satis superque supra disseruimus; & addere sufficiat id, quod Ethnicorum nomine testatur Plinius, ubi sic (a) inquit: „ Nullo non „ avido futura de se se sciendi; atque ea e Cælo verissime „ peti credente. Propterea liquido apparet impiorum impuden-

(a) *Lib. 30. cap. 1.*

puidentia negantium , dari prophetias , & prodigia , quorum effata consensione omnium populorum , & evidentia ipsa teste reprobata videntur.

Vaticinia , quæ hæcenus dicta sunt , referuntur ad primum Messiæ adventum in carne mortali , ad ejus mortem , resurrectionem , & ascensionem ad Cælos , quæ omnia impleta sunt in Christo Jesu Domino nostro. Reliquum est , ut verba faciamus de secundo glorioso ac terribili Jesu Christi adventu , quando in fine sæculorum futurus est omnium Judex , ut justorum , iniquorumque merita discernat ; & pro nostrorum qualitate factorum verus & justus Judex aut supplicia , aut præmia decernat. De hoc tremendo die , capite decimo tertio , sic inquit Isaias :

„ Ecce dies Domini veniet crudelis , & indignationis plenus , & iræ furorisque ad ponendam terram in solitudinem , & peccatores ejus conterendos de ea : quoniam stellæ cæli , & splendor earum , non expandent lumen suum : obtenebratus est Sol in ortu suo , & Luna non splendebit in lumine suo. Et visitabo super orbis mala , & contra impios iniquitatem eorum , & quiescere faciam superbiam infidelium , & arrogantiam fortium humiliabo --- Super hoc Cælum turbabo , & movebitur terra de loco suo , propter indignationem Domini exercituum , & propter diem furoris ejus. Et capite sexagesimo sexto pergit Isaias : „ Quia ecce Dominus in igne veniet : & quasi turbo quadrigæ ejus , reddere in indignatione furorem suum in flamma ignis ; quia in igne Dominus dijudicabit , & in gladio suo ad omnem carnem. Daniel capite septimo : „ Et ecce cum nubibus Cæli quasi Filius hominis veniebat. Ad hæc consonum est Joelis vaticinium , capite enim secundo sic ait : „ Canite tuba in Sion , ululate in monte sancto meo , con-

„ turbentur omnes habitatores terræ , quia prope est dies
 „ tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbinis — Et da-
 „ bo prodigia in cœlo, & in terra sanguinem, & ignem,
 „ & vaporem fumi: Sol convertetur in tenebras, & Luna
 „ in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus
 „ & horribilis. Sophonias capite tertio: „ Expecta me
 „ dicit Dominus in die resurrectionis meæ in futurum,
 „ quia iudicium meum, ut congregem gentes, & col-
 „ ligam regna, & effundam super eos indignationem
 „ meam, omnem iram furoris mei; in igne enim zeli
 „ mei devorabitur omnis terra. Capite autem quadragesi-
 „ mo nono Isaias: „ Eos vero, qui iudicaverunt te, ego ju-
 „ dicabo, & filios tuos ego salvabo. Et psalmo nonagesi-
 „ mo septimo: „ Iudicabit orbem terrarum in iustitia, &
 „ populos in æquitate. Promissum igitur Messia regnum
 est, quod mentes regat, quod in æternum consulat, quod
 omnium sit Iudex, quod credentes, sperantes in Deum,
 Deumque amantes in regnum Cœlorum perducatur, & ma-
 los male perdat. Profecto fœde errant Judæi, confunden-
 tes primum Messia adventum in carne mortali & passi-
 bili, qui secundum apertissima vaticinia tamquam agnus
 mansuetus ad occisionem ducendus erat, cum secundo
 Messia adventu in fine sæculorum glorioso ac horribili,
 quando in voce Angelicæ tubæ ad extremum iudicium
 omnes gentes congregabuntur. Profecto manifestum est,
 Dominum percussisse infidelitatem Judæorum cœcitate,
 ac furore mentis; videmus enim eos palpare in meridie,
 sicut palpare solet cæcus, ut à Mose (a) prædictum fuit.
 Porro omnes scripturæ & veteres & novæ præfinitur Je-
 sum Christum, quem colimus, esse verum Messiam, a
 Deo missum ad salutem gentium, per quem vocati sumus
 mus

(a) *Deuter. cap. 28.*

mus in ejus societatem, & divites facti sumus in omni verbo & scientia & gratia; ita ut nobis nihil desit ad æternam salutem adipiscendam; propterea sicut Jesus Christus natura Filius Dei est; ita & nos, non quidem natura, sed affectu & amore Filii Dei nominemur & simus. Neque ullo crudelitatis genere destrui potuit sacramento crucis Christi fundata religio; neque persecutionibus minuitur Jesu Christi Ecclesia, sed augetur; semper enim Dominicus ager segete ditiori vestitur, dum grana, quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur. Hoc igitur est Christi regnum tot ante sæcula prænuntiatum, quod in æternum non dissipabitur; quum præsentem, & futuram æterni sæculi viram Messiaë imperium complectatur. Propterea velint, nolint impii, sive infideles homines hanc potestatem recognoscere; nihilo tamen minus omnium Dominus, Judex, ac vindex est Jesus Christus, qui justis præmia, malis supplicia decernet. Scriptum est enim (a) de Messia: „ Dixit Dominus Domino meo, sede „ a dextris meis: donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum; virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum.

De

(a) *Psal.* 109.

CAPUT II.

De antiquissima Gentium Religione.

ANtiquorum Patriarcharum religionem, ejusque continuatam successionem superiore capite exposui : nunc indagare aggredior antiquarum Gentium religionem, ac ritum, quo verum Deum colere consueverunt. Capite secundo libri superioris exhibuimus omnium Gentium persuasionem de uno summo Deo, Universi Conditore, ac Moderatore; præterea omnes nationes quotquot fuerunt, & sunt, ut uberrime demonstrabitur in progressu hujus operis, fatentur necessitatem, quam indefinenter habent homines auxilii divini, ut bene sit nobis. Porro ex hac persuasione sponte oritur interior religio, quæ naturalis nuncupatur; quoniam ex datis principiis necessario consequitur, Deum, a quo bona cuncta procedunt, colendum ac precandum esse; ex quo interior religio constituitur, quæ ad Deum refertur, & qua mediante inter Deum, & homines communitas intercedit, quæ spei, & caritatis nostræ origo est. Deus autem hominem, quem creavit, docuit quoque rationem colendi sui: nunc itaque indagare aggredior, quinam fuerint antiquorum Gentium ritus, quibus verum Deum coluerunt, ut facta collatione cum cultu antiquissimorum Patriarcharum, in Mosaicis Annalibus descripto, cultus similitudo apud antiquissimas nationes deprehendatur. Vetusissimorum Patriarcharum cultus simplex erat, absque ulla simulacro, sive proprio, sive analogico; ædificata enim ara sub dio, in qua significabatur peculiaris Dei præsentia, super illam offerebant Deo frugum primitias, & victimas immolabant. Hæc sacrificiorum,

ciorum, & oblationum ratio, divinitus tradita primis humani generis Patriarchis, ad omnes Gentes hereditario quodam jure pertransiit; secedentes enim eorum filii, & nepotes in varias mundi partes secum ferebant Parentum traditiones, consuetudines, & præcipue morem colendi Deum, de quo instituendus est sermo.

Reliquias hujusce antiquissimi Gentium cultus exhibit libro primo Halicarnasseus: „ Ab antiquis, inquit, „ rerum omnium primitias Deo oblatas fuisse; & Arca- „ des in amplo quodam specu, arboribus cooperto, ubi „ ara posita est, Divinitatem colere, ibique sacra per- „ agere. Additque ad suam usque ætatem, eum morem „ perdurasse; nec mirum videri, si aliqua propter ni- „ miam antiquitatem fuissent omissa, aut interpolata. In dissertatione Seldeni sectione prima de Decimis sic legitur: At interpretatio ei translationi aptissima, neque a verbis Mosis aliena, est, Hainem obtulisse animo invidio; non ex opimis, neque ex primis fructibus suis, quod eum facere decebat. Sic certe faciebant Ethnici, aut ex jure suo Pontificio facere debebant in oblatione præmessi, hoc est primitivarum frugum suarum, aut Calparis, & vini inferii, quæ erat opima pars. Ad hæc, quæ refert Seldenus de primitivis frugibus, quas Ethnici Deo offerebant, addendum est, Gentes potiora quoque hostium victorum spolia Deo obtulisse, quo protegente hostes victi fuerant, ut & de Abrahamo inquit Moses. Item de Romulo sic (a) ait Livius: Inde exercitu vincitore reducto, ipse cum factis suis vir magnificus, tum factorum ostentator haud minus spolia Ducis hostium cæsi suspensa, fabricato ad id apte ferculo, gerens in Capitolium ascendit; ibique ea cum ad Quercum pastoribus sacram depo-

(a) *Lib. 1. Decad. 1.*

deposuisset , simul cum dono designavit Templo Jovis fines , cognomentum addidit Deo : Juppiter Feretri , inquit , hæc tibi Romulus Rex regia arma fero , Templumque iis regionibus , quas modo metatus sum , dedico . Sedem opimis spoliis , quæ Regibus , Ducibusque hostium casis , me auctore posteri ferent . Hactenus Livius . Gentes quidem summum Deum Jovis nomine , aliterque compellere consueverunt ; ex hoc autem reprehendi non possunt , ut animadvertit (a) Augustinus .

Antiquissimi Persarum , inquit (b) Picardus , in loco excelso summo Deo victimas immolabant ; hunc morem servaverunt Sabeorum vetustissimi . Madascarenses nostro quoque ævo in aprico loco Deo mactant victimas . Vettiores etiam populi Asiæ , quæ ad septentrionem vergit , supra colles juxta arborem sacro cultui dicatam sacra faciebant . Cafrienses populi , nunc quoque pagani , unum solum supremum Numen venerantur , cui Vaccas , ovesque immolant , & lac offerunt , noctisque tempore ad Lunam superstitiose conversi sub dio peragunt sacra . Antiquos item Americanos , idem Picardus tradit , consuevisse in propatulo apertoque loco , arboribus referto , simplici ritu eorum sacra peragere ; additque , nonnullas illius Novi Orbis nationes nostro quoque ævo sub dio victimas mactare super aras vetustissimorum moribus accomodatas . De Sinensibus , in vita Fochii , primi Sinensium Imperatoris , refert , antiquissimos Sinensium in Silvis supra montes supremo Cœli , terræque Spiritui sacra fecisse ; tertiumdecimum vero illarum Gentium Imperatorem , Hoamati dictum , primum Templum summo Spiritui erexisse . Vettissimi colendi Deum ritus exarati sunt in Sinensium libris , qui dum illarum Gentium suputationibus fides habeatur

(a) *Lib. 4. cap. 11. de C. D.* (b) *Tom. 1. & 2. de illarum gent. relig.*

beatur, Mosaicis Annalibus longe essent antiquiores. Hactenus excerpta ex opere Picardi. Constantinus (a) addit, ex Sinensium historia haberi, Fochium primum eorum Imperatorem consuevisse solas septem animalium species summo Spiritui immolare. Silvestres Americani, referente (b) Lafitavio, non habent Tempia; eorum autem Dei cultus non differt ab antiquissimo populorum nostri hemispherii:

Origenes libro primo contra Celsum differens, sic inquit: „ Pythagoras vetuit imaginem Dei inscribi; hancque fuisse Numæ Pompilii doctrinam, Deum scilicet „ non posse sensu percipi, sed solum intelligi. Hæc eadem fuit aliorum antiquissimorum populorum sententia, usu quoque recepta. De antiquis Romanis Plutarchus in vita Numæ confirmat id, quod Origenes scripsit, ubi sic ait: „ Nulla ficta apud eum, vel picta imago fuit; quippe hominum, aut animalium species Diis tribui vetuit. Alexander ab Alexandro (c) addit, antiquissimos Romanorum centum septuaginta annos sine Deorum imaginibus vixisse. In Perside quoque, referente (d) Picardo, primum Templum ab Histaspæ Rege sine simulacris constructum fuit. Silvius Italicus libro tertio de antiquis Hispanis ait: „ Nulla effigies, simulacraque nota Deorum; „ majestate locum, & sacro implevere timore. Strabo libro tertio & decimo septimo testatur, antiquos Hispanos, & Æthiopes nulla in Templis simulacra habuisse. Tacitus capite quarto de moribus antiquorum Germanorum sic ait: „ Ceterum nec cohibere parietibus Deos, neque in „ ullam humanioris speciem assimilare ex magnitudine „ Cœlestium arbitrantur: Lucos ac nemora consecrant,
P p „ Deo.

(a) *Secl.* 6. § 37. (b) *Tom.* 1. pag. 112. & sequens.
(c) *Lib.* 6. cap. 26. *dier. gen.* (d) *Tom.* 2. *de antiq. Pers. relig.*

„ Deorumque nominibus appellant secretum illud , quod
 „ sola reverentia vident. Samiensis Regni incolæ, ut Sal-
 monius (*a*) refert , nullam Statuam Deo erigunt ; ajunt
 enim , se nescire quonam modo imago Dei effingi possit.
 De antiquissima Ægyptiorum , & Syrorum religione ver-
 ba faciens Huetius, sic (*b*) inquit : „ Optimis illi quidem
 „ ad colendum Deum ritibus , a primis gentis suæ aucto-
 „ ribus a Noacho oriundis , olim fuerant instituti : quam-
 „ obrem nulla in eorum Templis simulacra visebantur ; uti
 „ neque apud Syros , quemadmodum Lucianus affirmat.
 Simplicem Ægyptiorum antiquorum , & Syrorum Dei
 cultum , vetustissimorum Patriarcharum moribus accomo-
 datum , de quo Luciani testimonio scribit Huetius , reli-
 quæ quoque gentes servaverunt , ut a nobis expositum est,
 identidem edoctæ a suis majoribus , ab eodem Noacho
 oriundis ; immo nostro quoque ævo remotissimæ nationes
 iisdem priorum Patriarcharum ritibus Deum colunt. Pi-
 cardus (*c*) refert, populos Quillamançæ, Lovangia, Qui-
 sungi , aliosque finitimos nullas habere in Templis Dei,
 sive Deorum imagines ; simplici ritu sacra peragere , &
 unum solum summum Deum colere : pluribus autem su-
 perstitionibus obnoxios esse affirmat. Vetustissima Gen-
 tium Tempia nulla quoque erant magnificentia ornata,
 ut ibi sola Dei majestas veneraretur priorum simplici mo-
 re, ut Lucanus (*d*) canit :

Non illic posuerunt ditia Gentes
 Tempia ; nec eois splendent donaria gemmis.
 Pauper adhuc Deus est, nullis violata per ævum
 Divitiis Delubra tenens : morumque priorum
 Numen Romano Templum defendit ab auro.

Lafita-

(*a*) *Tom. 3. cap. 7.* (*b*) *Proposit. 4. cap. 6.*
 (*c*) *Tom. 2. de relig. Quill. &c.* (*d*) *Lib. 9. Pharsal.*

Lafitavius in exordio sui operis animadvertit, viatores, & mercatores deficere in multis, dum iudicium proferunt de religione, ac moribus dissitarum nationum, quibuscum aliquam consuetudinem habuerunt: conjecturis enim, inquit, incertis, sæpe vanis, interdum falsis utuntur; inter quas recenset conjecturas illorum asserentium, Silvestres Americanas nationes nullam habere religionem, neque ullam Divinitatis notionem: quod omnino falsum esse percepit ex diutina quinque annorum consuetudine, quam cum illis gentibus habuit, dum Missionarii munere Lafitavius fungeretur; invenisse enim testatur apud illos Silvestres populos non religionem modo naturalem; sed & Dei cultum, haud dissimilem ab antiquissimo nostri hemispherii; additque (a) populos illos fateri, Deum fuisse religionis auctorem, & esse religionis objectum. Præterea Lafitavius testatur, oblationum, & sacrificiorum morem fuisse repertum apud omnes gentes; ortumque habuisse in prima mundi ætate cum religione; & simplicem colendi ritum diu apud cunctas nationes permansisse. Hujusce veritatis inter ceteros Ethnicos scriptores testimonium Ovidii in medium profert, qui lib. i. *Fast.* sic canit:

Thura nec Euphrates, nec miserat India Costum,
 Nec fuerant rubri cognita fila Croci,
 Ara dabat fumos herbis contenta Sabinis,
 Et non exiguo laurus adusta sono.

„ Hac antiqua methodo, sequitur Lafitavius, utuntur Sil-
 „ vestres Americani, qui Deo offerunt suorum agrorum
 „ fruges; & super aras simplices maectant animalia, quæ
 „ capiunt venatione.

Sciebant quoque Gentes, cultum exteriorum ab in-

P p 2

teriore

(a) *Tom. i. pag. 108. --- pag. 177. & sequent.*

teriore differre; & cultum exteriorum esse signum interioris, ita ut nec electæ victimæ, & a Deo iussæ, probatisque ritibus oblatae, Deo gratæ essent, nisi iis offerentis pietas pretium adderet; agnoscebant enim a Deo esse omnia, & rebus his non indigere: propterea fatebantur, Deum non conciliari sacrificiis, aut oblationibus quæ ab improbis proficiscuntur. Hinc stultum, immo impium putabant, si quis eam de Deo summo, sive de Diis inferioribus opinionem hauriat, eos munerum sacrificiorumque magnitudine ita deliniri, & velut obligari posse, ut avarorum Judicium instar, iis maxime faveant, qui munerum copia Deorum gratiam mereri possint, sive condignam delictorum pœnam evitare. Propterea Hermes Trismegistus (a) apud Pfannerum Asclepio thure Deum precatur succensens „ melius ominare, ait, o Asclepi: hoc „ enim sacrilegiis simile est, cum Deum roges, thus atque „ que cetera accendere — Nihil enim deest ei, qui ipse „ est omnia, aut in quo sunt omnia. Quippe similem ad formam Seneca, libro quarto de beneficiis „ nec ille „ collato eget, nec nos ei quidquam conferre possumus. Menelaus quoque libro primo inquit: „ Jam quidem pro „ pitari Deum intemeratis ac mundis manibus. Consideravit id Socrates „ qui, ut de illo, libro primo Xenophon tradit, quum de facultatibus exiguis tenuia „ sacra faceret, nihilo se putabat minus præstare, quam ii, „ qui de magnis & copiosis opibus multas & amplas hostias cæderent. Narrat Socrates apud Platonem, Alicb. I I, tamquam a senioribus traditum, Athenienses adversus Lacedemonios bellum habentes, cum omnibus præliis inferiores, missis Legatis, Ammonem consulerent, quam ob causam Dii Lacedemoniis potius, quam Atheniensibus victo-

(a) Cap. 15. de Sacrif.

victoriam largirentur, cum ipsi tamen sacrificia cum plura, tum decentiora, quam Græcorum reliqui offerrent; nihil aliud responsi loco retulisse; quam placere magis sibi Lacedemoniorum acclamationes (preces nempe, ut ipse Socrates explicat) ac reliquorum Græcorum sacra omnia; similemque in modum etiam Trojanos nihil sacrificiis suis apud Deos profecisse, ex Homero referens; neque enim, inquit Socrates, ejusmodi est Dei natura, ut ducatur muneribus, quemadmodum improbus fœnerator: sed nos nimium deliramus, si quando nos Lacedemoniis propter munera acceptiores Deo esse ducimus. Etenim grave esset, si Deus ad donaria, & sacrificia nostra respiceret potius, quam ad animum, utrum justus sanctusque sit, ad quem equidem Deum arbitror multo magis attendere, quam ad multi sumtus pompas atque sacra, quæ nihil prohibet, eum qui multa in Deum hominesque peccaverit, seu privatus sit, sive respublica, singulis annis perficere. Deus autem utpote a muneribus incorruptus, spernit hæc omnia, ut ipse ejusque Propheta prædixit. Hactenus Socrates. Hinc & Ovidius (a) cecinit:

Thuraque mente magis plena, quam lance dedissem.

Hæc omnia plane conveniunt cum religione primæ mundi ætatis, a Mose descripta: omnes quippe Gentes a suis primis auctoribus veram religionem, ritumque colendi Deum didicerunt; quæ posterorum memoriæ tradita, propriis singularum nationum scripturis ac monumentis exarata, canticis expressa, moribusque inserta perpetuata apud omnes videntur; in progressu enim hujus operis uberime demonstrabitur, cuncta ea, quæ essentiam religionis constituunt, quæque prima fuerunt, & ad verum Deum referuntur, neque a vanis hominum commentis, neque a super-

(a) *Lib. 4. Epigr. 9.*

superstitione, neque ab idololatria deleri potuisse; & essentialia veræ religionis apud omnes nationes omni ævo viguisse & vigere: quod enim a Deo est, in æternum permanet. Profecto supra hoc idem fundamentum ædificata videtur cum Mosaica, tum Christiana religio; sed & omnes Gentium corruptæ ab humanis institutionibus religiones, de quibus in sequentibus erit sermo, supra id idem nituntur. Hoc unum igitur ex monumentis hæctenus adductis colligere intelligo, ut suscepti muneris ratio postulat, vetustissimarum Gentium cultum plane convenire cum illo simplici antiquissimorum Patriarcharum, a Mose descripto.

Addendum censeo, ex eo quod Gentes appellent aliquas rationales creaturas Deorum nomine, Ethnicos dici non posse. Etenim de hac appellatione magnus Augustinus disserens, (a) inquit: De ipso nomine, quo hujusmodi immortalem beatamque creaturam Deos appellant, ideo inter nos, & ipsos nulla est dissensio, quia & in nostris sacris litteris legitur: Deus Deorum Dominus locutus est: & alibi confitemini Deo Deorum: & alibi: Rex magnus super omnes Deos. Illud autem ubi scriptum est: terribilis est super omnes Deos, cur dictum sit, deinceps ostenditur; quoniam enim omnes Dii Gentium Dæmonia: Dominus autem Cælos fecit: super omnes ergo Deos dixit, sed Gentium, idest quos Gentes pro Diis habent, quæ sunt Dæmonia: ideo terribilis, sub quo terrore Domino dicebant: venisti perdere nos. Illud vero, ubi dicitur, Deus Deorum, non potest intelligi Deus Dæmoniorum: & illud, Rex magnus super omnes Deos, absit, ut dicatur, Rex magnus super omnia Dæmonia. Sed homines quoque in populo Dei eadem scri-

(a) *Lib. 10. cap. 1. de C. D.*

scriptura Deos appellat. Ego, inquit, Dii estis, & filii excelsi omnes. Potest itaque intelligi horum Deorum Deus, qui dictus est Deus Deorum, & super hos Deos Rex magnus, qui dictus est Rex magnus super omnes Deos. Veruntamen cum a nobis quæritur, si homines dicti sint Dii, quod in populo Dei sunt, quem per Angelos, vel per homines alloquitur Deus: quanto magis immortales eo nomine digni sunt, qui ea fruuntur beatitate, ad quam Deum colendo cupiunt homines pervenire? Quid respondebimus, nisi nos frustra in scripturis sanctis expressius homines nuncupatos Deos, quam illos immortales ac beatos, quibus nos æquales futuros in resurrectione promittitur, ne scilicet propter illorum excellentiam, aliquem eorum nobis constituere Deum infidelis auderet infirmitas; quod in homine facile est evenire. Et evidentius dici debuerunt homines Dii in populo Dei, ut certi ac fidentes fierent, esse eum Deum suum, qui dictus est Deorum Deus: quia etsi appellantur Dii immortales illi, & beati, qui in cælis sunt, non tamen dicti sunt Dii Deorum: idest Dii hominum in populo Dei constitutorum, quibus est dictum: Ego dixi, Dii estis, & filii excelsi omnes. Hactenus Augustinus. In eadem sententia fuit eximius Ecclesiæ Doctor Hieronymus, qui sic (a) inquit: „ Prudens lector attende, quod ex consequentibus, textuque sermonis Apostoli, nequaquam homines, sed Dii appellantur.

De

(a) *Lib. 3. cap. 16. Comment. in Matth.*

CAPUT III.

De origine, & progressu Idololatriæ.

Supervacaneum fortasse quibusdam videbitur de origine, & progressu Idololatriæ verba facere, quum hac de re integra celeberrimorum Virorum volumina in lucem edita sint, inter quæ eruditissimum opus V. Cl. Gerardi Vossii recensetur. Consilii itaque mei aperiã rationem, quæ me impulit, ad scribendum de rebus quoque ab aliis jam vulgatis, & uberrime probatis. Illa præcipua porro est, quod dum agitur de novo systemate condendo, susceptum opus suis necessariis, ac integralibus partibus apte coagmentari debet; ita ut & partibus omnibus stet suis, sed & complexione tota in se subsistat, undecumque illud spectes; idcirco partes omnes in punctum veluti unum desinant, a quo ad ambitum æquales lineæ, quæ sunt propositi systematis partes, ducantur. Propterea de rebus ab aliis vulgatis strictim agam, quod & in superioribus capitibus præstiti, eaque tantummodo in medium proferam, ex quibus liquido appareat, in ipsa expilata, sive fœdata religione eadem celsissima principia contineri, quæ e diametro cuilibet impietati adversantur; quod neque Vossius, neque alii præstiterunt; aliud enim agendo de vera religione, & idololatria scripserunt, hoc est non eo respexerunt, ut impietatis systema everterent: „

„*ra religio*, inquit (a) Vossius est actus, sive officium servitutis erga Deum: Idololatria est, quoties actus soli Deo debitus, alteri defertur. Opus est tamen distinguere cultum proprium a symbolico: cultus

„ pro-

(a) *Lib. I. Cap. 5.*

„ proprius est, quando quod colitur proprie & in se Deus
 „ existimatur : cultus symbolicus est, quando quid coli-
 „ tur, non quia credatur Deus, sed quia Deum signifi-
 „ cet. Cultus proprius dividitur in simplicem, & mix-
 „ tum. Simplex est, ubi animus in unius cultum fer-
 „ tur, summi Entis : mixtus est, quando colentis ani-
 „ mus in plura diffunditur, v. g., in Creatorem, &
 „ creaturas spirituales, sive medias, sive imas. Deus op-
 „ time sciens, humanum animum sensibus ad cognoscen-
 „ dum uti, hinc eidem difficillimum esse supra sensibilia se
 „ attollere; propterea ab initio constituit sui cultum supra
 „ simplicem Aram, quæ nullam cum Dei natura analogiam
 „ haberet. Prævidebat enim futurum, ut signa analogica,
 „ sive symbolica, quæ in divino cultu sub sensu caderent,
 „ ipsa per se ab hominibus tandem colerentur. Quod peri-
 „ culum, ut quam maxime ab humana imbecillitate arce-
 „ ret, simplicem adhiberi voluit erga se cultum; nullo quip-
 „ pe in Dei cultu signo symbolico constituto, colentium
 „ animi sponte se attollunt, animadvertentes, divinam na-
 „ turam a reliquarum specie esse dissimillimam; & hoc ip-
 „ so cultores edocentur, nullo corporeo symbolo naturam
 „ divinam posse significari; præterea deficiente sumtuoso
 „ apparatu reipsa percipiunt, pretium esse in animis pie &
 „ iuste colentibus. Ad has primigenias divinas institutiones
 „ respiciens Moses, sic (a) cecinit: „ Dei perfecta sunt
 „ opera, & omnes viæ ejus judicia.

Videndum modo est, unde divini cultus corruptio
 processerit. „ Modicum fermentum, ut ab Apostolo (b)
 „ monemur, totam massam corrumpit. Exordia quidem
 „ omnium corruptionum parva & obscura sunt: profecto su-
 „ perstitio, ac demum idololatria paulatim, & quasi gra-
 „ dibus

Q q

(a) *Cant. Deuter. cap. 32.*(b) *Ad Galat. cap. 5.*

dibus quibusdam inveſta videtur. Initia exilia fuere; ad-
ditamenta enim, quæ ab initio aliena a vera religione haud
putabantur, immo ad divinum cultum augendum inſtituta
dicebantur, quod aure patula audit vulgus, temporis pro-
greſſu ſpiſſam idololatriam invexerunt. Hoc pacto a rudi-
bus populis novi ritus ſuſcepti fuere, idololatria ſua cœpit in-
crementa, & exinde cultus ſervitutis Deorum ortum ha-
buit, ut manifeſte apparet ex miſeranda idololatriæ fecun-
ditate, quæ magnam orbis partem occupavit; fluminis
inſtar, quod auctis aquis, ruptisque marginibus, ingen-
tes campos longe lateque obruit. Quantum autem facile
obrepat, atque in homines idololatria ſe inſinuet, oſten-
ditur exemplo quoque Iſraelitici populi ſæpe hac labe pol-
luti. Cultus autem, humana inſtitutione ſub pietatis ſpe-
cie inveſtus, diſtinctim vires carpit; hinc fit, ut alii præ-
ſcriptione jam gaudere dicant: alii, ut pium naturalibus
rationibus obrudere contendant. Irrefragabili omnium
temporum experientia ediſcimus, raro admodum homi-
nes in recta veritatis via vitam agere; præcipue hoc con-
tigiffe in Dei cultu, manifeſtum eſt. Vera etenim reli-
gio conſiſtit in veri Numinis cultu, ea mente, ac ratio-
ne, qua coli vult, ac debet. Vera itaque religio inter
duo conſiſtit extrema, quæ ſunt atheiſmus, ſive impietas,
& ſuperſtitio, ac idololatria, quæ ſibi invicem e dia-
metro oppoſita ſunt.

Agendum primum eſt de cauſſis ſuperſtitionis,
quæ indebitus Dei cultus a recentioribus dicitur. Varia
quidem ſunt ſuperſtitionum genera ex variis adfectibus
orta, ſcilicet vanis figmentis, motibus ridiculis, com-
mentisque, quæ per errorem divina eſſe putant, quam-
quam a Deo neutiſquam conſtituta ſint; unde ſuperſtitio
campum ampliſſimum, in quo vim ſuam exerat, invenit;

ut

ut in populo quoque Judaico ex Phariseorum doctrina comprobatur. In hunc censum merito omnes illi veniunt, qui in solo Dei cultu externo spem omnem salutis collocant, de interno parum solliciti. Placet namque plerisque mortalium ista colendi Deum ratio; eo quod cum pravis, quibus indulgent cupiditatibus, eam consistere posse, sibi persuadent. Subinde alii ulterius progrediuntur, & sibi metipsis cultum quendam numinis externum fingunt, qui neque mandato divino nititur, neque probos reddit homines; quum autem hujuscemodi spontanei cultus speciem quandam pietatis præferant, haud raro incauti falluntur; propterea, nulla cordis munditie quæsitæ, in multiloquio, in voluntariis ritibus, ac variis cæremoniis sese exerit eorum religio; & hoc pacto a recto tramite aberrant. Plures quidem ex animi levitate, stolidaque credulitate multa suscipiunt, quæ indirecte veram religionem evertunt, negligendo interni cultus rationem. Profecto ritus cæremoniæque in Dei cultu observandæ sunt, quum cultus externus sine ritibus ac cæremoniis esse nequeat; non licet autem resilire ab eo cultu externo, qui a Deo præceptus est, aut saltem Dei præcepto non adversetur. Ex corrupta igitur ratione primordia hausit quælibet superstitio, quæ animadvertenti facile se prodit; propterea præstantiores quoque Ethnicorum Philosophi superstitionem a religione separarunt; superstitioni enim vitii, religioni laudis nomen tribuerunt. Porro tantum abest, ut superstitio, sive indebitus Dei cultus deleat celsissima capita, ex quibus sponte fluit religio; quum superstitiosi ritus nihil aliud sint, nisi vana hominum commenta inserta veræ religioni, quam quidem maculant, non autem delent.

Picardus de causis Idololatriæ (a) disserens, in ea

Q q 2

est

(a) Tom. 1. de relig. Gentil.

est sententia, ut quibus modis ab Ethnicis Idololatria defenditur, iisdem rationibus fuerit inveſta. Non uno tamen eodemque tempore, neque ex iisdem cauſis, rationibusque cœpiſſe apud gentes oſtendit, quod præcipue deducit ex variis gentium ritibus. Sacerdotum, & Parentum ignorantia originem Idololatriæ tribuit, qui nunc quoque, Idololatriæ labe polluti, ſenſibilia objecta ad colendum Deum populis proponunt; inſtillantque in ſubditorum animos ea, quæ ipſi quoque prave ſentiunt. Quum autem Idololatria proprie ſit, quoties actus ſoli Deo debitus, alteri deferatur; de hoc cultu inſtituendus eſt ſermo. Ex contextu huius operis luculenter apparet, Ethnicos Deorum vocabulo intelligere Spiritus Dei ſummi adminiſtros, quos Deorum immortalium nomine appellant, propterea quod corporeis vinculis nunquam fuerint illigati, qui ſunt in populo Dei Angeli Sancti nuncupati: aliquando Ethnici Deorum nomine intelligunt Deſunctorum animas, ab ipſis deificatas, quas putant ad Cœlum aſcendiſſe, eſſe ſummi Numinis amicas, & mortalium curam gerere; Dique animales vocantur.

Inter contaminandæ religionis cauſas avaritia quoque fuit, quam, ut inquit (a) Apoſtolus, quidam appetentes erraverunt a fide. Docent enim, ut alibi (b) idem Apoſtolus, quæ non oportet, turpis lucri gratia. De quibusdam Hebræorum Doctores D. Hieronymus ſic (c) loquitur: Præceperat Dominus, vel imbecillitates, vel ætates, vel penurias Parentum conſiderans, ut filii honorarent, etiam in vitæ neceſſariis miniſtrandis, Parentes ſuos. Hanc providentiſſimam Dei legem volentes Scribæ, & Phariſæi ſubvertere, docuerunt peſſimos filios, ut ſi quis.

(a) *Ad Coloff. cap. 3.* (b) *Ad Titum cap. 1.*
 (c) *Lib. 1. comment. in Matth. cap. 15.*

si quis ea, quæ Parentibus offerenda sunt, Deo vovere voluerit, qui verus est Pater, oblatio Domini præponatur Parentum muneribus: certe ipsi Parentes, quæ Deo consecrata cernebant, ne sacrilegii crimen incurrerent, egestate conficiebantur: atque ita fiebat, ut oblatio liberorum sub occasione Templi, & Dei, in Sacerdotum lucra cederent. Hactenus Hieronymus. Redemptor ipse Hebræorum avaritiam redarguit, ubi (a) inquit: „ Scri-
 „ ptum est: Domus mea domus orationis vocabitur,
 „ vos autem fecistis illam speluncam latronum. De Et-
 hnicorum Sacerdotum avaritia in medium proferre possem plurima monumenta, ex quibus vera religio fœdata apparet; & idololatricos cultus in vectos fuisse avaritiæ causâ palam videtur. Brevitatis studio nonnulla duntaxat referam. „ Tacta de Cælo, scribit (b) Livius, Ædes Ju-
 „ nonis Reginæ, prodigiumque id ad Matronas pertine-
 „ re Aruspices cum respondissent, donoque Divam pla-
 „ candam esse, Ædilium curulium edicto in Capitolium
 „ convocatæ, quibus in Urbe Roma, intraque decimum
 „ lapidem ab Urbe domicilia essent, ipsæ inter se quin-
 „ que & viginti delegerunt, ad quas ex dotibus stipem
 „ conferrent; inde donum pelvis aurea facta, lataque in
 „ Aventinum, pure & caste a Matronis sacrificatum. Me-
 morabile illud est, quod de Afrorum more (c) scribit Cavazius ocularis testis, quodque strictim referam: Antistites, qui inter eas ethnicas gentes sacris præsumt, præter unum summum Deum, alios quoque minores divinis honoribus colunt; propterea quod, ut docent, alii corporum infirmitatibus medeantur: alii fecunditatem agris tribuant: alii prosperos eventus, futuraeque calamitates præ-
 mon-

(a) *Matt. cap. 21.* (b) *Lib. 7. Decad. 3.*

(c) *Lib. 1. num. 169. usque 174.*

monstrent : alii denique ab imminentibus periculis tueantur ; subsidiaque valida in necessitatibus præstent. Profecto ex hac avarorum Sacerdotum doctrina , apud omnes fere Ethnicos pervulgata , ingentia lucra eorum Sacerdotes captare solent : ubi enim de sublevandis humanis necessitatibus agitur , quisque ad largiendum proclivis est. Positis igitur a Sacerdote oblatis muneribus ante Deorum simulacra , a quibus beneficia petuntur ; tum Sacerdos , indicta solemnibus sacrificii die , priusquam ad lictandum accedat , enixe rogatur , ut ei qui dona obtulit , propitios Deos faciat : novisque muneribus Sacerdos cumulatus , tandem magna ministrorum comitante caterva , Templum ingressus , vota supplicantis exponit , oblata dona recenset , oratque pro ejus incolumitate , qui illa largitus est : quibus peractis , reliqua ministrorum turba , barbaro concentu canente , indecorisque saltationibus se jactante , homines atque bruta maectantur. Potatur ab adstantibus victimarum sanguis , voratur caro : ossa vero diligenter a Sacerdotibus collecta , populis distribuuntur , non sine Sacerdotum emolumento , qui illa ad recuperandam , tuendamque sanitatem , aliaque beneficia obtinenda , utilia esse decantant. Quod si pluvia ab hisce Diis petita sit , primas cadentis aquæ guttas , accurate a Sacerdotibus collectas , magno vendunt pretio , tanquam aptissima adversus calamitates ærumnasque præsidia. Plura alia de dolis , fallaciisque , quibus rudes populi capiuntur , addere possem , sed hæc sint satis ad ostendendam ignorantiam , ac avaritiam Ethnicorum Sacerdotum , qui suis additamentis , vanisque commentis veram religionem turpissime fœdarunt.

Ab antiqua quoque Sacerdotum Theologia , quæ apud nonnullos populos inforduerat , corrupta fuit Religio.

Plu-

Plutarchus de Iside & Osiride sic inquit : Vetustissima a sacrarum professoribus rerum , & legislatoribus derivata est opinio , auctore incognito , fide firma & indubitabili , non in sermonibus ea tantum , & in rumoribus , sed & in misteriiis , ac sacrificiis tam barbaris , quam græcanis extans : neque casu fieri , & a fortuna pendere . Universum , mente , ratione , gubernatore destitutum : neque unicam esse rationem , quæ contineat , idest dirigat , tanquam clavum , aut fræna moderans : sed quum permulta bonis juxta malisque sint confusa , immo natura hæc sincerum , ut verbo dicam , proferat non esse unum aliquem promum , qui e duobus doliis res nobis , veluti aliquem liquorem , cauponis in morem distribuat , atque misceat . Ergo a duobus principiis contrariis , adversisque duabus facultatibus , quarum altera retrorsum avertatur , atque reflectat , cum vitam esse mixtam , tum Mundum ipsum (eum saltem , qui ad terram est , & Lunæ subiacet) inæquabiliter ferri , variisque , & omnis generis motibus agitari . Si enim nihil absque causa sit , & mali causam bonum non præbet , necesse est in natura , ut boni , ita etiam mali ortum peculiarem , suumque principium extare . Atque hæc quidem sententia plerisque , & iisdem sapientibus probatur : existimant enim alii , duos esse Deos quasi contrariis deditos artibus , ut bona alter , alter mala opera conficiat : alii eum qui est melior , Deum , qui deterior , Dæmonem dicunt . Eadem opinio fuit Persarum , qui illam accepere a Zoroastre , qui boni principium vocavit Oromasdem : mali Arimanium : bonum enim sive Deum , sive Creatorem Hormidastem Persæ appellant : Arimanes autem pessimo illi , ac pernicioso est nomen : Hormidastem e luce purissima natum esse : Arimanium e caligine , perpetuoque hos inter se bellum

bellum gerere : Hormidasten esse sublimiorem Mishra , hoc est sole ; quanto eodem Sole inferior est Pluto , sive Arimanius . Oromasden quidem fecisse stellas , & bonos Deos , inque ovo posuisse : per ovum enim Mundus mystice intelligitur , cui antiquissimi ovalem figuram tribuerant : in his Sanchoniaton , vetustissimus rerum phœnicarum scriptor , refert , ovum Mundi esse symbolum , & Arimanium ovum illud perforasse , atque ita bona permiscuisse malis , & mala bonis , malosque Genios condidisse ; hinc coortas esse inimicitias inter Oromasdem , & Arimanium , atque alterum alterius opus demoliri : sed factum fore , cum Oromasdes Arimanium vincat , immo prorsus aboleat , homines tum demum pacifice , beateque victuros . Hactenus Plutarchus . Quæ fabulosa , inquit (a) Vossius , ex parte esse nemo non videt ; interim non obscuræ hic apparent reliquiæ doctrinæ Noachicæ , tum de Deo habitante lucem inaccessam , Mundique opifice , tum de Satana aeris , ac caliginis Principe , mali omnis fonte & auctore : quæ æternis tenebris addicto , homines beatam cum Deo vitam degent . Ægyptiis plures erant Dii : præcipuus interim honos duobus erat principiis ac causis Universi : uni omnis boni , alteri omnis mali ; unde rerum corruptio . At ex eorum sententia , in hac rerum ab utroque mixturam , prævalet facultas melioris Numinis : attamen non intantum , ut deterioris opus aboleat prorsus : quippe & vis ista deterioris principii penitissimis inhæret corporibus , saltem illis sub Luna constitutis . Principium omnis boni ab Ægyptiis dicitur Osiris : principium deterius vocatur Thypho : melioris principii , quod Osiridem dixere , in anima imago est ratio , sive mens : Thyphonis vero simulacrum est pars animæ
affe-

(a) *Lib. i. cap. 5.*

affectibus æstuanis. In corpore humano Osiridis imago est
 facultas bonum præstans temperamentum : Thyphonis
 autem facultas morbos , & mutationes arcessens. In Cæ-
 lo , & elementis Osiridem representat quidquid ordi-
 natum & æquabile : Thyphonem quidquid inordina-
 tum , & inæquabile . Horum omnium non locupletem
 magis testem laudare possum , quam Plutarchum . Eodem
 magistro cognovimus , quomodo illa de duobus principiis
 opinio ad Græcos Philosophos sit derivata . Satis ex his
 liquet , quam antiqua sit , & unde profluxerit doctrina
 de duobus naturæ principiis , bono Deo , maloque Ge-
 nio ; quorum ille sit causa omnis boni , & coli debeat ,
 ut faciat bene : hic autem sit omnis mali auctor , & coli
 debeat , ne malus male faxit . Quum tamen spiritus ille
 nequam nationes quoque a nobis longissime distitas pestife-
 ro afluat infecerit , de his idem Vossius ait : Calecuten-
 ses Dæmonem agnoscunt , & colunt , quem falso credunt
 Dei Vicarium in Mundi administratione . Item Japonii
 Dæmonem colunt . Mexicani pro bonis temporalibus Dæ-
 moni supplicat , saltem ne noceat . Tapajonum gens va-
 gabunda , & fera in America duplex fatetur Numen ,
 bonum , malumque , hoc est Dæmonem , quem colunt ,
 & invocant . De cultu autem a gentibus præstito Angelis
 bonis , malisve , Heroibusque vita functis , sic idem
 Vossius : De hoc Spirituum cultu sic censeo , ante animas
 humanas Angelos sanctos divino honore affectos : ante
 Angelos bonos , Principem malorum , quem Satanam di-
 cimus , non solum tamen , sed una cum Deo , boni omnis
 fonte . Postquam enim Satan præ invidia primos Paren-
 tes de statu innocentiae eiecit , terram sciens propter eos
 fuisse maledictam , nec Deum propterea amorem omnem
 generis humani deposuisse ; quippe qui variis modis ad

R r

pæni-

penitentiam provocet , & invitet ; ille mille fraudum artifex , circumit universos ; in nihil æque intentus , quam ut illos tum a recto avocet cultu , tum gravissimis malis , Deo ita permittente , affligat ; & post judicium ultimum socios habeat pœnarum , quas ipse est subiturus . Salutarem adeo doctrinam nunquam destitit Noachus prædicare liberis , & nepotibus suis , ea spe , ut ipsi per manus istam traducerent ex se nascituris : sed quæ Patriarcha tantus præbuerat dextra , hæc paulatim posteri sinistra acceperunt . Noachidæ igitur exinde duo sunt commenti principia pari , vel suppari potestate : boni unum , alterum mali : atque eo deventum est , ut quemadmodum colerent principium boni , quod bona inferret ; ita venerarentur principium mali , ne mala inferret . Ad traditionem corruptam etiam corrupta ratio accessit : sic enim collegerunt , eum qui in se esset optimus , & omnis boni fons unicus , non esse miseris mortalibus mali ullius principium & causam : at vero in mundo hoc multa esse homini mala , & noxia , tum in mutis animalibus , & plantis , tum etiam in ceteris : uti famem , pestilentiam , tempestates , ceteraque id genus : quare quum non debeamus Deum comminisci , qui dextra panem , ac potum salubrem , sinistra venenatum eidem præbeat cibum , potumque ; omnino præter principium omnis boni , etiam statui oportere omnis mali principium ; ac proinde illi facienda sacra , ut bonum consequamur ; huic vero ad malum averuncandum . De Diis gentium , sequitur Vossius , quos inter Deos publica adscivit auctoritas , quosque dixere Spiritus custodes , quos Deus vel observatores homini apposuit , vel tutelæ præfecit loci ; hinc promeriti crederentur , ut sacra iis , vota que publice fierent . Ex Atheneo habetur : primas oblationes ab aliquibus gentibus institutas , illisque Spiritibus

bus oblatas fuisse, vinum, mel, caseum, farinam, & olei paucillum: ab aliis vero, album triticum, hordeum, pisum, eruum, cicer, lens, faba, zea, avena, carica, mel, oleum, vinum, lac, quin etiam illota ovis lana. Porro ex Angelicæ naturæ excellentia, & beneficiis ab his sanctis spiritibus humano generi præstitis, factum est, ut sanctis Angelis gentes exhiberent divinum honorem. De Heroibus vita functis sic (a) idem Vossius: Heroas ut Dei ministros, pariterque amicos, orantes pro hominibus, bonaque iis a Deo summo impetrent, ac procurent. Hinc pro meriti crederentur, ut sacra iis, vota que publice fierent. Hæc sunt potiora, quæ Vossius de origine Idololatriæ congescit.

Picardus (b) autem primam Idololatriæ originem inquirens, eam deducit e symbolis illis, quæ ab antiquis exhibita fuere ea duntaxat mente, ut naturæ divinæ attributa apertius exprimerentur. Suam sententiam confirmare studet Persarum, Sabeorum, aliarumque dissitarum nationum historiis, quæ strictim referam. Antiquissimi, inquit Persarum Solem, aut ignem, ad indicandam divinæ naturæ puritatem, activitatem, præstantiamque, aptissimum crediderunt; hinc statuerunt Solem, & ignem pro symbolo divinæ naturæ; cæperuntque eorum sacra peragere, procumbentes coram igne, & versus Solem: eodem autem tempore declarabant, se non adorare neque ignem, neque Solem, quos pro symbolis divinæ naturæ constituerant. Tractu temporis in eam sententiam abierunt, Deum scilicet in his creaturis habitare, beatorumque animas in Sole collocari: demum putaverunt, Solem esse Divinitatis partem; propterea symbola ipsa gradatim evaserunt eorum cultus objectum. Hæc historia, sequitur Picardus, vera apparet ab exhortatione, quam ad nostram

R r 2

usque

(a) *Lib. 1. Cap. 41.*(b) *Tom. 2. de relig. antiq. Pers. &c.*

usque ætatem Gaures, antiquissimi Zoroastris sectatores, populo exhibent. Inquiunt hi, ignem dono a Deo Zoroastri eorum legislatori datum, cui dixit Deus, ignem esse partem suæ virtutis, suæque excelsæ Naturæ; propterea coli debere tanquam divinum, & sanctum: insuper addunt Solem, & Lunam esse testes Divinitatis. Ab hisce commentis ortum habuit ignis sacer a Sacerdotibus, & Vestalibus in Templis servatus. Hæc autem crassior succedentium temporum corruptio fuit; siquidem antequam in Græciam, Xerse Duce, Persæ irrupissent, ab antiqua vera religione, quam a majoribus acceperant, nondum recesserant; hinc Persæ idololatricum cultum, in Græciam jam invecum, abominio habentes, Græcorum Tempa funditus a Persis everfa, contractaque Idola fuerunt; ab historicis Græcis propterea Persæ impii appellati, quamquam zelo veræ religionis, quam tunc Persæ profitebantur, græcanica Delubra everfa fuerint. Adsunt nunc quoque monumenta vetustissimorum Persarum cultus in lapidibus ex ruinis antiquæ Persepolis erutis, in quibus insculptæ cernuntur hominum imagines coram igne, & versus solem prostratæ. Sabeorum antiquissimi opinati sunt, Astra esse animata: opinio hæc demum in sententiam transiit; hinc aliqua veneratio pro Astris habita est; subinde cœpit supersticiosus Astrorum cultus, qui in manifestam Idololatriam tandem versus est. Inquebant enim, Astra ab intelligentiis esse animata; intelligentias autem esse medias inter summum Deum hominesque; idcirco invocandas, & colendas. Sinenses quoque, Deum significare volentes Universi Creatorem, finxerunt Statuam cum amplissimo ventre exsculptam. Ægyptii ut idem indicarent, finxerunt statuam ex ore Ovum emittentem. Japponenses statuam exhibent, sceptrum manu te-

nu tenentem, in cujus summo sculpta est Solis effigies, ad significandum omnia a Deo gubernari, & dilucide cognosci. Præterea Japponenses ante speculum, quod in Templis appendunt, Deum summum colunt, dicentes, sicut in speculo rerum objectarum imagines repræsentantur, ita in Deo humanas inspicere actiones; hac de causa fit, ut ante speculum se prostrent, culparum veniam petant, demisse orent, atque sacrificia, & holocausta summo Deo offerant. Alii vero ejusdem regionis, ante speculum prostrati silentes sua peragunt sacra dicentes, Deum vocibus non indigere, quibus mentis pietas, & humanæ necessitates declarentur. Orientales populi circulo Dei æternitatem expriment. A Græcis statuam quandam vultu tetrico positam fuisse emittentem sagittas ad denotandam divini Numinis in improbos vindictam. Demum concludit Picardus Symbolicum cultum apud gentes variis modis pollutum fuisse; & apud Sinenses, & Japponenses veram religionem sædari cœpisse millesimo circiter anno ante Redemptoris adventum. Et in Perside corruptam fuisse religionem in solempni dedicatione illius Imperii, erigendo Veneri magnificum Templum, & huic Deæ Sacerdotes instituendo, ut idem Picardus refert. Romani quoque repræsentare volentes Divinam vindictam, teste (a) Plinio, finxerunt Jovem fulmina jaculantem. Quæ symbola, ut jam monuimus, Divinitatem utcumque significantia, gliscente in dies errorum labe, in supersticiosos cultus abierunt. Hanc gentium superstitionem, ex symbolis ortam, reprehendit libro de Iside & Osiride Plutarchus, ubi sic legitur: At enim probandi sunt, non qui isthæc, sed qui per hæc Numen venerantur, istæque recte habentur pro speculis clarioribus, & a natura suppeditatis, tamquam in-

stru-

(a) *Lib. 2. cap. 20.*

strumenta, & artificia Dei universa ornantis. Itaque in his rebus nihilo deterius Divinae naturae concipitur imago, quam in aeneis aut lapidibus operibus -- In praesentia autem Deum, quasi in pulcherrimo omnium somniorum somnio imaginantes, excitemus animos nostros, hortemurque, ut altius se efferant, & Dei substantiam sublimiorem naturalibus contemplemur, neque tamen non hanc ejus imaginem colamus & veneremur, quae (quantum omnino res sensibilis de ea, quam sola mens cernit, & caduca de perenni praestare potest) secunda est, indicia nobis quaedam & simulacra effulgentia utcunque suggerendo bonitatem, & felicitatem Numinis istius representantia. Haec tenus Plutarchi sententia, ex qua manifeste colligitur, Ethnicos Philosophos agnovisse vulgarem gentium superstitionem, quam ut alii vitarent, in impietatem inciderunt, eodem Plutarcho referente.

De cultu autem immortalium Deorum, hoc est Sanctorum Angelorum, eadem fuit & vulgi, & Ethnicorum Philosophorum sententia, quam naturalibus rationibus defendere conati sunt, quibus quoque idem cultus institutus fuerat; inquebant enim, & propter excelsam eorum naturam, & propter beneficia ab iis humano generi collata divino honore dignos esse. Hinc Cicero (a) inquit: „ Cultus autem Deorum est optimus, idemque „ castissimus, atque Sanctissimus, plenissimusque pietatis, „ ut eos semper pura, integra; incorrupta & mente & „ voce veneremur -- qui autem omnia, quae ad cultum „ Deorum pertinent, diligenter retractarent, & tamquam „ relegerent, sunt dicti religiosi ex relegendo, ut elegentes ex eligendo, tamquam a diligendo diligentes, „ ex intelligendo intelligentes. Negabit quidem sanæ mentis

(a) *Lib. 2. de N. D.*

tis nemo, bonos Angelos, Sanctosque Viros debita reverentia, honore, laudeque esse prosequendos. Vera religio, & recta ratio duntaxat damnat nimium cultum, eum scilicet, qui soli Deo debetur. Expositis a nobis iis, quæ de interiore, atque exteriori cultu, soli Deo debito, sacrarum scripturarum monumenta docent, commemoratoque erga Deum servitutis cultu, qui a Mundi primordiis continuata in populo Dei suffessione ad hæc usque tempora tenuit. Profecto debita veneratione, & societatis cultu prosequendi sunt Sancti Angeli, hominesque, quos vitæ sanctitas Angelis consociavit; vera autem religio, & recta ratio damnat hac de re Ethnicorum excessum, ut facta collatione liquido apparebit. Merito, inquit (*) Augustinus, Angeli in cœlestibus sedibus constituti, immortales, & beati, qui Creatoris sui participatione congaudent: cujus aternitate firmi: cujus veritate certi: cujus munere sancti sunt; quoniam nos mortales, & miseros, ut immortales, beatique simus, misericorditer nos diligunt, nolunt nos sibi sacrificare, sed ei, cujus & ipsi nobiscum sacrificium se esse noverunt: cum ipsis enim sumus una civitas Dei: cujus pars in nobis peregrinatur, pars in illis opitulatur. De illa quippe superna civitate, ubi Dei voluntas intelligibilis atque incommutabilis lex est: de illa superna quodammodo curia (geritur namque ibi cura de nobis) ad nos ministrata per Angelos sancta illa Scriptura descendit, ubi legitur: Sacrificans Diis eradicabitur, nisi Domino soli. Huic scripturæ, huic legi, talibus præceptis tanta sunt attestata miracula, ut satis appareat, cui nos sacrificare velint immortales ac beati, qui hoc nobis volunt esse quod sibi. Hactenus Augustinus.

Re-

(*) *Lib. 10. cap. 7. de C. D.*

Reliquum est , ut de origine , cultus Deorum in progressu inquiramus . Lucanus (*a*) apud Huetium de Dea Syriæ inquit : „ Ægyptios omnium primos Tempa „ Diis ac Lucos posuisse , eosque hujusce cultus auctores existisse . Græci autem Philosophi hortulos suos irrigaverunt ex Phœnicum , Ægyptiorum , & Chaldeorum Theologia , e quibus fontibus philosophandi rationem hauserunt , uti libro primo contra Apionem Josephus de Thalete testatur , & Laertius in Thaletem . Idem Plutarchus de Iside & Osiride , & Diodorus libro primo , & quinto narrant de aliis Græcis , qui in Ægyptum philosophandi causa se conferebant ; inde fluxit apud Græcos Phœnicum , Ægyptiorum , & Chaldeorum cum arcana illorum Sacerdotum Theologia Deorum cultus . Alii vero e Græcis Assyrios , & Persarum magos audierunt , quorum doctrina & disciplina prius ditati , sacris etiam , & Deorum mysteriis initiati fuerunt . Illarum hinc nationum Græci amplexati sunt sacra , & in græcanicos ritus translata ; quæ demum a Pythagora in Italiam delata , ab Italis apud alias nationes propagata fuerunt . Deorum autem sacra , quæ instituta fuerunt , religiosæ servitutis manifeste apparent ; Tempa enim Gentes , & Aras Diis dicabant ; Sacerdotes suos cuique Deorum præficiabant , & sacrificia eisdem , oblationes , ac vota offerebant : & hoc loco referre sufficiat hujusce cultus institutionem , quæ primum Romæ facta est . Livius (*b*) inquit : „ Romæ „ Numa Rex Sacerdotes suos primus cuique Deorum præfecit . Servius autem Tullius , teste Halicarnasseo libro quarto : „ Diis erexit Tempa , & Fana , eisdemque instituit annualia sacrificia . Opinio quoque de Astris ab intelligentis animatiis apud omnes fere nationes propagata fuit ;

(*a*) *Propos. 4. cap. 7.* (*b*) *Lib. 1. Decad. 1.*

fuit ; hinc Astrorum cultus originem duxit : propterea de antiquis Gallis Cæsar libro sexto sic ait : „ Deorum „ numero eos ducunt , quos cernunt , & quorum opibus „ aperte juvantur , Solem , & Vulcanum , & Lunam . Spencerus autem (a) addit : „ Cultus cœlestis exercitus cum „ omnibus aliis Idololatriæ communis fuit .

Reliquum est , ut originem cultus animarum defunctorum inquiramus . De hac origine sic (b) Tullius inquit : „ Ex solatiis vero , & memoriis tum facta sunt sacra , quando additus est dies festus , populoque persuasum „ animam defuncti sacris interesse . Quæ persuasio nunc quoque viget apud idololatrias Sineses , ut capite quarto libri secundi monuimus . Hujus cultus originem a Phœnicibus ortam Vossius autumat . Phœnices , (c) inquit , coluere Saturnum , Rheam , Junonem , quos homines fuisse ipsi fatebantur . Hinc & Sanchoniaton , Saturnum fuisse hominem , Rheam mulierem , Saturni conjugem tradit — Postea vero cum beneficia quædam priores ipsi hominibus contulissent , vita demum perfunctos , dignos a Phœnicibus esse habitos , ut vocarentur Dii , quique & Aris , & Sacrificiis , & annuo epulo colerentur . Sanchoniatonis opus Philo Byblius lingua e Phœnicia transtulit græcè ; indeque ea , quæ de Phœnicum ille Theologia retulerat . Barbarorum antiquissimi Phœnices in primis , & Ægyptii , a quibus homines ceteri morem hunc acceperunt , maximorum Deorum loco habuerunt qui res ad vitam necessarias invenissent , ac beneficium quoppiam in genus contulissent humanum . Hos igitur , qui bene fecerant , & multorum bonorum habebantur auctores , adoraverunt ut Deos . Hactenus Vossius . Profecto nonnulli , inter quos

S s

Stoici

(a) *Lib. 2. cap. 1.*(b) *Lib. 3. de N. D.*(c) *Lib. 1. cap. 22.*

Stoici numerantur, non distinguentes virtutem quæ est in Deo, ab ea quæ est a Deo, sæde erraverunt miscentes summi Numinis cultum cum cultu cuilibet creaturæ, in qua cernebant aliquam eminentem virtutem; quamquam enim quælibet virtus sit a Deo, non potest coli eodem cultu, quo colitur Deus, qui est fons & origo quidem omnis boni, quod in singulis creaturis elucet; re ipsa tamen virtus quæ est in Deo distinguitur a virtute, quæ est a Deo. Propterea Seneca, Stoicorum sive assecla, sive Patronus sic (a) inquit: „ Quoties voles, tibi licet „ aliter hunc Auctorem rerum nostrarum compellare. Tot „ appellationes possunt esse quot munera: hunc & Libe- „ rum Patrem, & Herculem nostri putant. Si hunc Na- „ turam vocas, Fatum, Fortunam, omnia ejusdem Dei „ nomina sunt varie utentis sua potestate. De multipli- „ ci autem dumtaxat Summi Dei appellatione non reprehendit Ethnicos Augustinus, sed (b) ait: „ Si paganorum „ doctores unum, eundemque Jovem esse defendunt, „ quid perderent, si unum Deum colerent prudentiore „ compendio?

Antiquissimus ritus offerendi Deo fructuum primitias, & armentorum primogenitos, tractu temporis fere apud omnes Gentes pollutus est, substituendo homines, aptiores creditos ad placandam Numinis iram, ut libro primo refert Halicarnasseus. Additque „ quod facta fuit „ in Italia magna cædes Pelasgiorum, scilicetatumque ab „ Oraculo Cotilæ de causa hujus cædis, respondit, id „ evenisse, eo quia non obtulissent Geniis omnium fru- „ ctuum decimas. Hinc maligni Spiritus fraude factum est, ut fructuum oblationes, quæ soli Deo in mundi primordiis fiebant, ad Deos Gentium, qui sunt Dæmonia,

tran-

(a) *Lib. 4. cap. 7. de benef.*

(b) *Lib. 4. cap. 11. de C.D.*

transferrentur. De hisce Gentium oblationibus testis est Ovidius, qui sic (a) canit:

Primitias Cereri farra resecta dabant.

Exposuimus capite superiore antiquissimas Gentes nullas habuisse pro objecto divini cultus imagines, exponenda modo est origo simulacrorum, quæ ab initio pro Templorum ornamento posita fuerunt. Crediderunt Gentes sublimiorem Divinæ Majestatis ideam imprimum Templorum magnificentia; hinc immutata fuit vetustissimi simplicitas cultus, de quo uberrime disseruimus; & hoc loco adde-
re sufficiat Prudentii testimonium, ubi sic (b) inquit:

Sed quia Romanis loquimur de cultibus, ipsum
Sanguinis Hæctorei populum probo tempore longo
Non multos coluisse Deos, rarisque Sacellis
Contentum paucas posuisse in collibus Aras.
Innumeros post deinde Deos.

Quod autem ab initio simulacra in Templis posita sint decoris causa testis est (c) Livius: „Magnificentia
„vero, inquit, in Deos, vel Jovis Olympii Templum
„Athenis, unum in terris inchoatum pro magnitudine
„Dei, potest esse testis; sed & Delon Maris insigni-
„bus, statuarumque copia exornatum — Idem Livius:
„Jovis Capitolini Antiochiæ magnificum Templum non
„laqueatum auro tantum, sed parietibus totis lamina in-
„auratum. Alias quoque simulacrorum origines exhibet
(d) Plinius. Romæ, inquit, simulacrum ex ære factum
Cereris primum reperio ex peculio Sp. Cassii, quem regnum affectantem Pater ipsius interemerat. Transit & a
Diis ad hominum statuas, atque imagines multis modis:
antiqui pingebant eas bitumine, quo magis, mirum est,

S s 2

pla-

*a) Lib. 2. Fast.

(b) Lib. 2. advers. Simmac.

(c) Lib. 1. Decad. 5.

(d) Lib. 34. cap. 4.

placuisse auro integro. Hoc nescio, an Romanorum fuerit inventum. Certe etiam Romæ non habet vetustatem. Alibi (a) idem Plinius: Suorum Clipeos in sacro vel publico privatim dicare primus instituit, ut reperio, App. Claudius, qui Consul cum Servilio fuit anno Urbis CCLIX; posuit enim in Bellonæ Æde majores suos, placuitque in excelso spectari, & titulos honorum legi. Decora res utique si liberorum turbæ parvulis imaginibus, ceu nidum aliquem sobolis pariter ostendant. Quales Clipeos nemo non gaudens favensque aspicit. Post eum M. Æmilius collega in consulatu Q. Lucretii non in Basilica modo Æmilia, verum & domi suæ posuit. Hactenus Plinius. De Simulacrorum institutione Arnobius in quinto sic ait: „ Neque enim credendum est, sine suis originibus hæc „ esse frustra, atque inania fieri, nec habere conjunctas „ primis institutoribus causas. Has autem causas adfert Minucius Felix in Octavio. „ Dum Reges, inquit, suos „ colunt religiose, dum defunctos eos desiderant in imagi- „ nibus videre, dum gestiunt eorum memorias in Statuis „ detinere, sacra facta sunt, quæ fuerunt assumpta solatia. „ Etiam judicatum facere hoc ad virtutem in viventibus „ magis excitandam. Præterea homines Deos suos ex sui „ vultus similitudine figurare gaudent. Ex hæcenus dictis Ethnicorum testimonio aperte demonstratum videtur, religionis corruptionem originem duxisse a vanis quibusdam additamentis, humanisque commentis, quibus abdicatis, retentisque iis, quæ utrique populo, hoc est Dei, & Gentium communia sunt, vera religio elucet, iisdem principiis apud omnes nixa. Quæ quidem principia in crassioribus quoque idololatriæ tenebris viguisse & vigere infra uberrime demonstrabitur.

De

(a) Cap. 6.

CAPUT IV.

De cultu Heroibus vita functis, interdum etiam viventibus a Gentibus præstito, in quo deterior idololatriæ facies exhibetur: attamen in hisce densioribus idololatriæ tenebris summa capita religionem constituentia aperte elucent.

DEmonstravimus, capite quarto libri secundi, firmam omnium Gentium persuasionem de animorum humanorum immortalitate, de futuro judicio, de præmiis, pœnisve in altera vita. Profecto ex hac persuasione defunctorum Heroum cultus originem duxit; hinc innumera- biles Gentium Dii prodire. „ Quid, inquit (a) Tul- „ lius, qui aut fortes, aut claros, aut potentes Viros tra- „ dunt post mortem ad Deos pervenisse, eosque ipsos, „ quos nos colere, precari, venerarique soleamus. Et ali- „ bi (b) idem Tullius: colunt & illos, quos in Cœlum „ merita vocarint. Hinc Dii patrii a Gentibus dicti sunt Heroes illi, qui aut in hac vita Urbibus præerant, aut il- larum conditores fuerunt; illarumque post mortem Pa- troni appellati sunt, divinisque honoribus culti, præci- pue illi, a quibus majora beneficia unaquæque gens ac- ceperat; hinc Appollo, & Minerva Athenis, Liber Beo- tiis, Carthagini Juno, Venus Cypro, Mars, & Qui- rinus Romanis, alique plurimi apud alias Gentes divi- nis honoribus culti fuerunt, & apud Ethnicos populos no- stro quoque ævo culti sunt, quos homines fuisse ultro fa- tentur. Aliæ autem defunctorum animæ, inquit (c) Vos- sius,

(a) *Lib. 1. de N. D.* (b) *Lib. 2. de Leg.* (c) *Lib. 1. cap. 5. 11. & 12.*

fius, privata colebantur auctoritate, alia publica, ut quæ regia, vel optimatum, aut populi auctoritate in Deos relata forent. Priori modo venerabantur Lares, de quibus sic Appulejus de Deo Socratis: Hunc vetere latina lingua reperio Lemurem dictitatum; ex hisce ergo Lemuribus, qui posterorum suorum curam sortitus, pacato & quieto Numine domum possidet, Lar dicitur familiaris. Qui vero propter adversa vitæ merita, nullis bonis sedibus incerta vagatione, ceu quodam exsilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, ceterorum noxium malis, id genus plerique Larvas perhibent. Cum vero incertum est, quæ cuique eorum sortitio evenerit, utrum Lar sit, an Larva, nomine Manem Deum nuncupant: & honoris gratia Dei vocabulum additum est. Dicti sunt Lares illi, quia domus, sive familiæ sint Præsides. Sacris quibusdam opus fuisse, ut animæ fierent Dii, indicant Servii ista: Labeo in libris, qui appellantur de Diis, quibus origo animalis est, ait esse quædam sacra, quibus animæ humanæ vertantur in Deos, qui appellantur animales, quod de animis fiant. Hi autem sunt Dii Penates, & Viales non alii, quam Lares: viarum, sive Viales Dii vocati; Urbi denique præsidere existimabantur, ut ex Propertio colligitur, & latius etiam extensa eorum potestas, & dictum, eos Hannibalem fugasse ab Urbe. Immo Festus, sive Paullus scribit, hostiliis Laribus immolatum, quod ab his hostes arceri putarent. Ab amicis, quos publica non consecravit auctoritas, transit ad eos, quos princeps potestas Cælo locavit; sive quia præclaro invento profuissent generi humano, sive quia gentis, vel Urbis forent conditores, sive quod bello rem præclare gessissent. Quæ ratio, ut inquit Tullius, maxime tractata est ab Euhemero, quem noster & interpretatus, & secu-

secutus præter ceteros, Ennius. Ab Euhemero autem & mortes, & sepulturæ demonstrantur Deorum. In columna Duilliana continentur Deorum nomina, & preces, ritusque, quibus invocarentur — Primus quem Indigitis nomen sortitum invenimus, est Æneas, cui Sacellum exstructum cum ejusmodi inscriptione: Patri Deo Indigiti, qui Numici amnis undas temperat. Fuere tamen Latinis & alii Indigites, iique Ænea antiquiores, quales si unum exceperis Quirinum, sunt omnes illi a Tullio memorati in secundo de Legibus, his verbis: Colunto & illos, Herculem, Liberum, Esculapium, Castorem, Pollucem, Quirinum. Primus Evander Aram maximam Herculi statuit prope Forum Boarium, teste Dionysio libro primo antiquitatum. Decimas quandoque etiam hic Herculi vovebant, de quibus Diodorus Siculus. Hæc omnia excerpta sunt ex celeberrimo Vossii opere.

Quum autem antiquissimus Herculis cultus, lateque per orbem propagatus videatur, oportuum tradere censeo, qua ratione a Gentibus eidem sacra fuerint instituta, ut ex Herculis sacris appareat ratio ethnicæ Heroum consecrationis in Deos. Herculem, inquit (a) Livius, in ea loca Geryone interempto boves mira specie abegisse memorant, ac prope Tyberim fluvium, qua præ se armentum agens nando trajecerat, loco herbido, ut quiete & pabulo reficeret boves, & ipsum fessum via procubuisse. Ibi cum eum cibo vinoque gravatum sopor oppressisset, pastor accola ejus loci nomine Cacus, ferox viribus, captus pulchritudine bovum; cum avertere eam prædam vellet: quia si agendo armentum in speluncam compulisset, ipsa vestigia quarentem Dominum eum deductura erant; averfos boves, eximium quemque pulchritudine, caudis,

(a) *Lib. 1. Decad. 1.*

caudis in speluncam traxit. Hercules ad primam auroram excitus, cum gregem perlustrasset oculis, & partem abesse numero sensisset, pergit ad proximam speluncam, si forte eo vestigia ferrent, quæ ubi omnia foras versa vidit, nec in partem aliam ferre, confusus atque incertus animi ex loco infesto agere porro armentum cœpit. Inde cum actæ boves quædam ad desiderium (ut fit) relictarum mugissent, reddita inclusarum ex spelunca bovum vox Herculem convertit; quem cum vadentem ad speluncam Cacus vi prohibere conatus esset: ictus clava, fidem pastorum nequicquam invocans, morte occubuit. Evander tum ea profugus ex Peloponeso, auctoritate magis quam imperio regebat loca: venerabilis Vir miraculo litterarum rei novæ inter rudes artium homines, venerabilior divinitate credita Carmentæ Matris, quam fatiliorum quam ante Sibillæ in Italiam adventum miratæ hæ gentes fuerant. Is tum Evander concursu Pastorum trepidantium circa advenam manifestæ reum cædis excitus, postquam facinus facinorisque causam audivit: habitum formamque Viri aliquantum ampliolem augustiolemque humana intuens, rogitat, qui Vir esset; ubi nomen patremque ac patriam accepit: Jove nate Hercules salve, inquit, te mihi mater veridica interpretes Deum aucturum cœlestium numerum cecinit, tibi que Aram hic dicatum iri. Ad hæc Livii verba Halicarnasseus libro primo addit: „ Herculem non solum inter Cœlicos fuisse adscriptum „ sed & a dissitis quoque populis adversus Latrones, & „ Tyrannos in Patronum electum, eidemque Tempia, „ Sacerdotes, & sacra constituta fuerunt. „ Quid quod, „ inquit (a) Cicero, omnis Græcia multos habet ex hominibus Deos. Nonne, verba sunt (b) Augustini, ad-

testati

(a) *Lib. 3. de N. D.* (b) *Lib. 6. cap. 7.*

testati sunt Euhemero, qui omnes tales Deos non fabulosa garrulitate, sed historica diligentia homines fuisse, mortalesque conscripsit? Epulones etiam Deos parasitas Jovis ad ejus mensam qui constituerunt, quid aliud quam mimica sacra esse voluerunt? non enim & maligni spiritus suo negotio defuerunt, ut has noxias opiniones humanarum mentium ludificatione firmarent. Alibi (a) idem S. Doctor: ita ut pagani non attendant in omnibus eorum litteris, aut non inveniri, aut vix inveniri Deos, qui non homines fuerint, mortuisque divini honores delati sint. Omitto quod Varro dicit, omnes ab eis mortuos existimari Manes Deos, & probat per ea sacra, quæ omnibus fere mortuis exhibentur, ubi & ludos commemorat funebres, tanquam hoc sit maximum divinitatis indicium, quod non solent ludi nisi Numinibus celebrari. Hactenus Augustinus.

Non intra nostri Orbis tantum fines stetit dicta consuetudo, quæ ad omnes idololatrias transiit. Profecto animalium Deorum repleta fuit universa tellus: „ Invalescens te enim iniqua consuetudine, ut in sanctis scripturis (b) „ legitur, hic error tanquam lex custoditus est. Omnes quippe Ethnici divinos honores instituerunt Viris, singulari eximiaque virtute supra ceteros eminentibus, eo quia post mortem eorum animæ Cælicolis consociarentur, quas putant apud Deum summum mortalium deprecatores esse, eorumque curam gerere; propterea ii, qui recte vixere, tanquam tutelares Dii sacrificiis, votisque coluntur, ac precibus exorantur, subsidiaque ab iis, & recta consilia sibi dari precantur. Tachardus libro sexto de Theologia Ethnicorum Regni Samiensis luculenter disserit; ea autem quæ ad propositam rem spectant, strictim referam: Sa-

T t

cerdo-

(a) *Lib. 8. cap. 26. de C. D.* (b) *Lib. Sapient. cap. 14.*

cerdotes Samiensis regionis populos docent, homines semper debere has res habere præsentis, Deum summum, illius leges, & beneficia a Deo humano generi collata: animas justorum immutari in Deos cælestes, adminiculo perfectæ, & absolutæ virtutis, in cujus tamen exercitio finis exprimi debeat, ut in altera vita Dii fiant; hinc iisdem divini honores præstandi sint. Picardus tomo secundo de religione orientalium Regnorum addit, quod plurimi ex illis Ethnicis populis nullis austeritatibus parcant, quo propitios sibi Deos reddant, & Cælicolis post mortem confociari queant. Gonzalus de Mendoza (a) scribit: Sinenses eorum animas defunctorum præcipue colere, atque invocare, quæ probam vitam duxerint; præ ceteris autem quandam maximo honore dignum putant, cujus nomen erat Sichian. Salmonius (b) addit: servari a Bonziis monumenta vitæ eorum, quos ad Cælicolas transiisse credunt. Cavatius libro primo eadem exhibet de paganis Africanis. De Japonensibus, aliisque Asiæ populis; item de Americanis diserte Picardus, aliique scripsere; non tamen eundem cultum Heroibus defunctis præstari testantur: excelsior quippe perhibetur iis, quos, ut ajunt, virtus præstantior in Cælum evexerat, optimeque de humano genere meriti in Deorum cœtum asciti, sublimiores gloriæ gradus obtinuerint.

Fortasse aliquis arguet me de inutili diligentia, quum jam apud omnes pervulgata sit notio de plurimorum apud Ethnicos populos Deorum cultu, & hac de re dubium sit nullum. Non multo quidem sermone opus fuisset, si de Gentium Diis exacta apud omnes videretur notio. Quoniam autem comperi, plures eruditos scriptores, & celebres hujus ævi Philosophos de paganorum Sacerdotum Theo-

(a) *Lib. 2. cap. 1. & 7.*(b) *Tom. 1. cap. 7. & 8.*

Theologia, Ethnicorumque Philosophorum doctrina, & Gentium religione esse omnino ignaros; quo fit, ut iudicia proferant a veritate penitus aliena, & mentes eorum in absōna & devia abeant; propterea facta est necessitas copiosius dicendi de Gentium religione, quæ nititur iisdem celsissimis principiis, uti & vera religio; unde desumitur suscepti muneris ratio. Capite enim primo libri secundi uberrime demonstravimus, Homines a Deo fuisse edoctos; idque esse apud omnes Gentes pervulgatum: & capite sequenti, omnes populos confiteri unum summum Deum Universi Conditorum, moderatoremque: persuasionem de Spiritibus bonis, malisve: de animorum humanorum immortalitate: de præmiis, pœnisve in vita futura apud omnes nationes vigere ostendimus. Ethnicorum autem Sacerdotes, & Philosophi naturalibus rationibus defendere conantur, non summo Deo duntaxat faciendam esse sacra, sed Spiritibus quoque, qui a corporeis vinculis immunes semper fuerunt; & iis etiam cœlicolis consociatis, qui aliquando fuerunt corporibus illigati, & appellantur Dii animales, sive Heroes. Satisque religioni consultum esse putant, distinguendo inter cultum supremi Numinis illumque Spirituum, & Heroum; & venerando summum Numen ut fontem & principium omnis boni; Spiritus autem cœlestes, ut ejus ministros: Heroes ut Dei amicos, orantes pro hominibus: malos vero Spiritus, ne noceant, colendos esse dicunt; hinc bonis, malisve Spiritibus, Heroibusque erexerunt Tempora, dicaverunt Aras, instituerunt Sacerdotes, & annualia Sacrificia.

Ut autem aliqui ex hominibus post mortem fierent Dii, eosque publica potestas inter Cœlicolas locaret, singularibus quibusdam cœrimoniis opus erat. Non iisdem

tamen ritibus omnes pagani utebantur in referendis inter Deos iis Viris, quos virtus tali honore, ut putabant, efecerat dignos. Verum quum variarum Gentium cærimoniæ in consecrandis Heroibus defunctis, quod attinet ad substantiam, non differant, supervacaneum & molestum esset, enucleate eas omnes persequi; propterea de hisce cærimoniis antiquorum Romanorum morem tradere sufficiat. Heroum defunctorum consecratio, a Græcis Apotheosis dicta, ita a Romanis fieri consuevit, ut nihil prætermisum fuerit, quod ad ejus celebritatem pertinere videretur. Sic itaque ab Herodiano (a) elegantissime describitur: Mos est, inquit, Romanis consecrare Imperatores, qui supersticibus filiis, vel successoribus moriuntur: quique eo sunt honore affecti, relati dicuntur inter Deos. Est autem tota Urbe quasi luctus quidam festæ celebritati præmissus: Quippe functum vita corpus, ritu hominum sumtuoso funere sepeliunt: sed ceream imaginem defuncto quamsimillimam fingunt, eamque in regiæ vestibulo proponunt supra eburneum lectum maximum, atque sublimem, vestibus instratum aureis: & quidem imago illa ad ægroti speciem pallida recumbit. Circa lectum vero utrimque magnam partem diei sedent: a læva quidem Senatus omnis, vestibus atris amictus: a dextra vero Matronæ, quas Virorum, aut Parentum dignitas honestat; harumque nulla vel aurum gestans, vel ornata monilibus conspicitur; sed vestibus albis exilibus indutæ, mærentium speciem præbent. Hæc ita per septem dies continuos faciunt, Medicis ad lectum quotidie accedentibus, inspectumque velut ægrum deterius se habere subinde pronuntiantibus. Dein ubi jam visus est obiisse diem, lectum humeris attollunt Equestris, senatoriique ordinis nobilissimi

(a) *Lib. 4. cap. 2.*

mi juvenes , perque viam sacram in vetus Forum deferrunt , ubi Magistratus Romani deponere imperium consueverant : Utrinque autem gradus quidam sunt ad scalarum similitudinem exstructi , in quibus altera ex parte puerorum chorus est e nobilissimis , atque Patriciis , altera Feminarum illustrium , hymnos in defunctum , peanasque canentium , verendo ac lamentabili carmine modulatos . Quibus peractis , tollunt iterum lectum , atque extra Urbem perferunt in Martium Campum : ubi quam latissime campus patet , suggestus quidam specie quadrangula lateribus æquis assurgit , nulla præterquam lignorum ingentium materia compactus in tabernaculi formam . Id quidem interius totum est aridis fomitibus oppletum ; extra autem intextis auro stragulis , atque eboreis signis , variisque picturis exornatum : infra vero alterum minusculum quidem positum est , sed forma , & ornatu persimile , portis , januisque patentibus : Tertium item , & quartum semper superiore contractius , ac deinceps alia , donec ad extremum , quod est omnium brevissimum , perveniatur . Igitur lecto in secundum tabernaculum sublato , aromata , & suffimenta omnis generis , fructus , herbasque , succosque omnes odoratos conquirunt , atque acervatim effundunt : Quippe neque gens est , neque civitas , neque qui honore ullo , aut dignitate præcellat , quin certatim pro se quisque suprema illa munera Principis honori deferant . Ubi vero ingens aromatum acervus aggestus est , ac locus omnis expletus ; tum circa ædificium illud adequant , universis equestris ordinis quadam lege , ac recursum , motuque pyrrichio , numeroque in orbem decurrentibus . Currus item circumaguntur , infessi purpuratibus rectoribus , qui personas ferunt Ducum omnium Romanorum , principumque illustrium . Quæ ubi celebrata sunt ,
facem

facem capit Imperii successor, eamque tabernaculo admo-
vet. Tum ceteri omnes undique ignem subjiciunt: cun-
ctaque illico fomitibus aridis, odoramentisque referta igni
valido corripuntur. Mox ab extremo minimoque taber-
naculo, tanquam e fastigio quodam, simul cum subiecto
igne Aquila dimittitur, quæ in Cælum creditur ipsam
Principis animam deferre: ac jam ex illo una cum ceteris
Numinibus Imperator colitur: Hactenus Herodianus.

Verum quidam quoque viventes Principes sacra sibi
decerni passi sunt. Id de Julio Cæsare Suetonius in ejus
vita testatur, cui Tempia, Aras, Simulacra juxta Deos
posita fuisse tradit. Tiberio etiam, matricque ejus Livie
viventibus, Asiæ Urbes Templum decrevere: quamquam
Hispanis petentibus, ut Asiæ exemplo Delubrum eidem
extrueretur, constanter adversatus est, mortalem se di-
ctitans: perstititque, talem sui cultum, referente (a) Ta-
cito, aspernari. Ex iis autem, qui in hac mortali vita
degentes Dei nomen sibi arrogare ausi sunt, & ut Dii co-
li voluerunt, fuerunt, Antiochus Syriæ Rex, qui cogno-
mento Deus dici voluit, & inter Romanos Cajus Cali-
gola, qui se sacris ritibus adorandum exhibuit, ut in eo-
rum vita Suetonius narrat. Argivorum quoque civitas,
ut refert (b) Livius, per quosdam Principes Philocli pro-
dita est, tentatis prius animis plebis: mos erat comitiorum
die primo, velut ominis causa Prætores pronunciare Jo-
vem, Appollinem, & Herculem; additum legi erat,
ut iis Filippus Rex adjiceretur. Religiosum cultum nunc
quoque præstant incolæ Manicongi suis viventibus Regi-
bus, teste Cavazio, ubi de illo Regno verba facit. Pi-
cardus (c) refert, a populis Regni Monomopatensis suos
viven-

(a) *Annal.* 4. (b) *Lib.* 2. *Decad.* 4.
(c) *Tom.* 2. *de reliq. Monomop.*

viventes Principes religioſe coli : dicunt enim , Reges , & Principes ſummi Dei imagines eſſe ; propterea quia ceteris mortalibus præſtantiores , ſanctioresque ſunt , & a Deo ſummo electi , ut reliquos mortales regant ; hinc quum Dei Vicarii ſint in mundi regimine , merito illis divinos præſtari honores , preceſque ad eos dirigi , tanquam mediatores inter Deum , homineſque. Plutarchus vero , libello de Iſide & Oſiride , eorum arrogantiam carpit , qui faſtu elati , ſimul ſuperbia , & inſcitia animis inflatis , per laſciviam Deorum cognomina acceperunt , ac Tempſa ſibi poni voluerunt : quorum gloria brevi floruit tempore : nam præter vanitatem , & arrogantiam , injuſtitiaꝝ culpam ſuſtinentes , ſibi dedecus peperere : evanuitque eorum memoria , tenuis ceu fumus in auras ; avulſique a Tempſis , & Aris nihil præter monumenta , & ſepulcra habuerunt. Haſtenus egregie Plutarchus. Hoc autem ipſo populorum perſuaſio elucet , ſcilicet , ſupremas Potentates pro mortalium regimine a Deo fuiſſe inſtitutas. Error vero nonnullorum putantium , Principes divinis honoribus eſſe colendos , ſapientioribus quoque Ethnicis deridiculo fuit. Illud autem ex ipſa corrupta ratione apertiſſime eruitur , quod ii ipſi , qui dicunt Principibus facienda eſſe ſacra , eo quia Miniſtri Dei ſint , fateri debeant , præcipuo honore Deum ipſum eſſe colendum ; hæc enim conſecutio ſponte fluit. Sublatis igitur variis , & inanibus hominum commentis , ſervatoque quod populo Dei , & Ethnico commune eſt , liquido apparet , ſoli ſummo Deo ſervitutis cultu facienda eſſe ſacra ; & obtemperandum poſteſtatibus ſublimioribus a Deo inſtitutis , non ſolum propter iram , ſed etiam propter conſcientiam ; quæ enim ſunt , a Deo ab initio ordinata fuerunt. Proſecto ea , quæ apud omnes permanent , a Deo ipſo conſtituta fuiſſe , hoc ipſo

ipso ostenditur ; quoniam ea , quæ a Deo sunt , æterna sunt : commenta autem hominum delet dies .

Ex cultu autem , quem Gentes Heroibus defunctis præstare consueverunt , nequaquam deleta fuisse celsissima principia manifestum est ; quum immo in ipsa fœdata religione apertissime pateant capita summa , substantiam religionis constituentia , supra quæ nituntur corruptæ rationis commenta , ac humanæ institutiones . Si enim non per se ipsos , sed ei , a quo facti sunt cohærendo , beatos esse dicunt : hoc dicunt , quod nos quoque dicimus ; communis enim cum populo Dei persuasio est , eos , qui pie & iuste vixerunt , post mortem cum Cœlicolis consociari . „ Ho-
 „ minem ipsum , inquit (a) Augustinus , etiam rectum
 „ cum eodem libero arbitrio (sicut fecit & Angelos) ter-
 „ renum quidem animal , sed Cœlo dignum , si suo cohæ-
 „ ret Auctori : miseria similiter , si eum desereret , secutu-
 „ ra , qualis naturæ huiusmodi conveniret . Discrimen au-
 tem omne , quod inter nos & Ethnicos intercedit , animadvertenti se prodit . Profecto ex pietate , & iustitia constituuntur hominum officia , quæ ad morales virtutes diriguntur ; actiones autem omnes ad aliquem finem referuntur , quum ad se ipsas referri non possint ; non enim officiis & actionibus , sed finibus virtutes a vitiis discernuntur ; propterea ii , qui eorum actiones ad verum finem non dirigunt , videri quidem possunt iusti apud homines , non autem apud Deum , qui est scrutator cordium ; sed intuetur quoque , utrum in omnibus iustus sit ; ut inquit Socrates (b) apud Platonem „ Deum respicere ad ani-
 „ mum , utrum iustus sanctusque sit . Idcirco Deus non solum intuetur actiones per se spectatas , sed qua mente , quisque agat . Quum autem a Gentibus in Deos relati
 fue-

(a) *Lib. 22. cap. 1. de C. D.* (b) *Alcib. 11.*

fuerint, teste (a) Tullio, aut fortes, aut clari, aut potentes Viri, qui fuerunt hujus sæculi Heroes, erraverunt populi putantes, tales Viros post mortem ad Deos pervenisse; vera etenim justitia, ut dicebam, aliam præfert notionem.

Fœdius autem Gentes erraverunt Cælicolis divinos honores instituendo, scilicet Tempa, & Aras Diis dicendo, Sacerdotes, & sacrificia cuique Deorum præficiendo. Profecto immortales ac beati illi Spiritus, & Sanctorum animæ Cælicolis consociatæ nolunt nos sibi sacrificare, sed ei, cujus & ipsi nobiscum sacrificium esse noverunt; propterea in sacris scripturis legitur: Sacrificans Diis eradicabitur. Neque ab idololatriæ labe eripuit Gentes, alium servitutis cultum Diis præstando, alium, eumque potioem, summo Deo; cultus enim religiosæ servitutis latriæ nuncupatus soli Deo debetur; hinc scriptum est: Deum adorabis, & illi soli servies. Ex consuetudine, quam cum Gentibus habuit Paulus Apostolus, occasionem fumsit redarguendi Ethnicorum commenta, quibus fœde corrupta fuerat religio; unde mirifice nostrum argumentum illustratur. Revelatur enim, (b) inquit, ira Dei de Cælo super omnem impietatem, & injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent, quia quod notum est Dei, manifestum est in illis; Deus enim illis manifestavit. Invisibilia enim ipsius a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, & Divinitas, ita ut sint inexcusabiles. Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Hactenus Apostolus.

V v

An-

(a) *Lib. 1. de N. D.* (b) *Ad Rom. cap. 1.*

Angelis quidem Dei in cœlestibus sedibus constitutis immortalibus, ac beatis, animabusque Sanctorum, qui Creatoris sui participatione congaudent, venerationis, & honoris cultus debetur; quoniam nos mortales, & miseros, ut immortales beatique simus, misericorditer nos diligunt, orant pro nobis, curamque gerunt de nobis. Propterea Augustinus (a) inquit: „ Si tantummodo cultus ipse dicatur, non soli Deo deberi videtur; dicimus enim colere ipsos homines, quos honorifica vel recollectione, vel præsentiâ frequentamus. De Sanctis (b) scriptum est: Laudate Dominum in Sanctis ejus. Et (c) alibi: „ Sapientiam ipsorum narrent populi, & laudem ipsorum nuntiet Ecclesia. Chrysostomus verba faciens de mente, quam habuit Ecclesia instituendo Sanctorum solemnitates, sic (d) inquit: Qui Sanctorum merita religiosa caritate miratur, quique justorum glorias frequenti laude colloquitur, eorum mores Sanctos atque justitiam imitetur; quoniam quem delectat Sancti alicujus meritum, delectare debet par circa cultum Dei obsequium. Quare aut imitari debet, si laudat, aut laudare non debet, si imitari detrectat: ut qui alium laudat, laudabilem se reddat. Nam si propterea justos fidelesque diligimus, quod in ipsis justitiam fidemque suspicimus: possumus nos quoque esse quod sunt, si faciamus ipsi quod faciunt. Porro justorum vita ceteris norma vivendi est; velut quemdam nobis innocentiae tramitem virtute eorum referatum imitantibus vestigiis persequamur. Ad hæc Chrysostomi verba consona sunt illa Augustini, ubi sic (e) ait: Nos non eisdem Martyribus Tempora, Sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed
Deus

(a) *Lib. 10. cap. 1. de C. D.* (b) *Psal. 150.* (c) *Eccl. cap. 44.*
 (d) *Tom. 3. serm. de Martyr.* (e) *Lib. 8. cap. 27. de C. D.*

Deus eorum nobis est Deus. Honoramus sane memorias eorum, tamquam Sanctorum hominum Dei, qui usque ad mortem corporum suorum pro veritate certarunt, ut innotesceret vera religio, falsis fictisque convictis. Quis autem audivit aliquando fidelium stantem Sacerdotem ad Altare, etiam super sanctum corpus Martyris, ad Dei honorem cultumque constructum dicere in precibus: Offero tibi sacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane, quum apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos & homines & Martyres fecit, & sanctis suis Angelis honore sociavit; ut ea celebritate & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum, atque palmarum, eodem invocato in auxilium ex illorum memoria renovacione adhortaremur? Quaecumque igitur adhibentur obsequia religiosorum in Martyrum locis, ornamenta sunt memoriarum, non sacra, vel sacrificia tamquam Deorum mortuorum. Et alibi (a) idem Sanctus Doctor: Firmiter tenendum est, ut non arbitremur, aliquid nos conferre Martyribus, quia eorum dies solemnissimos celebramus: Illi nostris festivitatibus non egent, quia cum Angelis in Caelis gaudent; congaudent autem nobis, non si honoramus eos, sed si imitemur eos: quamquam & quod honoramus nobis prodest, non illis: sed honorare & non imitari, nihil aliud est, quam mendaciter adulari. Haec tenus Augustini doctrina, & verba: eademque sunt Sanctae Romanae Catholicae Ecclesiae dogmata.

Quoniam vero multos video Sanctae Romanae Ecclesiae adversarios, qui maledictis, sermonibusque palam jactatis, illam calumniantur, tamquam superstitionis, & idololatriae labe pollutam, praeterire hoc loco non possum,

V v 2

quin

(a) *Serm.* 325.

quin hac de re verba faciam, ut omnino falsa adversariorum effata ostendantur, & absque ulla macula cum Romanæ Ecclesiæ dogmata, tum ejusdem Ecclesiæ disciplina, quam quilibet ejusdem Ecclesiæ filius sequi tenetur, quæque viget apud omnes Ecclesias Romanæ subordinatas, quarum omnium est Mater, cui omnia mea dicta, & scripta demisse subjicio. Paucis tamen me expediam, quum dogmata veræ religionis, a me uberrime exhibita, eadem sint, quæ Sancta Romana Catholica Ecclesia profitetur & docet; eaque ipsa ego quoque, in sinu ejusdem Ecclesiæ natus & educatus didici, quæque a nemine inficiari posse, firmissime credo, quum scripturis sanctis omnino consona videantur ut ab eruditissimis Viris uberrime jam demonstratum est. Reliquum igitur est, ut ostendatur, ejusdem Ecclesiæ disciplinam nullo pacto dogmatibus veræ religionis adversari, immo eadem dogmata assidue iisdem ritibus commemorari. Adversariorum autem momenta adversus Romanam Ecclesiam jactata non debent avertere alio; sed eorum suscepti muneris ratio postulat, ut sermo habeatur dumtaxat de disciplina, quam Romana Ecclesia præcipit, a cunctis Christifidelibus esse observandam, quæque viget apud omnes Ecclesias Romanæ subordinatas. Profecto Romanæ Ecclesiæ disciplina expressa est in Ritualibus publici juris factis; propterea, ut ejusdem Ecclesiæ disciplina absque macula ulla appareat, satis superque erit historica narratione Romanæ Ecclesiæ ritus exhibere, qui servantur in precibus, sacrorum mysteriis, sacramentorum administratione, Templorum, Altarium, & Sacerdotum consecratione: de hac disciplina ipsam publicam lucem testem vocabo.

Capite tertio hujus libri enumeravimus varia genera superstitionum, & in hoc convenimus cum Protestantibus,

ut

ut videre est apud Buddeum , ubi agit de superstitione , quæ sese exerit arbitrariis ritibus , & quum resiliamus ab eo cultu externo , qui Deo debetur , & exercemus cultum , qui puritati religionis quoquo modo adversatur ; appellaturque indebitus cultus. Idololatria autem est , ex definitione (a) Vossii , (qui & ipse inter eruditissimos Protestantibus recensetur) quoties actus soli Deo debitus alteri defertur. Idem autem Vossius non omnem , sed nimium Sanctorum cultum damnat ; ut rectæ quoque rationi penitus consonum videtur . Hisce præmissis , ad rem propius accedendo , exordiar a Divino officio , ubi in Dominicis , feriisque de tempore sic canit invitatorio Sacerdos : Dominum qui fecit nos , venite adoremus : & recurrentibus solemnitatibus Sanctorum hac voce sic invitat : Regem Angelorum , sive Sanctorum venite adoremus. In hymnis quoque , & canticis annuntiatur Jesus Redemptor omnium , & quæcumque preces , quæ ad Deum porriguntur , invocato quoque Beatissimæ Virginis Mariæ sive Angelorum , vel Sanctorum suffragio , sic clauduntur : Per Dominum nostrum Jesum Christum. Hic est quotidianus Divini officii recitandi usus juxta communem ritum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ. In Missa etiam non est licitum Sacerdotibus a præscripta formula resilire ; Sacerdos enim antequam ad Altare accedat , alta voce inquit : Introibo ad Altare Dei , ad Deum , qui lætificat juventutem meam ; & hoc idem protestatur recurrente quæcumque Sanctorum solemnitate , quorum quidem in orationibus petit auxilium apud Deum , semper autem claudendo sermonem , per Dominum nostrum Jesum Christum. In eorum celebritate Deo gratias agimus de illorum victoriis , & ad imitanda Sanctorum vestigia ex illorum

me-

(a) *Lib. 1. cap. 5.*

memoria adhortamur. Deinde Sacerdos offert Deo Patri panem, & vinum, quibus oblatis, inquit: Veni Sanctificator omnipotens æterne Deus, & benedic hoc Sacrificium tuo sancto nomini præparatum; ut nobis Corpus, & Sanguis fiat dilectissimi Filii tui Domini Jesu Christi; deinde Sacerdos profert verba consecrationis, quibus prolatis, offert Deo Patri: Hostiam puram, Hostiam Sanctam, Hostiam immaculatam: Panem Sanctum vitæ æternæ, & Calicem salutis perpetuæ. Quæcumque igitur adhibentur obsequia religiosæ servitutis in officio Divino, & Missa ad Deum solum referuntur; idemque observatur in Sacramentorum administratione, ceterisque omnibus religionis mysteriis. Profecto dum Sacerdos Deo offert Incensum ait: Incensum istud a te benedictum, ascendat ad te, Domine, & descendat super nos misericordia tua: & in benedictione ignis sic orat Sacerdos: Domine Sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, benedicientibus nobis hunc ignem in nomine tuo, & unigeniti Filii tui Dei, ac Domini nostri Jesu Christi, & Spiritus Sancti, cooperari digneris, & adiuva nos contra ignita tela inimici, & illustra gratia cœlesti: de hoc igne accenditur una Candela ante solemnitatem Paschalem, & canit Acolythus: Lumen Christi; deinde assumpto ab hac candela lumine, accenduntur, Cereus, Candelabra, & Templi Lampades canendo, Christi lumine mentis tenebras dissipari, qui gratia sua in fidelibus reparat id, quod in Adamo cecidit. Sacerdotes quoque soli Deo consecrantur. Honorat quidem Romana Ecclesia Sanctorum memorias, exemplo primitivæ Ecclesiæ, erigendo Tempora Deo, nomine, aut Beatissimæ Virginis Mariæ, sive Angelorum beatorum, vel Sanctorum; dedicatio autem soli Deo fit. In Consecratione quoque cujuslibet Altaris soli Deo dedicatio

catio fit ; scriptum est enim in iisdem Ritualibus , quod Altare chrismate delibutum , Domini nostri Jesu Christi, qui Altare , Hostia , & Sacerdos noster est figuram exprimit : hæc omnia negabit nemo , qui in primitivæ Ecclesiæ , & hujus ævi disciplina plane non sit peregrinus & hospes . Verum etiam in mysteriis , ritibus , ac cærimoniis cujuscumque generis Ecclesia Romana exhibet Jesum Christum omnium Redemptorem , & solum Salvatorem ; hinc dilucide apparet cum dogmata , tum ritus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ esse absque ulla superstitionis , sive idololatriæ labe polluta .

Supereft , ut verba faciamus de Reliquiis sanctorum , & sacris imaginibus . Vigesima quinta sessione Oecumenici Concilii Tridentini scriptum est : „ Imagines porro Christi , Deiparæ Virginis & aliorum Sanctorum , in Templis præsertim habendas , & retinendas , eisque debitum honorem & venerationem impertiendam ; non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas , vel virtus , propter quam sint colendæ , vel quod ab eis sit aliquid petendum , vel quod fiducia in imaginibus sit figenda ; veluti olim fiebat a Gentibus , quæ in idolis spem suam collocabant ; sed quoniam honos , qui eis exhibetur , refertur ad prototypa , quæ illæ repræsentant : ita ut per imagines ; quas osculamur , & coram quibus caput aperimus , & procumbimus , Christum adoremus , & Sanctos , quorum illæ similitudinem gerunt , veneremur . Id quod Conciliorum , præsertim vero secundæ Nicenæ Synodi decretis contra imaginum oppugnatores est sancitum . Præterea docet sancta Synodus , per historias mysteriorum nostræ reparationis , picturis , vel aliis similitudinibus expressas , erudiri & confirmari populum in articulis fidei commemorandis , & assidue recolendis :

„ tum

„ tum vero ex omnibus sacris imaginibus magnum fru-
 „ ctum percipi ; non solum quia admonetur populus be-
 „ neficiorum , & munerum , quæ a Christo sibi collata
 „ sunt ; sed etiam quia Dei per sanctos miracula , & salu-
 „ taria exempla oculis fidelium subjiciuntur : ut pro iis
 „ Deo gratias agant. Profecto quis nescit, in qualibet na-
 „ tione admodum exiguum litteratorum esse numerum ; id-
 „ que præstare rudibus populis picturas, quod præstant litte-
 „ ræ litteratis. Instructio quidem exacta præcedere debet,
 „ ne in errorem labatur populus ; quod docendi munus san-
 „ cta Synodus mandat omnibus Episcopis, ceterisque cu-
 „ ram sustinentibus, ut ediscant populi legitimum imagi-
 „ num usum. Sanctorum quoque Martyrum, & aliorum
 „ cum Christo viventium sancta corpora, quæ viva mem-
 „ bra fuerunt Christi, & templum Spiritus Sancti, ab ipso
 „ ad æternam vitam suscitanda, & glorificanda, eadem san-
 „ cta Synodus mandat, a fidelibus veneranda esse. Cultus
 „ autem latriæ, sive religiosæ servitutis ad Deum solum a
 „ Catholica Romana Ecclesia refertur ; & jugiter acclama-
 „ tio fit : a Deo bona cuncta procedere per Dominum no-
 „ strum Jesum Christum, qui solus est plena imago Dei
 „ Patris. Moses quidem vetuit fieri sculptile ad adoran-
 „ dum ; ne more Gentium Israeliticus populus idola cole-
 „ ret, quod & vetat ut supra sancta Synodus : jussu autem
 „ Dei Moses posuit Cherubim super Arcam, quæ a Salo-
 „ mone reposita fuit in Templo ; sic enim (a) scriptum est :
 „ Et intulerunt Arcam fœderis in Oraculum Templi in
 „ Sanctum Sanctorum subter alas Cherubim ; siquidem
 „ Cherubim expandebant alas super locum Arcæ, & pro-
 „ tegebant Arcam, & vectes ejus desuper. Quis autem
 „ auderet dicere, Israeliticum populum nullam cœlestium Spi-

(a) *Lib. 3. Reg. cap. 7.*

Spirituum venerationem habuisse? Profecto honorandi & venerandi sunt ii, quos Deus Deorum, vel amicorum nomine honestat. Judæi nunc quoque & Angelos Sanctos, & Mosem, ceterosque insignes Patriarchas, & Dei Prophetas scriptis, sermonibusque venerantur & honorant. Lex Dei vetat, ne alicui tribuatur honos, qui ei soli debetur; propterea scriptum est: Sacrificans Diis eradicabitur. Quis autem arguet Sanctam Romanam Ecclesiam de hac prævaricatione? Eiusdem Ecclesiæ dogmata, disciplina, ritusque integerrima sunt, & absque macula. De ceteris autem ritibus a quibusdam Regularibus inuestis, quos tamquam laudabiles utilesque summi Pontifices probavere, non est mei muneris verba facere, quum ad universalem Ecclesiam haud referantur, neque Christifidelibus præcipiantur; subinde est in cujuslibet potestate ab iisdem resilire; non autem licet, eosdem ritus tamquam supersticiosos calumniare. Non loquor de arbitrariis nonnullorum orandi formulis; non de iis, qui scholasticas opiniones ab Ecclesiæ dogmatibus haud secernunt; nihil de Oratorum excessibus, vanisque commentis, quum ea omnia, hisque similia ad Sanctam Romanam Ecclesiam nullatenus referri queant. Orandi formula ab Ecclesia Romana præscripta omnino consona videtur doctrinæ Redemptoris, qui, ut legitur capite sexto Matthæi, sic docuit:

„ Orantes autem nolite multum loqui sicut Ethnici, putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis. Eo respiciens S. Ambrosius (a) inquit. Non solos Dominus audit loquentes, qui audiebat Mosem tacentem. Plus audit tacitas cogitationes suorum, quam voces omnium. Item S. Augustinus, serm. primo de B. Tobia, sic ait: „ audit Deus homi-

X x

„ nis

(a) *Lib. 1. Offic. cap. 41.*

„ nis linguam, si mundam habet conscientiam: cum sen-
 „ sibus loquitur, si sit solus noster gemitus, sufficit auri-
 „ bus imber oculorum: fletus citius audit quam voces.
 Neque culpanda est Sancta Mater Ecclesia, quæ vera
 docet, eadem inculcat, recteque agenda præscribit, si
 aliqui ejusdem immaculatæ Matris filii a recto itinere ab-
 errant, quamquam quotidie clamet, & ad omnes repe-
 tat id, quod in citata Concilii Sessione scriptum est:
 „ Omnis porro superstitio in Sanctorum invocatione, Re-
 „ liquiarum veneratione, & Imaginum sacro usu tollatur;
 „ omnis turpis quæstus eliminetur.

Disciplina referendi in Canonem Sanctorum emi-
 nentis virtutis & eximie pietatis Viros, prodigiisque cla-
 ros ubique adeo pervetusta, & primitivæ Ecclesiæ vide-
 tur, ut acta Cælitum permeanti antiquissima & crebra
 exempla occurrant. Plures quoque clarissimi Viri scripse-
 runt de prodigiis a Deo patratæ occasione translationum
 Sanctorum Corporum. Profecto non vacat singula exscri-
 bere, nonnulla autem irrefragabilia monumenta hujusce
 rei in medium proferre decrevi, ut hoc loco veritas elu-
 cescat. Inter vetera Sanctorum Episcoporum Brixensium
 opera, in unum collecta jussu Eminentissimi, ac vigi-
 lantissimi Cardinalis Quirini, habetur fermo Venerabilis
 Ramperti de translatione B. Philastrii, ubi numero se-
 cundo sic legitur: cum igitur ut a nobis prædictum est,
 plurimis utriusque sexus instructi phalangibus, prius san-
 ctificato Clero, sacrisque vestibus induto; effosso clande-
 stino antro, quod ferme centum lustris beatissimum ha-
 bens occuluit corpus; attoniti super revelatione, Sanctif-
 simum, carissimumque thesaurum, in Sacerdotum hu-
 meros reverenter detulissimus; ad domum Sanctæ ac sem-
 per Virginis Mariæ summa cum devotione pervenimus.

Clero

Clero vero necdum ad ejus venerabilem aram pertingente, jam primis de populo sacras valvas aulae tenentibus, sacerdotibus quoque qui obsequium vehiculi circa feretrum succidui famulantes praebant, infra templi limina septimo ferme gressu fortuito subsistentibus; eo praecipue voto quo veniens devotus populus transfret sub feretrum; postmodum nec de loco quo steterant vadere queuntibus, territa plebe, & ingeminate Domine Miserere clamitante, incredibilis ineffabilisque sonitus caelitus increpuit. Cujus sonitus tot testes sumus, quotquot tunc illic fuimus. Quo momento, fragore sonitus exterrita quaedam mulier habens aridam dexteram, & ita rigidam & deorsum defluxam, ut foret invalida contingere os, aut pectus suum illico extendens eam, signum Crucis Christi fronte notavit sub nomine Trinitatis summae; ipsi gratias agens qui est benedictus in saecula, qui est mirabilis in sanctis suis. O quam mirabiliter gessit, introeunte Sancti sui Corpore in Ecclesiam benedictus Deus? Etenim hic septimus Episcopus Brixensem Ecclesiam Christo tunc praedicando congregans, sanctum dogma custodivit; & arescentem dexteram Fidei Catholicae Ecclesiae, pullulante sinistra Arianae perfidiae ubique, quantum potuit reformare mirifice studuit. Haecenus Rampertus. In translatione quoque B. Stephani Protomartyris S. Augustinus sic (a) ait: „ Ad aquas Tibilitanas Episcopo afferente Praejecto „ reliquias Martyris gloriosissimi Stephani, ad ejus me- „ moriam veniebat magna multitudinis concursus: & oc- „ cursum. Ibi caeca mulier ut ad Episcopum portantem „ duceretur oravit: flores quos ferebat dedit; recepit, ocu- „ lis admovit, protinus vidit. Stupentibus qui aderant, „ praebat exsultans, viam carpens, & viae ducem ulterius.

X x 2

„ non

(a) *Lib. 22. cap. 8. de C. D.*

„ non requirens --- Memorati memoriam Martyris , quæ
 „ posita est in castello Sinitensi , quod Hipponensi Colo-
 „ niæ vicinum est , ejusdem loci Lucillus Episcopus ,
 „ populo præcedente atque sequente portabat . Fistula , cu-
 „ jus molestia jamdiu laboraverat , & familiarissimi sui
 „ medici , qui eam secaret , opperiebatur manus , illius
 „ piæ sarcinæ vectatione repente sanata est : nam deinceps
 „ eam in suo corpore non invenit . Re de qua agimus
 præclarum monumentum exhibent Sacræ Scripturæ , ubi
 sic (a) legitur : „ Mortuus est ergo Eliseus , & sepelie-
 „ runt eum . Latrunculi autem de Moab venerunt in ter-
 „ ram in ipso anno . Quidam autem sepelientes hominem
 „ viderunt latrunculos , & projecerunt cadaver in sepulcro
 „ Elisei , quod cum tetigisset ossa Elisei , revixit homo ,
 „ & stetit super pedes suos . Dum autem agitur de reve-
 lationibus , & prodigiis admodum caute se gerit S. Roma-
 na Ecclesia . Præclarum documentum exhibet amplissimus
 Cardinalis Cajetanus ad Leonem X. P. M. scribens , qui
 sic (b) ait : „ Novæ autem revelationes contra tot San-
 „ ctos , & antiquos doctores Angelum Satanæ in Ange-
 „ lum lucis transformatum , aut phantasias , vel etiam fi-
 „ gmenta sapientibus ingerere videntur . Hæ siquidem cum
 „ vocatis miraculis , quæ in hac causâ afferuntur pro mu-
 „ lierculis , non pro sacra sunt synodo : unde nec censeo
 „ digna de quibus verba fiant .

Hisce itaque omnibus exacte perpensis , factaque
 collatione cum Ethnicorum religione , quilibet probe in-
 stitutus , partium studio vacuus , singulari virtute prædi-
 tus , & ad pendendas causas integerrime factus , cogetur
 fateri , immaculatam esse Catholicæ Romanæ Ecclesiæ re-
 ligionem , ac disciplinam ; virus enim , quod Diabolus
 arte

(a) *Lib. 4. Reg. cap. 13.*(b) *Opusc. de Concept. B. V. cap. 5.*

arte sua in Gentes transfuderat, semperque in eodem proposito perseverans, hac pura religione, hisce mysteriis nunc curatur; & sola fide in Jesum Christum rejiciuntur, fuganturque Dæmones, quorum artes ad decipiendum mox referabuntur.

CAPUT V.

Deteguntur Dæmonis artes, quibus ad corrumpendam Religionem, depravandosque Hominum mores usus est.

VAferrimus, teterrimusque humani generis hostis, ad corrumpendam religionis integritatem, depravandosque mores semper intentus, modica primum in pietatis speciem suggerit, mortifero tamen infecta veneno, ut improvidorum animos trahat. Variis artibus callidus ille & veterosus fraudum artifex homines allicit; omnes vero ex ea, qua quisque imbecillior est, parte aggreditur; quæque ad decipiendum faciliorem sibi aditum munit. Artem, qua primos erga Parentes malus ille Spiritus usus est, sic graphice describit (*) Augustinus: Dæmon, tamquam instrumento abutens fallacia, sermocinatus est feminæ; a parte scilicet inferiore illius humanæ copulæ incipiens, ut gradatim perveniret ad totum: non existimans Virum facile credulum, nec errando posse decipi, sed dum alieno cedit errori; sicut enim Aaron erranti populo ad idolum fabricandum non consensit inductus, sed cessit obstrictus: nec Salomonem credibile est, errore putasse, Idolis esse serviendum, sed blanditiis femineis ad
illa

(a) Lib. 14. cap. 11. de C. D.

illa sacrilegia fuisse compulsum : ita credendum est, illum Virum suæ feminæ, conjugem conjugî, ad Dei legem trasgrediendam, non tamquam vera loquenti credidisse seductum, sed sociali necessitudini paruisse ; non enim frustra dixit Apostolus: sed & Adam non est seductus, mulier autem seducta est; nisi quia illa, quod serpens locutus est, tamquam verum esset, accepit; ille autem ab unico noluit consortio dirimi, nec in communionem peccati. Quid ergo pluribus? Etsi credendo non sunt ambo decepti, peccando autem ambo sunt capti, & Diaboli laqueis implicati. Hactenus Augustinus.

Superiore libro habitus est sermo de Dæmone, sive malo Spiritu apud omnes Gentes noto, qui cogendi potestatem non habet, sed persuadendi versutiam; Diabolus enim mille fraudum artifex variis modis circumit universos, ut eos avocet a recto cultu, eorumque mores depravet. Superbus spiritus sciens propter primorum Parentum peccatum, quos ipse ad peccandum induxerat, terram a Deo fuisse maledictam, a maligno proposito nunquam recessit. Quum autem hæc traditio apud omnes Gentes pervulgata esset, ut capite tertio libri secundi luculenter probavimus; & tractu temporis eadem traditio apud aliquas nationes fabulosis commentis corrupta fuisset; populi illi duo commenti sunt principia, pari, vel suppari potestate; hinc statuerunt illæ Gentes, Deo bono faciendam esse sacra, ut bonum consequamur; & malo, ad malum averuncandum. Aliæ vero Gentes, tametsi unum solum principium admitterent, malo quoque Spiritui faciendam esse sacra putaverunt, ne mala inferret. Ex naturæ quoque Angelicæ excellentiæ, & beneficiis ab his Sanctis Spiritibus humano generi præstitis, factum est, ut Sanctis Angelis Gentes statuerint honorem divinum. Veneratio quidem

quidem & honor eisdem debetur ; hinc Damon gradatim sub specie pietatis induxit Gentes , ut auferent Sanctorum Spirituum cultum , donec ad idololatriam perventum fuit ; idemque demum factum est in cultu Heroum. Falso autem crediderunt Gentes , satis summi Numinis dignitati consultum fuisse , mactando diversas , ac potiores victimas summo Deo. Plutarchus libro de Iside & Osiride verba faciens de Magorum Theologia , sic inquit : Zoroastres docuit , votivas , & pro gratiis agendis oblatas victimas meliori Deo immolandas : tenebrarum autem Deo , averuncandi mali causa , institutas & tetricas ; herbam enim quandam Omomi appellatam in mortario tundentes , Ditem invocant , & tenebras : tum admixto Lupi jugulati sanguine , efferunt , & abjiciunt in locum , quo solis radii non pertingunt. Alios Gentium ritus idem Plutarchus in quaestionibus Romanis refert , ubi sic legitur : Nulli Caelitum canis immolabatur , sed Hecatæ terrestri in trivio cœnæ loco missus , piacularis sacri , avertendi mala expiandique gratia facti partes obibat. Lacedæmones porro Marti Deo cædibus deditissimo catulos infecabant. Apud Bæotos publicum est sacrificium , quo cane in duas discisso partes , per earum medium transibant . Ipsi Romani Lupercalibus mense Februario Canelitant . Idem Plutarchus in moralibus de superstitione sic ait : Sed scientes , prudentesque Parentes suos ipsi liberos sacrificabant , & quibus nulla erat proles , ii a pauperibus infantes tanquam agnos , aut pullos avium ad eam rem emebant : adstabatque mater sine luctu aut gemitu , quem si ederet , aut fleret , pretio mulctabatur , & infans nihilominus mactabatur. Hactenus Plutarchus. Homines quoque mactabantur in eorum sacris a Carthaginensibus , & ab antiquis Italis , ut refert libro primo Halicarnasseus.

Hæc

Hæc crudelis abominatio reperta fuit apud Mexicanos, ut videre est in secunda relatione Ferdinandi Cortesii ad Carolum V. Imperatorem. Eadem injusta potius supplicia, quam sacrificia, servantur nostro quoque ævo in aliquibus Regnis Orientalibus, Afrisque, referentibus P. Vincenzio Maria Senensi, & Cavazio testibus ocularibus. Gentibus quippe facile persuasum fuit, Dæmonem, sive Deum malum libamine humanarum carniū delectari, quæ abominatio crudeli fecunditate in omnibus fere Gentibus propagata fuit: quibus in sacrificiis, ut (a) inquit Vossius, quandoque etiam (dictu horrendum) infans materno exsectus utero maçtabatur. Diis autem Cælestibus primum oblatae fuerunt terræ fruges; demum Gentes cœperunt Hostiis, & sacrificiis Diis litare; mos vero non erat, unicuique Deorum eadem Hostia, & in una eademque Cella sacra facere, ut de Romanis (b) refert Livius. Quæ consuetudo, teste Cardinali Lucino capite decimonono nostro quoque ævo a Brachmanibus orientalibus servatur, qui aliis hostis sacrificant summo Deo, aliis Cœlicolis, aliis Diis infernalibus.

Profecto ab oraculorum responsis, de quibus capite primo libri secundi factus est sermo, diabolica voce confictis, mirum quantum miseri mortales decepti sint, apparet ex prospectu, quem exhibuimus de Gentium religione; ex his enim responsis statuebant ea, quæ fugienda, quæve amplectenda forent; hinc scdata est religio, morumque disciplina. De hisce oraculorum responsis adversus Hermetem Trismegistum differens Augustinus, sic (c) inquit: Ille Ægyptius alios Deos esse dicit a summo Deo factos, alios ab hominibus: hoc qui audit, sicut a me

(a) *Lib. 1. cap. 8.* (b) *Lib. 7. Decad. 3.*
 (c) *Lib. 7. cap. 23. de C. D.*

me positum est, putat dici de simulacris, quia opera sunt manuum hominum: at ille visibilia & contractabilia simulacra, velut corpora Deorum esse asserit; inesse autem his quosdam Spiritus invitatos, qui valeant aliquid, sive ad nocendum, sive ad desideria eorum nonnulla complenda, a quibus eis divini honores, & cultus obsequia deferuntur. Hos ergo Spiritus invisibiles per artem quamdam visibilibus rebus corporalis materiæ copulare, ut sint quasi animata corpora, illis Spiritibus dicata & subdita simulacra, hoc esse dicit Deos facere, eamque magnam & mirabilem Deos faciendi accepisse homines potestatem. Hujus Ægyptii verba, sicut in nostram linguam interpretata sunt, ponam: Et quoniam de cognatione; inquit Hermes, & consortio hominum Deorumque nobis indicitur sermo, potestatem hominis, o Asclepi, vimque cognosce. Dominus & Pater, vel, quod est summum, Deus ut effector est Deorum Cælestium, ita homo fictor est Deorum, qui in Templis sunt humana proximitate contenti --- Ita humanitas semper naturæ & originis suæ in illa divinitatis imitatione perseverat; ut sicut Pater ac Dominus, ut sui similes essent, Deos fecit æternos, ita humanitas Deos suos ex sui vultus similitudine figuraret. Hic cum Asclepius, ad quem maxime loquebatur, ei respondisset atque dixisset, statuas dicis, o Trismegiste? Tum ille, statuas, inquit, o Asclepi, vides ne quatenus tu ipse diffidas? Statuas animatas sensu & spiritu plenas, tantaque facientes & talia; Statuas futurorum præcias, eaque sorte, vate, somniis, multisque aliis rebus prædicentes, imbecillitates hominibus facientes, easque curantes, tristitiam lætitiâque pro meritis. Dæmon quippe, sequitur (a) Augustinus, simulacro arte

Y y

impia

(a) *Lib. 7. cap. 5. lib. 12. cap. 26. de C. D.*

impia colligatus ab homine , factus est Deus , sed tali homini , non omni homini . Qualis est ergo iste Deus , quem non faceret homo nisi errans , & incredulus & averſus a vero Deo ? Porro ſi Dæmones qui coluntur in Templis , per artem nescio quam imaginibus inditi , hoc est viſibilibus ſimulacris , ab iis hominibus , qui hac arte fecerunt Deos , cum aberrarent averſique eſſent a cultu & religione Divina , non ſunt internuncii nec interpretes inter homines & Deos , & propter ſuos peſſimos ac turpiſſimos mores , & quod homines , quamvis errantes & increduli & averſi a cultu & religione Divina , tamen ſine dubio meliores ſunt iis , quos Deos ipſi arte fecerunt ; reſtat ut quod poſſunt , tamquam Dæmones poſſint , vel quaſi beneficia præſtando magis nocentes , quia magis decipientes ; vel aperte maleficiendo . Nec tamen quodlibet horum , niſi quando & quantum permittuntur alta & ſecreta Dei Providentia : non autem tamquam mediis inter homines & Deos per amicitiam Deorum multum apud homines valeant . Hi enim Diis bonis , quos ſanctos Angelos nos vocamus rationalesque creaturas , ſanctæ cœleſtis habitationis , ſive ſedes , ſive Dominationes , ſive Principatus , ſive Potestates , amici eſſe non poſſunt , a quibus longe abſunt animi affectione , quam longe abſunt a virtutibus vitia , & a bonitate malitia . Sed ipſorum , ſequitur Auguſtinus , potius interpretationes phyſicas audiamus , quibus turpitudinem miſerri mi erroris , velut altioris doctrinæ ſpecie , Ethnicorum Philoſophi colorare conantur . Primum eas interpretationes ſic Varro commendat , ut dicat antiquos ſimulacra Deorum & inſignia ornatuſque finxiſſe , quæ cum oculis animadvertiſſent hi , ad eſſent doctrinæ myſteria , poſſent animam mundi , ac partes ejus , id eſt Deos veros animo videre .

videre. Ita sane Plato minores & a summo Deo factos Deos, effectores esse voluit animalium ceterorum, ut immortalem partem ab ipso sumerent, ipsi vero mortalem adtexerent. Proinde animarum nostrarum eos creatores esse noluit, sed corporum. Haecenus Augustinus. De natura autem Dæmonum Apulejus verba faciens, inquit (a):

„ Eos eisdem quibus homines animi perturbationibus agitari,
 „ irritari injuriis, obsequiis donisque placari, gaudere hono-
 „ ribus, diversis sacrorum ritibus oblectari, & in eis, si
 „ quid neglectum fuerit, commoveri. Inter cetera etiam
 „ dicit, ad eos pertinere divinationes Augurum, Aru-
 „ spicum, Vatum, atque somniorum: ab his quoque es-
 „ se miracula Magorum. Demum eos definiens ait: Dæ-
 „ mones esse genere animalia, animo passiva, corpore aëria,
 „ tempore aeterna. Simulabant aliquando Dæmones, se esse
 „ iratos, & sacrario excessisse; placati vero oblationibus,
 „ & sacrificiis redirent. De hoc Dæmonum ludificamento
 „ V. Cl. Ansaldo erudito opere de Evocatione inter cetera
 „ hæc tradit: „ Silvius Italicus libro octavo Belli Punici,
 „ inquit: Placavimus iras Cælicolarum, redeunt Divi. Ma-
 „ crobius libro tertio Satur. cap. primo exhibet evocatio-
 „ num formulam in obsidionibus Urbium; Dux enim, qui
 „ adversus aliquam Civitatem posuerat castra, sic precaba-
 „ tur hostium Deos: „ Si Deus, si Dea est, cui populus,
 „ Civitasque est in tutela, teque maxime ille, qui Ur-
 „ bis hujus, populique tutelam recepisti, precor vene-
 „ rorque, veniamque a vobis peto; ut vos populum Ci-
 „ vitatemque deseratis; loca, templa, sacra, Urbemque
 „ eorum relinquatis, abque his abeatis; eique populo,
 „ Civitatisque metum, formidinem, oblivionem injiciatis:
 „ proditque Romana ad me, meosque veniatis, nostraque
 „ Y y 2 „ vobis

(a) Apud Pfannerum cap. 6.

„ vobis loca, templa, sacra, Urbs acceptior, probatiorque
 „ sit: mihi quoque, populoque Romano, militibusque
 „ meis præpositi sitis, ut sciamus intelligamusque: si ita
 „ feceritis, voveo vobis templa ludosque facturum. Si-
 „ milia Dæmonum ludificamenta refert Svetonius in vita
 „ Domitiani, ubi sic legitur: Domitianus somniavit, Mi-
 „ nervam, quam superstitiose colebat, excedere sacrario,
 „ negantemque, se tueri ultra eum posse, quod exarma-
 „ ta esset a Jove.

Quod autem superstitiosæ, & idololatricæ institutio-
 nes Dæmonum fraude invectæ fuerint, e quibus gradatim
 omnino sædata videtur religio, facto publico, & irre-
 fragabili comprobatur. Romæ Numa Rex, inquit (a) Li-
 vius, Sacerdotes suos primus cuique Deorum præfecit -- Nu-
 mam, ut suas sacras institutiones Divina auctoritate ope-
 riret, consuevisse in Lucum quendam, cujus medium
 ex opaco specu fons perenni rigabat aqua, sine arbitris,
 velut ad conspectum Deæ se inferre: Camænisque eum lo-
 cum sacravisse, quod earum ibi consilia cum conjugè sua
 Egeria essent -- Verum sexto post mortem Numæ sæculo,
 in agro L. Petilii scribæ sub Janiculo, dum cultores agri
 altius moliuntur terram, duæ lapideæ arcæ octonos fer-
 me pedes longæ, quaternos latæ inventæ sunt, operculis
 plumbo devinctis. Litteris latinis græcisque utraque arca
 inscripta erat. In altera Numam Pompilium Pomponis
 filium Regem Romanorum sepultum esse: in altera li-
 bros Numæ Pompilii inesse. Eas arcas cum ex amicorum
 sententia Dominus aperuisset, quæ titulum sepulti Regis
 habuerat, inanis inventa est, sine ullo vestigio corporis
 humani, aut ullius rei, per tabem tot annorum spatio
 omnibus absumentis. In altera duo fascès candelis involuti,
 septe-

(a) *Lib. 1. Decad. 1. & lib. 10. Decad. 4.*

septenos habuisse libros, non integros modo, sed recentissima specie. Septem latini de jure pontificio erant: septem græci de disciplina sapientiæ, quæ illius ætatis esse potuit. Primo ab amicis, qui in re præsentibus fuerunt libri lecti: mox pluribus legentibus cum vulgarentur, Q. Petilius Prætor urbanus studiosus legendi eos libros a L. Petilio sumpsit. Et erat familiaris usus, quod scribam cum Quæstor Q. Petilius in Decuriam legerat. Lectis rerum summis, cum animadvertisset pleraque dissolvendarum religionum esse, L. Petilio dixit, sese eos libros in ignem conjecturum esse. Libros eos legi servarique non oportere Senatus quoque censuit. Libri in comitio, igne a victimariis facto, in conspectu populi cremati sunt. Hactenus verba ipsa Livii. Varro autem, præclarus inter Ethnicos scriptor, exhibet hujus judicii causas, quas Senatus occultandas esse censuit. Sed contra invenimus, inquit (a) Augustinus sicut ipse Varro vir doctissimus prodidit, de Numæ Pompilii libris redditas sacrorum causas nullo modo potuisse tolerari, nec dignas habitas, quæ non solum lectæ innotescerent religiosis, sed saltem scriptæ reconderentur in tenebris. Nam sicut apud eundem Varronem legitur in libro de cultu Deorum, Terentius quidam cum haberet ad Janiculum fundum, & bubulcus ejus juxta sepulcrum Numæ Pompilii trajiciens aratrum eruisset ex terra libros ejus, ubi sacrorum institutorum scriptæ erant causæ, in Urbem pertulit ad Prætorem. At ille cum inspexisset principia, rem totam detulit ad Senatum. Ubi cum primores quasdam causas legissent, cur quidque in sacris fuisset institutum, Numæ mortuo assensus est, eosque libros tamquam religiosi Patres conscripti, Prætor ut combureret censuerunt. Nam & ipse Numa, ad quem

nullus

(a) *Lib. 7. cap. 34. & 35. de C. D.*

nullus Dei Propheta, nullus sanctus Angelus mittebatur, hydromantiam facere compulsus est, ut in aqua videret imagines Deorum, vel potius ludificationes Dæmonum, a quibus audiret, quid in sacris constituere atque observare deberet. Quod genus divinationis idem Varro a Persis dicit allatum, quo & ipsum Numam, & postea Pythagoram Philosophum usum fuisse commemorat: ubi adhibito sanguine etiam inferos perhibet sciscitari. His tamen artibus didicit sacra illa Pompilius, quorum sacrorum facta prodidit, causas obruit; ita timuit & ipse quod didicit: quarum causarum proditos libros Senatus incendit. Sed occulta Dei veri providentia factum est, ut & Pompilio amico suo illis conciliari artibus, quibus hydromantia fieri potuit, cuncta illa confiteri permitterentur; & tamen ut moriturus incenderet ea potius, quam obrueret, admonere non permitteretur: qui ne innotescerent, nec aratro, quo sunt eruta, obsistere potuerunt, nec stilo Varronis, quo ea quæ de hac re gesta sunt, in nostram notitiam pervenerunt. Hactenus Augustinus. Varro scribit artem magicam a Persis in Italiam fuisse allatam. Idem confirmari videtur a Plinio, ubi de arte magica sic (a) inquit: „Fraudulentissima artium plurimum in toto terrarum orbe plurimisque sæculis valuit: sine dubio illic orta in Perside a Zoroastre, ut inter auctores con-
venit.

Alii crediderunt, quod Dii boni libentius Dæmonibus, quam hominibus misceantur, & Dæmones medios inter Deos & homines agere, ut ab hominibus offerant desiderata, & a Diis referant impetrata. Primum ab eis quæro, inquit (b) Augustinus, quibus Diis istum cultum exhibendum arbitrentur, utrum bonis, an malis; an bonis
& ma-

(a) *Lib. 8. cap. 13.*(b) *Lib. 10. cap. 19. de C. D.*

& malis. Sed habemus sententiam Platonis dicentis, omnes Deos bonos esse, nec esse omnino ullum Deorum malum. Consequens est igitur, ut bonis exhibenda intelligentur: tunc enim Diis exhibentur, quoniam nec Dii erunt, si boni non erunt. Hoc si ita est (nam de Diis quid aliud decet credere?) illa profecto vacuatur opinio, qua nonnulli putant, Deos malos sacris placandos esse, ne lædant, bonos autem ut adjuvent invocandos — Ideo quippe hos Philosophos potissimum elegi, quoniam de uno Deo, qui fecit cælum & terram, quanto melius censerunt, tanto ceteris gloriosiores & illustriores habentur; sed hi omnes, & ceteri ejusmodi, & ipse Plato Diis plurimis esse sacra facienda putaverunt. Qui autem putant, hæc visibilia sacrificia Diis aliis congruere: illi vero (hoc est Deo summo) tamquam invisibili invisibilia, & majori majora, meliorique meliora, qualia sunt puræ mentis & bonæ voluntatis officia; profecto nesciunt, hæc ita esse signa illorum, sicuti verba sonantia signa sunt rerum. Quocirca sicut orantes atque laudantes ad eum dirigimus significantes voces, cui res ipsas in corde quas significamus offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse noverimus, quam illi cujus in cordibus nostris invisibile sacrificium esse debemus. Tunc nobis favent, nobisque congaudent, atque ad hoc ipsum nos pro viribus adjuvant Angeli, quique virtutesque superiores & ipsa bonitate ac pietate potentiores. Si autem illis hæc exhibere voluerimus, non libenter accipiunt, & cum ad homines ita mittuntur, ut eorum præsentia sentiantur, aperitissime vetant. Sunt exempla in litteris sanctis. Putaverunt quidem deferendum Angelis honorem, vel adorando, vel sacrificando, qui debetur Deo, & eorum sunt admonitione prohibiti, jussique hoc deferre, cui uni fas esse

esse noverunt. Imitati sunt Angelos sanctos etiam sancti homines Dei: nam Paulus, & Barnabas in Lycaonia facto quodam miraculo sanitatis, putati sunt Dii, eisque Lycaonii immolare victimas voluerunt, quod a se humili pietate removentes, eis in quem crederent annuntiaverunt Deum. Nec ob aliud fallaces illi superbe sibi hoc exigunt, nisi quia vero Deo deberi sciunt. Sed quia, alibi (a) idem S. Doctor, nobis non ea qua homines familiaritate miscuntur (quod etiam ipsum ad ærumnas pertinet vitæ) & aliquando Satanus, sicut legimus, transfiguratur se velut Angelus lucis, ad tentandos eos quos ita vel erudiri opus est, vel decipi iustum est; magna Dei misericordia est, ne quisquam cum bonos Angelos amicos se habere putat, habeat malos Dæmones amicos fictos, eosque tanto nocentiores, quanto astutiores ac fallaciores patiantur inimicos. Et cui magna ista Dei misericordia necessaria est, nisi magnæ humanæ miseriæ, quæ ignorantia tanta premitur, ut facile istorum simulatione fallatur? Et illos quidem Philosophos in impia civitate, qui Deos sibi amicos esse dixerunt, in Dæmones malignos incidisse certissimum est, quibus tota ipsa civitas subditur, æternum cum eis habitura supplicium. Ex eorum quippe sacris, sic concludit Augustinus, vel potius sacrilegiis, quibus eos colendos, & ex ludis immundissimis, ubi eorum crimina celebrantur, quibus eos placandos putaverunt, eisdem ipsis auctoribus & exactoribus talium, tantorumque dedecorum, satis ab eis qui colantur apertum est. Dæmon quoque in vile ludibrium vertit antiquorum Ægyptiorum sapientiam, eis suadendo, quod Dii ipsi iram Typhonis, hoc est, Principis Dæmoniorum timerent, teste Plutarcho libro de Iside & Osiride, in quo hæc scripta sunt: „ Nam quod traditur „ Deos

(a) *Lib. 19. cap. 9. de C. D.*

„ Deos Typhonis metu in ista animalia transiisse latendi
 „ causa , & corporibus Ibium , Canum , Accipitrum se
 „ occultavisse. Hinc apud Ægyptios animalium cultum
 „ originem duxisse fertur.

Patefacta Dæmonis fraude , qua ad corrumpendam religionem, polluendumque Dei cultum usus est, superest, ut de ejus malitia disquiramus, qua moralis vitæ disciplinam evertere, hominesque in propudiosa quæque impellere conatus est. Religione corrupta usus est Dæmon, ut mores fœdaret ritibus immundis; neque defuerunt prodigia, Deo sic permittente, quibus impuri ritus confirmarentur. Hoc loco addere sufficiat quod de Dæmonum prodigiis refert Augustinus: „ Fuisse ait (a) vel esse
 „ quoddam Veneris Fanum, atque ibi candelabrum, &
 „ in eo lucernam sub dio sic ardentem, ut eam nulla
 „ tempestas, nullus imber extingueret. Maxime autem
 „ (hoc est Dæmones) possident corda mortalium, qua
 „ potissimum possessione gloriantur, cum se transfigurent
 „ in Angelos lucis. Sunt ergo facta eorum plurima, quæ
 „ quanto magis mirabilia confitemur, tanto cautius vitare debemus. Sed ad hoc unde nunc agimus, nobis
 „ etiam ipsa proficiunt. Si enim hæc immundi Spiritus
 „ possunt, quanto potentiores sunt sancti Angeli, quanto potentior est his omnibus Deus, qui tantorum miraculorum effectores etiam ipsos Angelos fecit. Inter cetera quæ morum integritatem contaminarunt, Bacchanalia fuere, in quibus viri feminis turpiter mixti, in omni immunditiæ genere volutabantur. Impudentissima hæc Bacchi festa a Gentibus non uno celebrabantur modo, ubique autem spurcissime. Ab Atheniensibus originem duxisse ferunt in Liberi Patris honorem instituta, tantaque

Z z

licen-

(a) *Lib. 21. cap. 6. de C. D.*

licentia peracta, ut Nympharum & Heroum habitu, bacchantes prodirent in Forum, & ad sonum tibiae cum lasciva gesticulatione, compositis modis psallerent, vinumque cum bellariis, libaque ex melle, magna bibendi licentia circumferrent. Turpius autem ab Ægyptiis Bacchanalia celebrata fuisse Herodotus libro secundo scribit.

„ Plurimo siquidem potu ingurgitati, statuas cubitales per
 „ pagos circumferebant, portentosa mentula, magnitudine
 „ visenda, præeunte tibia, & Choro cum Mercurii sta-
 „ tua, veretro porrecto: quas statuas feminae, & magno
 „ natu mares, velut pompam triumphalem, præ se age-
 „ bant, tam fœdo spectaculo. At supra quam dici potest
 horrendum est, quod de Bacchanalibus in Urbe Roma anno DLXIV. Postumio Albino, & Q. Martio Philippo Coss. Livius (a) narrat. Initia, inquit, erant, quæ primo paucis tradita sunt: deinde vulgari cœpta per viros, mulieresque: additæ voluptates religioni vini, & epularum; quo plurimum animi illicerentur: cum vinum animos, & nox, & misti feminis mares, ætatis teneræ majoribus, discrimen omne pudoris extinxissent; corruptelæ primum omnis generis fieri cœptæ, cum ad id quisque, quo natura pronioris libidinis esset, paratam voluptatem haberet. Nec unum genus noxæ: supra promiscua ingenuorum feminarumque erant. Sed falsi testes, falsa signa, testimoniaque, & indicia ex eadem officina exhibant: venena indidem, intestinæque cædes; ita ut ne corpora quidem interdum ad sepulturam exstarent: multa dolo, pleaque per vim audebantur: occulebat vim, quod præ ululatus, tympanorumque, & cymbalorum strepitu nulla vox quiritantium inter strupra, & cædes exaudiri poterat. Atque hujus mali labes a Græculo quodam in Etruriam

(a) *Lib. 9. Decad. 4.*

riam primum illata , deinde ex Etruria Romam velut contagione morbi penetravit : aliquando celata , indicio denique patefacta , ingenti terrore Urbem affecit , cum publico nomine , ne quid eæ conjurationes , cœtusque nocturni fraudis occultæ , aut periculi importarent : tum privatim , ne quis affinis ei noxæ esset . Itaque ne malum , quod Romam , totamque Italiam infecerat , longius serperet , quæstionibus habitis , gravissimo Senatus consulto coercitum fuit , multorum suppliciis vindicatum , maximisque pœnis inhibitum , ne Bacchanalia Romæ , neve in Italia fierent ; quum in contubernio sordidissimorum paterentur , essentque maximorum scelerum causa , & seminarium . Hactenus Livius .

Dæmones , qui erroribus humanis gaudent , de se dici volunt flagitia , quæ non admiserunt , quæque illi fallacissimi Spiritus de Numinibus fingi libenter accipiunt , ut ad scelestia ac turpia perpetranda , velut ab ipso cœlo traduci in terras satis idonea videatur auctoritas . Exhibuimus , Dæmones interposuisse mille nocendi fallendique artes , ut homines ad se colendos inducerent ; deinde instituerunt sacra , quæ essent vitiorum incitamenta , ut cuncta hominum officia depravarentur . Ab Ethnicorum Sacerdotibus , & Philosophis bona quædam præcepta de moribus dabantur ; in Templis autem ante Delubra enormia scelera nefarii Spiritus malitia fieri docuit , quæ cum palam aperteque sive prodita , sive conficta representarentur ipsis Dæmonibus exposcentibus certis & stas solemnitatibus , ut ad omnium oculos elucescerent , & ut imitanda proponerentur , & nisi fierent irascentibus ; hinc apparet , quod iidem ipsi Dæmones , qui se hujuscemodi voluptatibus immundos esse Spiritus confitentur , qui suis flagitiis & facinoribus , sive indicatis , sive simulatis eorumque sibi

celebratione petita ab impudentibus, auctores se vitæ sceleratæ immundæque testantur. Perhibentur tamen, in adytis secretisque penetralibus dari quædam bona de moribus præcepta; hoc ipso autem callidior advertenda est, & convincenda malitia Spirituum noxiorum. Tanta enim est vis probitatis & castitatis, ut omnis vel pene omnis ejus laude moveatur humana natura, nec usque adeo sit turpitudine vitiosa, ut totum amittat sensum honestatis. Proinde hoc videns Dæmonum malignitas, implet negotium suum, faciendo, ut foris celeberrimo strepitu actiones impuræ populis circumsonent, & intus paucis probitatis nomen vix sonet: hac arte decus latet, & dedecus patet: quod malum geritur, omnes convocat spectatores; quod bonum dicitur, vix aliquos invenit auditores: tanquam honesta erubescenda sint, & inhonesta glorianda. Sed ubi hoc, nisi in Dæmonum Templis? Ubi, nisi in fallaciæ diversoriis? Illud enim fit, ut honestiores, qui pauci sunt, capiantur: hoc autem ne plures, qui sunt turpissimi, corrigantur; ante enim ipsum Delubrum, ubi simulacrum locatum conspiciebatur, universi undique confluentes, & stantes ubi quisque poterat, intuentes alternante conspectu, hinc meretriciam pompam, illinc virginem Deam; hanc suppliciter adorari, ante ipsam turpia celebrari: cuncta obscænitatis implebantur officia, & exhibebatur quod de Templo domum matrona doctior reportaret. Hoc quippe palam discendum præbebatur in Templo, ad quod perpetrandum saltem secretum quærebatur in domo: mirante tamen pudore mortalium, quod humana flagitia non libere homines committerent, quæ apud Deos etiam religiose discerent, iratos habituri, nisi etiam exhibere curarent. Quis enim alius Spiritus nequissimus agitans mentes, & instat faciendis adulteriis, aliisque sce-

sceleribus, & pascitur factis, nisi qui etiam sacris talibus oblectatur? Quum Seneca hisce potius sacrilegiis quam sacris adfuisse, sic (a) inquit: „ Quid me existimas dicere? Avarior redeo, ambitiosior, Luxuriosior.

Alii autem turpia isthac religionis sacra cernentes, nescientesque quam esset vera religio, ne illis criminibus polluerentur, in impietatem inciderunt, & subinde ii ipsi in Diaboli laqueis implicati sunt; hinc impietas, quae est maximum malorum, primum inuenta fuit. Idololatria porro distinguitur in subtilem, & crassam: subtilem Ethnicorum Philosophi, de qua supra habitus est sermo, physicis rationibus defendere conati sunt; crassam vero agnoverunt, & tamquam commentitiam & superstitiosam ab animis religiosis respuendam esse dixerunt; ritus tamen exteriores, tamquam a legibus & publicis institutis praescriptos servari debere voluerunt, ne a reliqua multitudine dissentire viderentur. De crassa idololatria, ab Ethnicis superstitio nuncupata, in moralibus de superstitio sic inquit Plutarchus: Superstitio & initium praebuit impietati, & ortae patrocinium, non justum quidem aut honestum, tamen praescriptionis non exors; non enim in hanc insaniam homines venerunt, ut universum Diis carere putarent, quod in caelo, sideribus, tempestatibus, conversionibus & motibus Solis circa terram, quibus dies & nox efficiuntur, aut alimentis animalium, frugumve proventibus culpandum aliquid inordinatumque viderent, sed ridicula superstitiois opera, atque effectus, verba, motus, praestigiae incantationes, circumfationes, tympanorum pulsationes, lustrationes impurae, sordidae castimoniae, & injusta in Templis supplicia, ac contumeliae occasionem exhibuerunt nonnullis dicendi, praestare nullos esse
Deos,

(a) *Epist.* 7.

Deos, quam qui talia probent, iisque delectentur. Idem Plutarchus libello de Iside & Osiride sic ait: Nonnulli a recto itinere aberrantes plane in superstitionem inciderunt: alii velut paludem fugiendo superstitionem, imprudentes in præcipitium quasi quoddam, in impietatem inciderunt. Hactenus Plutarchus. Lucretius Epicuri assella sive Patronus hanc veritatem confirmat, ubi apud Tullium sic (a) canit:

Tantum religio potuit suadere malorum.

Religio peperit scelerosa atque impia facta.

Hac eadem de causa ortum habuit apud Sinenses, & Japponenses impietas, ut capite sexto libri primi docuimus, & indicavimus quoque tempus, ac a quibus impietas inuenta sit. Ceterum quis est, qui omnes seductoris Spiritus fallacias valeat enarrare, quum ille sit, qui semper perspicacissima mente, æque ac perversa voluntate malum machinatur, artificiose suggerit, argute loquitur, callide decipit miseros mortales. Ethnicorum quoque Philosophi vel decepti, vel decipientes, sive cedentes vanitati errorique populorum, aliis Philosophis viam impietatis aperuerunt. Horum autem defectionem injustam esse nemo non videt, ubi impietatis causam ad veram religionem referre impii auderent. Opposita autem impiorum momenta adversus omnem religionem in sequentibus refellemus. Illud itaque cum ex idololatriæ historia, a me hactenus exhibitum, tum ex maxima morum depravatione colligere libet, solius Divinæ omnipotentiae opus fuisse, perpetuam servare apud omnes nationes persuasionem de celcissimis principiis, & summis capitibus, quæ apud omnes viguisse & vigere in crassioribus quoque idololatriæ tenebris, uberime demonstravimus; & subinde Divinæ omnipotentiae aper-

(a) *Lib. i. de Nat. Deor.*

apertissimum prodigium fuisse , tot dissitas nationes a potestate Dæmonis liberare , veræque Religionis , honestatis & justitiæ jura restaurare ; quum certe id nulla humana ratio , aut vis præstare potuisset , iniqua repugnante consuetudine , ac mala concupiscentia nobiscum nata & contra nitentibus sæculi Principibus , Gentium Sacerdotibus & Philosophis , ut factum fuit in promulgatione Evangelii : quæ quidem veritas , luce meridiana clarius , ex utraque historia , hoc est populi Dei & Gentium apertissime elucet ; quoniam ex silva frementium bestiarum factus est populus Dei ; spiritali enim ædificatione per gratiam Dei sublimata est universalis Jesu Christi Ecclesia , per totum orbem diffusa ; populique teterrimis , ut vidimus , ulceribus vitati , sedentesque in tenebris , & umbra mortis , gratia Dei , & Domini nostri Jesu Christi sanati , & sanctificati , Templum Spiritus Sancti facti sunt , nullis præcedentibus meritis , immo mala consuetudine obsistente ; propterea Gentium conversio ad verum Dei cultum omnipotentis Divinæ bonitatis opus evidentissime apparet.

Ex.

CAPUT VI.

*Excutiuntur quorundam Philosophorum rationes
Divinam Providentiam negantium, aut
calumniantium.*

INter eos, qui in hoc Hemisphærio impietatis fores aperuerunt, recensentur Democritus, Epicurus, Theodorus Cyrenæus, Euhemerus, aliique a nobis capite sexto libri primi memorati, qui omnem religionem ex animis averuncare conati sunt. „ Hi porro, ut inquit (a) Tullius, non modo superstitionem tollunt, in qua inest „ timor inanis Deorum, sed etiam omnem religionem. Impietas ad Sinas usque pervenit, Loachuni primum, deinde Confucii opera; & ad Japponios demum a quodam nomine Sciuto perlata. Eliminatum ab orbe nostro impietatem, a Philothis olim invecctam, proxime elapso sæculo reduxit Spinoza. Fuerunt autem alii Philosophi, qui, non omni quidem religione sublata, Divinam Providentiam inficiati, otiosi Deum circa res humanas impie putaverunt; ut ex Anaxagoræ, & Platonis sententia, quæ, referente (b) Plutarcho, sic habet: „ Beatum in- „ teritusque expers animal, bonis perfecte cumulatum, „ neque ullius capax mali, totum in sua beatitate, atque „ perpetuitate occupatum, non convertit se ad curam rerum humanarum; miser quippe fuerit Deus, si Opificis, aut fabri in morem onera subeat, sollicitusque sit „ de mundo apparando. Si Deus est, & ejus curis res „ humanæ temperantur, qui fit, ut malis bene sit, & bonis male? Quoniam vero præcipua nostri systematis vis
in

(a) *Lib. 1. de N. D.*(b) *De placitis Philosoph.*

in eo consistit, ut tamquam primum & verum admittatur, quod omnium Gentium consensione creditum est, quodque peremptorium argumentum est; quum autem, ut in contextu totius operis uberrime demonstravimus, omnes nationes firmiter credant, esse unum summum Deum, Universi conditorem moderatoremque, qui cuncta nutu suo regat, quem vocant quoque hominum Patrem atque Deorum, bonorum omnium datorem, legum latorem ac vindicem, præsertim in vita futura; hinc preces fundunt, & in his omnibus inest Divini cultus apud omnes Gentes primigenia ratio. Præterea impii ipsi Philosophi præstantissimam dicunt Dei esse Naturam, quæ quidem talis non esset, fortitudine, bonitate, ac providentia sublata; tollitur enim id, quod maxime proprium est optimæ præstantissimæque naturæ; nihil enim est melius bonitate, beneficentia, & justitia: locupletior igitur esset humana natura, in qua elucet bonitatis, beneficentiæ, providentiæ, & justitiæ forma; quum autem Ethnicorum quoque Philosophi fateantur, ut capite quarto libri secundi exhibuimus, animam humanam esse parvam Dei imaginem, fateri quoque necesse est, eadem attributa, & quidem perfectissima in Deo esse. Quum autem agatur de re maximi momenti hoc loco addituri sumus alias etiam rationes, quibus radicatus evellantur omnes fibræ dubitationis, quas in improvidorum animis speciosa adversariorum argumenta defixerant.

Propius itaque ad rem accedendo, duo potissimum sunt opposita momenta, malum scilicet morale, & malum physicum. Exordiar a malo morali, hoc est peccato, quod procedit ex libero arbitrio, cælestibus Spiritibus & homini a Deo concesso. Cum dixit Deus: fiat lux, & facta est lux; si recte in hac luce creatio intelli-

A a a

gitur

gitur Angelorum, profecto facti sunt participes lucis æternæ, quæ est ipsa incommutabilis sapientia Dei, per quam facta sunt omnia. Ipse enim Deus est, qui in principio condidit mundum, plenum bonis omnibus visibilibus, atque intelligibilibus rebus, in quo nihil melius instituit quam Spiritus, quibus intelligentiam dedit, & suæ contemplationis habiles, capacesque sui præstitit, atque una societate devinxit; & beati sint suo cohærendo auctori, qui liberum arbitrium eidem intellectuali naturæ tribuit tale, ut si vellet desereret Deum, beatitudinem scilicet suam, continuo miseria secutura. Quum autem præsciret Deus Angelos quosdam per elationem tanti boni desertores futuros, non eis ademit hanc potestatem. Homini quoque liberum arbitrium ab initio tribuit, & reliquit illum in manu consilii sui: „ante hominem, ut (a) scriptum est, vita & „mors, bonum & malum: quod placuerit ei dabitur illi. Propterea reponunt adversarii: Si præscierat Deus, quosdam Angelos, & primum hominem, multosque ex ejus posteris peccaturos, in prævisione illa ac præscientia peccati haud tribuendam fuisse libertatem: aut non permittendum ut tentatione sollicitarentur. At nemo non videt, liberum arbitrium esse inæstimabilem gemmam, in aurea mente divinitus colligatam, quæ intellectualem creaturam efficit magis similem Deo, qui est ipsa libertas. Præterea sublato libero arbitrio, sive practica eligendi libertate, omne meritum e medio tollitur; mentem enim, necessitate agentem, velut artificiosam statuam intelliges: liberum arbitrium igitur illud est, quod excessam reddit intellectualem naturam. Peccatores autem & Angeli, & homines nihil agunt, quo impediuntur magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus. Quoniam
qui

(a) *Eccl. cap. 15.*

qui præcinxit nos virtute , quique providenter atque omnipotenter sua cuique distribuit , non solum bonis , verum etiam malis bene uti novit . Ac per hoc , inquit (a) Augustinus , propter meritum malæ voluntatis ita damnato atque obdurato Angelo malo , ut jam bonam voluntatem ulterius non haberet , bene utens Deus , cur non permetteret , ut ab illo primus homo , qui rectus , hoc est bonæ voluntatis creatus fuerat , tentaretur ? Quandoquidem sic erat institutus , ut si de adjutorio Dei fideret bonus homo , malum Angelum vinceret , si autem Creatorem atque adiutorem Deum , superbe sibi placendo desereret , vinceretur : meritum bonum habens in adjuta Divinitus voluntate recta , malum vero in deserente Deum voluntate perversa . Quia & ipsum fidere de adjutorio Dei , non quidem posset sine adjutorio Dei ; nec tamen ideo ab his Divinæ gratiæ beneficiis sibi placendo recedere non haberet in potestate ? Nam sicut in hac vita vivere sine adjumentis alimentorum in potestate non est ; quod faciunt , qui se ipsos necant : ita bene vivere sine adjutorio Dei , etiam in Paradiso non erat in potestate ; erat autem in potestate male vivere , sed beatitudine non permanens , & pœna justissima secutura . Cum igitur hujus futuri casus humani Deus non esset ignarus , cur eum non fineret invidi Angeli malignitate tentari ? Nullo modo quidem quod vinceretur incertus ; sed nihilo minus præsciens , quod ab ejus semine adjuto sua gratia idem ipse Diabolus fuerat Sanctorum gloria majore vincendus . Ita factum est , ut nec Deum aliquid futurorum lateret , nec præsciendo quemquam peccare compelleret ; & quid interesset inter propriam cujusque præsumtionem & suam tuitionem , Angelicæ & humanæ rationali creaturæ , con-

A a a 2

sequen-

(a) *Lib. 14. cap. 27. de C. D.*

sequenti experientia demonstraret. Quis enim audeat credere, aut dicere, ut neque Angelus, neque homo caderet, in Dei potestate non fuisse? Sed hoc eorum potestati maluit non auferre; atque ita & quantum mali eorum superbia, & quantum boni sua gratia valeret, ostenderet. Ordo itaque Divinæ Providentiæ est, ut id quod est in homine præcipuum & excellens, hoc imperet ceteris, quæ sunt nobis, bestiisque communia: atque id ipsum quod excellit in homine, idest mens & ratio, subjiciatur potiori, hoc est Deo, qui est ipsa veritas, sapientia, & virtus. Hactenus Augustinus.

Neque defuere Ethnici Philosophi, qui hunc Divinæ Providentiæ ordinem agnoverunt, & fere eadem tradiderunt. Chrysippus apud Plutarchum, de Stoic. Repub. sic inquit: „ Nulla ratione dici posse, Deum ulla
 „ ex parte turpitudinis causam esse; sicut enim lex de-
 „ linquendi causa nullo modo dici consentaneæ possit;
 „ ita rationi convenire, Deos etiam nulla ex parte causam
 „ turpitudinis. In regendis enim rebus humanis Angelorum ministerio, ut sacrarum scripturarum apertissime monumenta testantur, plerumque utitur Deus. Illi enim Dei mandata audiunt, non corporis aure, sed mentis, ministri ejus & Nuntii, qui ejus veritate incommutabili perficiuntur, immortaliter beati; & quod faciendum modis ineffabilibus audiunt, & usque in ista visibilia & sensibilia perducendum, incunctanter atque indifficiliter efficiunt. Alibi luculenter in hoc ipso opere ostensum est, immortales Gentium Deos, a Christianis Sanctos Angelos nuncupatos, eosdem esse, quos Ethnici dicunt humani generis curam gerere. Propterea de hoc ordine Divinæ Providentiæ inquit (a) Tullius: „ Dominos esse omnium re-
 „ rum,

(a) *Lib. 2. de legib.*

„ rum , ac moderatores Deos : eaque quæ geruntur ,
 „ eorum geri vi , ditioe , & Numine , eosque de ge-
 „ nere hominum mereri , & qualis quisque sit , quid agat ,
 „ quid in se admittat , qua mente , qua pietate religiones
 „ colat , intueri , piorumque & impiorum habere ratio-
 „ nem. De Providentia autem Divina Socrates libro se-
 „ cundo de Repub. apud Platonem sic differit : „ Non-
 „ ne bonus & ipse Deus est ? atqui nullum bonum noxium
 „ est. Quod innoxium est nunquid nocet ? Quod non
 „ nocet nunquid malum facit ? Quod autem nihil mali
 „ facit nullius mali est caussa . Malorum autem quamli-
 „ bet aliam præter Deum caussam quærere decet. Hanc
 „ autem caussam libro decimo Plato demonstrat : „ Vir-
 „ tus , inquit , est inviolabilis & libera . Quam prout ho-
 „ norabit quis , aut negliget , ita plus aut minus ex ea
 „ possidebit : eligentis quidem culpa est omnis ; Deus au-
 „ tem extra culpam . De primis hominibus idem Plato
 „ (a) inquit : „ Deus ipse illorum Pastor & custos dictus ,
 „ quemadmodum homines nunc brutorum pastores sunt .
 „ Seneca (b) vocat bonos viros , Dei discipulos , quos Pa-
 „rens ille magnificus , virtutum non levis exactor , sicut se-
 „ veri Patres , durius educat --- At Deus ubique præsto est ,
 „ & omnibus ; qui & mundo præsidet , & universa vi sua
 „ temperat , humanique generis tutelam gerit --- Neque
 „ enim necessitatibus tantummodo nostris provisum est , sed
 „ usque ad delicias amamur . Tot arbuta non uno modo
 „ frugifera , tot herbæ salutares , tot varietates ciborum per
 „ totum annum digestæ , ut inertiquoque fortuita terræ ali-
 „ menta præberent . Jam animalia omnis generis , alia in
 „ sicco solidoque , alia in humido innascentia , alia per
 „ sublime demissa , ut omnis rerum naturæ pars tributum ali-
 „ quod

(a) *Polit.* pag. 175.(b) *Lib. de Provid.* cap. 1.

quod nobis conferret. Hactenus Seneca. Ad Dei Providentiam quoque respiciens Tullius (a) inquit : „ Hæc enim pure & caste tribuenda Deorum Numini sunt. Hinc Ethnici ipsi ne ulla quidem mali suspicione Deum optimum maximum vel levissime onerarunt.

Altera adversariorum querela est adversus malum physicum. In hoc quidem orbe sublunari tot sunt vicissitudines, tot varii, immo & oppositi naturæ impetus, qui ex adverso se invicem petunt; hinc aeris intemperies, agrorum vastationes, terræ motus, turbines, procellæ, aliæque mala, quæ perpetuo hunc terraqueum orbem agitant; propterea assiduus molestiarum concursus glomeratur in unum necessarium malum, quod in natura ipsa videtur & existit. In homine ipso perpetua malorum series est, ut alia ex aliis nascantur; in morbis enim, doloribus, ærumnisque miseri morales degunt, perque varia ac multiplicia curarum genera homo ætatem traducit, nullo ut tempore quiescere datum sit; & quotquot sunt malæ affectiones, tot motibus agitur infelix homo. Ad elidenda itaque opposita momenta, supervacaneum censeo referre rationes, quas Physicæ facultatis Professores in medium proferre solent, ut adversariorum nodos recidant. Posthabitis igitur argumentis Philosophorum, maxime eorum, quibus omnia libet per ludricam imaginem in quæstionem vocare, meo proposito principio innixius, hac quoque de re Historiam universalem cum ratiocinatione conjunctam elegi, quæ cum factis consensione omnium nationum sacratis, evidentem necessitudinem habent. Profecto nodus iste peremptorie solvitur ex iis, quæ capite tertio libri secundi, a nobis allata sunt de duplici primorum Parentum statu. Uberrime enim tradidimus, omnium Gentium testimonio-

(a) *Lib. I. de N. D.*

stimonio , de felicissimo Protoplastorum statu , quibus extra omnem adversæ fortunæ jactum degere licuerat ; eorumque felicitas ad eorum posteros transiisset , innocentia custodita . Porro ante lapsum vita fuit facilis , & ex omni parte beata ; eadem enim erat jucunda naturæ facies : eadem temporum placida temperies : terra uberrimos fructus sponte dabat : non morbi , metus nulli , molestia nulla ; hinc primi homines in terrestri Paradiso collocati summa degebant pace ; propterea ob præstantiam illius ætatis Gentes indidere aureæ cognomen ; aureumque sæculum nuncupatur . Quum igitur in amœnissimo illo jucunditatis loco nihil esset , quod perfectissimæ hominis felicitati adversaretur , primo Parente in crimen delapso , justa Dei pœna , omnia a Deo repente mutata sunt , quæque ad humanam felicitatem creata fuerant , justo Dei judicio in perniciem conversa . Hinc innumera malorum genera de quibus injuste adversarii queruntur . Omnes enim fuimus in illo uno , quando omnes fuimus ille unus . Nondum erat nobis singillatim creata & distributa forma , in qua singuli viverimus , sed jam erat natura seminalis , ex qua vitiata propagaremur . Quamvis enim posteri nondum agerent vitam , tamen quidquid erat in futura propagine , vita unius hominis continebat . Quæ mala omnino nulla essent , nisi natura mutabilis , quamvis bona & a summo Deo atque incommutabili bono , qui bona condidit , instituta , peccando ea sibi ipsa fecisset . Quo etiam peccato suo teste convincitur , bonam conditam se esse naturam . Nisi enim magnum & ipsa , licet non æquale conditori , bonum esset , profecto desertio Dei tamquam luminis sui malum ejus esse non posset . Nam cæcitas oculi vitium est , & idem ipsum indicat ad lumen videndum oculum esse creatum , ac per hoc etiam vitio suo excellentius ostenditur

ditur ceteris membris membrum capax luminis (non enim alia causa esset vitium carere lumine) ita natura quæ fruebatur Deo , aliisque multis bonis , optimam se institutam docet etiam ipso vitio suo , quo misera facta est , justissima pœna voluntarii peccati . Verum omnipotentis Dei Providentia factum est , ut id quod justum supplicium fuit , in humani generis remedium verteretur . Prompta enim pœna primo homini post lapsum a Deo inflictâ , quæque ab omnibus , ejus posteris sentitur , justos ad servandam innocentiam invitat , & peccatores ad pœnitentiam provocat ; casus enim primorum Parentum terrorem judiciorum Dei in omnium animis defixit .

Præterea tot mala ac vicissitudines , quæ præsentem vitam comitantur , assidue nos admonent , esse unum aliquid quo tendamus , hoc est aliam vitam hac meliorem , hospitesque , & peregrinos nos esse in hoc sæculo . Profecto , capite quarto libri secundi & tertii luculenter demonstravimus hanc esse omnium Gentium firmissimam persuasionem , scilicet de immortalitate humanæ animæ , de extremo judicio , præmiis pœnisve in vita futura ; immo de animarum justorum in Angelicam formam mutatione : & hæc omnia , universe sumta , in fide irrefragabili Divinæ promissionis expectantur . Propterea vita hominis super terram militia appellatur , ubi oportet exerere vires , fortiter dimicare , atrociterque in prælio isto concertare . Unde delicatus es miles , si putas te posse sine pugna vincere , sine victoria triumphare . Quis autem , inquit (a) Seneca , vir modo , & erectus ad honesta , non est laboris appetens justus , & ad officia cum periculo promptus ? cui non industrioso otium pœna est ? Athletas videmus , quibus virium cura est , cum fortissimis qui-

(a) *Lib. I. de Provid. cap. I.*

quibusque configere, & exigere ab his, per quos certamini præparantur, ut totis contra ipsos viribus utantur: cædi se vexarique patiuntur: & si non invenerint singulos pares, pluribus simul objiciuntur. Marcet sine adversario virtus: tunc apparet quanta sit, quantum valeat, polleatque, cum quid possit patientia ostendit -- Idem tibi de Deo liqueat: Bonum Virum in deliciis non habet, experitur, indurat, sibi illum præparat -- Non vides, quanto aliter Patres, aliter matres indulgeant? Illi exercitari jubent liberos, ad studia obeunda mature, feriatis quoque diebus non patiuntur esse otiosos, & sudorem illis, & interdum lacrymas excutiunt: at matres fovere in sinu, continere in umbra volunt: nunquam flere, nunquam tristari, nunquam laborare. Patrium habet Deus adversus bonos Viros animum, & illos fortiter amat -- Si tamen miraris hoc pro aliquo esse, miraberis quosdam ferro & igne curari, nec minus fame ac siti -- Sed si cogitaveris tecum remedii causa quibusdam & radi ossa & legi & extrahi venas, & quædam amputari membra, quæ sine totius pernicie corporis hæere non poterant: hoc quoque patieris probari tibi quædam incommoda pro his esse, quibus accidunt -- Quid quisque posset, nisi tentando non didicit -- Ipsi Deus consulit quos esse quam honestissimos cupit -- Calamitas virtutis occasio est. Hos itaque Deus, quos probat, quos amat, indurat, recognoscit, exercet. Quid mirum si dure generosos spiritus Deus tentat. Hætenus Seneca. Augustinus autem propius Divinæ Providentiæ arcanum referat. Nam, (a) inquit, bonus nec temporalibus bonis extollitur, nec malis frangitur: malus autem hujuscemodi infelicitate punitur, quia felicitate corrumpitur. Ostendit autem Deus sæpe in his distribuendis

B b b

eviden-

(a) *Lib. 1. cap. 8. de C. D.*

evidentius operationem suam. Nam si nunc omne peccatum manifesta plecteret pœna, nihil ultimo iudicio servari putaretur: rursus si nullum peccatum nunc puniret aperte divinitus, nulla esse Divina Providentia crederetur. Similiter in rebus secundis, si non eas Deus quibusdam petentibus evidentissima largitate concederet, non ad eum ista pertinere diceremus: itemque si omnibus ea petentibus daret, non nisi propter talia præmia serviendum illi esse arbitraremur; nec pios nos faceret talis servitus, sed potius cupidos & avaros. Hæc cum ita sint, quicumque boni & mali pariter afflicti sunt, non ideo ipsi distincti non sunt, quia distinctum non est, quod utrique perpeffi sunt. Manet enim dissimilitudo passorum etiam in similitudine passionum, & licet sub eodem tormento, non est idem virtus & vitium. Nam sicut sub uno igne aurum rutilat, palea fumat; & sub eadem tribula stipulæ comminuuntur, frumenta purgantur; nec ideo cum oleo amurica confunditur, quia eodem preli pondere premitur; ita ut una eademque vis irruens bonos probat, purificat, eliquat; malos damnat, vastat, exterminat. Unde in eadem afflictione mali Deum detestantur, atque blasphemant; boni autem precantur, & laudant. Tantum interest, non qualia, sed qualis quisque patiat. Nam pari motu exagitatum & exhalat horribiliter cœnum, & suaviter fragrat unguentum — Temporalia item bona & mala utrisque voluit Deus esse communia, ut nec bona cupidius appetantur, quæ mali quoque habere cernuntur, nec mala turpiter evitentur, quibus & boni plerique afficiuntur. Graves quidem esse persecutorum, & malorum hominum molestias; sed quia iustis utiles sunt, non iudicat Deus amovendas; virtus enim per mala & probatur & constat. Sic itaque concludit magnus Augustinus: Quod si bonus est
qui

qui patitur , in bonum denique desinit quod patitur . Apostolus autem ad mala præsentis vitæ respiciens , (a) inquit : „ Quod in præsentis est momentaneum , & leve „ tribulationis nostræ , supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis . Quapropter post mortem iusti in cœlestem Patriam translati lætantes cantant : Vidimus mala . De vita futura , & extremo iudicio verba faciens Plato in Phædone , sic ait : „ Qui opera „ mala fecerunt , & se ipsos tradiderunt ad exitium , tantumquam ex navi aliqua se sua sponte in mare projicientes , „ condigna supplicia in altera vita subierunt . Neque Deus patitur , ut mala physica bonis noceant . „ Inter bonos viros , ac Deum , inquit Seneca loco supra citato , amicitia est , conciliante virtute . Ex hæcenus dictis liquido apparet ordo Divinæ Providentiæ , & qua de causa in vita præsentis Deus sinat tot tantisque malis bonos , maloque homines affligi . Figmento non licet dicere ei qui se finxit , quare me finxisti sic ? In præsentis quidem sæculo non est quies bonis malisque ; hoc tamen ipso ostenditur , natura ipsa monente , nos tendere alio , ubi bonis viris solida quies parata sit . Ut hanc assequamur „ ubique , „ inquit Seneca loco citato , Deus præsto est , & omnibus ; qui & mundo præsidet , & universa vi sua temperat , humanique generis tutelam gerit . Hinc Tullius , ad impium illud Epicuri dictum , somniantis negligentem nostri Deum esse , eumque a mundo aversum aliud agere : aut , quæ maxima Epicuri felicitas videtur , nihil agere „ ex quo , inquit (b) Tullius , omnes nationes fœderis essent arguendæ dum assidue aversum a genere humano Deum precarentur , a quo nihil sperandum foret . Profecto quamquam humanæ imbecillitati incom-

B b b 2

pre-

(a) 2. ad Corinth. cap. 4.

(b) Lib. 3. de N. D.

prehensibilia sint judicia ejus, & investigabiles viæ ejus; ex his tamen quæ Deus ipse ab initio hominibus revelavit, consilium Providentiæ Dei homines non latet, quod & rationi consonum videtur, ut apparet ex ipsa Ethnicorum Theologia, de qua habitus est & erit sermo.

Nemo itaque non videt, eos de ordine Divinæ Providentiæ reconditisque Dei judiciis perperam sentire, qui queruntur de malis, quæ in hac vita bonis Viris contingunt; ad ea autem quæ hæcenus dicta sunt, alia addere libet, & ab illis petere, quosnam putent Viros esse bonos, ac tantæ integritatis, ut nihil omnino commiserint, quod Deo displiceat? Profecto solus Deus est cordium scrutator; hinc solus verus actionum æstimator. Propterea ii qui hominibus probi, & justii videntur, fortasse propter occulta peccata apud Deum justii haud erunt. Capite tertio libri primi monuimus, præstantissimos Ethnicorum Philosophos deficere in veræ justitiæ inquisitione; eorumque errores de finibus bonorum & malorum persecuti sumus; hoc autem loco meminisse sufficiat, esse homini mortali tot malis concupiscentiis illecto perdifficile immaculatum se custodire; propterea quotidie ad Deum clamamus: Dimitte nobis debita nostra; qui & dimittit, si corde contrito id petimus. Verum in retundendis hisce in Deum, ejusque Providentiam contortis telis, ne Ethnicis quidem sua argumenta, rationesque evidentes defuere. „ Hominum malitia, inquit (a)
 „ Plutarchus, sæpe delitescit: humanum ingenium in
 „ mores, opiniones, legesque se conjiciens sæpe numero
 „ vitiis occultatis bona imitatur. At vero Deus non igno-
 „ rat cujusque ingenium, & naturam, ut qui animam
 „ suapte natura magis quam corpus sentiat: Eoque notans
 „ eorum

(a) *Lib. de his qui sero a Numine puniunt.*

„ eorum levitatem atque imprudentiam, qui externis tantum intenti nihil a pueris distant. Plato ipse haud sibi constans Divinam Providentiam fassus est. Nam de hominibus verba faciens, sic (a) inquit: „ Deus ipse „ hominum Pastor & Custos dictus. In Phædone quoque idem Plato dicit Deum legumlatorem & vindicem; itemque librum scripsit de animorum immortalitate, de extremo judicio, præmiis pœnisve in altera vita, ex quibus omnibus ordo Divinæ Providentiæ componitur.

Iisdemque adductis rationibus refellitur, quod libro primo Historiarum scribit Tacitus: „ Non esse curæ Diis „ nostram securitatem, esse ultionem. Porro omnia, quæ fiunt, quæque fortuita videntur, summi Numinis legibus ac ratione reguntur; & addere sufficiat, quod libro supra citato de Providentia, scribit Seneca: Supervacuum est, inquit, in præsentia ostendere, non sine aliquo Custode tantum opus stare, nec hunc siderum certum discursum fortuiti impetus esse, & quæ casus incitat, sæpe turbari, & cito arietare: hanc inoffensam velocitatem procedere æternæ legis imperio, tantum rerum terra marique gestantem, tantum & clarissimorum luminum, & ex dispositione lucentium, non esse materiæ errantis hunc ordinem, neque quæ temere cojerunt, tanta arte pendere — Ne illa quidem quæ videntur confusa & incerta, pluvias dico, nubesque, & elisorum fluminum ictus, & incendia ruptis montium verticibus effusa, tremores labantis solis, & alia, quæ tumultuosa pars rerum circa terras movet, sine ratione, quamvis subita sint, accidunt, sed suas & illa causas habent non minus, quam, quæ alienis locis conspecta miraculo sunt. Hactenus Seneca. Hinc universæ nationes omnem prosperitatem a Deo se habere fatentur,

(a) *Polis. pag. 175.*

fatentur , qui cuncta vi sua temperat , humanique generis tutelam gerit . Hoc ipso corrumpit impia Plinii sententia (a) dicentis : „ Irridendum , agere curam rerum humanarum istud , quicquid est , summum : anne tam tristi , „ atque multiplici ministerio non pollui credamus , dubitemusve . Fortasse , inquam ego , incorruptos magistratus , justosque Principes pollui credemus , leges condendo humanæ societati probe accomodatas , delinquentes puniendo , populorumque curam gerendo ? Profecto sicut delinquendi causa ad legumlatorem referri non potest , & delinquentis culpa sit omnis , ita rationi consonum est , Deum nullo modo pollui posse turpitudine delinquentium . Irridendus quidem est ille , qui arbitratur , Deum omnium Creatorem & Dominum non debuisse hominum curam gerere , quum futuri essent desertores & peccatores : pollutus profecto est impietate , qui credit , dubitatve , Deum pollui posse hominum turpitudine .

Mirum quoque videtur Anaxagoram , & Platonem , Viros ingenio , & doctrina præstantissimos potuisse de Deo tam absurda tradere dicendo , miserum fore Deum , si opificis in morem onera subeat , sollicitusque sit de mundo apparando . Ostendimus capite secundo libri superioris antiquissimorum Philosophorum communem sententiam fuisse de Deo Mundi Conditore , omniumque causarum præstantissima ; eademque persuasio reperta est apud omnes nationes ; sed & Epicurus ipse fassus est , præstantissimam esse Dei naturam . Anaxagoras autem de mundi exordio verba faciens inquit : „ omnia simul erant , inde accedens mens , ea in ordinem reduxit . Plato in Timæo ait : „ Deum , cum mundum condere vellet , proposuisset se , ut optimum opus , & bonitatis suæ particeps conderet .

„ ret .

(a) *Histor. lib. 7.*

„ret. Et libro tertio de legibus idem Plato fatetur, Deum
 „dedisse leges hominibus; & esse ultorem adversus præ-
 „varicatores. Idem Plato, in crat. sub finem, ad legum
 Divinarum humano generi latarum transgressionem, ter-
 restris Paradisi ejectionem, omnemque, qua homo confi-
 ctatur, calamitatem refert. Alia quoque Ethnicorum Phi-
 losophorum constans sententia fuit, Deum dum vult, age-
 re. Propterea apposite Tullius (a) inquit: „Nihil est,
 „quod Deus efficere non possit, & quidem sine labore
 „ullo. Profecto ut Deus omnium causarum præstantissi-
 ma dici possit, virtus & fortitudo in Deo talis esse de-
 bet, ut nihil in eo ad perfectionem desideretur; hinc ne-
 mo non videt, absurdissimum esse, Dei virtutem, & for-
 titudinem, a reliquarum specie dissimilimam, ad exilis
 humanæ facultatis normam metiri. Verum ipsi Ethnico-
 rum Philosophi, ut capite primo libri secundi exhibui-
 mus, inquirentes modum agendi cælestium Spirituum,
 quos Deos immortales vocant, in eam sententiam abie-
 runt, illos Spiritus, dum intelligunt & volunt, agere.
 Quanto igitur excellentius modus iste agendi in prima
 Causa concipi debet, quæ juxta communem notionem
 & rectam rationem definitur, esse aggregatum omnium
 perfectionum, ita ut nihil omnino addi queat. Idcirco
 quam injustum & impium sit dicere, otiosi Deum, aper-
 te vides.

Studiose modo inquirendum est de malorum homi-
 num felicitate, quos dicunt adversarii, constanti prosperi-
 tate frui potioribus hujus vitæ bonis. Errant quidem pu-
 tantes, ad solidam felicitatem, cujus propria in animo se-
 des est, ex sceleribus unquam aliquos pervenisse. Perso-
 nata est illa felicitas, qua homines mali in hac vita po-
 tiuntur;

(a) *Lib. 1. de N. D.*

tiuntur ; si enim diligenter eam inspexeris , larvamque , quam præfert , detraxeris , in iis quæ videntur bona , plurimum mali invenies , & agnosces , ea esse suppliciorum futuri sæculi initia . Nam utcumque bonis temporalibus mali homines affluant , intus miserrimi sunt , quia malefactorum conscientia torquet . Videntur tranquillitatem habere , & bonis hujus vitæ æquo animo frui ; sed non est felicitas , non est tranquillitas , ubi animus exagitur obnoxia stimulis conscientia . Profecto mirabile Divinae Providentiæ opificium est in homine conscientia , cui non licet fidem negare : hæc intus accusat , testis est , iudex fontes condemnat , furialibus spectris terret , ultrix agitat , carnifex exanimat , semperque sæva noxium animum perturbat . Unusquisque hujus veritatis in semetipso testimonium irrefragabile habet , & Gentium Philosophi eadem fære de conscientia tradiderunt . Socrates , in sui Apologia apud Platonem ,, conscientiam appellat vocem brevem , ,, quæ ad cor loquitur , monet , fontes accusat & damnat . Plutarchus in Commentario de his qui sero a Numine puniuntur addit : ,, Conscientiam ipsam subire supplicii ,, vicem : sic malitia secum gignens id quod animum mor- ,, det atque vexat , non subsequenter , sed in ipso male- ,, facto præsentem pœnam habet . Et quemadmodum malefici , cum ad supplicium educuntur , quisque suam effert crucem : sic vitiositas ad singula peccata ex sese fabricatur singula tormenta : solertissima opifex vitæ miserabilis , & in qua præter turpitudinem , terrores multi , animique motus graves , pœnitentia , tumultusque continentes insint . ,, Hæc sunt , inquit Tullius oratione pro Roscio , assiduæ domesticæque furia . Seneca (a) addit : ,, Mala conscientia etiam in solitudine noxia atque
 ,, solli-

(a) *Epist.* 40.

„ sollicita est. Mali enim homines primas pœnas luunt angore conscientiæ, fraudisque cruciatu, suum quemque scelus agitât, & sua malitia animum terrore vexat. Tiberius culmine Imperii, & militari gloria rutilans, ceterisque omnibus hujus sæculi bonis affluens, laniatus terroresque suæ reæ conscientiæ pandit. Tiberii ad Senatum Tacitus litteras referens, his verbis (a) ille exorsus est: Quid scribam vobis P. C., aut quomodo scribam, aut quod omnino non scribam hoc tempore, Dii me, Deæque pejus perdunt, quam perire quotidie sentio, si scio: adeo facinora atque flagitia sua ipsi quoque in supplicium vertent. Neque præstantissimus frustra sapientiæ firmare solitus est, si recludantur Tyrannorum mentes, posse aspici laniatus & ictus, quando, ut corpora verberibus, ita sævitia, libidine, malis consultis animus dilaceratur. Quippe Tiberium non fortuna, non solitudines protegebant, quia tormenta pectoris, suasque ipse pœnas fateretur. Hactenus egregie Tacitus confirmat meam sententiam, detrahitque larvam, quam bona sæculi hujus præferunt.

Ad alteram partem venio, qua Divinæ Providentiæ oïores quærunt, cur sero improbi homines a Deo puniantur, quum ex adverso pœnæ statim sceleribus impositæ, futurorum sint inhibitiones facinorum. Moræ causas affert Augustinus, qui sic (b) inquit: Eorum quoque (æternis suppliciis destinatorum) malitia juste utitur Deus, ut aliis mala ingerat temporalia. Nimis enim consilium Dei in abdito est, quo etiam malis bene utitur ad profectum bonum, etiam in hoc mirificans omnipotentiam bonitatis suæ; quia sicut illorum nequitia est, male uti operibus ejus; sic illius sapientiæ est, bene uti malis operibus eorum — Omnis enim malus, sic concludit Augustinus,

C c c

aut

(a) *Annal.* 6.(b) *Epist.* 59. & 70.

aut ideo vivit, ut corrigatur, aut ideo vivit, ut per illum bonus exerceatur. Neque defuerunt Ethnicis Philosophis rationes refellendi opposita momenta, inter quos elucet Plutarchus, qui egregie hocce impiorum argumentum elidit, ubi sic (a) adversus Epicurum disserit: Quid est ergo, inquam ego, quod ex iis quæ Epicurus dixit, potissimum vos moveat; multa enim confertim, nihil ordine protulit homo, & alia aliunde petita, ira quadam & maledicendi studio, interim exagitatus, adversus Providentiam effudit. Tum Patrocles, mihi inquit, vel maxime tarditas & cunctatio Numinis in pœna malis irroganda res videtur esse gravis atque atrox, & nunc oratione istius quasi rudis factus sum, quod ad opinionem hanc attinet, atque novicius. Jampridem cum indignatione audiebam isthuc Euripidis: Orestia cunctatur, hæc quoque est natura Numinis. Enimuero nullam ad rem, minime autem omnium adversum malos decebat Deum esse segnem, non segnes eos, aut qui suæ maleficientiæ diem producat, sed qui celerrimis impetibus ab animi adfectionibus ad flagitia incitentur. Thucydidis est sententia ultionem maleficio quamproxime adjunctam statim viam intercludere iis, qui quam plurimum malitia bonos habente successus utuntur. Nullum enim aliud debitum perinde, atque dilatio justæ vindictæ, injuria affectorum spes enervat, animosque eorum dejicit; contra improbos ferocia & audacia augens. Sed supplicia statim facinoribus imposita, etiam futurorum sunt inhibitiones maleficiorum, illisque maxima inest consolatio, quæ passos injuria reficiat. Sicut enim pœna illico peccatum insequens, ictus est & compunctio, quæ corrigat, atque ad officium redigat: ita malus, si quoties aliquid delinquit, vapulet pœnaque imposita reprimatur,

(a) *In Comment. de his qui sero a Num. puniunt.*

tur, saltem tandem ad mentem redibit, metuque Dei humiliter se dimittet, eum præsto humanis actionibus atque affectibus intelligens esse vindicem, non qui in aliud iudicium rejiciat tempus. At justitia ea, quæ paulatim, & ut Euripidi visum, tardo pede & utcumque malis ingruit ob incertitudinem ac dilationem & inordinatæ vindictæ rationem a casu potius, quam a Providentia pendere videtur, cum hoc pacto & justitia reddatur obscura, & malitiæ metus evanescat. Ita igitur inter alia huc spectantia arguit Plutarchus: Gravius enim est, quam de rebus musicis imperitum musices, aut de bellicis militiæ rudem verba facere, res Deorum & Geniorum velle perspicere eum qui sit homo, & tanquam artificis sententiam artis ignarum opinionibus & probabilibus conjecturis investigare. Nam cum perdifficile sit homini plebejo consilium medici deprehendere, quod secutus non ante sed post sectionem adhibuit, neque heri lavit ægrotum sed hodie, certe de Deo non facile aliud quicquam firmum homo pronuntiabit, quam eum, ut qui optime opportunum medendi flagitiis tempus habeat cogitum, medicamento instar pœnam sceleri cuivis imponere, neque eadem in omnibus magnitudinis mensura, neque eodem temporis articulo definitam: medicinam enim animæ, quæ justitia cognominatur, omnium artium esse maximam; præter sexcentos alios etiam Pinardus testatur, Principem & Dominum omnium appellans Aristotechnam, idest artificium præstantissimum: quippe justitiæ administratorem, qui jus habet definiendi, quando, quomodo, & quatenus quilibet malorum sit puniendus. Quid ergo miremur, ubi humana ita difficulter a nobis intelliguntur, si non facile explicatu nobis est, quam de causa Dii peccantium aliis maturius, aliis serius supplicia imponant? Propterea Deus

malis interposita mora ac tarde pœnas infligit, non quod vereatur, ne accelerando supplicio erret; sed pœnitendi locum dari cunctatione puniendi. Atqui Deum credibile est, quamcumque vitio captam animam iusto suo iudicio aggreditur, ejus motus perspicere, sicuti ad pœnitentiam inflectuntur, tempusque correctionis largiri iis, quorum non extrema & incurabilis nequitia. Iis tempus vitia mutandi largitur: quod si persistant in vitiis, ipsos quoque punit; non enim periculum est ullum, ne ipsius manibus elabantur. Considera vero quam multorum hominum mores & vita fuerint mutata. Nihil enim præstantes naturæ exiguum efferunt, & ob acumen vehementia earum atque efficacia otiosa esse non potest. Sed quasi æstu fluctibusque jaçantur, donec mores stabiles atque compositos sibi parent. Sicut ergo rudis aliquis agriculturæ nullo modo probaret locum, quem videret densa obsitum silva, agrestibus stirpibus, & multis feris, rivis, lutoque repletum: perito autem & judicandi gnaro, hæc ipsa virtutem molliciemque agri demonstrarent: sic multa inepta & prava magnæ naturæ primo efferunt; quorum nos asperitatem & aculeos initio non ferentes, putamus statim excindi opprimique debere: qui vero melior est ratiocinator harum rerum, is ætatem tempusque præstolatur, quod rationi & virtuti auxilium fert, quo etiam tempore indoles suam profert fructum; quod utique non fieret, si omne peccatum pœna sequeretur: nimirum etiam Deus quibusdam malis tanquam carnificibus usus est ad sumendas de aliis malis pœnas: quod verum esse de plerisque Tyrannis arbitror. Quemadmodum enim fel Hiænæ, & Phocæ, aliorumque fœdorum animalium coagula aliquid habent ad morbos sanandos utile: sic nonnullis morsu & pœna indigentibus Deus injiciens Tyranni alicujus sævitiâ implacabilem,

cabilem, aut magistratus molestam asperitatem, non ante id quod excruciat ac turbabat sustulit, quam vitiosos morbo liberasset ac purgasset ubi supplicii ordo ad ipsos pervenerit. Haec tenus peremptorie Plutarchus.

Demum alii queruntur de hujus vitae brevitate, quos optime redarguit Seneca. Non est, (a) inquit, quod in exiguum aevi gignimur, quod haec tam velociter, tam rapide dati nobis temporis spatia decurrant — Animalibus tantum naturam indulgisse, ut quina aut dena saecula edurent, homini in tam multa ac magna genito, tanto citiorem terminum stare. Non exiguum temporis habemus, sed multum perdimus. Satis longa vita, & in maximarum rerum consummationem large data est, si tota bene collocatur. Sed ubi per luxum ac negligentiam defluit, ubi nullae rei bonae impenditur; ultima demum necessitate cogente, quam ire non intelleximus, transisse sentimus. Ita est: non accepimus brevem vitam, sed fecimus: nec inopes ejus, sed prodigi sumus. Sicut amplae & regiae opes, ubi ad malum dominum pervenerunt, momento dissipantur: at quamvis modicae, si bono custodi traditae sunt, usu crescunt: ita aetas nostra, bene disponenti multum patet. Quid de rerum natura querimus? Illa se bene gessit. Vita, si scias uti, longa est — Repete memoriam tecum, quando certus consilii fueris, quantus quisque dies ut destinaveras recesserit; qui tibi usus tui fuerit; quando in statu suo vultus, quando animus intrepidus; quid tibi in tam longo aevo facti operis sit; quam multi vitam tuam diripuerint, te non sentiente quid perderes; quantum vanus dolor, stulta laetitia, avida cupiditas, blanda conversatio abstulerit, quam exiguum tibi de tuo relictum sit: intelliges, te immaturum mori. Quid ergo est

(a) *Lib. de brevitate vitae.*

est in caussa? Tanquam semper victuri vivitis: nunquam frugalitas vestra succurrit. Non observatis quantum temporis transierit. Velut ex pleno & abundanti perditis, cum interim fortasse ille ipse, alicui vel homini vel rei donatus, ultimus dies sit. Omnia tanquam mortales timetis: omnia tanquam immortales concupiscitis. Audies plerisque dicentes: a quinquagesimo in otium secedam: sexagesimus annus ab officiis me dimittet. Et quem tandem longioris vitæ prædem accipis? Quis ista, sicuti disponis, ire patietur? Non pudet te reliquias vitæ tibi reservare, & id solum tempus menti destinare, quod in nullam rem conferri possit? Quam serum est, tunc vivere incipere, cum desinendum est: & inde velle vitam inchoare, quo pauci perduxerunt? Vestra mehercule vita, licet supra mille annos exeat, in arctissimo contrahetur. Videbis quemadmodum illos respirare non sinant vel mala sua, vel bona — magni, mihi crede, & supra humanos errores eminentis viri est, nihil ex suo tempore delibari finire: & ideo vita ejus longissima est, cui quantumcumque patuit, totum ipsi vacavit. Maxima porro vitæ jactura dilatio est. Maximum vivendi est, expectatio quæ pendet ex castino. Perdis hodiernum: quod in manu fortunæ positum est, disponis: quod in tua dimittis. Quantulacumque itaque vita abunde sufficit. Hactenus Seneca.

Alii, hoc est Sceptici nostri ævi, nihil de re tanta adstruentes, improvidorum mentes dubitationibus implent; impii autem sunt non tantummodo ii, qui hanc veritatem negant, verum etiam ii qui dubitant. Incredible autem videtur, cum eos, qui obfirmato in impietatem animo impia dogmata promunt, tum eos, qui de hisce veritatibus dubitant, ita ab animo posse excindere communem

de

de Divina Providentia notionem, quam ultro rationi ex Theologia populi Dei, & Ethnici perfecte consonam exhibuimus, ut conscientia laniatus, & ictus non sentiant, qui Divinae Providentiae munere cunctis mortalibus inditi sunt.

Profecto Deus hominum conditor, fuit quoque opifex solertissimae conscientiae, quam unusquisque experiundo fateri cogitur. Has assiduas domesticaeque conscientiae furias impii ceteris magis sentient, eorumque animos exagitando, intelligibili naturae voce, injustam eorum defectionem condemnabunt. Igitur hoc ipso apparet intus in homine Divinae Providentiae testimonium; & in furialibus conscientiae spectis opprobrii & supplicii sempiterni indicium. Ejuscemodi autem futurae vitae terrores non fuerunt prudentum hominum figmenta, ut capite sequenti tradituri sumus.

Ad

CAPUT VII.

Ad examen revocantur ac refelluntur impiorum commenta, quibus religionem reipublicæ caussa a sapientibus invectam fuisse pertinaciter contendunt.

AD evertenda firmissima fundamenta, quibus religio nititur, viderunt impii, nihil aptius fore, quam ostendere, eam non de Cælis, Deo auctore profectam, sed hominum prudentum commentis ideo invectam, ut populi in officio continerentur; ut seu præmiorum spe in vita futura proposita, seu pœnarum metu incusso, societatis jura ejuscemodi spe aut timore inviolata servarent. Hinc nullum non movent lapidem, totisque viribus incumbunt, in religionis origine perquirenda, ut subinde deducere possint, non aliunde ejus initia petenda esse, quam ab humana institutione. Et sane plurima superstitionum genera, quæ apud Gentes vigeant, ortumque habuerant ab humana institutione, in caussa fuerunt, ut quidam in falsam hanc impiorum opinionem adducerentur; putantes non Divinitus constitutam religionem, sed in tempore, atque prudentum hominum opera natam fuisse, ut publicis utilitatibus inserviret. Polybius inter cetera sic (a) ait: „Hoc restat, ut terroribus nec manifestis, & „ejusmodi terribilibus figmentis vulgus cohibeatur. Idcirco videtur mihi veteres, nec temere, nec sine gravi „caussa istas de Divis opiniones, & de pœnis apud Inferos in vulgus induxisse. Hujus item opinionis mentio „apud Ciceronem reperitur. Quid? ii (b) inquit, qui dixe-

(a) *Histor. lib. 6.*(b) *Lib. 1. de N. D.*

dixerunt totam de Diis immortalibus opinionem fictam esse ab hominibus sapientibus reipublicæ causa, ut quos ratio non posset, eos ad officium religio duceret, nonne omnem religionem funditus sustulerunt? Quid Prodicus Chius? Qui ea, quæ prodesse hominum vitæ, Deorum in numero habita esse dixit, quam tandem religionem reliquit? Quid, qui aut fortes, aut claros, aut potentes Viros tradunt, post mortem ad Deos pervenisse, eosque esse ipsos, quos nos colere, precari, venerarique soleamus? nonne expertes sunt religionum omnium? Quæ ratio maxime tractata ab Euhemero est, quem noster & interpretatus & secutus est, præter ceteros, Ennius. Ab Euhemero autem & mortes, & sepulturæ demonstrantur Deorum: hætenus Cicero. Apud Arnobium in quinto sic legitur: „ Neque enim credendum est sine suis originibus hæc esse „ frustra, atque inania fieri, nec habere conjunctas primis „ institutionibus causas. Originem vero causasque cultus, de quo Euhemerus loquutus est, Minucius Felix in Octavio refert. „ Dum reges, inquit, suos colunt religio- „ se, dum defunctos eos desiderant in imaginibus videre, „ dum gestiunt eorum memorias in Statuis detinere, sa- „ cra facta sunt, quæ fuerant assumta solatia: judicatum „ etiam facere hoc ad virtutem in viventibus magis exci- „ tandam. Plures quoque fabellas, Halicarnasseo libro secundo referente, atque superstitiones ab antiquis politica ratione inventas fuisse adversarii dicunt: alias quidem ad humanarum calamitatum solamen: alias denique pro aliis utilitatibus, quarum cupiditate mortalium pectora incenduntur: alias ad abigendos timores, sedandasque animorum perturbationes.

Quum autem oppositum adversariorum momentum sit de re, quæ factum postulat, in medium proferunt ea

D d d

sacra,

sacra, quæ ab hominibus instituta videntur, ut subinde eliciant, omnem religionem ab hominum versutia originem duxisse. Neque defuerunt impii homines, qui Mo- sem ipsum imposturæ per turpissimam calumniam redar- guentes, in sancienda ob rationes politicas religione, au- ctoritatem Numinis magica factione obtentui sumsisse, impudentissime contenderunt. Præterea ad probandum re- ligionem fuisse prudentum opus, adducuntur ea, quæ a versutis hominibus instituta cernuntur; inter cetera, quæ a Numa Romanorum Rege facta leguntur: „ Hic enim, „ inquit (a) Livius, clauso Jani Templo, quum omnium „ circa finitimorum societate ac fœderibus junxisset ani- „ mos, positis externorum periculorum curis; ne luxuria- „ rentur otio animi, quos metus hostium disciplinaque „ militaris continuerat: omnium primus rem ad multitu- „ dinem imperitam, & illis sæculis rudem, efficacissi- „ mam, Deorum metum injiciendum ratus est: qui quum „ descendere ad animos sine aliquo commento miraculi non „ posset, simulat sibi cum Dea Egeria congressus noctur- „ nos esse: ejus se monitu, quæ acceptissima Diis essent, „ sacra instituere. Profecto hac simulandi arte plures Ur- „ bium primores, populorumque rectores, quos singularis doctrinæ, aut probitatis fama commendabat, ad cohiben- „ dos furentis plebis impetus interdum uti consueverunt; tunc quidem sequebatur populus sapientum arbitrium, cum „ Deorum voluntatem se sequi existimaret. Ex his autem, „ similibusque monumentis colligunt impiæ opinionis Patro- „ ni, religionem omnem ab humana institutione esse pro- „ fectam.

Hac porro de re, ne veritatem cum mendacio mi- sceamus, videndum primum est de Mose, Divino Vi- ro,

(a) *Lib. I. Decad. I.*

ro, hoc est a Deo misso, qui palam & aperte in conspectu Israelitici populi mirabilia prodigia fecit, quibus se divinitus missum comprobavit; propterea fraudi & imposturæ locus esse non potuit, quum ipsi Israelitæ vocem Dei in monte cum Mose loquentis audiverint. Neque est, quod quæ Moses hac de re, & de præteritis sæculis in suis Annalibus scripsit, in dubium voces, cum Israelitæ mendacii ipsum procul dubio redarguissent, nisi aut ipsi vidissent, ea revera gesta esse, quæ narravit, aut a majoribus suis ea accepissent quæ de mundi creatione, de primo homine, de Patriarcharum religione, ac reliquis omnibus, quæ in suis Annalibus Moses ipse narrat. Tantum vero abest, ut in aliqua parte adversati sint, ut potius summa præcorum Hebræorum & incredibilis in observandis Mosaicis institutis constantia quam in Judæis recentioribus quoque videmus, non aliunde derivata sit, quam quod continuata successione a majoribus suis accepissent, vera esse ea omnia, quæ Moses scriptis mandavit, & ab ipso gesta fuerunt. Profecto etsi Moses leges varias, tum ad religionem cultumque Numinis, tum ad civilem statum spectantes, Israelitis tradiderit, ipsam tamen religionem non instituit, quippe qua Israelitæ jam pridem imbuti erant, a primis suis Patriarchis accepta, & continuata successione custodita, quam Moses jussu Numinis variis institutis, ritibus, cærimoniis, legibusque, pro illius temporis ratione restauravit. Hoc loco referre sufficiat clarissimorum Ethnicorum testimonium; unde liquido apparet, Mosem haud instituisse religionem, sed novos colendi Deum ritus: „Moses, inquit (a) Tacitus, quo „sibi in posterum Gentem firmaret, novos ritus contrarios „que ceteris mortalibus indidit. Strabo autem sic (b) ait:

.D d d 2

„ Pro-

(a) *Annal.* 21. lib. 5. (b) *Lib.* 6.

„Profanos Ægyptiorum mores exosum Mosem, collecta
 „ingenti piorum hominum multitudine concessisse in Ju-
 „dæam, illicque fixis sedibus, & sanctis Dei colendi ri-
 „tibus institutis, abjectoque potissimum & ejurato Idolo-
 „rum cultu, non tam vi & armis, quam pietate impe-
 „rium confirmasse. Plinius quoque fatetur (a), „religio-
 „nem esse Mose longe antiquiorem. Ex hæcenus dictis
 turpissima videtur calumnia impiorum adversus Mosem il-
 lata, quæ evidentius quoque ostendetur.

Religio sane in se spectata, commoda plurima rei-
 publicæ, civilique societati adfert; præcipuus autem finis
 ejus ad æternam salutem refertur, quod negabit nemo, nisi
 religionis plane expers sit. Non diffiteor tamen existisse
 homines, qui commodis suis eam accomodaverint; sed
 hi, ut hoc ipso demonstrarunt, se indignos esse religiofo-
 rum Virorum nomine; ita nihil fraudibus egerunt, quod
 religioni, ejusque veritati aut præstantiæ damni esse queat:
 multo vero minus eam dominandi causa aut inventam,
 aut inductam fuisse, inde colligi poterit. Illud quoque
 fatendum est, cultus supersticiosos ab humana institutione
 manasse; id autem veræ religioni nullo modo officere, ut
 proinde adversarii statuere possint, omnem religionem a
 prudentibus reipublicæ causa fuisse invectam. Superstitio
 enim, ut luculenter probavimus, nihil aliud est, quam ve-
 ræ religionis corruptio, quæ fit quibusdam additamentis,
 vanisque hominum commentis; hinc sponte fluit consecu-
 tio, veram religionem existisse antequam aliquid super-
 stitiosum fuerit superadditum: mendacio quippe antecedit
 veritas, cujus illud est corruptio; neque corrumpitur, nisi
 id, quod sanum fuit; quæ quidem præcedens integritas
 corruptionis voce percipitur. Religio igitur apud Gentes
 erat

(a) *Lib. 30. cap. 1.*

erat immaculata , antequam fœdaretur superstitiosis hominum additamentis , quæ porro additamenta , ut in opere demonstravimus , gradatim facta fuere ; nec eodem tempore , neque eodem modo apud Gentes corrupta fuit religio , ut sanis quoque corporibus , variis adfectionibus , morborumque diversis causis agitatis , evenire solet . Illud autem omnibus idololâtris commune fuit , ut superstitiones superstitionibus adderentur ac taliter inter se , & cum antiqua religione varia superstitionis additamenta neckerentur , ut rudibus populis antiquæ veræque religionis duratio appareret ; immo putabant , in iisdem additamentis præstantiorem , efficacioraque reddi religionis usum . Quum autem superstitiosæ institutiones præscriptione gauderent , quibusdam eruditæ Viris (ut loco supra citato inquit Cicero) visum est idem esse , partem aliquam antiquarum institutionum tollere , ac omnem religionem eradicare : alii autem , teste (a) Plutarcho , superstitiosa additamenta abominio habentes , ut hæc velut paludem evitarent , in impietatis præceptum inciderunt . Profecto in simulandis congressionibus ac colloquiis cum Diis immortalibus , a Christianis Angelis Sanctis nuncupatis , vulgus utique a veris hominibus decipi potuit , quum interdum vere colloquia inter Angelos hominesque habitata sint ; & de hoc commercio jam Gentium persuasionem exhibuimus , propterea nemo non videt , quam injustum sit , ex simulatis cum Diis colloquiis consecutionem elicere , omnem religionem ab humana institutione callidorum hominum pendere , ortumque habuisse ; religionis enim notio jam pridem alte insiderat omnium animis , firma prius constantique persuasionem imbutis , summum æternumque Numen voluntatem suam cœlestium Spirituum

(a) *In Comment. de Superst.*

tuum ministerio hominibus declarare, quod utique nisi ante creditum fuisset, frustra cum Diis commercia simulata apparent. Nam in hisce simulatis colloquiis decipiendi mens elucet; quæ quidem spes ex ipsa populorum anticipata persuasione elicitur; hinc callidis versutisque hominibus haud difficile fuit, commodi sui, aut publicæ utilitatis causa, pietatisque pretextu religione abuti; hoc autem ipso ostenditur, religionem veram fuisse apud antiquissimas Gentes, quæ gradatim corrupta fuit, ut capite secundo, & tertio hujus libri luculenter exhibuimus. Porro de Romanis loquendo, Romulus ipse, condita Urbe, designavit Templo Jovis fines. Verum antequam Roma condita esset de Amulio (a) proditum est, quod pulso Numitore fratre, Albanorum Rege, Rheam ejus filiam ad speciem honoris, ac pietatis causa Amulius Vestalem legit, perpetuæque virginitati addixit, ut ejus Sacerdotii munere fungeretur, ne regno, quo potitus fuerat, alienæ prolis nativitate privaretur. Antiquissimam quoque omnium nationum religionem, moremque colendi Deum tradidimus; hinc perspicuum est, religionem longe multumque ante præcessisse, quam ea subdoli astutique abuterentur; & quidem tam ante præcessit, ut a mundi incubulis ejus origo petatur.

Contententibus autem recentiorem ejus esse ortum, eo quia Spiritibus bonis malive, Heroibusque defunctis in tempore divini honores ab hominibus fuerint constituti, ultro assentimur. Ex hoc tamen haud erui potest, veram religionem inter humanæ cogitationis inventa esse referendam. Adversariorum enim munus est ostendere, omnem religionem ab hominibus sapientibus fictam fuisse: cujus omnino contrarium in contextu hujus operis demon-

(a) *Livius lib. 1. Decad. 1.*

monstratum est, scilicet summi Numinis cultum omni ævo fuisse populo Dei & Ethnico communem, ejusque originem non inveniri, nisi in prima mundi ætate; omnesque nationes in hoc quoque convenire; primos homines a Deo ipso edoctos fuisse, rationemque tradidisse colendi sui. Quum itaque regula hujus operis initio a nobis proposita sit, quod quidquid populo Dei & Ethnico commune videtur, & cujus origo non invenitur, nisi cum mundi incunabulis, id tamquam primum, & verum admittatur; propterea religio, sive summi Numinis cultus, qui communis visus est cunctis nationibus, ejusque origo non invenitur nisi cum ipsius mundi primordiis, tamquam primus, verus, & a Deo ipso præscriptus est admittendus. Utut autem superstitiosus, aut idololatricus cultus apud Gentes latissime patuit, non tamen apud omnes iisdem ritibus, neque eodem tempore, neque eadem ratione ab hominibus excogitatus auctusque; hinc humanæ institutionis apparet; propterea eundem cultum semper vera religio ejuravit & horruit: ex quibus sponte sequitur, servandum esse communem summi Dei cultum; superstitiosum, sive idololatricum eliminandum, temporis, & humanæ cogitationis fetum.

Illud etiam animadvertendum est, non omnino verum esse, Deorum cultum a politica institutione ortum duxisse; sed tantummodo ab ea propagatum auctumque fuisse. Profecto vetustissimus malorum Spirituum cultus a sacerdotibus, & Philosophis derivatus est, opinantibus illos posse sacrificiis, supplicationibusque placari, & innoxios reddi. Cœlicolis autem, propter eorum excellam naturam, magnaue beneficia ab ipsis humano generi præstita, divini honores constituti fuerunt, ut eos sibi Patronos, defensoresque conciliarent. Insuper quum omnes nationes

tiones firmam semper persuasionem habuerint, de animorum humanorum immortalitate, de extremo judicio, de præmiis pœnisve in vita futura summumque Numen esse munificentissimum remuneratorem erga eos, quos pietas, & justitia cœlesti beatitudine dignos reddidit, factum est, ad excitandam quoque in mortalibus virtutem, ut divini honores identidem iis præstarentur, quos putabant, propter eorum heroicas virtutes post mortem Cælo locatos, & Cœlicolis consociatos, qui pro hominibus orarent, ac mortalium curam gererent; ut in contextu hujus operis uberrime demonstravimus. Ad evincendum igitur hujuscemodi cultus politicæ institutionis fuisse, illud in primis ab hostibus religionis ostendendum erat, persuasionem, quam ab initio Gentes habuere de Deo legum latore, ac vindice, de bonorum, malorumque Spirituum existentia, de humanorum animorum immortalitate, de judicio, præmiis pœnisve in altera vita paratis, ab humana calliditate fuisse profectam; manifestum quippe est, religionem, ac hosce cultus ab hac prævia persuasionem pendere, quam absolute præcedere necesse est: quod tamen ab adversariis neutiquam factum est.

Quamquam autem his, quæ objecta sunt, abunde, ut opinor, responsum sit, propositisque difficultatibus satisfactum; adhuc tamen in iisdem diluendis amplius insistendum esse arbitror, ut magis magisque veritas elucescat, omni adversariorum fraude reserata, atque ambiguitate sublata. Ad quod præstandum repetenda sunt, quæ exhibuimus de Divino cultu, qui in interiorem & exteriorem dividitur; cultus enim exterior signum est interioris, qui in animo residet; ex utroque autem constat, quum exterior ab interiore procedat. Cultus interior oritur ex supra exposita persuasionem, quam in totius operis contextu probare

bare studuimus, quæque ex iis ipsis aduersariorum objectis evidentius confirmatur. Nam hoc ipso, ut ajunt, religionem a sapientibus reipublicæ causa fuisse inuictam, fatentur Gentium persuasionem de celsissimis principiis ac summis capitibus interiorem religionem constituentibus; proinde sponte fluit consecutio, plane commentitium esse, religionem ab humana institutione initia sumsisse, ea potissimum ratione, quod ea, quæ omnino supra sensus sunt, & ex quibus interior religio, ac cultus ratio omnis oritur, ad animos multitudinis nulla humana fraude descendere potuerint, ita ut ab omnibus nationibus tam firmiter crederentur. Hoc quidem certum est, quod si religio ab humana institutione originem duxisset, humanum genus in atheismi tenebris tandiu vixisset, quandiu in lucem religio prodiisset. Hoc posito, ab hostibus religionis lubet quærere, quonam modo, quave arte cunctis nationibus persuasum sit, summum aliquod sempiternumque Numen existere, cujus potentia uniuersum hoc spectabile creatum sit; cujus sapientia, providentia, nutuque suo cuncta regantur; cujus iustitia bonis præmia, supplicia malis hominibus, præsertim in vita futura, paraverit? Numquid humana ratio tam alta, tam abstrusa, recondita, & a sensibus quam longissime remota cunctis Gentibus suadere potuit? Numquid ad hæc omnia firmiter credenda coegit Principum potestas? Numquid sapientum versutia imperitos & rudes populos in hanc sententiam pertrahere valuit? Hæc autem omnia, ut inania sunt, ita facile refelluntur.

Profecto quod ad humanam rationem spectat, si tanti momenti esset humanæ mentis acies, ut per se altissima illa principia, summaque religionis capita percipere potuisset, & hoc pacto religio apud omnes Gentes propagata fuisset,

fuiſſet , ac ſervaretur , immerito impii veram religionem inficiarentur , ſi has veritates , omnino rationi conſonas , mens ipſa humana detegiffet , & nationibus cunctis tam ſolide inſtillaviſſet. Oppoſitum autem irrefragabilis experientia oſtendit , quum ii qui ſoli ſuo ingenio ſervire voluerunt , quique noſtro quoque ævo abdicata primigenia traditione , omnium Gentium conſenſione ſacrata , ſolaque humana ratione nixi ſe dant contemplationi , de rerum initiis , naturæque Divinæ attributis deliria maxima amplexati ſunt ; tantumque abeſt ut hoc pacto humanæ mentis acies religionis aperuerit arcana , quum ex adverſo impia & falſa dogmata prodierint ; & huiusce rei teſtes ſunt adverſariorum dogmata , quæ a Philoſophorum animis eradicare inſtituimus , quæque e diametro religioni adverſantur. Profecto ſola humana ratione ſciri non poſſunt ineffabilis Naturæ Divinæ attributa , neque datum eſt ſcire , quid omnino ſit Deus ; utpote quia Natura Divina humanæ mentis limites infinite excedat ; inſuper noſtris luminibus hæc craſſa caro officit , ut non ſolum ſimpliciſſima & perfectiſſima Dei Natura ut in ſe vere eſt nequeat animi oculis intueri , verum etiam officit , ne aliorum Spirituum naturam , eaque omnia , quæ ad capita ſumma referuntur , perfecte inveſtigare valeamus ; propterea non illorum tantum , qui ob ſtultitiam deorſum vergunt , ſed admodum etiam ſublimium ſummoque ſtudio in harum rerum indagatone verſantium errores , & diſſidia libro primo exhibuimus. Demus autem , ut nonnulli Philoſophorum arbitrantur , Viros ingenio præſtantiſſimos , & in pulvere litterario vitam ducentes , poſſe celliſſima principia , & capita ſumma recto rationis uſu aperte percipere : qui fieri poſſet , ut arcana ſcientia recte philoſophantium , qui pauciſſimi videntur , ſi cum immenſa reliquorum hominum

num

num multitudine comparentur, in rudes populos descendere posset, ab omnibus amplecteretur, alte radices ageret, animos alliceret, ibique tali vi insideret, ut nulla impiorum ratio, nulla hominum violentia, nullus mortis terror vincere aut infirmare deinceps posset? Tanta porro & talis apud omnes Gentes vis est religionis; unde aperitissime patet, tantum ac tam mirabile opus humanam rationem non potuisse perficere; quum immo ex adverso plurimi eorum, qui sola humana ratione duce se dederunt altissimarum rerum contemplationi, in tot absona & devia abierunt, ut merito Vellejus apud Tullium (a), „ eorum sententias vocaverit, miracula & portenta Philosophorum non differentium, sed somniantum: utque libro primo luculenter tradidimus.

Multo minus ad id idonea reputanda est Principum, sive Magistratum auctoritas. Horum quidem potestas, quantumvis excellat, subditorum certe voluntates poenarum terrore cogere potest, antiquatas autem communesque notiones ab animis eradicare haud potest; humana quippe vis voluntatem flectit ad aliqua agenda aut omitenda; at intellectum redigere in servitutem nequaquam munus est humanae auctoritatis, quemadmodum omnium temporum experientia docet, ut optime animadvertit Petrus Garzonus parte secunda libro decimo. Per lucidum hujusce veritatis exemplum perhibent impii nostri ævi, qui subdole poenarum metu exteriorem patrium cultum exercent; utque de priscis testatur Tullius, qui sic (b) inquit: „ Reliqui enim Epicuri calliditatem imitantes, „ qui non magnopere de Diis immortalibus pugnabat, „ tantummodo negare eos non audebat, ne quid invidiæ „ aut criminis subiret.

E e e 2

Sequi

(a) *Lib. 1.*(b) *Lib. 3. de N. D.*

Sequitur ut disquiramus , an a versuta decipiendi arte ortum habuerit religio . Quoniam , inquiunt adversarii , falsæ religiones ab humana institutione prodierunt , dicendum quoque est , omnem religionem fictam esse ab hominibus sapientibus reipublicæ causâ . Veruntamen quis non videt , inutiliter ista afferri ad subvertendum veræ religionis systema ? Superstitiosa quidem additamenta , ac vana commenta , quæ pietatis speciem præferunt , patula aure audit & sequitur vulgus ; tum maxime quum putat augeri cultum , quem a majoribus accepit . Superstitionem itaque rudes populi facile amplectuntur , quoniam veræ religioni proxima est , eamque imitatur ; neque aufert quod primum in mente & moribus anticipatum erat , sed solum commentitia addit ; quantum autem facile superstitiâ obrepat , atque in homines se insinuet enucleate exposuimus capite tertio hujus libri , quum omnium corruptionum exordia parva & obscura sint ; hinc modicum superstitionis fermentum paulatim , & gradibus quibusdam totam religionis massam fœdare potuit : transitus vero de impietate ad pietatem sub aliqua proximitatis specie fieri nequit , quum delenda sint ea omnia , quæ ante in animis insederant , novaque substituenda prioribus notionibus omnino adversantia ; propterea nulla calliditas sive fraus excogitari potest , quæ omnes nationes ab atheismo avocare potuisset , & in eundem religionis pietatisque consensum traderet .

Illud quoque accedit , in quo plurimum firmitatis atque roboris inesse videtur . Fingamus , disputationis gratia , in toto terrarum Orbe nunc atheos esse homines : ab iisdem quero , num aliqua fraus sive calliditas humana tantum virium habere posset , ut omnes nationes celsissima principia , & capita summa firmiter amplecterentur ; & obtrine-

obtinere, ut abjectis notionibus, quas comprehensas habent animo, relictisque majorum traditionibus, moribusque quibus assueverunt, rebus nobis & a sensibus longissime remotis aures præbeant? Quod an fieri possit, si ipsi judicent, quorum mentes impietatis præjudiciis occupatæ sunt; quique nec Philosophorum rationibus, neque cælestibus doctrinis, prodigiisque ab impietate revocantur; negant enim cælestium Spirituum existentiam, itemque vaticinia, & miracula proscribunt: unam tantum esse in rerum natura substantiam dicunt, & hanc substantiam esse materiam; res vero in quibus varie est & multiplex naturæ facies, nihil aliud esse, quam modos adtributorum naturæ naturantis, quæ multimodis tantum adfecta & modificata perpetuo sese fundit ac pandit, diversasque in figuras se porrigit; & quæ varia apparent esse ludificamenta oculorum autumant; virtutemque Dei creandi ex nihilo, ejusque Providentiam negant; propterea excusso omnis religionis principio, quis non videt, neque simulatis cum cælestibus Spiritibus colloquiis, quorum existentiam non credunt; neque magicis factionibus, quæ omnia putant esse solius imaginationis fetum, & ludificamenta oculorum. Igitur nulla humana ars sive fraus idonea videtur ad revocandum ab impietate humanum genus, facta suppositione quod in atheismi tenebris versaretur. Præterea omnibus notæ sunt inter sese perpetuæ nationum discordiæ & inimiciæ; neque apud omnes eadem est regiminis forma, ita ut si quis animo repetat Gentium monumenta, eaque studiose scrutetur, fateri cogetur, tantam in singulis hominibus sententiarum dissimilitudinem, & tam varios animorum esse motus, ut in hac vita versari sine aliqua vel occulta, vel aperta, & interdum acerba dissensione vix possint ii, qui optimam sibi proposuerunt vitam. Hinc ad
varia

varia & sæpe monstrosa & nefaria hominum sensa respiciens Socrates, (a) inquit : „ Qui possim? Quum homines „ universi convenire non possint , nec eodem sermone „ utantur .

Profecto si dicta universalis conversio ab impietate ad religionem qualibet humana arte fieri non posset hoc ævo , in quo cum omnibus nationibus viget consuetudo ; multo minus antiquitus perfici , immo nec attentari potuisset . Nam ante inventum magneticæ acus usum , plurimæ nationes , immenso maris spatio sejunctæ , veteribus inter sese omnino ignotæ erant , ut capite septimo libri secundi enucleate tradidimus ; sed alii quoque populi , qui in hoc quem incolimus Orbe , continebantur , adeo inter sese incogniti erant , ut nulla inter ipsos esset consuetudo ; frugalitas enim illorum temporum fecit , ut alienas opes non adamarent , idcirco negotiationibus cum finitimis populis non gauderent , nec ullus ad Gentes diversæ linguæ commearet . Hoc loco referre sufficiat , quod scribit Tacitus libello de populis Germaniæ : „ Nuper , inquit , tamen cognitis quibusdam Gentibus , ac Regibus , quos bellum „ aperuit . Additque Plinius , tempore T. Vespasiani ; cui suam inscripsit Historiam , de Germania his (b) verbis : „ Nec tota percognita est . Demum his aliisque populis detectis apud omnes eadem celsissima principia , & capita summa , ex quibus sponte fluit religio , reperta sunt , ut in contextu hujus operis uberrime demonstravimus , hoc est de uno summo Deo , Universi conditore , ac moderatore , de humanorum animorum immortalitate , de judicio , præmiis pœnisve in vita futura , de Spiritibus bonis malisque , de primo homine , de terrestri Paradiso , de illius post lapsum infelicitate , de cultu Dei , de portentosa totius

(a) *Lib. 4. apud Xenophontem.*(b) *Lib. 4. cap. 14.*

tius Orbis inundatione , de matrimonio , de Divinis naturæque legibus , deque aliis , in Mosaicis Annalibus descriptis , quæ a Deo repetenda sunt , tradente illa homini primo , a quo deinceps per singulas ætates , ad nostram usque , profusque naturali traditione manarunt . Quantumvis enim supra primigeniam traditionem plures errores a Gentibus accumulati sint , basis tamen religionis nullo defuit sæculo ; hujusque sanctissimæ traditionis ope teterrima impiorum monstra jugulantur .

Ex hæcenus dictis liquido apparet , religionis fundamenta non potuisse sive humana mente , sive calliditate prudentum architectari ; & multo minus in omnium Gentium animis solide firmari . Præterea admirabilis illa humani generis conversio , quæ ponitur ab adversariis ab atheismo ad religionem , quum sit de re quæ factum postulat , haud dubia tam stupendæ mutationis vestigia reliquisset in Gentium Historiis , aut saltem traditionibus . Attamen ubi sunt hæc monumenta , non inquam aperta , sed tantummodo adumbrata ; non omnium dico Gentium , sed alicujus nationis , ex quibus adversarii evincere possint , humanum genus , aut Gentem aliquam ab atheismo ad pietatem fuisse conversam ? Quum autem nulla hujusce rei monumenta ab impiis in medium proferantur , aut essent sive in Historiis , sive in cujuslibet nationis traditionibus , consequens est irrefragabili inductione , plane commentitia esse impiorum effata , & frustra laborare , ventosque verberare , dum talia jaçant . Procul dubio adversarii monumenta desiderata in medium protulissent , si invenire potuissent , ex quibus eorum assertio , quæ est ex historicarum numero , comprobaretur ; propterea impiorum dicta ad fabulas jure ac merito demandanda sunt . Mirum quippe non videbitur si adversarii ostendere nequeunt tempus ,

pus, in quo ortum habuerit religio, quum temporis non sit filia, neque humanæ cogitationis inventio, sed a Deo ipso constituta, & homini primo tradita, continuataque successione parentum ad filios apud omnes nationes propagata videtur, ut in contextu totius operis probare studuimus. Inter antiquos Plinius, impietate pollutus, studiose religionis originem conatus est investigare, & usque ad antiquissimum Zoroastrem, quem Mose longe antiquiorem fatetur, pervenit. Originem magicæ artis disquirat quam (a) fraudulentissimam artium appellat, sine dubio, inquit, illic ortam in Perside a Zoroastre, quæ addidit vires religionis. Sua autem spe frustratus inveniendi religionis originem, sic concludit: „ Quid ipse ego hanc memorem artem, Oceanum quoque transgressam: & ad inane naturæ provectam in Britanniam; quæ hodie eam attonite celebrat tantis cærimoniis, ut dedisse Persis videri possit. Adeo in toto mundo consensere, quamquam discordi, & sibi ignoto. Profecto Plinius frustra laboravit, ut religionis originem invenire posset: neque quilibet alius diligentissimus antiquitatis scrutator id præstare potuit; hinc ii ipsi testes facti sunt propositæ veritatis, quod scilicet omnes Gentes inter sese quoque discordes, & ignotæ una eademque mente de religione consenserint, cujus origo non invenitur, nisi cum ipsius mundi incunabulis. Immo tantum abest, ut apud Gentes cum veteres tum recentiores vestigia aliqua inveniri queant, ex quibus erui possit, religionem ab arte sive fraude humana fuisse invectam, quum ex adverso apud omnes populos continuata parentum ad filios traditione vigeat firmissima persuasio, Deum ipsum, ac cælestium Spirituum ministerio primos humani generis Patriarchas docuisse, & tra-

(a) *Lib. 30. cap. 1.*

tradidisse leges, & rationem colendi sui, ex quibus omnibus hominum officia constituta cernuntur; hinc cunctæ nationes fatentur, a Deo jus Divinum & Naturale originem duxisse, ut capite primo & tertio libri secundi enucleate demonstravimus: neque aliter nisi Deo auctore, omnis veritatis fonte, arcana hæc & celsissima documenta ad cunctorum populorum animos potuissent descendere, & tam solide in mentibus firmari, ita ut persuasio isthæc superet omnem scientiam. Illud autem quod inquit Plinius de magia „ quam fraudulentissimam artium appellat, in Perside ortam a Zoroastre, quæ addidit vires religionis, ex parte verum est, & ex parte commentitium. Magia quidem fraudulentissima artium est, & Varronis quoque testimonio, orta in Perside, additque a Persis in Italiam fuisse allatam, quam vocat hydromantiam; in aqua enim videbant imagines Deorum, vel potius ludificationes Dæmonum, ut capite quinto hujus libri exhibuimus: unde turpissime fædata fuit religio, non autem magia addidit vires religionis, ut somniat Plinius. Neque mirum videbitur, si nonnullorum oculi mentis cæcutire videntur in meridie; scriptum (a) est enim: „ Considera „ opera Dei, quod nemo possit corrigere, quem ille „ despexerit.

Atque hæc sunt, quæ ad demonstrandam necessitatem, veritatem, & durationem primigeniæ traditionis, & ad recidendos omnes impiorum nodos, exquisita decipiendi arte dispositos, potiora mihi visa sunt. Id autem, quam feliciter præstiterim, non audeo dicere; constanter quidem ac pro viribus certe. Profecto traditio isthæc, Divinum veluti sydus, altum perpetuo tenet, atque sæculorum omnium suffragio, quasi aquarum mole fertur, neque

F f f

que

(a) *Eccles. cap. 7.*

que adhærescit scopulis inbecillium disputationum nostrarum ; admissa enim sacra doctrina a primæva Numinis traditione profecta , quæ hominum mentes allicit & illuminat ad ea perspicienda , quæ tenebris obducta erant , desinit humanus animus fluctuare super Divinæ Naturæ attributis , rerum initiis , animorumque nostrorum vita sempiterna , & super Juris Divini & Naturalis Origine ; utpote quæ habenda est inter subsidia naturæ , ab optimo Creatore homini primo constituta ; ab hoc filiis & nepotibus commendata accurato traditionis magisterio , ut posteris , non disquisitione naturæ , sed narratione majorum illam ediscerent , perficienda semper , delenda aut mutanda nunquam . Ea ipsa est , quæ animum format , vitam disponit , actiones regit , agenda vel omittenda demonstrat , sedet ad gubernaculum , & per ancipitia fluctuantium rectum dirigit cursum : sine qua nemo , quantumvis excellat ingenio , securus ; humi enim repunt quotquot ab hac primigenia traditione recedunt ; & in absona deviateque abeunt , ut libro primo uberrime demonstravimus ; utque sapientes cordatique Viri cognovere ; unde quoque processit certissima humanarum actionum regula , atque discrimen , & supra hanc basim conflata sunt omnes societates , ita ut unusquisque scire potest , quid Deo , sibi , aliisque debeatur . At traditionis hujus indolem altius excutienti liquido patebit , in ea mire concinere partes omnes , quas hucusque ad stabilienda Juris Divini ac Naturalis principia quæsimus ; & addere mirum quantum vires humanæ rationi , ut hac duce homo aperte videat inter humana & Divina rationem connexi ; ita ut extra naturæ cancellos minime egressus , exitum reperiat intricatissimi labyrinthi illius , quem tot mortalium de jure primo dicundo sententiæ innumeris ambagibus intercluserunt . Igitur

tur jus Divinum ac Naturale supra duas firmissimas columnas, inter se nexus fulcitur, hoc est Divinam primigeniam traditionem, omnium populorum consensione sacratam, rectamque humanam rationem: Nam a Divina traditione orta est omnium Nationum persuasio; a ratione autem scientia, quæ ex utraque conflatur, scilicet Divina traditione, ac recta ratione; agnoverunt quippe contemplativi sapientes, esse certissimæ rationi subnixa, quæ traditione acceperunt.

Sed jam utriusque Hemispherii regionibus mente peragratis, omnium nationum religionibus, moribus, institutisque attente exploratis, contrahenda sunt vela disputationis. Demonstravimus enim in decursu totius operis ea omnia, quæ vera religio tradit de ineffabili Natura summi Numinis, deque mundi ortu, atque animorum humanorum immortalitate, nec non de judicio, præmiis pœnive in vita futura, ea, inquam, omnia, & quæ cum iis conjuncta sunt alia, Dei populo, atque Ethnico esse communia. Itaque cum ea juxta postulatum nostrum, quæ omnibus nationibus communia sunt, tamquam prima & vera sint admittenda, jure nobis concludere licet, summa illa rerum capita, in quibus hæctenus versati sumus, prima omnino ac vera esse habenda.

Ceterum ut ædificium molienti satis non est, saxa, ligna, ferramenta, & quæ sunt usui alia parare, sed præterea opus est artificium manibus, quæ proposito exemplari rebus in disponendis collocandisque subserviant; ita mihi in hac dissertatione concinnanda non tam laborandum fuit, ut multa & varia congererem, quam ut ea disponerem, & ex rerum copia non sine delectu collecta opus exurgeret aptum sibi undique & cohærens, in quo humani generis historiam quisque posset cognoscere, suis rationum

momentis diductam, & confirmatam. Id num consecutus sim aliorum esto iudicium; equidem quod in me fuit conatus sum. Ea autem quæ scripsi, qualiacumque sint, vehementer benevolos Lectores rogo obtestorque, ut æquibonique faciant. Itaque post longam & laboriosam peregrinationem itinere confecto, portum quietis ingressi, modum operi impono; & in rem meam Augustini verba usurpare audeo. Si aliquid vel incautius vel indoctius a me positum est, quod non solum ab aliis, qui videre id possunt, merito reprehendatur, verum etiam a me ipso, quia & ego saltem postea videre debeo, si proficio, nec mirandum est, nec dolendum, sed potius ignoscendum, atque gratulandum, non quia erratum est, sed quia improbatum. Nam nimis perverse se ipsum amat qui & alios vult errare, ut error suus lateat. Profecto si rationi perspicuæ infirmus humanæ consuetudinis sensus non audeat obistere, sed doctrinæ salubri, donec Divino adjutorio, fide pietatis impetrante, sanaretur, non multo sermone opus esset, ad convincendum quemlibet vanæ opinionis errorem, his qui recte sentiunt, & sensa verbis sufficientibus explicant. Nunc vero, quoniam ille est major & tetrior insipientium morbus animorum, quo irrationabiles motus suos, etiam post rationem plene redditam, quanta homini ab homine debetur; sive nimia cœcitate, qua nec aperta cernuntur; sive obstinatissima pervicacia, qua & ea, quæ cernuntur, non tamen feruntur, tamquam ipsam rationem veritatemque defendunt: fit necessitas copiosius dicendi plerumque res claras, velut eas non spectantibus intuendas, sed quodam modo tangendas palparibus, & conniventibus offeramus. Et tamen quis disceptandi finis erit, & loquendi modus, si respondendum esse respondentibus semper existimemus? Nam qui vel
non

non possunt intelligere quod dicitur ; vel tam duri sunt ad veritate mentis, ut etiamsi intellexerint, non obediant : respondent (ut scriptum est) & loquuntur iniquitatem , atque infatigabiliter vani sunt. Quorum dicta contraria si toties velimus refellere , quoties obnoxia fronte statuerint, non curare quid dicant ; quam sit infinitum , & ærumnosum , & infructuosum vides. Quamobrem nec te ipsum , nec alios, quibus hoc opus nostrum in Christi caritate liberaliter servit , tales scriptorum meorum velim Judices , qui responsionem semper desiderant ; cum his quæ leguntur , audierint aliquid contradici ; ne fiant similes earum muliercularum, quas commemorat Apostolus , semper discentes , & ad veritatis scientiam nunquam pervenientes. Videor enim mihi , adjuvante Domino , debitum hujus operis reddidisse. Quibus parum videtur , addant ipsi id quod deesse autumant : quibus autem nimium est , mihi ignoscant : quibus vero satis est , non mihi , sed Deo gratias mecum gratulantes agant .

F I N I S.

I N.

I N D E X

R E R U M N O T A B I L I U M

Quæ in hoc Opere continentur.

A

- A** Dam primus homo a Gentibus cognitus pag. 165. usque 170.
- De primorum Parentum felicitate, deque ærumnis post lapsum conveniunt Gentium traditiones & historiæ cum Mosais Annalibus 170. , & seq.
- Actiones humanas bonitatem vel turpitudinem intrinsecam habere ab omnibus nationibus conceditur 36.*
- Actiones justæ sunt quæ ad finem verum diriguntur 39.*
- Actiones aliquæ ab aliquibus nationibus turpes, licitæ ab aliis creditæ sunt 41.*
- Adami pœna in posteros transfusa 164. Conversa in humani generis remedium ibid.*
- Adulterii crimen apud Gentes execrabile fuit 184.*
- Ægyptii in columnis quid de Deo, de Angelis, & Dæmonibus sentirent exprimebant 252.*
- Ægyptii primi templa Diis posuere 320. Eorum Bacchanalia turpia 362.*
- Ætas mundi non curiosius inquirenda 234.*
- Africani populi homines maculant in sacrificiis 197.*
- Afrorum mor in petendis a Deo necessariis 309.*
- Agnus Dominator universæ terræ 281.*
- Aliqua sunt per se turpia aut honesta, & quæ 27.*
- Alphabeti inventio 255. Ejus usus non est ab omnibus receptus 257.*
- America Novi orbis regio ab Americo Vesputio sic dicta 244.*
- Anaxagoras mentem puram præesse universo affirmat 68.*
- Ab Angelis homines edoctos fuisse probatur 128.*
- Angelorum, & Dæmonum cultus quomodo invaluerit 350.*
- De Anima disputatio maximi momenti 46.*

Ani-

- Animæ naturam rationis auxilio philosophi conati sunt investigare* *ibid.*
- Anima quibus rationibus probetur immortalis* 47.
- De Anima variæ Ethnicorum sententiæ* *ibid.*
- Animæ materialis ab aliquibus Ethnicis Philosophis putabatur* 50. & seq.
- Animam non esse Dei portionem probat Clemens Alexandrinus* 52.
- Animas quondam fuisse spiritus cœlestes aliquorum fuit opinio* 55.
- Animam ex atomis constare Democritus vult* 73.
- Animæ immortalis disquisitio magni momenti argumentum* 192.
- Animæ humane proprietates* *ibid.*
- Animam immortalem omnes nationes fatentur* 193. & seq.
- Anima Dei imago* *ibid.*
- Animarum Defunctorum cultus origo* 320.
- Animalium figuræ idola, non hieroglyphica Ægyptiæ fuisse falso aliqui opinati sunt* 254.
- Annales a Mose scripti non exstant, sed tantum eorum exemplaria* 225.
- Anni metiendi ratio quam varia* 228.
- Annus sabbaticus apud Hebræos* 276.
- Antigonus occasio fuit opinionis Sadducæorum* 54.
- Antiquissima Gentium religio* 294.
- Astrorum cultus* 316.
- Athei num existierint alii affirmant, alii negant* 102.
- Athei sunt qui Deum negant, non qui de Deo opinione dissentiunt* 102.
- Atheos proprie tales nunquam fuisse credendum est* *ibid.*
- Atheismus quid sit stricto, ac latiori sensu* 17.
- Atomos esse rerum initium dicit Democritus* 73.
- Atomis immortalitatem tribuit Democritus, non iis quæ sunt ex atomis compacta* 74.
- Athenis Bacchanalia inventa* 361.
- Avaritia contaminandæ religionis inter causas fuit* 308.
- Aurea Ætas* 171. *erat tempus justitiæ primorum Parentum* 375.

Bac-

B

- B** *Accbanalia mores contaminarunt* 361.
Beatitudinem Dei in voluptatibus collocat Epicurus 75.
Benedictus de Spinoza impietatem renovavit 86.
Brachmanes affirmant Deum esse suarum legum auctorem 126.
Brevitatis vitæ querela 389.

C

- C** *Ajani Heretici* 178.
Caini historia apud Gentes habetur ibid.
Canticorum usus, & ex his poesis origo 249.
Carnalis cupiditas acrior quam pecuniæ 41.
Causa moræ adventus Messie a Judæis conficta 278.
Celsissima principia a Deo in homines descenderunt 121.
Christi regnum non temporale sed spirituale 282, *ejus sacerdotium æternum* 284.
Christi secundus adventus 291.
Chronologia ex variis codicibus 225.
Ciceronis sententia de Deo 77.
Circumcisio Gentibus non præcipiebatur 237.
Clara spiritualis substantiæ notio ab hominibus non habetur 49.
Codicis sacri versio jussu Ptolæmi facta 226.
Codices græcos, judeos, & hebraicos quoad substantiam consonos esse mirabile est 234.
Cognitionem rerum duplici via assequimur 106.
Concupiscentia a lege detecta 43. *in primis Parentibus fuit pœna peccati, in ceteris natura* 44. *quantum valeat ibid. peccatoribus dominatur ibid. virtutis faciem interdum assumit* 45.
Confucius, ejusque doctrina de Anima 51. *Magno in honore a Sinen-sibus habitus* 79. *religionem originariam Sinensium profitebatur* 80. *ejus Systema ibid. libri ipsius combusti* 103. *aliquas leges esse a Deo fatetur* 126.
Conjugii institutio a Deo 183.
Conscientia Providentiæ opus 384. *quæ operetur in homine malo ibid.*
Conversio ab Atheismo ad religionem humana arte fieri non potuisset 396.

Cor-

- Corporis resurrectionem Gentes non inficiantur* 205.
Cultus alius internus , alius externus 264. , & 400. *interior in quo consistat* 264.
Cultus servitutis duplex est 265.
Cultus proprius , & symbolicus ; item simplex , & mixtus 304.
Cultus Deorum sive Angelorum 318. *ejus origo* 320.
Cultus Deorum Animalium apud omnes idololatrias 329.
Cultus honoris Angelis ac beatis debetur 338.

D

- D***emocritus sprete traditione primus impietati viam aperuit* 72. *ejus placita recensentur* 73. *De Diis dubitat* *ibid.* *ejus libri ab Atheniensibus combusti* *ibid.* & 203.
Dæmonis invidia quot mala in homines intulerit 42.
Dæmones humani generis hostes , eorumque casus 123. *eorum fraudes semper in promptu* *ibid.*
Dæmonum natura ab Ethnicis explicata 138.
Dæmones generare Ethnici credebant 140.
Dæmones concubitus cum mulieribus aliquando exercuere 141.
Dæmonis quæ sint artes ad decipiendum 349. & seq.
Dæmonum natura juxta Apulejum 355.
Dæmonis prodigia 361.
Dæmones flagitia sibi imputant quæ non admiserunt 363.
Deus quis , aut qualis sit humana mente concipi non potest 66. , *ejus existentia nunquam in dubium vocata* 67.
Deum quibus nominibus Stoici designaverint *ibid.*
Deo quot munera , tot nomina possunt imponi *ibid.*
Dei naturam quomodo explicent Ethnicorum Philosophi *ibid.*
Dei summa perfectio ex perfectionibus singularum creaturarum facile arguitur *ibid.*
Deus sub nomine Mundi a Zenone statuitur 71.
Deum interritui obnoxium facit Democritus 74.
Diis humanam formam tribuit Epicurus 75.
Deum , ignem artificiosum dicunt Stoici 76. *esse animam mundi affirmat Varro* *ibid.*
Deus quid sit juxta Plinium 77.

G g g

Deum

- Deum ex nihilo creasse percipi non potest , nisi traditio opitule-
tur* 84.
- Deum ex nihilo creasse negantes traditionem spreverunt* *ibid.*
- Deum ex absoluta naturæ suæ necessitate agere ait Spinoza* 88.
- Deus per se , vel per Angelos homines docuit* 121.
- Deum pollere virtute creandi , & ratione , & traditione cognosci-
tur* 146.
- Dei natura præstantissima* 145.
- Deum esse mundi creatorem Gentes cognoverunt* 149.
- Deus cur Cæli Dominus vocetur* 153.
- Dei cultus antiquitus simplex fuit* 182.
- Deum sacrificiis non indigere Gentibus erat persuasum* 300.
- Dei vocabulum aliquibus rationalibus creaturis sine reprehensione
tribuitur* 302.
- Deorum nomine Angelos , & defunctorum Animas Ethnici intelli-
gunt* 308.
- Deorum cultus fuit cultus servitutis* 320.
- Dii qua formula invocarentur contra hostes* 355.
- Deum creaturarum curam habere convenit* 381. *cur sero pu-
niat* 385.
- Deorum idest malorum spirituum cultus a Sacerdotibus , & Phi-
losophis , non a publica potestate ortum habuit* 399.
- Defunctorum Animæ , oliæ publica , aliæ privata auctoritate in-
ter Deos locabantur* 325.
- Deucalionis diluvium ab universali diluvio differt* 214.
- Dies festus in creationis memoriam ab antiquis institutus* 152.
- Diluvii universalis persuasio apud Gentes* 213.
- Divinam naturam investigare est difficile* 77.
- Divina Majestas scientiæ nostræ limites excedit* 118.
- Divini cultus rationem , ac ritus a Deo homines didicerunt* 181.
- Divini cultus corruptio unde processerit* 305.
- Doctores Sinenses , & Japonenses aliqua congruentia naturæ tra-
didere* 39.
- Duorum principiorum sententiam quidam invenerunt* 311.

Eccle-

E

- E**cclēsia Romana ab idololatriæ calumnia vindicatur 339. ejus disciplina dogmatibus ejusdem non contradicit 340. ejus ritus qui sint ibid.
- Epicurei concupiscentiæ indulgentes 35.
- Epicurus contra Platonem animam dicit mortalem 53. Democriti assecla 74. quam opinionem de Deo tueatur ibid.
- EST De Deo quomodo explicetur 158.
- Ethicæ principia a natura Philosophi acciverunt 27.
- Ethnicorum aliqui animam dicunt immortalem, eo quod sit Divinitatis particula 51.
- Ethnici Philosophi traditione duce sublimem theologiam assecuti sunt 72.
- Ethnici qui Deum Creasse ex nihilo negant, omnipotentiam tamen fatentur 83.
- Ethnici a traditione hauserunt quæ de Dei natura locuti sunt 112.
- Ethnicos ab Hebræis summa capita didicisse quidam eruditi falso opinati sunt 235.
- Ethnicorum Philosophi nonnulla preclare de moribus scripserunt 39. eorum nemo perfectum systema morale condidit ibid. De Anima quid sentirent 50. quamplurimi solam materialem substantiam agnoscunt 51. ipsorum philosophia si qua vera habeat sunt delibanda 114. Theologia a traditione, & a ratione ortum habet 116. Eorum sublimior theologia 157.
- Externus Dei cultus, ac ritus aliquis a Mose præscripti 266.

F

- F**elicitas reproborum in hoc sæculo est ficta, non vera 383.
- Fides ad rerum cognitionem mirifice inservit 106. robore scientiam præstat 107.

G

- G** *Enii sunt Spiritus custodes* 129. *apud Ethnicos qui fuerint* 138.
Gentes traditione & consideratione ad Universi cognitionem pervenerunt 68.
Gentes aliqua circumcissionem, non religionis principia ab Hebræis didicerunt 237.
Gentes ab Hebræis non fuisse edoctas probatur 245.
Gentes canticorum usum habebant 250.
Gentes Cœlicalis divinos honores præbentes redarguuntur 337.
Gentium persuasio de summis capitibus a philosophia non manavit 104. *persuasio de Animæ immortalitate* 193. *earum funebria Animæ immortalitatem ostendunt* 197. *converso gentium evidentissimum Dei opus fuit* 287.
Geometriam confutat Zeno Epicureus 62. *defendit P. Dechales, ejusque principia exponit ibid.*
Geometrica methodo sua cogitata digessit Spinoza 87.
Græca verso samaritano exemplari magis consentanea 226.

H

- H** *Ebdomadarum a Daniele prædictarum initium, & exitus* 277.
Hebræorum lingua Gentibus non erat nota 242.
Herculis cultus qua occasione fuerit institutus 325.
Heroes in Deorum numerum relati ibid.
Heroum defunctorum consecratio, & ritus apud Romanos 332.
Heroum cultus celsissima principia non delevit 336.
Hieroglyphica subsidium memoriæ 251. *antiquissima symbolica, & composita* 253.
Hieroglyphica symbolica scriptura arcana dicebatur 254.
Historia de qua agitur erit tuta si cum ratiocinatione jungatur 19. *universalis necessaria est ut cognoscatur quid omnibus commune* 235
Historiæ fides traditione, & testibus qui factis interfuerint adstruenda 260.
Hobbesius quid impie sentiat de regulis morum 28. *ejus systema ever-*

- evertitur 28. , & 190. ejusdem error ab Epicureorum sententia profluxit 36.
- Homo** quid sit 21. quid cum Diis , quid cum belvis commune habeat ibid. pluribus malis obnoxius ibid. ejus miseriæ quæ sint 22. ipsius causa mundum conditum Ethnici fatentur 31. in quo discriminetur a bruto 37.
- Homo** nulla Dei vel mundi traditione habita in absona abiret 85.
- Hominis** creatio omnium Gentium consensione probatur 165.
- Homines** armentis substituti in sacrificiis 322. mactabantur in sacrificiis 351.
- Homines** a Deo & ab Angelis sanctis fuisse edoctos omnium Gentium consensione demonstratur.
- Humana ratio summa capita hominibus persuadere non potuit** 124. & seq.

I

- J**ani nomine Noachum Gentes designarunt 216. idem cur bifrons , & quadrifrons dictus 217.
- Japonenses** Deum in speculis adorant 317. eorum mos in expiatione defunctorum 200.
- Idololatria** quid sit 304. ejus origo 305. causæ 306. veræ religionis principia non delet 307. e symbolis originem duxit 315. Demonis fraude invecta 356. alia crassa alia subtilis 365. subtilem defendebant , crassam damnabant Philosophi ; ibid.
- Ignis** sacri origo 316.
- Immortalitatis** Animæ persuasio a philosophia non manavit 47.
- Impietas** a traditionis spetu manavit 112. qua de causa primum invecta 365.
- Impiorum** quæ sint dogmata 9. ipsis secundum historiam ratiocinatam respondendum 10.
- In toto opere** quid præcipue probandum 15.
- Joannes Baptista** Prophetarum novissimus de Messia 288.
- Jovis** pueri cur fuerint nuncupati Angeli 131.
- Isidis & Osiridis** nomine Adam & Heva designantur 168.
- Judaici** Regni excidium quo tempore executum 273.

Ju-

- Judei sprete a Gentibus diversæ religionis causa* 242. *Gentibus arcana suæ religionis occultabant* 245.
- Judei Messiam venisse negantes refelluntur* 279. *eorum obcæcatio* 287.
- Judicii extremi persuasio apud Gentes* 207.
- Juris principia prius traditione quam scripturis probanda* 3. *ex traditione primigenia stabiliri possunt* *ibid.*
- Jus civile quid sit* 37. *Divinum & naturale esse donum Dei Ethnicis fatentur* 117.
- Jus divinum orali traditione propagatum* 181. *cur aliud dicatur divinum, aliud humanum* 182. *jus divinum & naturale traditione & ratione fulcitur* 411.
- Justi malas appetitiones sub potestate habent* 44.
- Justitia naturalis a natura, civilis ab hominum institutionibus pendet* 37.

L

- L** *Atria & Dulia vocabula quid significent* 266.
- Leges secundariæ unde originem ducant* 191.
- Lex naturæ cordibus inscripta quomodo operetur* 28. *ab Ethnicis non negatur* *ibid.* *cur sic nuncupata* 109. , & 122.
- Lex scripta cur varie a multis interpretata* 45. *Sex divina & naturalis quid prohibeat* 191.
- Liberum arbitrium Angelis & hominibus datum* 370.
- Loachus quo tempore vixerit, & quam doctrinam de Anima tradiderit* 50. *viam impietati speruit* 79. *dicit Deum corpore constare* *ibid.* *nullam admittit spirituales substantiam* *ibid.* *quid sentiat de creatione* *ibid.*
- Logicæ Laus* 110.
- Lucretius errorem Epicuri defendit* 53.

M

- M** *Agica ars, ejusque ortus* 408. *a Persis in Italiam delata* 358.
- Magistratus & sublimiores Potestates qua occasione institutæ* 190.

Ma-

- Magnetica acus quo tempore inventa sit* 244.
- Majestas Dei, propter quam coli debet, præstantissima* 265.
- Malum morale, & physicum unde originem traxerit* 180. est argumentum impiorum contra divinam providentiam 369.
- Malum physicum providentiam Dei non lædit* 374. ejus origo 375.
- Mala hujus vitæ aliam patriam expectandam innuunt* 376.
- Mala & bona cur Deus voluerit omnibus esse communia* 378.
- Maritima piscium corpora lapidificata sunt diluvii reliquæ* 221.
- Materiam in crassam, & subtilem dividunt Confucii affectus* 80.
- Mathematica methodo additas naturæ vires quidam investigarunt* 65. ejusdem laus 87.
- Matheſis cum physica experimentalis nonnulla arcana detexit* 60. ~~ejus principia quidam eruditi investigarunt & admodum necessaria ad vitæ cultum~~ 64.
- Matrimonii institutio apud Gentes propagata* 183.
- Medicina Matheſi illustrata* 65.
- Memoria maximum & necessarium vitæ bonum* 250. est naturale omnium liber 260.
- Mentis humanæ acies ab aliquibus nimis extollitur, ab aliis deprimitur* 18.
- Mentis quæ sint munera* 33. ejus acies utilibus contemplationibus exercenda 65.
- Mens in homine imbecillis* 24. substantias materia carentes non percipit 49. in matheſi est prompta, quia in utilibus versatur 61.
- Mercurii columnæ quales fuerint* 257.
- Messias est homo Deus, & quo sensu* 268. quæ sint ejus notæ *ibid.*
- Methodus differendi antiquis erat præstantior, quæ usque ad socratis tempora pervenit* 110.
- Mexicani quibus signis Deum creatorem significent* 155. Chronologiam servaverunt 230. eorum annus qualis fuerit *ibid.* Chronologia convenit cum græca 231. utuntur scriptura hieroglyphica 252.
- Moralis disciplinæ systema a Deo solo potuit architectari* 40.

Mora-

- Moralis philosophia non tantis laudibus esseenda ibid. a Seneca laudatur ibid.*
- Moralis vitæ disciplinam Dæmones evertere conati sunt 361.*
- Morum disciplina num a philosophia sit deducta 33. a philosophia non est profecta 45.*
- Mos signandi saxi sensa animi 258.*
- Moses in testimonium suorum Annalium traditiones adducit 248. ipse, ejusque Annales fraudi, & imposturæ non sunt obnoxii.*
- Mulieris subjectio peccati pœna, & societatum norma fuit 185.*
- Mundos infinitos ponit Democritus 74. item alii nonnulli 81.*
- Mundum esse Deum quidam dixerunt 77. & 78.*
- Mundi opificium Deo tribuitur ab Ethnicis 81.*
- De Mundi creatione omnes nationes cum Mose conveniunt 149. & seq.*
- Mysteria quedam naturæ Philosophorum mentes non assequuntur 61.*

N

- N** *Natura dictans est eadem, at sententiæ hominum variæ, & cur. 29.*
- Natura naturans & natura naturata a Spinoza quomodo explicatur 90.*
- Noë Saturnus dictus 218.*
- Notiones homini necessariae eidem præsto sunt 119.*
- Nova Hispania a Ferdinando Cortesio capta 244.*
- Numa Pompilius, ejus sepulcrum & libri inventi 356. hydromantia usus est 358.*

Occi-

O

- O**ccidere seipsum Ethnicis & Heroibus gloriosum videbatur 42.
 Officiorum principia non ratione, sed hominum perversitate in dubium vocata 26.
 Operis epilogus 411.
 Operis occasio I. & seq.
 Opinio Saducæorum orta est post tempora Alexandri Magni 53.
 Opinionum dissimilitudo in moralibus unde oritur 42.
 Oracula persuasionem de Dei & Angelorum commercio cum hominibus confirmant 134.
 Oraculorum responsa cur ambigua 136. homines decipiebant 352.
~~Origines dicit animas mundum fuisse Spiritus celestes 55.~~
 Ovum Mundi symbolum 149, & 312.

P

- P**actum cum Abrahamo Gentes non excludebat a spe salutis 238.
 Paradisus terrestris in aurea ætate designatus a Gentibus cognitus 171. a Platone descriptus 175. a Sacerdote quodam Peguano ibid.
 Patria potestas 270. olim quasi regia 186.
 Patriarcharum antiquorum longævitas 179.
 Patriarchæ spirituali simul, & temporali pollebant potestate 191.
 Paulina in Isidis templo constuprata 141.
 Peccati supplicium a Deo in remedium versum est 377.
 Peccata occulta in causa sunt cur Deus mala infligat 380.
 Persuasio Gentium de Animæ immortalitate, judicio &c. a Deo est repetenda 201.
 Persuasio Gentium circa tempus adventus Messie 277.
 Phœnices litteras in Græciam introduxere 256.
 B. Phylastri translationem prodigium secutum est, idque narratur 346.

H h h

Pbi.

- Philosophia sola non valet discernere animas esse immortales, brutorum non item* 54.
- Philosophiæ duæ origines* III. *Jonica & Italica, cur sic dictæ: in quo dissentiant* *ibid.*
- Philosophia a traditionibus recedens est fallax* 112. *ejusdem necessitas ad fallacias detegendas* *ibid.*
- Philosophi a traditione recedentes erraverunt* 4. *quid statuerint traditione duce* *ibid.* *eorum contradictiones a Seneca enumeratæ* 40. *de animarum immortalitate dubitantes* 56. *causam primam in creatis rebus quærunt* 58. *qui Dei creationem & gubernationem adstruunt, recensentur* 69. *quorundam opinio de natura Dei* 70.
- Philosophi solo mentis suæ ductu judicantes de Deo fæde erraverunt, ideo reprehendendi* 72., & 118.
- Philosophi de Deo humanis rationibus nixi ferre sententiam a Gentibus prohibebantur* 103.
- Philosophorum dogmata a præstantissimis Ethnicis ludibrio habitata* 104.
- Philosophi quare in absona abierint* 111.
- Physica rationalis, & experimentalis primas naturales causas reseravit* 60. *eam cum matheſi aliqui conjunxerunt* 65.
- Physici causas naturæ abditas perscrutantur* 58. *non de facili eis fides habenda, utpote qui nihil certi statuunt* *ibid.*
- Pitthagoras philosophiæ nomen invenit* 110.
- Placita antiquorum qui sola philosophia officia hominum explicaverunt* 34.
- Polybius ait religionem esse hominis inventum* 392.
- Populi aut nationis nomine quid intelligatur* 16.
- Populi omnes religionem aliquam profitentur* 127.
- Postulatum* 20.
- Potestates duæ Spiritualis ac temporalis apud omnes nationes* 117.
- Primum Christi adventum cum secundo confundunt Judæi* 292.
- Principes sibi in vita honores divinos arrogantes* 334.
- Principia impietati adversantia in fœdata quoque religione inveniuntur* 304.

Prin-

- Principium bonum , & principium malum admittens sententia unde effluxerit* 350.
Principum auctoritas summa capita hominibus non persuasit 403.
Prodigia in Christi morte ab historicis memorata 288.
Prophetia quid sit 267. *Prophetiæ de venturo Messia ibid.*
Protagoras Socraticam differendi rationem primus immutavit III.
Protoplastorum creatio 161. *tentatio & casus* 162. *peccatum & pœna inflicta* 163.
Providentia Dei in ordine universi elucet 68. *eam negat Epicurus* 75. *alii qui providentiam negant recensentur* 368.
Providentiæ ordinem in libero arbitrio Philosophi Ethnici fassii sunt 372.
~~*Pyrrhonis secta in Italiam quoque errores inveniit* 50.~~

R

- R** *Egiones aliquæ antiquis erant penitus ignotæ* 243.
Religionis veræ definitio 304. *ejus successio apud Christi-fideles* 267.
De Religione quæ possimus quærere & quomodo 108.
Religionis mysteria non ab Hebræis , sed traditione in Gentes pervenere 235.
Religio a Gentium Theologia corrupta fuit 310. *ejus finis* 396. *non a sapientibus invecita reipublicæ causâ ibid. in homines inveci non potuit nisi prævia persuasione de summis Capitibus* 401. *ejus originem perquiri Plinius & non invenit* 408. *a Deo profecta omnium nationum traditione servatur* 409.
Reliquiæ & imagines Sanctorum 343.
Ritus colendi Deum antiquitus simplex fuit 294.
Ritus religiosi antiquorum apud Gentes servati 295.
Romanorum Bacchanalia 362.

S

- S** *Abbatum a Mexicanis in creationis memoriam celebrabatur* 155.
- Sacerdotum avaritia* 309.
- Sacrificium quid sit* 181. *foli Deo offertur* 339. *veterum cessatio, novique institutio* 285.
- Sadducæi inter Hebræos Animæ immortalitatem negant* 53. *alii eorum errores* 55.
- Sanctos canonizandi consuetudo in Ecclesia* 346.
- Sapientia a Deo communicatur qui est ipsa sapientia* 116.
- Scepticismus quid sit* 17. *Atheismus scepticus & dogmaticus;* *ibid.*
- Sceptrum in Jacobi varicino quid significet* 270.
- Scriptura symbolica Egyptiorum* 252.
- Scripturarum symbola Messiam protendentia* 280.
- Seneca videtur facere animam mortalem* 53.
- Serpentini hæretici* 177.
- Silvestres Americani sine religione non sunt inventi* 299.
- Simulacra Deorum non erant in usu: interdum prohibita* 297. *eorum origo* 323. *pro templorum postea ornatu erant in usu:* *ibid.*
- Sinedrium a Mose institutum* 271.
- Sinenses doctrinam habent quam dicunt secretam* 115. *Philosoforum libri combusti imperiali decreto* 103. *quorum ritus malos Spiritus a se avertant* 137. *ritus in expiatione mortuorum* 200. *exactam temporum rationem servaverunt* 229. *ipsorum chronologia cum græco Codice convenit* 232. *eorum characteres ab antiquis hieroglyphicis originem duxerunt* 253.
- Societatis humanæ principium & fundamentum* 189.
- Socrates Deum esse creatorem fatetur* 68.
- Sophistica Philosophia nostris temporibus invaluerat* 113. *est eliminanda* 114.
- Spinozæ systema* 55. & 88. *quo animo, quibus moribus ipse fuerit* 87. *systematis spinoziani absurditas* 91. *geometrica methodus illius systemati aptari non poterat* 99. *principiis nititur præcariis* *ibid.* *quod asserit non probat* 100. *a Stoicis suam doctrinam*

- nam sumfisse videtur ibid. ipsius cogitata refelluntur per ea ,
quæ Cicero differuit contra Stoicos 101.*
- Spirituum tria genera antiqui distinguebant 129. Eorum natura
quomodo ab Ethnicis explicetur 133. mali Spiritus omnibus
Gentibus innotuerunt 136.*
- Spirituum & Heroum cultus , non ipsa religio est ab hominibus in-
venta 339.*
- Stephani Protomartyris translatio duobus prodigiis comitata 347.*
- Stemmata ferarum & serpentium unde originem trahant 214.*
- Stoici , eorum opinio de fato 35. creationem & gubernationem Deo
tribuunt 69. virtutem quæ in Deo est ob ea , quæ est a Deo
non distinguunt 322.*
- Substantiam unicam & banc materialem recognoscit Spinoza
88.*
- ~~Summa capita , quorum omni ævo vixit persuasio 119.~~*
- Summorum capitum cognitio quomodo in hominibus conservata
247.*
- Superstitio vitanda 119.*
- Synderesis vindex juris infixi quid valeat 26.*
- Symbolicus cultus olim periculosus fuit 305.*

T

- T***Emporis adventus Messie vaticinia 270 , & 275.*
- Thales Milesias ante Anaxagoram Deum creatorem cogno-
vit 68.*
- Theologiæ naturalis definitio a Wolffio tradita 72.*
- Tiberius imperio & gloria auctus conscientia torquetur 385.*
- Traditio philosophorum argumenta roborat 3. inter subsidia humane
naturæ locanda 4. variis commentis deformata ibid. traditio ,
non philosophia de animorum immortalitate nos certiores facit
57. quæ sint ejus commoda 109. qui eam contempserunt in ab-
sena abierunt ibid. ejusdem laus 409.*

Ver-

V

- V**erbum procreans cognovit Aristoteles 69.
 Versio sacrae scripturae facta Ptolamei aetate 242.
 Versuta hominum ars religionem non suavit 404.
 Victimae summi Dei a victimis aliorum Deorum differebant apud Gentes 351. quam variae ibid.
 Virtutes morales non a natura, sed arte acquiri juxta Aristotelem 25. eorum initia sunt a natura in sententia multorum ibid.
 Vita hominis militia 376.
 Unde concipiatur discrimen hominis inter ac reliquorum animalium animas 55.
 Universalis ab Atheismo conversionis nullum exstat monumentum 407.
 Uxores vivas cum maritorum cadaveribus humandi mos 201.

Z

- Z**eno mundum tripliciter appellat 70.
 Zoroastres Magicarum artium inventor 408.

F I N I S.

ANT 4318513

